

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1947.

Andra kammaren.

Nr 31.

Måndagen den 30 juni.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen från statsutskottet:

nr 330, angående upptagande av vissa anslag under åttonde huvudtiteln till universiteten m. m. i riksstaten för budgetåret 1947/48;

nr 404, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättning till statens automobilskattemedelsfond;

nr 405, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1947/48 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

nr 414, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till statens utlänningskommission m. m.;

nr 415, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till bidrag till internationellt återuppbyggnadsarbete;

nr 416, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1947/48 till statens byggnadslånebyrå;

nr 417, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1947/48 till socialstyrelsen;

nr 418, i anledning av väckt motion angående anslag till stadsmissionen i Stockholm för dess förebyggande alkoholistvårdsverksamhet;

nr 419, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt subventionering av införseln av vissa varor m. m.; och

nr 420, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till utbildning av tandläkare m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

från första lagutskottet:

nr 407, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphävande av 5 kap. 3 § strafflagen samt lagen den 13 mars 1937 (nr 75) om tvångsuppfostran, m. m.; samt

från andra lagutskottet:

nr 430, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till prisregleringslag; och

nr 450, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 67 § barnavårdslagen den 6 juni 1924 (361).

§ 2.

Föredrogs särskilda utskottets utlåtande, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om uppsikt å jordbruk m. m. jämte i ämnet väckta motioner. *Lag om uppsikt å jordbruk m. m.*

Lag om uppsikt å jordbruk m. m. (Forts.)

Genom en den 28 februari 1947 dagtecknad proposition, nr 78, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet hållna protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om uppsikt å jordbruk;
- 2) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 515) om åtgärder mot vanhävd av jordbruk;
- 3) lag om tvångsinlösen av vanhävdad jordbruksegendom;
- 4) lag angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom;
- 5) lag om ändring i övergångsbestämmelserna till lagen den 22 december 1943 (nr 883) angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom;
- 6) lag angående ändring i lagen den 12 april 1946 (nr 147) med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord;
- 7) lag om ändring i övergångsbestämmelserna till lagen den 12 april 1946 (nr 148) angående ändrad lydelse av 2 kap. 49 § lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom; samt
- 8) lag om överflyttande på lantbruksnämnd av egnahemsnämnd och jordbrukskommission åliggande uppgifter.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft tre i anledning av densamma väckta motioner, nämligen motionen i första kammaren nr 265 av herr *Mannerskantz m. fl.* samt motionerna i andra kammaren nr 397 av herr *Karlsson* i Stuvsta *m. fl.* och nr 398 av herr *von Seth m. fl.*

I motionerna I: 265 och II: 398, vilka voro likalydande, hade yrkats, att riksdagen måtte dels avslå förslaget till lag om uppsikt å jordbruk, dels hos Kungl. Maj:t äska nytt förslag till sådan lag gällande allenast de brukningsdelar, på vilka den sociala arrendelagstiftningen ägde tillämpning, dels ock avslå förslaget till lag om tvångsinlösen av vanhävdad jordbruksegendom.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med avslag å de likalydande motionerna I: 265 och II: 398, måtte antaga de av Kungl. Maj:t genom propositionen framlagda lagförslagen; samt

B. att motionen II: 397, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

- 1) av herr *Hermansson*, utan angivet yrkande;
- 2) av herr *Carlström*, likaledes utan angivet yrkande;
- 3) av herr *Jacobson* i Vilhelmina; samt
- 4) av herrar *Mannerskantz*, *Sundberg*, *Isaksson*, *Larsson* i Karlstad och *Hæggbloom*, vilka hemställt, att riksdagen i anledning av motionerna I: 265 och II: 398 måtte
 - dels avslå Kungl. Maj:ts förslag till lag om uppsikt å jordbruk,
 - dels hos Kungl. Maj:t äska nytt förslag, som inskränkte sig till de brukningsdelar, på vilka den sociala arrendelagen ägde tillämpning, och

Lag om uppsikt å jordbruk m. m. (Forts.)

dels avså Kungl. Maj:ts förslag till lag om tvångsinlösen av vanhävdad jordbruksegendom.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Hermansson**: Herr talman! Jag har alltid ansett, att om man överhuvud taget skulle ha en vanhävdslag borde den vara formulerad på ett sådant sätt och tillämpas så att den verkar på avsett sätt. Jag har därför inte kunnat vara riktigt tillfreds med den uppmjukning av vanhävdslagen, som föreslås i den lag som nu föreligger inför kammaren. Jag är dock villig erkänna, att det kanske inte har så förfärligt stor betydelse, om det i lagtexten står, att jordbruket inte får vanskötas så att dess vidmakthållande äventyras eller så att dess avkastningsförmåga äventyras, därför att jag tror, att det beror mindre på formuleringen än på lagtillämpningen vilka verkningar lagen kommer att ha. Och med en konsekvent lagtillämpning skulle man kanske kunna vinna nästan lika mycket med den föreslagna lagtexten som med formuleringen i 1942 års vanhävdslag. Om emellertid utskottets motivering för denna uppmjukning av lagen skulle komma att i någon större grad bestämma lagtillämpningen, så fruktar jag att lagen i många fall kommer att bli tämligen verkningslös.

Vad jag särskilt har reagerat mot i utskottets motivering är den passus på s. 33, slutet av andra stycket, som börjar med »Vad angår de anspråk . . .» och slutar med »...brukningsdelens bärkraft». Om lagen tolkas enligt utskottets anvisningar kommer det troligen att betyda, att t. ex. om en skogsspekulant har köpt en skogsfastighet och därefter skövlat skogen och låtit husen förfalla, så kan han med stöd av utskottets uttalande slingra sig ifrån byggnadsskyldigheten, fastän han genom sitt eget åtgörande har åstadkommit den försämring av brukningsdelens bärkraft, som han kan åberopa för att slippa undan underhåll av byggnaderna. Jag har själv haft att göra med flera fall, då spekulativt anlagda s. k. affärsmän köpt mindre skogsgårdar, huggit skog för hela köpeskillingen och mera till men samtidigt vägrat att bekosta ens en tegelpanna eller en spik för byggnadernas underhåll. Efter någon tid har en sådan gård råkat i ett sådant tillstånd, att det inte har funnits någon möjlighet att få en arrendator att bo på gården för att bruka den, och det har heller inte dröjt länge förrän även åkerjorden har befunnit sig i långt framskridet vanhävdstillstånd. Det är enligt min mening i högsta grad upprörande, att spekulanter och jobbbara sköla ha rätt att för egen vinning förstöra bärkraftiga brukningsdelar och sedan slippa alla efterräkningar just därför att de ha tagit ut avkastningen för så många år i förskott och reducerat brukningsdelens bärkraft i sådan grad, att den inte längre kan bära kostnaderna för en nödvändig upprustning av byggnaderna. För närvarande har man åtminstone en liten möjlighet att komma till rätta med de värsta jordbruksfördärvarna, men om utskottets uttalande göres till rättesnöre för uppsiktslagens tillämpning, kommer det att stå alla jordägare av jobbartyp fritt att utan påföljd förstöra bärkraften på de jordbruk, som de äro ägare till.

Nu sägs det, att jordförvärvslagen hindrar folk av denna typ att förvärva jordbruk. Det är visserligen sant, att det förhåller sig så, men vi få inte glömma, att det är många som redan före jordförvärvslagens tillkomst skaffade sig äganderätten till jordbruk, och det är framför allt för dessa spekulanters skull, som vi alltså ha behov av en effektiv vanhävdslag.

Utskottet säger vidare, att uppsiktslagstiftningen inte bör utformas så, att den kommer att motverka den planerade rationaliseringen av jordbruket. I det uttalandet vill jag för min del helt och hållet instämma. Men jag vill

Lag om uppsikt å jordbruk m. m. (Forts.)

tillägga, att det ju ändock inte är nödvändigt, att ett jordbruk, som skall användas i rationaliseringssyfte dessförinnan skall vara mer eller mindre vanhävdad. Jag föreställer mig, att det är bättre ur alla synpunkter, om även det jordbruk, som skall användas för komplettering av annat jordbruk, är i god hävd. Det är också enligt min mening självklart, att en jordägare inte bör tvingas att bekosta ombyggnad eller genomföra en genomgripande reparation av byggnader, som väntas bli överflödiga på grund av den planerade rationaliseringen, men det torde väl heller inte komma att ske. Sådant skulle möjligen kunna hända, om rationaliseringsverksamheten och uppsiktslagens tillämpning skulle handhavas av olika organ. Nu är det ju så, att det blir lantbruksnämnderna som både komma att befatta sig med rationaliseringen och även skola utöva uppsikten enligt föreskrifterna i uppsiktslagen. Detta förhållande bör vara garanti nog för att en jordägare inte kommer att åläggas att lägga ner några större kostnader på sådana byggnader inom jordbruket, som inom en nära framtid komma att bli överflödiga.

Tillämpningen av uppsiktslagen bör enligt min mening fungera så, att den inte hindrar behövliga rationaliseringsåtgärder och driftsomläggningar men å andra sidan blir tillräckligt effektiv för att med framgång kunna användas i de fall, då samhällsintresset kräver ingripande från det allmännas sida för att hindra en uppenbar och fortgående vanskötsel av sådana bruksningsdelar, som ha förutsättningar att kunna bestå i framtiden.

Jag tror, att om den mening i utskottets utlåtande, som jag nyss omnämnde, godkännes av riksdagen, kommer det att avsevärt minska uppsiktsmyndigheternas möjligheter att komma till rätta med spekulativt anlagda jordägare av den typ, som jag här förut har omnämnt. Jag tar mig därför friheten föreslå att utskottets utlåtande måtte godkännas med den ändringen, att den mening i andra stycket på s. 33 i utskottets utlåtande, som börjar med »Vad angår de anspråk...» och slutar med »...bruksningsdelens bärkraft», måtte utgå ur utskottets motivering.

Herr **Jacobson** i Vilhelmina: Herr talman! Att lagen om uppsikt å jordbruk begränsas till att omfatta jordbruk med en areal över två hektar odlad jord kan vara riktigt när det gäller södra delarna av Sverige, men för vissa delar av Norrland är det fullständigt felaktigt att arealen ändrats. Jag ber att få erinra om att 1944 års vanhävsutredning ansett, att den nuvarande arealgränsen om ett hektar bör bestå i fortsättningen. Jag hyser den uppfattningen att genom den nu föreslaga utökningen av arealen ett mycket stort antal fastigheter i Norrland, främst sågverksbolagens arrendehemman, vilka ofta bestå av mellan ett och två hektar odlad jord men därutöver rätt betydande arealer naturlig betesmark och skogsmark, komma att ställas utanför lagen. Det är av denna anledning jag tagit mig friheten att till utskottets utlåtande foga en reservation. Jag anser emellertid att det finns föga utsikt att få igenom denna mot ett i övrigt enhälligt utskott, varför jag inte vill ställa något yrkande. Jag har med detta mitt yttrande blott velat frälsa min själ.

Häruti instämde herr *Sandberg*.

Herr **Larsson** i Karlstad: Herr talman! Denna fråga kan nog ur praktisk synpunkt anses vara av jämförelsevis ringa betydelse. Jag skall tillåta mig att litet senare återkomma till den sidan av saken. Om inte frågan hade en ganska anmärkningsvärd principiell innebörd, hade jag kunnat avstå från att yttra mig. Det gäller ju nämligen om jordbruksnäringens utövare skola ställas under en uppsikt, vartill motsvarighet saknas inom andra närings-

Lag om uppsikt å jordbruk m. m. (Forts.)

grenar. Enligt min och många andras mening är en sådan särskild uppsikt omotiverad och onödig.

Det är klart, att det bland landets cirka 400 000 jordbrukare finns en och annan, som sköter sin jord sämre än han borde göra. Jag undrar emellertid, om inte dylika individer också förekomma inom alla andra yrken minst lika ofta. Varför skall man då ställa just jordbrukarna under uppsikt? Jag vågar t. o. m. påstå, att om man jämför olika yrkesgrupper sinsemellan, skall man ha svårt att finna någon, vars medlemmar över lag visa djupare ansvarskänsla eller större ekonomisk förtänksamhet än jordbrukarna. När en jordbrukare icke lyckas tillfredsställande hävda sin gård kan det bero på ålderdom, sjukdom, bristande ekonomiska resurser eller brist på arbetskraft, och då lära myndigheterna i alla fall ingenting kunna göra åt saken. Det kan också tänkas, att brukaren av en gård har möjlighet till mera lönande förvärvsarbete utanför gården, varigenom dennas skötsel blir försummad. Men kan det i så fall verkligen vara rimligt att hindra en person att ägna sig åt det arbete han själv vill och som han anser ge honom den bästa försörjningen? Nog måste man väl anse dylika hinder som en väsentlig kränkning av en persons frihet och rätt att själv förfoga över sin arbetskraft och sin egendom.

I vissa andra fall är man ju så utomordentligt rädd att kränka någons frihet. Jag tänker på dessa mindre tillräkneliga, som äro intagna på vårdhem. De utsläppas försöksvis eller övervakas så diskret, att de ha betydande möjligheter att avvika. Och denna humanitet tillämpas trots att erfarenheten då och då visar, att dylika individer kunna begå brott av allra grövsta slag.

En jordbrukare, som missköter sin gård, kan däremot icke sägas skada någon annan. Vanligtvis ligger han icke heller någon annan eller samhället till last. Men likväl vill man ha tvångsåtgärder mot honom. Och det underliga har inträffat, att även jordbrukare yrka på dylika ingripanden. För egen del är jag bestämd motståndare till denna särslagstiftning för jordbrukarna.

Det finns också andra skäl än de nyssnämnda mot ifrågavarande lagstiftning. Största delen av svenska folket har på goda grunder börjat mer och mer reagera mot vad man kallar Krängel-Sverige. En av regeringens egna medlemmar har vunnit en betydande namnkunnighet över hela landet allenast genom att deklarerat sin avsikt att draga i härnad mot de byråkratiska överdrifterna i förvaltningen. Han väckte därigenom förhoppningar om avtagande rapportskyldighet, licenstvång och annan pappersexercis. Även inom riksdagen höras stundom röster, som varna mot byråkrati och uttala farhågor för följderna av förvaltningsapparatusens ansvallning. Men så snart det gäller att i praktiken omsätta någon slags inskränkning av kontrollverksamheten är allt intresse för saken borta. Visserligen finns det en meningsriktning här i riksdagen som blint tror på statsregleringarnas och de allmänna kontrollåtgärdernas allena saliggörande verkan. Men denna meningsriktning är väl ändå inte ännu i majoritet i riksdagen och alldeles säkert inte bland svenska folket. Den praktiska erfarenheten visar tydligt, att regleringarna ha en bromsande inverkan på produktionen, och samstämmiga vittnesmål från näringslivet och handels företrädare bekräfta detta faktum. Varför skall man då fortsätta på en så betänklig väg?

En sak som gör föreliggande lagförslag särskilt stötande för jordbrukarna är föreskriften i 14 § första stycket: »Vad i denna lag finnes stadgat skall ej äga tillämpning beträffande brukningsdel som tillhör kronan.» Jordbrukarna kunna med skäl fråga sig varför staten skall fordra mera av dem,

Lag om uppsikt å jordbruk m. m. (Forts.)

än vad den kan eller vill tillämpa å sina egna jordbruksfastigheter. Därest lagen sålunda, trots sin obehövlighet, kommer att av riksdagen antagas, måste jag yrka på att nämnda stycke i 14 § strykes. Likhet inför lagen är en princip, som man inte bör rucka på i onödan.

Riksdagen har nyligen beslutat om åtgärder, som för sitt genomförande fordra och medföra en betydande strukturförändring inom det svenska jordbruket. Denna skall genomföras i statlig regi och kommer följaktligen att kräva en avsevärd förvaltningsapparat. Därigenom har jordbruket tillförsäkrats ett framtida skydd mot utländsk konkurrens, därest sådant skulle komma att erfordras, samt ett särskilt socialt stöd åt vissa grupper jordbrukare. Detta är ju mycket tacknämligt, men man tycks förbise att dessa förmåner ha fått köpas till priset av principiellt mycket betydande inskränkningar i alla jordbrukares rätt att fritt förfoga över sin egendom. Men ändå är man inte nöjd. Även de gamla banden måste ägnas översyn och knyts om. Rimmar icke detta ganska illa med deklarerade önskemål om minskad byråkrati?

Jag återkommer till den praktiska sidan av saken. Då jag inte är säker på att kammarens ärade ledamöter i allmänhet satt sig in i den skall jag anföra några siffror. Enligt av 1944 års vanhävdsutredning i dess den 30 september 1946 avgivna betänkande meddelade uppgifter hade under tiden $\frac{1}{7}$ 1942— $\frac{30}{6}$ 1945, alltså under en tidrymd av tre år, anmälts eller eljest kommit till jordbrukskommissionernas kännedom 1 625 fall av vanhävd inom hela landet. Av dessa voro emellertid 768 (= 47 %) av beskaffenhet att — som jag förmodar efter vederbörande jordbrukskommissions besiktning — kunna omedelbart avskrivas. Av återstående 857 fall hade t. o. m. den $\frac{30}{6}$ 1945 endast 369 hunnit slutbehandlas, under det att 488 fall ännu voro under behandling, vilket synes tyda på att jordbrukskommissionerna handlägga vanhävdsfallen så grundligt, att en ej ringa eftersläpning äger rum.

Av de avgjorda vanhävdsfallen hade 302, d. v. s. i genomsnitt 101 per år, föranlett skriftlig överenskommelse med vederbörande brukare om vissa förbättringsåtgärders vidtagande samt 67 fall, d. v. s. 22 fall per år, föranlett anmälan till länsstyrelsen. Detta betyder, att om fallen varit jämnt fördelade inom landets samtliga 2 326 landskommuner, skulle skriftlig överenskommelse med vederbörande brukare ha träffats inom varje kommun ungefär en gång vart 23:e år och anmälan till länsstyrelsen ha ingivits en gång vart 105:e år. Kan man antaga att samtliga 488 oavgjorda vanhävdsfall småningom leda till ingripande och att fördelningen av åtgärder därvid blir densamma som i de avgjorda fallen, skulle skriftlig överenskommelse mellan jordbrukskommission och jordbrukare inom varje landskommun komma att träffas ungefär vart 10:e år och anmälan till länsstyrelsen komma att ske ungefär vart 45:e år.

Man kan naturligtvis hysa olika uppfattningar om den psykologiska betydelsen av ingripande mot vanhävdsfallen — det framträdde delade meningar härom vid ärendets utskottsbehandling — men att desamma ur försörjnings-synpunkt äro betydelselösa, det torde envar kunna medgiva. Men även de som tillmäta uppsiktens psykologiska verkan en relativt stor betydelse måste väl fråga sig, om denna står i proportion till arbetet med vanhävdsfallens handläggning. Jag känner icke i detalj till hur jordbrukskommissionerna arbeta, men jag föreställer mig att de ha svårt att avgöra vanhävdsfallens behandling utan att göra åtminstone ett besök på varje gård, som blir anmäld eller eljest kommer under bedömning. Då dessa gårdar säkerligen icke ligga särskilt centralt, torde man kunna räkna med ett avstånd av ca 5 mil

Lag om uppsikt å jordbruk m. m. (Forts.)

mellan jordbrukskommissionens stationsort och vederbörande gård och likaså mellan de olika gårdarna. Det skulle göra 10 mils resa för varje vanhävdsfall eller för 1 625 sådana 16 250 mils resa på tre år eller en sträcka, som är längre än fyra gånger jorden runt. Man har nog skäl att ställa sig spörjande till frågan om den genom jordbrukskommissionernas ingripande åstadkomna skördeökningen förmår att ens förränta kostnaderna för vanhävdsfallens uppspårande och behandling.

När vanhävdsfallen alltså äro så pass sällsynta, därjämte så relativt betydelselösa och slutligen medföra en så avsevärd övervakningskostnad måste man komma till den slutsatsen, att hela denna lagstiftning ur praktisk synpunkt är ett större våld än nöden kräver. Även om det bland alla dem, som kunna förete giltiga skäl för vanskötsel av sin gård, skulle finnas en och annan, som icke kan åberopa sådana, torde vårt land säkerligen ha råd att hysa även ett och annat sådant original.

Med stöd av det sålunda anförda ber jag, herr talman, att av såväl praktiska som framför allt principiella skäl få yrka bifall till den av herr Mannerskantz m. fl. avgivna, till utskottsutlåtandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Hæggbloom, Karlsson* i Granebo och *Andersson* i Gisselås.

Herr Andersson i Löbbo: Herr talman! Jag skall först säga ett par ord om huvudreservationen till detta utlåtande, vilken reservation här i kammaren företrädde av herr Larsson i Karlstad. I reservationen föreslås att det nu föreliggande lagförslaget skall avslås och att riksdagen skall hos Kungl. Maj:t begära framläggande av nytt förslag, som inskränker vanhävdslagstiftningen till de brukningsdelar, för vilka den sociala arrendelagen äger tillämpning.

Jag hyser för min del den uppfattningen att om vi skola ha en vanhävdslagstiftning, så bör den omfatta jordbruk av olika typer. Det kan inte vara rimligt att inskränka den till att omfatta blott och bart de gårdar som beröras av den sociala arrendelagstiftningen utan även andra ägarkategorier böra träffas därav. Såsom framgår av utskottets utlåtande har såväl departementschefen som utskottet ansett, att den här föreslagna vanhävdslagstiftningen kommer att i betydande grad ha en förebyggande verkan. Bara tillvaron av lagen antages på ett verksamt sätt bidra till att förhindra den vanhävd, som annars kan tänkas uppstå. Vad beträffar räckvidden av den föreslagna lagen har den i jämförelse med de bestämmelser, som gällt under de gångna krigsåren, blivit i viss mån uppmjukad. Detta har föranlett att det även framställts yrkanden i motsatt riktning. Jag lämnar med dessa få ord den av herr Mannerskantz m. fl. avgivna reservationen och vill endast upprepa, att jag tror det är alldeles nödvändigt att en lagstiftning om vanhävd omfattar samtliga ägarkategorier, om man överhuvud taget skall ha en sådan lagstiftning.

Jag sade nyss att yrkanden hade framställts även i motsatt riktning. Herr Hermansson har i sitt anförande yrkat att ett uttalande av utskottet å s. 33 i utlåtandet skulle strykas. I detta uttalande heter det: »Vad angår de anspråk, som böra uppställas beträffande underhåll av för jordbruket erforderliga byggnader vill utskottet vidare understryka, att på grund av de höga byggnadskostnaderna försiktighet bör iakttagas i detta hänseende, så att kraven ej ställas högre än vad som är förenligt med brukningsdelens bärkraft.»

Nu befarar herr Hermansson, att detta uttalande skulle kunna få till följd att skogsspekulanter och jobbare genom den nya lagen inte skulle kunna

Lag om uppsikt å jordbruk m. m. (Forts.)

åläggas att uppföra byggnader i den utsträckning som herr Hermansson anser önskvärd. Jag delar herr Hermanssons uppfattning att man i möjligaste mån bör hindra skogsspekulanter och jobbare att få hand om den svenska jorden. Men jag tror inte att det är lämpligt att göra detta på så sätt, att man kategoriskt tvingar dem att uppföra byggnader på sådana brukningsdelar, vilkas ekonomiska bärkraft inte medger uppförande av byggnader. Man bör nog söka komma till rätta med dessa missförhållanden på annat sätt. Ett betydande steg har i detta avseende tagits genom den för ett par år sedan införda lagstiftningen om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, och skulle det vara erforderligt med andra åtgärder, bör självfallet den saken uppmärksammas. Jag kan rent principiellt inte finna annat än att i en vanhävdslagstiftning bör man beträffande byggnadernas underhåll och nybyggnader inte sträcka sig längre än till den gräns dit den ekonomiska bärkraften räcker.

Slutligen har herr Jacobson i Vilhelmina talat för sin reservation, som innebär att lagen bör vara tillämplig jämväl å brukningsdelar, omfattande mellan ett och två hektar odlad jord. Herr Jacobson ställde emellertid intet yrkande utan inskränkte sig till att säga att han yttrade sig uteslutande för att frälsa sin själ. Då herr Jacobson sålunda inte ställt något yrkande, saknar jag anledning att på något sätt söka förhindra att han frälser sin själ.

Som jag förut nämnde råder det något olika uppfattningar beträffande värdet av den föreslagna lagstiftningen. På högerhåll tycker man att den går för långt, och på andra håll anser man den inte tillräcklig. Om jag ställer dessa olika synpunkter mot varandra, kanske det tillåtes mig, herr talman, att fälla det allmänna omdömet, att Kungl. Maj:t och utskottet ha funnit den lämpliga avvägningen av en erforderlig vanhävdslagstiftning. Den är inte hård i sin utformning men torde likväl komma att ge ett tillräckligt skydd mot den vanhävd, som man vill förhindra.

Med dessa ord hemställer jag, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen **Carlström**: Herr talman! På s. 44 i den kungl. proposition, som ligger till grund för detta utskottsutlåtande, citeras vad jordbrukskommissionen i mitt län yttrat med anledning av det föreliggande förslaget till permanent vanhävdslagstiftning. I yttrandet framhålles att sedan vi fått 1945 års lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, vilken lag väl främst är avsedd att förhindra att skogstillgången på en fastighet utnyttjas i spekulations syfte, medan jordbruket som sådant får förfalla, är det icke längre möjligt för personer av den kategori det här gäller att på detta sätt vanhävda jorden. Vi ha vidare i yttrandet sagt, att vi ansågo att man nu skulle kunna nöja sig med att i den nya lagen taga med endast sådana brukningsdelar, som falla under den sociala arrendelagen, d. v. s. sådan jord vars ägare icke själv brukar densamma.

För min del skulle det alltså kunna vara frestande att gå på den av herr Larsson i Karlstad rekommenderade linjen, som innebär att lagen skall inskränkas till att gälla endast sådana fastigheter, vars ägare inte själva bruka och bebo sina gårdar. Jag har emellertid inte nu ansett mig böra gå på den linjen, och anledningen härtill är det läge vari frågan kommit efter det beslut vi för några dagar sedan fattat i den stora frågan om jordbrukets rationalisering. Det bör onekligen bli till en viss hjälp för de nya lantbruksnämnderna att ha denna lag att tillgå för att kunna förmå försumliga jordbrukare att gå med på att sammanslå sådana jordbruk, som äro för små för att ha tillräcklig bärkraft för en brukare. Jag har emellertid liksom herr

Lag om uppsikt å jordbruk m. m. (Forts.)

Hermansson fäst mig vid att det med den utformning lagen nu fått nog blir ganska besvärligt att komma någon vart med de försumliga jordbrukare, som låta byggnaderna och jorden vanhävdas. Jag förstår visserligen utredningskommittén och Kungl. Maj:t, som här velat gå med på en uppmjukning, ty i själva verket är ju tidsläget sådant, att man måste fråga sig vart man egentligen kommer med kravet på byggnadernas uppehållande å en liten jordbruksfastighet i denna tid.

Hur ligger det till när man kommer till en sådan fastighet, där byggnaderna fått börja förfalla på ett sätt som vittnar om att vanhävden står för dörren? Jag var förra veckan tillsammans med övriga ledamöter i jordbrukskommissionen ute och inspekterade en liten gård, där jorden inte alls var av dålig beskaffenhet och inte heller kunde anses vanhävdad, men där husen voro förfallna. Kommissionen förelade ägaren att bygga om boningshuset och reparera ladugården. Då sade ägaren: »Ja, herr Carlström, skaffa mig folk till arbetet och skaffa mig byggnadstillstånd!» Det senare sade jag att jag skulle försöka ordna, men han kunde ju omöjligt bygga om utan människor som åtog sig arbetet. Han förklarade att det faktiskt inte fanns en enda person som man kunde anlita så mycket som till ett dagsverke för att gräva en brunn. Jag föreslog då att han kanske kunde få anstånd med ombyggnaden till 1949, men det är ju ingen som vet om situationen är bättre då. Han förklarade vidare att om han skulle bygga ny bostad och reparera ladugården, skulle det kosta honom minst 30 000 kronor, och han frågade oss vilket arrende han sedan skulle få för gården. Jag vågar inte yttra mig om den saken. Det är klart att om byggnadskostnaderna skola kunna förräntas, måste det bli ett arrende av sådan storlek, att det inte passar någon som vill försöka klara sig på jordbruket.

Det är dessa förhållanden som göra att denna lag är så svår att tillämpa. Jag har under mitt arbete i jordbrukskommissionen åtminstone i början lagt ned åtskillig energi för att hålla efter vederbörande vanhävddare, men jag måste säga att jag börjar tröttna på det hela, ty det tjänar inte mycket till. Utskottets yttrande på s. 33, att man bör iakttaga försiktighet vid krav på underhåll av för jordbruket erforderliga byggnader innebär ju en kraftig uppmjukning, men jag tror inte att lagen därigenom blir lättare att handhava. De blivande lantbruksnämnderna få ju söka göra vad de kunna av lagen. I sin förutvarande och även i sin nu föreslagna form är den så vag, att man nog inte kan uträtta så mycket med den.

Jag kan gå med på vad som står på s. 32 i utlåtandet, att det uppenbarligen är lagstiftningens förebyggande verkan som är av den största betydelsen. Detta gällde emellertid huvudsakligen de första åren. Allteftersom åren gått har nog respekten minskat. Det finns knappast något som är så deprimerande som en lag, som man tycker borde vara till god nytta, och det sedan visar sig att man inte kommer någon vart med densamma. Då blir det bara besvärligheter vid tillämpningen, och respekten för lagen hos dem den gäller blir mindre och mindre. Jag är frestad att säga att jag med varm hand överränner denna lagstiftning till de nya lantbruksnämnderna, och jag hoppas att de skola ha bättre möjligheter än jordbrukskommissionerna att begagna densamma till fromma för jordbruket.

Jag vill även säga ett par ord med anledning av herr Jacobsons i Vilhelmina anförande. Han vill att man skall liksom hittills låta lagen vara tillämplig även på brukningsdelar mellan ett och två hektar. Jag måste säga att jag tycker att med den avfattning denna lag fått är även fyra tunnland en smula för snävt. Kan här inte ske en samrationalisering av dessa mindre jordbruk, så komma åtminstone inte de mindre jordbruken i mellersta och

Lag om uppsikt å jordbruk m. m. (Forts.)

södra Sverige, som endast ha två hektar jordbruksjord, att i längden kunna hållas uppe — om där inte finns skog i viss utsträckning — och detta just på grund av de skäl jag tidigare anfört, vad gäller byggnadskostnaderna.

Jag har, herr talman, endast velat framföra dessa reflexioner. Jag har intet yrkande.

Herr Paulsen: Herr talman! Jag har ingen större tro på behövligheten av denna lag. Jag tror inte att det är nödvändigare att lagstifta här än på andra näringslivets områden. Då jag emellertid förmodar, att avsikten är att komma med liknande förslag för näringslivet överhuvud taget, så kan man lika väl börja med jordbruket som någon annanstans. Allt hänger på om uppsikten över jordbruket blir sådan den bör vara.

Enligt min mening bör majoriteten i dessa lantbruksnämnder bestå av verkliga bönder, bönder som vuxit upp vid jordbruket och inte endast stödja sig på pappersmeriter. De skola ha den verkliga bondens sunda instinkter i jordbruksfrågor. Kommer åtminstone lantbruksnämndernas majoritet att bestå av sådana människor, då har jag för min del ingenting att invända. Jag förmodar, att jordbruksministern kan ge besked om den saken, eftersom han är närvarande. Skulle emellertid lantbruksnämnderna till övervägande del komma att bestå av »pappersbönder», som lärt sig jordbruk vid skrivbordet, då ber jag gud bevara oss från detta. Jag hoppas att det inte blir på det sättet.

Häruti instämde herr *Onsjö*.

Herr Hansson i Skediga: Herr talman! Det är inte länge sedan vi här i riksdagen beslöto en lag om inskränkning i rätten att köpa jordbruksfastighet. Den lagen innebär ju, att den som köper en jordbruksfastighet skall vara skyldig att bruka densamma. Skall då inte detta i alla fall vara en viss borgen för att ägaren sköter den jord han har köpt? Vidare ha vi skogsvårdslagen, som innebär att den som köper en fastighet inte får avverka skog förrän han haft fastigheten i fem år. Dessutom äro skogsvårdsstyrelserna skyldiga se till, att inte gårdens nödiga husbehovsvirke äventyras. Jag tänkte just på detta, när herr Hermansson i sitt anförande nämnde, att man köper gårdar, hugger ned skogen och låter jorden vara obrukad. Jag tycker emellertid att jordbruket nu är så pass garderat med lagar, att det snart skulle räcka till.

Beträffande sedan 14 § så förstår jag så innerligt väl jordbruksministern, när han vill undantaga kronan från denna lag. De som varit i Bogesund och sett förhållandena säga, att det inte är på något sätt annorlunda där nu än under den förre ägaren. Det är således bäst att undantaga kronan från denna vanhävdslag; annars skulle det kanske bli besvärligt för jordbruksministern att klara upp det där.

Jag anser att vi skola akta oss för dessa lagar. Tänker man sig, att denna lag kan uppväga de där 45 miljoner kronorna, som striden står om, för att bönderna skola få samma betalning som andra, då har man misstagit sig. Jag hörde av herr Andersson i Löbbo, att lagen inte var så farlig utan mera var ett skrämskott. Försök att skrämma bönderna! Det går inte så lätt. Jag tycker, som sagt, att det är alldeles oriktigt att skapa till sådana här lagar. Skall det sedan bli nämnder, som skola ha uppsikt över bönderna, få vi se till att vi icke komma tillbaka till medeltidens förhållanden så att bönderna bli livegna. Det går inte att ha det på det sättet.

När jag åkte till Stockholm i dag såg jag en bonde och hans hustru, som

Lag om uppsikt å jordbruk m. m. (Forts.)

gingo och slogo med liar på sina åkrar. Det var kanske ett småbruk, men det visar i alla fall bristen på arbetskraft. Kan denna skrämselfag, herr Andersson i Löbbo, skaffa folk till jordbruket, så skall jag gratulera. Och kan denna lag spara in de 45 miljoner kronorna, så gratulerar jag också. Men det går inte att skrämma bönderna. Jag yrkar avslag på denna lag, ty det är onaturligt med dylika lagar.

Vi skola vara säkra på att bönderna ha begrepp om att sköta sina jordbruk, bara de få arbetskraft. När inte jordbrukets avlöningsförhållanden följa med i utvecklingen, måste det gå som det går. Skall man då taga vanhävdsfagar och tro, att det skall hjälpa! Det är en ynkelig politisk syn på verkligheten, men det tycks man få vänja sig vid på alla områden. Det tycks bara gälla att skaffa fram lagar, och sedan tror man att förtroendet både utanför landets gränser och inom landet skall kunna upprätthållas. Jag tycker att vår ställning i Sverige nu är ynkeligare än någonsin på detta område. Kanske detta skulle kunna hjälpa något. Jag tvivlar dock mycket därpå, och jag hoppas att riksdagen avslår sådana galenskaper som denna lag.

Herr andre vice talmannen **Carlström**: Herr talman! När jag hör de brösttoner ur jordbrukarnas synpunkter, med vilka herr Hansson i Skediga går till storms mot denna lag, vill jag säga att jag i alla fall inte utan vidare går med på detta resonemang.

Det är så, herr Hansson i Skediga, att i de flesta fall har anmälan om vanhävvd kommit från *jordbrukarna* i den ort, där vanhävvd förekommit. Bönderna ha sett att en köpare av ett skogsjordbruk huggit bort skogen och låtit gården förfalla. Skulle den saken inte intressera Sveriges bönder? I detta fall behöva vi verkligen ha en lag, som är mycket strängare än denna, för att komma åt dessa herrar. Man kan dock inte skriva en lag av allmängiltig karaktär för dessa speciella fall. Jag beklagar livligt att man nu inte kunnat gå in för att inskränka lagen just till dessa sociala arrenden och sådana ägare som ha gårdar endast för att utnyttja dem i spekulativt syfte.

Då nu å andra sidan lantbruksnämnderna skola ha hand om rationaliseringen av jordbruket, kan det vara lämpligt att de ha möjligheter att hålla efter även andra, som uppenbart vanhävda sin jord, så att dessa få känna på att det genom lagen kan bli större möjligheter att få dem att på rimliga villkor gå med på att överlämna gården för sammanslagning med någon annan. Jag tror inte vi skola skjuta över målet, när vi resonera om denna sak, utan i stället försöka hålla oss på saklighetens mark.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Jag måste besvära kammaren med en replik till herr Hansson i Skediga. Herr Hansson yrkade avslag på lagen, emedan han tyckte den var obehövlig och en ren galenskap. Han motiveerade detta — enligt vad jag kunde finna — delvis med att det rädde olika uppfattningar angående storleken av det jordbruksstöd, som skall beslutas om vid innevarande års riksdag. Dessa saker ha inte alls något sammanhang.

Jag hoppas att herr Hansson icke är okunnig om att den provisoriska lagstiftning, som rätt under de gångna krigsåren, har varit betydligt strängare än den lagstiftning som nu föreslagits.

Här har nu från andre vice talmannen Carlström gjorts gällande, att lagen blir ineffektiv. Samma uppfattning har även uttryckts från andra håll i

Lag om uppsikt å jordbruk m. m. (Forts.)

kammaren. Men herr Hansson i Skediga tror, att lagen är ett fruktansvärt instrument. Så är emellertid inte förhållandet. Jag undrar, om det inte är så, att herr Hanssons något temperamentsfulla inlägg i dagens debatt måhända kan tänkas ha berott på den höga temperatur, som för tillfället är rådande här i landet. Jag hoppas livligt, att herr Hansson, vilkens sociala och jordbrukspolitiska synpunkter jag i övrigt haft anledning uppskatta, vid en något svalare väderlek skall kunna med en lugnare blick betrakta denna lagstiftning och de förhållanden den berör. Det är högst sannolikt att herr Hansson då skulle komma till ett helt annat resultat än det han nu gav uttryck åt.

Herr Hansson i Skediga: Herr talman! Herr Andersson i Löbbo försökte göra gällande att mitt inlägg bestämdes av den höga temperaturen här i kammaren. Herr Andersson i Löbbo gick alldeles nyss förbi mig, när jag talade, och såvitt jag då kunde se, verkade det som om temperaturen hade större inverkan på honom än på mig.

Beträffande sedan sakfrågan vill jag än en gång påpeka, att lagen enligt min mening är obehövlig, därför att vi redan nu ha en inskränkning i rätten att köpa fastighet och dessutom skogsvårdslagens bestämmelser. Jag undrar, om det inte räcker med att de bestämmelser, som vi således redan ha, ordentligt tillämpas. Men det är kanske meningen, att vi skola få ett nytt ämbetsverk nu igen för att sköta detta, och det är ju alltid bra för dem som bli sysselsatta i detta ämbetsverk. Det är ju numera inte så många som vilja utföra ett verkligt produktivt arbete, utan man vill ha sin lön på annat sätt.

Herr Andersson i Löbbo, som är en klok karl, begriper nog att denna lag är avsedd som ett skrämskott och att lagen i verkligheten inte kommer att fylla några andra uppgifter. Även ur den synpunkten, vore det lyckligt, om denna lag inte kom till stånd. Vidhåller mitt avslagsyrkande.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde först beträffande utskottets hemställan propositioner på 1:o) bifall till utskottets förevarande hemställan; 2:o) bifall till den av herr Mannerskantz m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och fattade kammaren beslut i överensstämmelse med innehållet i den förstnämnda propositionen.

Beträffande utskottets motivering gav herr talmannen härefter propositioner dels på godkännande av den av utskottet föreslagna motiveringen dels ock på bifall till det yrkande, som under överläggningen framstälts av herr Hermansson; och godkände kammaren utskottets motivering.

§ 3.

Föredrogos vart efter annat särskilda utskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 43 § förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom; och

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till skydd mot sand- och jordflykt.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 4.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgifter m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet. *Prisutjämningsavgifter m. m.*

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! Redan i en interpellationsdebatt i början av maj månad detta år, när statsministern tillkännagav det avtal, som träffats mellan Svenska trävaruexportföreningen och bränslekommissionen rörande exportträvirke, så uttalade jag farhågor för att detta avtal i alltför hög grad skulle komma att gynna trävaruexportföreningens medlemmar och att det skulle verka deprimerande på trävarumarknaden i övrigt. Sedan nu detta avtal kommit på riksdagens bord i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 285, kan man nog konstatera, att dessa farhågor icke voro överdrivna, utan att de förhållanden, som man tidigare befarat, nu tyvärr ha inträffat.

Genom detta avtal har Svenska trävaruexportföreningen erhållit rätt att exportera inte mindre än 80 procent av hela landets export. Svenska trävaruexportföreningen har knappt hälften av den svenska produktionen, men får till ett pris, som med mellan en à två kronor per kubikfot överstiger inlandets priser, möjligheter att på det sättet erhålla en betydligt större valuta för sina tillverkningar. De många tusen små sågverksägare, som finnas ute i landet, ha icke motsvarande möjlighet. Om man slår ut resterande exportkvot, 20 procent, på den övriga tillverkningen inom landet, blir resultatet, att de mindre sågverksägarna endast få ungefär $\frac{1}{4}$ i kompensation.

Hemmamarknaden har också kommit i ett betydligt sämre läge. Den prisändring, som där är medgiven, innebär endast en höjning med 20 öre per kubikfot. Bränslekommissionen och priskontrollnämnden hade i detta avseende föreslagit en prisförbättring på 35 öre för att man på det sättet skulle täcka de ökade avverkningskostnader, som uppkommit genom stegrade löner o. d. Bränslekommissionen och priskontrollnämnden äro ju i varje fall inte kända för att vara särskilt tillmötesgående mot skogsbruket, och man tycker därför att regeringen åtminstone som minimum kunde anslutit sig till kriscommissionernas förslag. Regeringen har emellertid stannat vid en prishöjning på endast 20 öre.

Förhållandena på trävarumarknaden ha därför blivit alldeles snedvridna. Härtill kommer att det förut träffade avtalet rörande massaexporten har ställt massafabrikerna i en ännu gynnsammare position. Jag är säker på att detta kommer att göra sig gällande på marknaden vid de kommande uppköpen detta år och under nästkommande vinter. Det blir i varje fall fullständigt omöjligt för dessa småsågar både i Norrland och i stora delar av södra Sverige att kunna göra sig gällande i konkurrensen.

Jag hade i bevillningsutskottet ett yrkande om att utskottet skulle konstatera, att detta avtal haft sådana ogynnsamma verkningar. Utskottet var nog kanske inne på den linjen, men man ville icke skriva någonting om saken utan hänvisade oss, som hade en annan åsikt om detta, att i kammaren framföra densamma. Ja, jag har nu gjort detta. Jag har anledning förvänta, att regeringen vidtar åtgärder, varigenom denna stora prisskillnad på trävarumarknaden kommer att utjämnas. Sker inte så, kommer enligt mitt förmenande nästa års avverkningskostnader att ta ganska stor skada därav. Jag är övertygad om att avverkningskostnaderna i södra Sverige komma att inskränkas i betydande grad.

Prisutjämningsavgifter m. m. (Forts.)

Vi behöva ju här i landet utländsk valuta. Regeringens strävan går ju numera ut på att söka tillföra landet så mycket utländsk valuta som möjligt, och de exportvaror, som vi då ha att räkna med, äro trä och produkter därav. En minskning av avverkningarna skulle medföra att vi få in mindre utländska valutor till landet och att dessa valuta- och importrestriktioner måste fortsätta.

Herr talman! Jag skulle vilja rikta en allvarsam vädjan till regeringen att verkligen försöka åstadkomma sådana åtgärder att trävarutillverkarna, de må nu tillhöra exportföreningen eller vara utomstående, när de skola försälja sina produkter, erhålla ungefär samma förmåner. Sker icke detta, så befarar jag som sagt stora skadeverkningar på detta område i framtiden. Jag har endast på detta sätt velat framföra mina synpunkter inför kammaren. Jag har inget yrkande.

Häruti instämde herrar *Andersson* i Dunker, *Johansson* i Norrfors och *Werner*.

Herr **Hedlund** i Rådomb: Herr talman! Avsikten med dessa prisutjämningsavgifter är ju som namnet antyder att jämna ut prisläget i vissa avseenden. Närmare bestämt är det fråga om att jämna ut prisnivån mellan trävaruexportindustriens hemmamarknad och utomlandsmarknad.

Det är här två intressen, som bryta sig mot varandra. Å ena sidan vill man — därom äro alla ense åtminstone i dag — ta ut de fulla priser som exportmarknaden kan bjuda. Å andra sidan anses det vara till en viss olägenhet, om virkespriserna på hemmamarknaden komma upp i samma nivå som utomlandsmarknaden. Man har gjort gällande, naturligtvis med rätta, att hyrorna i någon mån skulle stiga, om utlandspriserna på trävaror tillätos slå igenom fullt ut här hemma. Det har emellertid vid flera tillfällen framhållits här i kammaren, att stegringen på hyrorna skulle bli högst obetydlig, om man nu läte trävarupriserna här hemma stiga till samma nivå som utlandspriserna. Även detta påstående är riktigt.

Det må nu vara hur som helst med detta. Situationen är dock den, att regeringen har ansett sig böra se till att prisläget här hemma inte kommer att avsevärt överskrida fjolårets prisnivå. Läget har då blivit, att man har tämligen höga exportpriser men väsentligt lägre inhemska priser. Skillnaden rör sig nog om 20—25 procent. För att nämna ett exempel, så kan man i gävletrakten för vissa betydelsefulla sortiment på hemmamarknaden få ut ett pris av 2: 50 kr. per kubikfot, medan exportpriset för samma vara är 3: 65. Visserligen skola av dessa 3: 65 kr. 60 öre fonderas, men fonderingen sker på ett sådant sätt att det egentligen bara är fråga om ett uppskjutande av betalningen. Exportörerna anse därför, att det här inte är fråga om fåglar i skogen, utan att det verkligen är fåglar i handen, låt vara att de icke få tagas i anspråk i dag utan först om några år.

Såsom herr *Jonsson* i Skedsbygd framhöll, blir denna prisskillnad mellan exportmarknaden och hemmamarknaden i någon mån utjämnad dels genom den skyldighet, som åligger exportindustrien att tillhandahålla en viss kvantitet på hemmamarknaden, och dels genom den exportmöjlighet, som beretts småsågarna. För dessa sågar blir det emellertid en export av mycket blygsam omfattning. Trots dessa åtgärder för att minska skillnaden i pris mellan hemmamarknaden och exportmarknaden kvarstår en prisdifferens i verkligheten på genomsnittligt åtminstone 20 procent.

Man frågar sig då, hur det skall vara möjligt för småföretagarna på hemmamarknaden — det är mest sådana det gäller — att klara upp denna situa-

Prisutjämningsavgifter m. m. (Forts.)

tion. Är läget så pass gott att rörelsen går ihop även för dessa småföretagare, då måste situationen å andra sidan vara den, att storindustrien rent av skär guld med täljknivar. Jag tror för egen del inte att det är på det sättet. Exportindustrien har utan tvivel mycket goda år, men småindustrien har på detta område en ohållbar ställning. Det blir omöjligt för åtskilliga sågverksägare att fortsätta rörelsen, och detta kommer naturligtvis att innebära en minskad produktion nästa år. Man kan nämligen inte räkna med att den produktion, som sålunda småföretagen skulle ha utfört, kommer att överflyttas på storindustrien. I så fall kräves att det virke, som ligger närmast till för dessa småsågar, skulle flyttas över till de större förädlingsverken. Detta är emellertid ett svårbemästrat transportproblem, och man har icke anledning att räkna med att det kommer att kunna lösas.

Vad skall man då göra med detta? En ytterligare utjämning i priserna synes ofrånkomlig. Man är i förevarande proposition inne på en viss utjämning. Jag undrar, om man inte kan tänka sig att fortsätta något längre på den vägen? Vidare lär det förhålla sig på det sättet, att de virkeskvantiteter som stå till förfogande inom landet äro något större än vad man tidigare räknat med. Samtidigt avser man ju nu att beskära investeringsverksamheten och därmed minska hemmaförbrukningen av trävaror. Detta skulle betyda, att man kan tillåta sig en något större export än man räknat med förut. En sådan ökning av exporten är naturligtvis välkommen ur flera synpunkter. Genom att lägga kanske hela denna ökning eller i varje fall så mycket som möjligt därav på småsågverken skulle man kunna bereda dem en viss kompensation för det handikap de nu ha på detta område. Det kan icke vara riktigt och rättfärdigt att man, om man nu vill subventionera hemmamarknaden, lägger kostnaderna för sådana åtgärder på ett så relativt litet antal småsågverk. Jag hoppas därför, att vederbörande statsråd tar denna sak under omprövning och försöker utjämna prisnivån så långt som detta är möjligt, antingen detta nu skall ske genom utjämningsavgifter eller genom att bereda hemmamarknaden ökade möjligheter till export eller eventuellt genom båda dessa saker i förening.

I detta anförande instämde herr *Osterman*.

Herr statsrådet **Eriesson**: Herr talman! Föreliggande utskottsutlåtande innebär förslag till dels godkännande och dels ytterligare bemyndigande för regeringen att vidta åtgärder på här ifrågakvarande område.

Det rör sig i detta fall om mycket stora värden. Frågan gäller hela massa-industrin, pappersindustrin och trävaruindustrin. Frågan gäller vidare i viss utsträckning de priser, som skogsägarna skola ha för sitt virke o. s. v. Det är under sådana förhållanden rätt naturligt, att det råder delade meningar om vad som kan vara rätt och lämpligt i fråga om avvägningen av dessa verkligt stora frågor.

Emellertid vill jag först konstatera, att i stort sett inga erinringar gjorts mot avtalet när det gäller massa-industrin och inte heller mot den genomgående reglering av pappersindustrin och pappersförbrukningen inom landet, som åstadkommits. Däremot ha delade meningar kommit fram beträffande frågan, huruvida det avtal, som träffats mellan trävaruexportföreningen å ena sidan och bränslekommissionen å andra sidan, varit så välbetänkt. Man har ansett att framför allt de mindre sågverken kommit i en ogynnsam ställning och att de stora sågverken favoriserats.

Jag vill då först erinra om att de mindre sågverken fått ett erbjudande om uppgörelse på precis samma villkor, som de stora sågverken. Man kan vis-

Prisutjämningsavgifter m. m. (Forts.)

serligen säga, att detta erbjudande icke var mycket värt. Det skulle endast vara en gest, ty de mindre sågverken kunde redan från början icke acceptera ett sådant erbjudande. Låt oss då konstatera, att det är en annorlunda struktur på exportsågverken och alla de mindre sågverken. Av de mindre sågverk det här gäller finns det mellan 6 000—7 000 här i landet. Men det är endast ett mycket litet antal av dessa, som ha någon större export.

Det förhåller sig inte på det sätt, som herr Jonsson i Skedsbygd ville göra gällande, att här ifrågavarande avtal skulle innebära att de företag, som äro anslutna till trävaruexportföreningen, skulle ha fått tillstånd att exportera 80 procent av sin produktion. Avtalet innebär att vederbörande få en kvot av 80 procent av den nu fastställda exportkvantiteten, och det är något annat än vad herr Jonsson ville göra gällande. Dessa större sågverk ha alltså fått sig tilldelade 80 procent av den exportkvantitet, som vi hittills ansett oss kunna avdela. Förra året hade motsvarande företag 88 procent av exportkvantiteten. Om man räknar in ett par större företag, som icke tillhöra Svenska trävaruexportföreningen men som nu räknas in i kvoten för medlemmarna i denna förening, erhålla dessa större sågverk i år sammanlagt 82 procent av exportkvantiteten. Detta innebär emellertid jämfört med förra årets förhållanden en reduktion med 6 procent.

Småsågarna skulle således få disponera över 18 procent av den fastställda exportkvantiteten. Nu framhålles det att detta inte är tillfredsställande, eftersom dessa småsågar avsätta så stor andel av sin produktion på hemmamarknaden. Då priserna här hemma äro lägre än exportpriserna, blir det totala utbytet för dessa mindre företag sämre. Ja, det är klart att dessa mindre sågverk komma i en sämre ställning än storföretagen. Jag har emellertid tidigare framhållit i denna kammare, och jag sade det i lördags i första kammaren, att vi icke kunna förändra den svenska sågverksindustriens struktur. De starka reella skäl varför man skall lägga huvudvikten av exporten vid exportverken gå tillbaka till de rent naturliga och lokala förhållanden, som bestå däri, att dessa större sågverk ligga intill stora hamnar o. s. v. Därjämte är kvaliteten på virket av helt naturliga skäl i regel bättre hos storsågarna än hos de mindre sågarna.

Om man nu från småsågarnas sida inte kan acceptera ett erbjudande från statsmakterna, som innebär, att de skulle få behålla alla sina exportinkomster, om de försökte organisera en stiftelse av samma slag som de större sågverken gjort, får man alltså ställa frågan, vad man då skall kunna göra för att hjälpa dessa smärre sågverk att ta emot de pengar som staten erbjuder dem. Då ha vi gjort på det sättet, att de pengar, som betalas in i prisutjämningsavgifter, skulle fonderas på särskilt sätt i denna prisutjämningsfond, så att man ser vad som kommer in. Man bör då finna någon form för att ge tillbaka dessa pengar till de mindre sågverken. Man har undersökt möjligheterna att hjälpa dessa företag rent administrativt att få i gång en export genom att åstadkomma en clearing mellan å ena sidan leveranser på hemmamarknaden och å andra sidan leveranser på exportmarknaden för att få till stånd en större rättvisa mellan exportörerna och de som sälja på hemmamarknaden.

Man hade tidigare tänkt sig att kunna cleara priserna på hemmamarknaden mellan å ena sidan försäljarna och å andra sidan förbrukarna och konsumenterna. Men man kom då tämligen snart fram till den slutsatsen, att den metoden inte gick att använda. Den skulle nämligen innebära så många svårigheter i kontrollavseende och inbjuda till överträdelser, att man måste uppgge försöket att lösa frågan efter den metoden. På sista tiden har

Prisutjämningsavgifter m. m. (Forts.)

man emellertid kommit till en metod, som man möjligen skulle kunna realisera.

Eftersom avtalet med trävaruexportföreningen innebär, att den föreningens medlemmar skulle få 80 procent av den nu fastställda exportkvantiteten, kan man utgå ifrån att dessa företag fått sin andel av exporten. Vi ha sagt till företrädarna för de mindre sågverken, att i den mån vi med hänsyn till trävaruförsörjningen få möjlighet att exportera mer trävaror, skola dessa mindre företag få en ökad kvantitet för export. Man tror sig nu kunna räkna med en ytterligare kvantitet för export, utan att det på grund därav skall behöva uppstå alltför stora olägenheter för hemmamarknadens försörjning. Vi ha då övervägt att gemensamt med dessa mindre sågverk söka organisera en försäljning för export på så sätt, att bränslekommissionen organiserar dessa försäljningar. Alla på detta sätt influtna pengar skulle gå in till en fond och sedan skulle en clearing åstadkommas mellan dem, som levererat till export, och alla dem, som levererat för hemmamarknaden. Merinkomsterna av exportförsäljningen skulle slås ut på alla dessa mindre sågverksägare. Nu kan man naturligtvis inte ta med vartenda litet sågverk och t. ex. — om man kan använda detta uttryck — samtliga klingsågar, som finnas i mängd över hela landet. Men man kan stanna vid att det som villkor för deltagande i denna clearing erfordras en årsproduktion av exempelvis 100 standards. Man kan kanske gå ned så lågt som till 60 standards. Under sådana förhållanden bör man i varje fall i huvudsak täcka hela det område det här gäller.

Jag vill inte nu närmare diskutera själva prisfrågan. Jag har emellertid den uppfattningen, att när vi förra året höjde virkespriserna med 15 öre och i år med ytterligare 20 öre, så borde väl detta vara tillräckligt. Särskilt när man betänker, att ett stort antal av dessa smärre sågverk även äro detaljförsäljare av virke. De ha på grund därav rätt att ta ut högre priser än dem, som äro stipulerade som normalpriser från producent. Det är ett mycket stort antal mindre sågverk — omkring 800 stycken — som fått en ytterligare prisförbättring på det sättet. Man får vidare besinna, att hemmamarknadspriserna på trävaror stigit med inemot 100 procent sedan förkrigs-tiden.

Jag erkänner gärna, att det i detta fall kan se ut som om en orättvisa begåtts mot dessa mindre sågverk. Vi ha emellertid vid förhandlingarna med dessa sågverksägare fått besked om ungefär vad de som sista bud vilja ha i pris. Det är då ingalunda fråga om sådana förskräckliga summor som man antytt i den offentliga debatten.

Det har vidare anmärkts på regeringen, att regeringen icke följt priskontrollnämnden och bränslekommissionens förslag till prishöjningar. Hur allvarligt vi inom regeringen se på denna fråga framgår väl av att samtidigt som denna proposition avlåtits, har regeringen hemställt om bemyndigande att få överföra pengar från prisutjämningsfonden till den fond, som byggnadslånebyrån har för att subventionera bostadsbyggande. Vi anse, att det ligger en allvarlig fara i att fördyra i första hand bostadsbyggandet mera än som redan skett.

Det har hävdats, att vi helt skulle släppa prisbildningen fri. Man har sagt att då skulle det ske en naturlig anpassning mellan prisnivån på hemmamarknaden och priserna på exportmarknaden. Såvitt jag kan förstå skulle emellertid detta innebära, att ingen sålde trävaror på hemmamarknaden till lägre pris än vad han kunde få ut i export. Generellt åtminstone kan man uttrycka sig så. Om prisläget på hemmamarknaden är något över 400 kronor per standard, så får vederbörande ut drygt 600 kronor per standard i

Prisutjämningsavgifter m. m. (Forts.)

export. Skillnaden uppgår således till 200 kronor per standard. Om man räknar med att den genomsnittliga virkesåtgången för att bygga en bostadslägenhet på två rum och kök — det går självfallet åt mera att bygga ett trähus än ett stenhus — uppgår till ungefär fem standards, skulle ett slopande av prisrestriktionerna för hemmaförbrukningen av virke innebära en så stor fördyring av ett småstugebygge som med ungefär 1 000 kronor. Vi kunna inte anse att en dylik fördyring är rimlig.

Nu invändes mot detta resonemang, att man visserligen kan räkna ut denna formella prishöjning, men i verkligheten förhåller det sig på det sättet, att ingen nu säljer till normalpriserna utan till högre priser. Jag tvivlar på den saken. Genom det avtal, som redovisas i denna proposition, ha de stora sågverksägarna förbundit sig att leverera betydande kvantiteter virke till normalpriser. Jag tror därför, att det är alldeles omöjligt att nu släppa på normalpriserna på virke.

Vi ha upphävt normalpriserna för rundvirke, men jag har tidigare erkänt, att detta var ett misstag. Priserna sprungit där upp i höjden på ett sådant sätt, som ingen tidigare hade kunnat tänka sig. En dylik prisförhöjning får icke upprepas, när det gäller färdigsågade varor. Jag förstår emellertid å andra sidan dem som säga, att alla sågverksägare vilja ha lika bra betalt för sina produkter som innehavarna av storsågverken få. Situationen var emellertid den, att om vi skulle få i gång trävaruexporten från dessa stora sågverk, så fingo vi finna oss i en uppgörelse, som såg annorlunda ut än den vi hade under tidigare år, d. v. s. med prisutjämningsavgifter. Det gällde att få ut mesta möjliga, och då gick man på den linjen att fondera en del av de pengar, som kommo in genom dessa exportaffärer. Man skall således sterilisera en viss del av denna köpkraft. Detta var angeläget ur rent penningpolitiska synpunkter.

Nu har det hävdats, att de mindre sågverksägarna betrakta denna fondering på det sättet, att den är en reell tillgång för de stora sågverken. Jag erkänner det. Det är en reell tillgång, ty de ha fått besked om att de få disponera dessa pengar efter viss tid eller vid konjunkturvägning. Jag skulle inte ha någonting att invända mot att de mindre sågverken kunde få ut sina exportinkomster på samma sätt som de större sågverken och alltså fondera en viss del av intäkterna. Det gläder mig att jag här i dag har fått besked om att dessa sågverksägare — efter vad jag kan förstå av de uttalanden som ha gjorts — äro beredda att gå in för en fondering av samma slag som Svenska trävaruexportföreningen har accepterat.

Herr **Jonsson** i Skedsbygd erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Bara några ord i anledning av herr statsrådets anförande. Herr statsrådet konstaterar, att i stort sett inga erinringar gjorts mot de avtal som ha träffats rörande massa- och pappersexporten. Det är ju alldeles förklarligt. Dessa stora företag, som praktiskt taget behärska hela marknaden, kan man träffa avtal med, som verka ungefär rättvisa, men när man träffar ett avtal med trävaruexportföreningen, vars medlemmar producera knappa 50 procent av landets produktion men få exportera 80 procent av den exportkvantitet som är tilltänkt, så att bara 20 procent återstå för övriga företagare, som tillverka över 50 procent av hela produktionen, då blir det snedvridet. Att även regeringen — närmast statsrådet Ericsson — har kommit till insikt om att detta avtal inte varit lyckligt, framgår ju av att herr statsrådet säger, att man nu söker komma fram efter andra linjer och genomföra en prisclearing på hemmamarknaden. Då först kan man nå

Prisutjämningsavgifter m. m. (Forts.)

fram till en någorlunda antagbar uppgörelse, så att produktionen över hela landet kan fortsätta ungefär i samma omfattning som för närvarande.

Vidare yttrade:

Herr statsrådet **Ericsson**: Herr talman! Jag vill för herr Jonsson i Skedsbygd påpeka, att jag helt delar hans mening om ett clearingförfarande som skulle fördela intäkterna från exporten så att även hemmamarknadsproducenterna få en favör. Det som saknats har varit ett förslag hur man praktiskt skulle genomföra en sådan åtgärd. Jag har inte fått några förslag från sågverksägarna. De ha bara sagt: vi kunna inte klara det, vi äro ur stånd att åstadkomma den försäljningsapparat som erfordras. Vad som nu har tillkommit är ett nytt uppslag, men det har inte kommit från sågverksägarnas sida — jag kan inte glädja herr Jonsson med det — utan det har kommit från annat håll. Det är det vi nu hålla på att undersöka.

Jag kan tillägga, att den första kontakten med dessa sågverksägare har varit ytterligt gynnsam. Man är positivt intresserad av att nå en lösning, liksom jag hela tiden har varit det. Staten har nämligen inga fiskala intressen i detta sammanhang, utan vad vi vilja bevaka är bara hemmamarknadspriserna på trävaror.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! För utskottets vidkommande har denna fråga legat till på det sättet, att vi ha haft att tillstyrka eller avstyrka. Ett avtal har träffats, i vilket det inte är möjligt att göra några ändringar. Utskottet har fullkomligt enhälligt kommit till det resultatet, att det ansett sig kunna tillstyrka bifall till propositionen med hänsyn till de syftemål som ligga bakom.

De synpunkter, som herrar Jonsson i Skedsbygd och Hedlund i Rådom här ha framhållit, ha diskuterats mycket, och det är ju inte tu tal om att man under denna diskussion har kommit till insikt om att det skulle vara lyckligt om man i fortsättningen kunde finna någon annan väg än den som här är fastslagen. Men det är, som herr statsrådet sade, säkert inte möjligt att under denna diskussion i kammaren finna de linjer, som skulle möjliggöra ett tillmötesgående av herr Jonssons i Skedsbygd önskemål i den föreliggande frågan. Jag skulle närmast vilja hemställa till herr Jonsson i Skedsbygd, att han och dessa sågverksägare, som nu ha en exportkvot av endast 20 procent, uppe i kanslihuset tala en liten smula mera i enrum med Kungl. Maj:t om en framkomlig väg, som kan tillfredsställa även de små sågverksägarna.

Herr talman! I det nuvarande läget finns det ingen annan möjlighet än att bifalla det föreliggande förslaget eller avslå detsamma. Jag hemställer om bifall till bevillningsutskottets förslag.

Herr **von Seth**: Herr talman! Det var mycket intressant att höra statsrådet Ericssons anförande. I detta framkom ju en hel del synpunkter och lämnades meddelanden, som man förut åtminstone inte fått i sammandragen form och som jag skulle vilja betrakta som nyheter.

Jag vill först och främst liksom herr statsrådet understryka, att denna fråga är av ytterligt stor vikt för hela vårt lands virkesförsörjning. Det är inte heller underligt att de mindre skogsägarna ha varit mycket oroliga för prisutvecklingen. Det har också rätt oro bland skogsägarna över planeringen av årets avverknings, och jag skulle aldeles särskilt vilja understryka önskvärdheten av att de åtgärder, som statsrådet här skisserade och som jag hop-

Prisutjämningsavgifter m. m. (Forts.)

pas skola kunna genomföras, måtte vidtagas omedelbart, så att de kunna ha någon effekt på de nu till sommaren planerade stämplingarna.

Det är en synpunkt som inte har kommit fram i debatten, nämligen att om det nuvarande tillståndet fått råda, hade avverkningarna bedrivits för fullt på de områden, där vi ha de större företagen och större exportörerna, d. v. s. i största utsträckning norr om Dalälven, där vi ha brist på råvara och där skogarna inte tåla så stora uttag. Vi ha stora områden i södra Sverige, inte minst i skogslandet Småland, där ännu så länge tillgången på skog är mycket god och, som väl är, även tillväxten. De inre delarna av Småland tillhöra inte de trakter som furnera exportörerna med virke, utan detta virke går till hemmamarknaden. Det har rått mycket stor risk för att avverkningarna där måst inskränkas, så att folkhushållet inte kunnat tillgodogöra sig det virke som där kan uttagas.

Hade jag fått ordet före statsrådet Ericsson, hade jag kanske trots värmen kommit med en ganska skarp kritik, men med det meddelande som här lämnades har det åtminstone räckts fram en hand till åtgärder som skola kunna sanera dessa förhållanden. Jag skall inte tala länge, men jag vill dock särskilt understryka, att det här gäller de små skogsägarna, de mindre företagen, de mindre sågarna. Här gäller det att försöka ge dem ett handtag. Detta handtag kommer också att gagna virkesproduktionen.

Till sist skulle jag vilja uttala den förhoppningen att statsrådet Ericsson får sköta denna fråga i den anda, som han här givit uttryck åt, och att han kommer överens med bränslekommissionen och priskontrollnämnden. Man har dock förut haft en känsla av att finansministern inte alltid har haft det allra bästa samarbete med bränsleministern, men i denna sak hoppas jag att finansministern inte skall lägga hinder i vägen för statsrådet Ericssons nu planerade åtgärder.

Häruti instämde herr *Boman* i Kieryd.

Herr **Werner**: Herr talman! Den fråga, som nu är föremål för debatt här i kammaren, är av en sådan betydelse att det bör vara riktigt att densamma belyses från alla håll. Det kan inte bestridas att det regleringssystem för exporten och produktionen av sågat virke, som nu av regeringen synes ha fastställts, har väckt mycket stora bekymmer särskilt hos de små sågverksägarna. Det finns en tendens hos regeringen att underskatta betydelsen av dessa små sågverk i inlandet. Det är alldeles klart att om dessa sättas i en särklass, där de i konkurrenshänseende inte kunna tävla med de större sågverken, som ha möjlighet att köpa virke även på deras uppsamlingsområden, och inte heller med pappersindustrien, som nu bägge ha rätt goda möjligheter att betala bättre priser, så innebär det en strypning av dessa små sågverks produktion. Jag undrar, om regeringen har klart för sig vad det kan komma att betyda för inlandsförsörjningen. Givetvis måste då en betydande del av exportkvantiteten reserveras för inlandsbehovet.

Det är en omständighet till som jag måste belysa, nämligen att de svårigheter som nu råda beträffande virkesproduktionen i mycket betydande grad bero på bristen på arbetskraft jämte de stigande arbetskostnaderna. Man har måst notera en uppgång i avverkningskostnaderna med 200 à 300 procent. Det kan inte vara riktigt att denna kostnadsökning skall gå ut över och sänka rotvärdet för skogsägarna. Med hänsyn till det minskade rotvärdet, som uppstår på grund av de ökade arbetskostnaderna, avverka skogsägarna mindre, och den arbetskraftsreserv, som ännu finnes kvar just hos dessa mindre skogsägare, kan inte utnyttjas, då de ofta äro nödsakade att leja

Prisutjämningsavgifter m. m. (Forts.)

arbetskraft för huggning men hellre avstå på grund av de höga kostnaderna och därav minskat rotvärde.

Jag menar, att regeringen vid övervägande av eventuella åtgärder angående rundvirkespriserna inte skall förbise angelägenheten av att de arbetskraftsreserver som finnas utnyttjas för att tillföra träförädlingsindustrin den nödvändiga råvaran.

Det förefaller också som om regeringen i rädslan för ökade byggnadskostnader skulle ha överdimensionerat betydelsen av något ökade virkespriser. Det framgick av statsrådet Ericssons anförande, att ett enfamiljshus tar omkring 5 standard, d. v. s. ungefär 800 kubikfot virke. Den höjning av priserna på sågat virke med i genomsnitt 20 öre per kubikfot, som nu medgivits, gör alltså en höjning av kostnaderna för ifrågavarande hus med 160 kronor. Samma hus drar i slutlig kostnad 24 000 à 25 000 kronor. Jag undrar om denna lilla kostnadsökning eller en höjning av t. o. m. 1 kr. per kubikfot, som vore i hög grad påkallad och skälig, skall få anses så betydande att den skall få äventyra tillgången på virke till nödvändiga företag. Vi ha ett skrämmande exempel på bränsleområdet, hur en restriktiv prispolitik har skapat en bristsituation, som för folkhushållet och regeringen själv medför betydande svårigheter.

Jag hörde att statsrådet ville diskvalificera småsågverkens virkeskvalitet. Kvaliteten beror inte på sågverkets omfång eller kapacitet, utan den växlar med kvaliteten på det virke, som kan uppsamlas inom ett visst område. Jag vill göra gällande, att här inga som helst eller åtminstone inga större skillnader råda.

Jag hoppas att de tillgängliga tongångarna i statsrådets anförande nyss betydde, att det skall bli möjligt även för det praktiska livets män att tillhandahålla regeringen sin erfarenhet — en verklig tillgång i den fortsatta diskussionen för att förhindra åtgärder som skulle i hög grad skada, inte bara exportmöjligheterna utan även försörjningsbasen för denna viktiga vara, som är så oumbärlig både för byggnadsindustrin och för pappersproduktionen. Jag tror att regeringen gör klokt i att lyssna till de råd, som lämnas av dem som sysslat med dessa saker på det praktiska livets område.

Herr **Hedlund** i Rådomb: Herr talman! Det har talats mycket om syftet med dessa åtgärder. Syftet är ju i själva verket att tillförsäkra hemmamarknaden virke till priser, som ligga under världsmarknadspriserna. Det är ingenting annat än gott att säga om det syftet. Man bör kunna vara med om ganska långt gående åtgärder för att realisera en sådan tanke. Men därmed är inte sagt, att man kan vara tillfreds med vilka medel som helst. Det beror på konsekvenserna. Är det rimligt att kostnaderna för en subventionering — jag kallar det så, när vi nu avse att hålla hemmamarknadens priser lägre än världsmarknadens — skola bäras av några tusental småföretagare, nämligen ägarna av de små sågverken? Jag är övertygad om att alla här närvarande äro ense med mig om att det är orättfärdigt. Dessutom tror jag att det kommer att leda till betänkliga konsekvenser för hela landet av det slag som har framhållits här både av herr Jonsson i Skedsbygd och av herr Werner.

Det är klart att man i ett sådant läge måste anstränga sig till det yttersta för att finna på åtgärder som kunna avtrubba olägenheterna. I viss mån har det också redan vidtagits sådana åtgärder, men det har inte skett på långt när i den omfattning som är nödvändig för att en sådan anordning som det här gäller överhuvud taget skall kunna accepteras.

Nu har ju statsrådet Ericsson utlovat, att han skall ta saken under om-

Prisutjämningsavgifter m. m. (Forts.)

prövning och undersöka, om det inte är möjligt att åstadkomma ytterligare export från småföretagen, så att dessa företag på det sättet kunde få en kompensation. Jag vill hoppas att statsrådet därvidlag sträcker sig så långt som det överhuvud taget är möjligt, ty skulle man inte kunna åstadkomma en utjämning, så måste jag för min del säga, att det system för subventionering av hemmamarknaden, som man här valt, är så pass orättfärdigt, att det icke bör användas i fortsättningen.

Herr Sandberg: Herr talman! Jag skall inte mycket förlänga debatten. Jag har tyvärr inte haft tillfälle att följa den från början och har inte heller åhört statsrådets förklaringar, men jag vill, innan diskussionen är slut, nämna något om anledningen till att jag befinner mig bland dem som fogat en blank reservation till utskottets betänkande.

Denna min ståndpunkt är närmast föranledd av att jag ansett det önskvärdt, att utskottet i sitt betänkande hade något klarare givet uttryck för önskemålet, att de medel, som av småsågarna nu avsätts till den s. k. diversemedelsfonden för prisutjämningsavgifter, finge disponeras av dessa småsågar på ett sätt som kunde vara jämförligt med vad fallet blir när det gäller de medel, som av trävaruexportföreningens medlemmar skola avsättas till den nu bildade stiftelsen. Småsågarna böra, med andra ord, icke sättas i en sämre ställning än storföretagen när det gäller det framtida disponerandet av dessa prisutjämningsmedel.

Nu lär statsrådet här ha framhållit, att man prövar utvägar för att åstadkomma en clearing till småsågarnas fördel, men jag har dock velat understryka vad som av olika talare anförts beträffande angelägenheten av att man så långt som möjligt skapar större rättvisa åt småsågarna, än man hittills lyckats åstadkomma.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

Föredrogos vart efter annat:

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för avgifter till vissa stiftelser, m. m.;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om preliminärt uttagande av värnskatt för förra hälften av budgetåret 1947/48; och

nr 45, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1947/48, m. m.; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av vissa tjänste- och familjepensioner m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av vissa från statens pensionsanstalt och lärarinnornas pensionsanstalt utgående pensioner m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden och utlåtanden hemställt.

§ 6.

Föredrogs bankoutsrottets utlåtande, nr 49, angående reglering för budgetåret 1947/48 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Punkterna 13, 15 och 16.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7.

Föredrogs bankoutsrottets utlåtande, nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 26 och 27 §§ lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker, m. m.

*Lag angående
ändrad lydelse
av 26 och 27
§§ lagen om
sparbanker,
m. m.*

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde

Herr Birke: Herr talman! Jag hade haft för avsikt att väcka en motion i anslutning till den här föreliggande propositionen, men eftersom utskottet slutbehandlat ärendet redan vid motionstidens utgång, ansåg jag det meningslöst att avlämna någon motion. Jag vill emellertid, herr talman, passa på tillfället att här säga något om motiven till att jag tänkte motionera.

Det är uppenbarligen önskvärt att sparbankerna tillåtas binda inteckningslån även i fastigheter inom sådana tätare bebyggda ordnade samhällen som inte ha karaktären av municipalsamhällen, städer och köpingar, något som sparbankerna för närvarande enligt sparbankslagen äro förhindrade att göra. Samhällen av denna karaktär äro ganska vanliga i omgivningarna av de större städerna, och det torde där röra sig om ganska betydande fastighetsvärden. Behovet och intresset för sparbankerna att kunna binda fastighetslån torde därför vara ganska betydande inom dessa samhällen.

Jag förstår mycket väl att det nuvarande förbudet har tillkommit med hänsyn till de säkerhetssynpunkter som måste anläggas för sparbankernas del, men det kan ifrågasättas, om inte utvecklingen gått därhän, att detta förbud numera knappast har något berättigande. Det finns många sådana tätare bebyggda och ordnade samhällen, där t. ex. byggnadsstadgan, ordningsstadgan och brandstadgan för rikets städer tillämpas, och jag tror att de fastighetslån, som placeras i sådana samhällen, äro minst lika riskfria som de tomträttslån, som utskottet nu tillstyrker att sparbankerna skola få lämna.

Man kunde ju tänka sig att sparbankerna finge göra en framställning till länsstyrelsen, då det gällde bindandet av inteckningslån i fastigheter inom samhällen av denna typ, och att länsstyrelsen finge avgöra vilka samhällen som kunde godkännas. På det sättet bleve det ju beroende av en sista prövning från länsstyrelsens sida, huruvida sparbankerna i detta fall finge lämna bundna lån eller inte.

Jag är fullt medveten om att avsikten är att företaga en generell översyn av sparbankslagen, men då jag tror att det kommer att dröja ganska länge innan vi få se något resultat därav, vill jag ifrågasätta om inte Kungl. Maj:t skulle kunna under tiden ta upp den detaljfråga, som jag här berört, till omprövning och framlägga förslag till en lämplig lösning därav.

Jag har, herr talman, inte något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Föredrogos vart efter annat:

första lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m. såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 54, angående ersättning åt biträde, som utskottet anlitat vid behandling av vissa ärenden; och

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dödande av vissa utanför Sverige befintliga handlingar, m. m., såvitt propositionen avser förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial, nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till Barntillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst.

§ 10.

*Motion om
gottgörelse för
skador av
Sagåns över-
svämning år
1944.*

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 57, i anledning av väckt motion om gottgörelse åt jordägare i Kumla m. fl. socknar för förluster, åsamkade av Sagåns översvämning år 1944.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion nr 260, av herr *Vigelsbo* hade hemställts, att riksdagen, med hänsyn till att de skäl som vid 1946 års riksdag legat till grund för jordbruksutskottets avstyrkande av en då i ämnet väckt motion icke visat sig hållbara, måtte till omprövning upptaga frågan om ersättning åt de jordägare efter Sagån i Kumla, Tärna och Simtuna socknar, Västmanlands län, vilka åsamkades förluster vid Sagåns översvämning år 1944, samt besluta att bevilja 28 784 kronor såsom gottgörelse åt dessa jordägare.

Utskottet hemställde, att motionen II: 260 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

dels av herrar *Tjällgren* och *Pettersson* i Rosta, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionen II: 260, till Bidrag till ersättning för skador genom Sagåns översvämning år 1944 å riksdagen för budgetåret 1947/48 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 28 800 kronor;

dels ock av herr *Andersson* i Surahammar och fru *Eriksson*, utan angivet yrkande.

Motion om gottgörelse för skador av Sagåns översvämning år 1944. (Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Vigelsbo**: Herr talman! Den motion som det här gäller väcktes även i fjol och blev då avslagen. Jag skall be att få göra några kommentarer till motionen och behandlingen av densamma, särskilt då till utskottets motivering i här föreliggande betänkande, för den ståndpunkt, till vilken detta slutligen har kommit.

Beträffande den tidigare handläggningen av ärendet säger utskottet bl. a.: »I värderingsinstrumentet hade skadorna uppskattats till 28 784 kronor, alltså samma belopp som motionären nu föreslår riksdagen att anvisa för ändamålet. Lantbruksingenjören Welin-Berger tillstyrkte, att statsanslag beviljades med de belopp och efter de grunder, som föreslagits i värderingsinstrumentet.»

Jordbruksutskottet och Kungl. Maj:t ha emellertid tydligen haft olika uppfattning om lantbruksingenjörens remissyttrande i ärendet. I Kungl. Maj:ts resolution angående ersättningskravet hette det bl. a.: »Under påpekande av vad lantbruksingenjör Welin-Berger framhållit påpekade styrelsen» — d. v. s. lantbruksstyrelsen — »att trots den förefintliga risken för fortsatta översvämningar jämväl nämnda marker hade blivit uppodlade samt att under de 35 år, som förflutit sedan företaget fullbordades, något egentligt rensningsarbete icke hade skett i ån. Till följd härav hade denna varit utsatt för en ständigt fortgående uppslamning, som förorsakat en höjning av vattenståndet och därmed följande ökning av översvämningsrisken.» Och på grundval av detta remissyttrande, som lantbruksingenjören lämnat och som lantbruksstyrelsen vidarebefordrat till Kungl. Maj:t, avslög Kungl. Maj:t den gjorda framställningen om ersättning.

Det kan i detta sammanhang vara av intresse att närmare skärskåda riktigheten av de uppgifter som i remissyttrandet lämnas. Det säges ju där, att uppodling hade verkställts av sådana områden, som på goda grunder kunde befaras bli föremål för översvämning, och man menar tydligen att det är markägarnas fel att så har skett. Jag skall i anledning därav be att få ur torrlägningsföretagets protokollsbok ordagrant läsa upp vad som står i § 9 i protokollet för det sammanträde, som hölls den 26 maj 1911. Det heter där: »I fråga om odlingsarbetet ålade sammanträdet styrelsen att till de odlingspliktige, hvilka icke fullgjort sin skyldighet, aflåta skrifvelse med under rättelse, att därest arbetet icke blefve i behörig tid fullföljdt, styrelsen i så fall på den försumliges bekostnad skulle utföra detsamma.»

Nu kanske man säger, att detta var ett beslut som pressades fram av bönderna vid ett sammanträde, som de själva hade anordnat, därför att de ville att det skulle odlas mer jord än som skett. Det sammanträde, som jag här talat om, var emellertid inte vilket sammanträde som helst, och för att bevisa det skall jag be att också få läsa upp namnen på dem som voro närvarande. Enligt anteckning i protokollets ingress voro följande personer närvarande: hemmansägare Gust. Johansson, Vesterby, f. d. hemmansägarna C. E. Berggren, Tärnaby, Eric Andersson, Vesterby, Herm. Andersson, Hofberga, och J. E. Eriksson, Tärnaby. Dessa voro de enda hemmansägare som voro med på sammanträdet. Vidare närvoro såsom allmänna ombud: för indragna majorsbostället Väst-Tärna domänintendenten B. B:son Wolffram, för Erlandsbo med utäng Karbotten häradshövding H. Sjöberg, för Kumla och Sevalle kyrkoherdeboställen kontraktsprosten A. Thorbjörnsson, för Tärna kyrkoherdeboställe prosten J. Höijer samt vidare lantbruksingenjör Ax. V. Nordin,

Motion om gottgörelse för skador av Sagåns översvämning år 1944. (Forts.) kyrkoherde O. F. V. Brandt, Tärna, och hemmansägaren G. A. Lundberg, Kyllinge — det var han som var entreprenör för företaget. Såsom ordförande vid sammanträdet fungerade lantbruksingenjören, och vi kunna följaktligen förutsätta, att sammanträdet var på behörigt sätt tillkommet och att det var med hänsynstagande till laga omständigheter som odlingsplikt ålades vederbörande markägare.

Det har i hög grad intresserat mig att undersöka huruvida utöver de åligganden, som sålunda utfärdades för markägarna, någon odling senare utförts på området. Man har emellertid vid mina efterforskningar i saken försäkrat mig, att sedan dess icke en kvadratmeter jord uppodlats inom nämnda område. — Detta om den saken.

Det är således en felaktig uppgift som lämnats, när man säger att arealer ha uppodlats som icke varit avsedda för odling och att hänsyn icke tagits till den risk för översvämning, som senare visat sig vara för handen.

Vidare säger utskottet att ingenting har inträffat sedan i fjol och att det av denna anledning inte finns några skäl att frågå fjolårets beslut. Jag håller alldeles med om att det inte har inträffat någonting sedan utskottets dåvarande talesman, herr Andersson i Löbbo, och jag diskuterade denna sak vid föregående riksdag. Herr Andersson åberopade den gången en annons, som just varit införd i ortstidningarna, och sade, att nu hade man kallat till ett sammanträde och nu skulle arbetet med torrläggningen snart sättas i gång. Jag upprepar att det är alldeles riktigt som utskottet skriver, att det inte har hänt någonting. Man höll det annonserade sammanträdet den 17 juni i fjol, och sedan dess ha vi väntat att det skulle inträffa någonting, men det gjorde det inte förrän häromdagen. Precis som när riksdagen sist behandlade frågan, stod det även nu för några dagar sedan — jag tror att det var i torsdags och fredags — i ortstidningarna en annons om denna förrättning, och man kommer väl från utskottets sida att säga som man gjorde i fjol, att nu skall arbetet sättas i gång. I sak ligger emellertid frågan till på alldeles samma sätt som den gjorde i fjol.

Vad hände då vid det sammanträde den 17 juni i fjol som man hänvisade till när man sade, att herr Vigelsbos krav om ersättning för inträffade skador vore omotiverade, eftersom kanalsystemet nu skulle komma att bli fördjupat och hela området torrlagt och fint? Man gjorde ingenting! Jo, man beslöt om uppskov. Jag antar att man från jordbruksutskottets sida kommer att åberopa just detta, att det vid sammanträdet den 17 juni var intressenterna själva som begärde uppskov och som inte kunde gå med på att ärendet slutfördes den gången. Men det berodde på att bönderna inte hade, såsom jag också framhöll under debatten i fjol, fått se ett enda papper och inte visste något om delaktighetsprocenten och om hur kostnaderna skulle fördela sig på var och en av de många intressenterna. Det var för att vinna klarhet på dessa väsentliga punkter, som man begärde uppskov till ett kommande sammanträde, och det är alltså det sammanträdet som nu skall hållas. Vid det sammanträdet delgav lantbruksingenjören intressenterna en viktig uppgift, varom jag fått skriftligt intyg av en fabriköer och en folkskollärare. Jag ber att få återgiva intyget in extenso. Det står så här: »Att lantbruksingenjören i Västmanlands län Henrik Welin-Berger vid sammanträde med intressenterna i Sagåns nya Åsänkingsföretag Väsby kvarn— Västtärna den 17 juni 1946 yttrade angående ersättningskravet å förstörd gröda: 'Om Vigelsbo i skadestandsfrågan gått till mig i stället för att vända sig till riksdagen, skulle vi gemensamt ha ordnat för att ersättning skulle ha utgått.'

Motion om gottgörelse för skador av Sagåns översvämning år 1944. (Forts.)

Då vi voro närvarande vid tillfället anse vi oss kunna intyga att yttrandet fälldes.

Folke Rudstam

Folkskollärare, Labacken.

Bror Nyström

Fabrikör, Ransta.

Egenhändiga namnteckningarna bevittnas:

Gunnar Esselin

Holmbo, Ransta.

L. H. Eriksson

Tärnaby, Tärna.»

Jag var ej närvarande vid sammanträdet och vet således icke vad som sagts där. Det intyg, som lämnats i saken, är avgivet av personer, som icke voro intressenter i företaget. De voro närvarande vid sammanträdet utan att ha något intresse, som anknöt dem till den fråga, som avhandlades. Nu frågar man sig, vad innebär intyget? Man har sagt i utskottet att lantbruksingenjören tillstyrkt framställningen, men av intyget och av yttranden som lantbruksingenjören fällt får man klart för sig, att han var medveten om att yttrandet, angående ersättningskravet så som det var formulerat, ovillkorligen skulle leda till avslag. Enligt intyget säger han, att om han hade fått resonera med mig i stället för att saken gick till riksdagen, skulle det hela ordnat sig. Vad innebär det? Skulle han ha givit remissyttrandet ett annat innehåll, om vi talat med honom, frågar man sig. Man kan dra vilka slutsatser som helst praktiskt taget i det sammanhanget. Hur skulle man ha handlagt saken för att få ett yttrande som vore så fördelaktigt, att vi skulle få våra pengar? Det är något egendomligt i hela detta resonemang. Jag tror att resonemanget är både riktigt och felaktigt. Det är riktigt så till vida, att man tydligen skulle ha tillförsäkrat sig tjänstemännens ynnest, innan man gick till högre instans, men oriktigt så till vida, att jag ingenting hade med saken att skaffa, innan den kom under Kungl. Maj:ts ögon. Tyvärr vände sig vederbörande intressenter till länsstyrelsen i Västmanlands län. Jag antager att det var felaktigt, därför att Conrad Jonsson, den nuvarande landshövdingen, tog hand om ärendet den gången och satte litet fart på saken, som legat stilla uppe hos lantbruksingenjören i nära tio år. Då blev det alltså fart på frågan. Jag förstår, att det har irriterat herrarna, att landshövdingen så snart gick in för att få rättelse i detta missförhållande. Det felaktiga ligger alltså däri, att det icke var jag som framförde saken till Kungl. Maj:ts avgörande. Det var länsstyrelsen som tillsatte värderingsmän och förde ärendet till högre instans. Det var först sedan Kungl. Maj:t med hänsyn till lantbruksingenjörens remissuttalande avstyrkte ersättningskravet som intressenterna frågade sig om inte möjlighet funnes att i riksdagen ta upp frågan för att om möjligt få rättelse till stånd och få ersättning för de skador, som genom översvämning tillfogats vederbörande markägare.

Innan jag framställer mitt yrkande, vill jag slutligen endast ha sagt en sak, och det är att det förefaller mig, som om samhället vore uppdelat i tre grupper av människor: en grupp, som av sociala hänsyn bör få hjälp i det ena eller andra fallet; vidare en grupp, som med hänsyn till sin samhällsställning och sitt inflytande kan, som man säger, genom förbindelser skaffa sig rättelse; men sedan en tredje grupp, som består av dem, som för varje dag slita och arbeta i sitt anletes svett. De kunna väl icke hänföras till dem, som äro socialt under isen, men ej heller till dem, som med hänsyn till sin ställning ha förbindelser och inflytande på högre ort. Det är de som slita och arbeta i sitt anletes svett för var dag som få sitta emellan. Till dem höra de som åsamkats förluster genom dessa översvämningar. Det finns icke ens — det är ju beklagligt — en nämndeman

Motion om gottgörelse för skador av Sagåns översvämning år 1944. (Forts.) inom området med förbindelser, utan det rör sig här rätt och slätt om redliga bönder. Även om man icke kan åberopa sociala hänsyn i detta fall, tycker jag det vore rätt och billigt att riksdagen, fastän det här rör sig om bönder utan förbindelser på högre ort eller med lokala tjänstemän, skulle godkänna det i motionen framställda yrkandet om ersättning för den av lantbruksstyrelsen till 28 700 kronor uppskattade förlusten. Av den anledningen, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herrar Tjällgren och Pettersson i Rosta till utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Jacobson** i Vilhelmina: Herr talman! Den här frågan är ej ny. Den var också före vid fjolårets riksdag, och då var herr Vigelsbo också motionär. Det är en uppgift i hans motion som gjort att utskottet lämnade dessa intressenter tillfälle att framlägga sina synpunkter inför jordbruksutskottet. Därvid framkommo ej sådana omständigheter, att majoriteten i utskottet ville frångå sin tidigare intagna ståndpunkt. Jag försäkrar, att jag för min del ställer mig välvillig till framställningen. Men det är ett faktum, att ägarerna av den jord det här gäller sedan en följd av år besått området, som ligger ovanför översvänningsområdet, med stråsäd och annan gröda. Detta framgick av de uppgifter som lämnats inför utskottet. Sedan kan motionären inte förneka, att den odlingsplikt som ålåg delägarna endast avsåg området ovanför översvänningsområdet. Till sist vill jag säga, och det var den mest bidragande orsaken till utskottets ställningstagande, att det förelåg vissa försummelse i denna plikt, något som det ej går att förneka. Det har icke gjorts någonting där sedan 1923. I motionen har gjorts gällande att det icke gjorts något sedan 1939.

Enligt uppgifter, som lämnats i utskottet, är man inställd på en fördjupning av detta vattendrag, och då tycker man icke att det är någon idé att lägga ner stora kostnader på rensning och vidmakthållandet av de gjorda arbetena på detta översvänningsområde.

Jag hade i utskottet ett kompromissyrkande, men det vann icke utskottets majoritet — och det torde icke föreligga någon anledning att framlägga det här heller. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan dels ock på bifall till den av herrar Tjällgren och Pettersson i Rosta avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Vigelsbo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 57, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herrar Tjällgren och Pettersson i Rosta avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Vigelsbo begärde emellertid rösträkning, vadan votering med omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 107 ja och

Lag angående ändrad lydelse av 26 och 27 §§ lagen om sparbanker, m. m. 55 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets memorial, nr 239, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1946/47.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Föredrogs statsutskottets memorial, nr 240, angående statsregleringen för budgetåret 1947/48.

Punkterna 14, 15 och 17.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.

I en den 30 maj 1947 dagtecknad proposition, nr 314, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels medgiva, att riksbanken måtte för tiden från och med den 1 juli 1947 till och med den 30 juni 1948 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, då förhållandena därtill gäve anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar, dels ock förklara, att från riksdagens sida icke föreläge hinder för riksbanken att med stöd av 10 § valutaförordningen och efter särskilt förordnande av Kungl. Maj:t rekvirera utländska betalningsmedel, utländska fordringar och utländska värdepapper.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 362 av herr *Domö* och den andra inom andra kammaren under nr 522 av herrar *Ljungqvist* och *Ljungberg*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 314 endast måtte förklara, att från riksdagens sida icke föreläge hinder för riksbanken att med stöd av 10 § valutaförordningen den 25 februari 1940 (nr 97) och efter särskilt förordnande av Kungl. Maj:t rekvirera utländska betalningsmedel och utländska banktillgodohavanden, samt att vad i övrigt andra stycket i propositionens hemställan omfattade icke måtte föranleda något riksdagens yttrande.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med avslag å motionerna I: 362 och II: 522, måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Utskottet hade i sin motivering i anledning av propositionen gjort vissa uttalanden angående den allmänna ekonomiska politiken. Sålunda hade utskottet (i andra stycket) å s. 2 i det tryckta utlåtandet anfört bland annat följande:

»En depreciering av kronan skulle med säkerhet avsevärt försämra den inre balansen utan att samtidigt påtagligt förbättra den yttre balansen.»

Å s. 3 och 4 hade utskottet, bland annat, gjort följande uttalande:

»Såvitt utskottet kunnat finna, skulle en räntehöjning av den begränsade omfattning, som varit ifrågasatt, inom investeringsområdet få sin väsentligaste effekt på det redan starkt reglerade bostadsbyggandet. I själva verket skulle en räntehöjning för närvarande vara berättigad endast i den mån man avsåge att helt slopa det regleringssystem, som uppbyggts inom bostadspolitiken. En räntehöjning kan i övrigt befaras komma att motverka stabiliseringssträvandena genom att öka kostnadstrycket.

Det är av stor betydelse att även i fortsättningen en sådan penningpolitik bedrivs att på penning- och kapitalmarknaden icke en känsla av penningriklighet framkallas eller vidmakthålles. En viss penningknapphet i kreditinstitutet kan nämligen utöva en hälsosamt återhållande inverkan på en del av den enskilda investeringen. Riksbankens operationer i marknaden böra avpassas med hänsyn härtill. Trots att ett intimt samband råder mellan dessa operationer och ränteutvecklingen synes ej f. n. anledning finnas att genomföra eller medge en höjning av räntenivån.

Vid sidan av den förordade kraftiga investeringsbegränsningen böra enligt utskottets mening statsmakterna och de kommunala organen medverka till den ekonomiska avspänningen genom en återhållsam utgiftspolitik. Såsom bankofullmäktige framhållit, få utgiftsbegränsningarna sitt fulla värde först om de resultera i budgetöverskott. Utskottet förutsätter, att höstens statliga budgetarbete inriktas på att ernå största möjliga överskott i driftbudgeten och största möjliga begränsning av anslagen till statliga kapitalinvesteringar.

I nuvarande knapphetsläge är det av största vikt, att allmänheten i möjligaste mån begränsar sin efterfrågan på varor. Det måste därför hälsas med tillfredsställelse, att regeringen såsom ett led i strävandena att bevara penningvärdet planerar åtgärder för ökning av sparandet.

De synpunkter, som utskottet nu anfört i anledning av propositionen, överensstämma i allt väsentligt med det ekonomiska program, som regeringen offentliggjort efter propositionens avlämnande. Utskottet kan därför ansluta sig till riktlinjerna i detta program.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Friggeråker* och *Mattsson*, vilka ansett, att det stycke å s. 4 i utskottets tryckta utlåtande, vilket ovan återgivits och börjar med »De synpunkter, som utskottet nu anfört», bort utgå;

2) av herrar *Petersson* i Karlskrona och *Fröderberg*, vilka ansett,

a) att ovan återgivna mening (i andra stycket) å s. 2, som börjar med »En depreciering av kronan», bort utgå;

b) att ovan intagna mening å s. 3, som börjar med »I själva verket», och den därpå följande meningen bort utgå;

c) att det stycke å s. 4, vilket börjar med orden »Vid sidan» och slutar med orden »statliga kapitalinvesteringar», bort erhålla följande formulering:

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

»Vid sidan av — — — återhållsam utgiftspolitik. Såsom bankofullmäktige framhållit, är det önskvärt att utgiftsbegränsningarna resultera i ett budgetöverskott av sådan art, att det medför en reduktion av den enskilda efterfrågan. Utskottet förutsätter att höstens statliga budgetarbete inriktas såväl på att ernå ett sådant överskott i följande års driftbudget som även på att en sträng begränsning av kapitalbudgetens anslag till statliga kapitalinvesteringar åstadkommes»;

d) att det stycke å s. 4, vilket börjar med orden »I nuvarande knapphetsläge» och slutar med orden »av sparat», bort erhålla följande lydelse: »I nuvarande knapphetsläge är det av största vikt, att allmänheten i möjligaste mån begränsar sin efterfrågan på varor. Ett omfattande sparande är erforderligt för att ur allmänna synpunkter önskvärda investeringar skola kunna åstadkommas utan att ett inflationstryck framkallas eller skärpes. Det framstår därför som en angelägenhet av största vikt, att hela den ekonomiska politiken lägges så till rätta, att förutsättningar skapas för sparviljans vidmakthållande och stärkande. Speciella åtgärder för ökning av sparatet böra övervägas.»;

e) samt att det stycke å s. 4, vilket börjar med »De synpunkter, som utskottet nu anfört», bort utgå;

3) av herrar *Nordenson, Svedman och von Seth*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Ohlin**: Herr talman! Dagens debatt i andra kammaren får väl anses på sätt och vis utgöra fortsättning på lördagens debatt i första kammaren. Jag skall därför tillåta mig göra en del observationer rörande synpunkter som framförts, icke minst från regeringshåll, i riksdagen i lördags eller utanför riksdagen därefter.

En väsentlig sida av regeringens hållning i dag tycks vara ett bestridande av att den på något sätt felbedömt läget under senaste året eller att den har något särskilt ansvar för den olyckliga utveckling eller skärpning av inflationstrycket, som ägt rum de senaste tolv månaderna. Jag tror icke, att det saknar betydelse för bedömandet av dagens läge, att man diskuterar denna fråga inledningsvis. Jag vill då slå fast *en* sak. Under fjolåret varnade oppositionen gång på gång regeringen för att inflationsläget var betydligt allvarligare än regeringen själv tycktes anse, eftersom den ej vidtog några särskilda åtgärder. Jag gör då ett undantag för den valutaappreciering som genomfördes på förslag från riksbanken. Från regeringens sida svarade man då gång på gång att oppositionen gör sig skyldig till »svartmålning». Det vore ej alls så farligt med inflationsriskerna. Om man ser på utvecklingen det senaste året, tror jag ingen kan bestrida, att oppositionen ej presterade någon svartmålning av läget utan tvärtom en mycket berättigad varning. Finansministern har nu emellertid återigen bestritt detta — vi insågo att läget var allvarligt, säger han. Man måste då fråga: varför gjorde regeringen ej mera? Betyder det att regeringen är nöjd med den finansiella utvecklingen det senaste året? I så fall har man sannerligen ej stora anspråk på en politik mot inflationen.

Det som oppositionen särskilt begärde var en reduktion av investeringsverksamheten. Vi förklarade, att en sådan reduktion spelade en mycket central roll, bland annat därför att den återverkade på arbetsmarknaden. Om investeringarna äro stora åstadkomma de en extraordinär knapphet på arbetskraft, som i sin tur återverkar på lönebildningen och mycket annat. Re-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

dan under debatten i juni i fjol underströk jag detta med all möjlig styrka. När finansministern nu för icke så länge sedan i en debatt förklarade, att det var en nyhet höra Ohlin framhålla investeringarnas centrala roll, måste jag säga, att finansministerns minne liksom andra politikerns minne icke är ofelbart. Det är tydligen icke så gott som han i förrgår ansåg det vara. Från oppositionens sida har från och med juni — i själva verket har saken berörts än tidigare — med stor styrka understrukits den centrala roll som en lagom avpassad investeringsvolym har. Vad svarade regeringen under fjolåret på denna oppositionens invit? Jo, den svarade avböjande. När regeringen så sent som i januari i år framlade en investeringsbudget, innebar ju den en rätt obetydlig beskärning av investeringsmöjligheterna, men regeringen förklarade att detta var vad som enligt dess uppfattning erfordrades. Vi ha icke bundit oss, men vår syn på saken framgår av investeringsbudgeten. Jag tillät mig då framhålla, att en väsentligt hårdare beskärning av investeringsmöjligheterna dess värre vore nödvändig. Nu har regeringen accepterat den ståndpunkten. Nu äntligen reducerar man investeringsmöjligheterna med 25 procent. Tyvärr är det mycket svårare att genomföra en sådan reduktion nu än det skulle varit, om man icke tillåtit expansion på ett tidigare stadium.

En särskild anledning till att investeringsverksamheten har så stor betydelse är dess sammanhang med lönebildningen. Regeringen sade i fjol upprepade gånger, att visst kunna lönerna stiga på vinsternas bekostnad utan att därför varupriserna behöva stiga. Det är uppenbarligen i viss mån riktigt. Inom ramen för övernormala vinster kan en beskärning av dem ske för att tillföra arbetare och tjänstemän en större del av den totala inkomsten. Men det är väl ändå uppenbart, att om man tänker sig en utveckling, där löneinkomsterna och därmed konsumtionen stiga för arbetare och tjänstemän — de tänka väl icke spara hela sin löneökning — då måste man också göra en sådan omläggning av den ekonomiska politiken, att tillgången på konsumtionsvarorna ökas. Man kan väl inte fortsätta att med redan förut otillräcklig tillgång på konsumtionsvaror höja löneinkomsterna och vänta sig att det hela skall gå ihop! När sedan oppositionen krävde — herr Bramstorp har t. ex. gjort det vid flera tillfällen — att man skulle minska investeringarna och se till att en något större del av arbetskraften användes för framställning av konsumtionsvaror för erhållande av bättre balans mellan tillgång och efterfrågan, svarade regeringen avböjande.

Det var inte med lätt hjärta, i varje fall var det inte så för vår del, som vi påyrkade en beskärning av investeringarna. Om man redan förut har stor efterfrågan, är det emellertid nödvändigt att öka tillgången på konsumtionsvaror, men då måste någon annan efterfrågan minskas, ty eljest blir bristen på balans skärpt. Jag måste konstatera, att under fjolårets debatter och i januari i år framkom icke från regeringens sida något vittnesbörd om att man ansåg det vara en samhällsekonomisk nödvändighet att beskära investeringsmöjligheten för att programmet skulle gå ihop. Med så mycket större tillfredsställelse konstaterar jag emellertid nu att trägen vinner, att den från oppositionens sida framkomna linjen äntligen accepterats av regeringen.

Under fjolåret och vintern ha vi haft en utveckling med stigande konsumtionsefterfrågan. När investeringsmöjligheterna inte minskats har ett väsentligt starkare inflationstryck vuxit fram. Det blev brist på arbetskraft, och den prisstegriag, som ägt rum under senaste året, är icke mindre verklig därför att den icke fullt framträder i indextalen. Man har fått och har fort-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

farande, såvitt jag kan bedöma det, stora vinster i näringslivet. Om efterfrågan från konsumenthåll ökar och efterfrågan icke minskar på något håll och den direkta varutillgången icke ökar, då stiga priserna, och vinsterna bli fortfarande stora. Den omfördelning av inkomsten, som regeringen hoppades på, kommer då icke till stånd.

Det vore av ganska stort intresse att höra exempelvis från finansministerns sida, hur regeringen den tiden såg på den saken, om det förelåg vissa hämningar från regeringens sida, som gjorde att den inte bildade sig en klar uppfattning. I varje fall tycks, såvitt jag förstår, dessa hämningar ha bortfallit, när regeringen själv rekommenderar en beskärning av investeringarna. Varpå beror enligt finansministerns mening inflationstrycket under fjolåret? Varför var det orätt av oppositionen att säga att det icke går att öka efterfrågan på ett område, om man icke minskar efterfrågan på ett annat område?

Vad jag saknade i finansministerns framställning, då jag lyssnade till honom i lördags och i hans uttalande i Morgontidningen i dag, är ett betonande av att om köpkraften är för stor i förhållande till varutillgången, då får man sörja för ett starkare sparande — men han räknar tydligen icke med att få ett sparande, som uppsuger mer än en mindre del av köpkraftsöverskottet — om man icke vill få en prisstegring. Det är väl icke så att regeringen hoppas på en minskning av varulagren, eller är det kanske det som regeringen satsar på? Vågar man icke hoppas på detta, har man ingen annan utväg än att minska på efterfrågan på annat sätt, nämligen genom beskärning av investeringsmöjligheterna.

När jag ställer frågan vad som är anledningen till att vi fått ett växande inflationstryck, kan jag inte underlåta att erinra om att hans excellens statsministern har en litet speciell synpunkt på denna fråga, i det att han starkare än de flesta andra framhåller, att felet ligger i utlandet. Den ekonomiska normaliseringen där har inte gått så fort som alla hoppats på och väntat, och därför har det inte blivit så bra i Sverige som vi trodde. Jag erinrar om att när vi diskuterade rysk-svenska handelsavtalet, överraskade statsministern åtminstone mig och även andra med att förklara, att redan 1945 kunde man till fullo inse, att läget på hösten 1946 skulle vara vad det blivit, men nu tycks det vara så, att statsministern anser, att 1946 kunde man inte inse vad läget skulle bli 1947.

I verkligheten är det ju så, att det inte går att skylla på förhållandena i utlandet. Vi ha fått en långt större varutillförsel från utlandet de senaste tolv månaderna än under föregående tolv månadersperiod. Det är sant, att det är vissa varor som vi fått litet mindre av, men det är andra viktiga varor som vi fått väsentligt mer av. I själva verket är det så att vi ha fått hjälp av utlandet med att klara våra problem under det senaste året därför att vi kunnat använda vår uppsamlade guld- och valuta-reserv som betalning för varor från utlandet. Det är alltså helt oriktigt att påstå, att inflationstrycket skärpts på grund av tillförselsvärigheter i utlandet. I den mån våra relationer till utlandet undergått en förändring har det ur svensk synpunkt totaliter varit en förbättring, rikligare varutillförsel från utlandet än tidigare. Jag tror inte att denna utväg för regeringen att komma ifrån en regerings naturliga ansvar för utvecklingen lönar sig att satsa så mycket på.

När vi inom oppositionen, bland annat från folkpartihåll, redan för ett år sedan begärde en beskärning av investeringarna, vilket ju var en impopulär åtgärd att rekommendera, så förklarade vi, att om regeringen gick den vägen — jag sade det i remissdebatten den 5 juni i fjol — skulle den kunna lita på

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

att vi inte skulle kritisera. Vi ville medverka till att höja denna fråga över det partipolitiska planet.

Regeringens svar var i stort sett i denna kammare och utanför riksdagen: ja, vill herr Ohlin reducera bostadsbyggandet? I stället för att ta upp vår inuit, som framställts inte utan partipolitiska risker för folkpartiet, svarade man nej och försökte skaffa sig själv partitaktiska fördelar inför valkampanjen. Jag tror det inte vore alldeles ur vägen att man ägnade dessa händelser en liten smula övervägande, när man inom regeringspartiet så frikostigt beskyllder oppositionen för partitaktik.

Låt mig sedan övergå till en annan sak. När vi i en debatt under fjolåret talade om att med de nominella inkomsthöjningarna var det möjligt gå till en viss punkt, men inte längre än till en viss punkt, om det skulle vara förenligt med en fast prisnivå, svarade regeringen: ja, oppositionen tycks bara fästa vikt vid lönerna. Nu har regeringen själv kommit i det läget, att den måste medge, att det finns rätt snäva grunder för inkomstbildningen. Nu har regeringen att utstå från kommunisterna ungefär samma sorts kritik, som regeringen gav oss i fjol. Jag måste beklaga, att inte även kommunisterna ha kommit till en mera realistisk uppfattning, som det ett ögonblick föreföll att de hade accepterat. Observera att folkpartiets inställning var: en så stor reallöneökning som är förenligt med prisstabilitet. Detta är såvitt jag kan se ungefär samma ståndpunkt, som arbetarpartiets 27-punktsprogram intar, och samma uppfattning, som bankoutsnittet gav uttryck åt i sitt utlåtande på våren i fjol. Regeringen ville emellertid inte gå på den linjen. Det föreföll som om den tänkte sig, att man kan höja konsumtionen utan att minska investeringarna och utan att varutillgången ökades. Allmänna talesätt om återhållsamhet kunna ersätta tydliga uttalanden. Jag undrar om någon kan bestrida att regeringens attityd var långt ifrån vad som krävdes för att folket skulle förstå, att en beskärning av den totala efterfrågan och framför allt hinder för dess ökning var nödvändig.

En särskild sida av programmet om investeringarna är naturligtvis, efter vilka principer investeringsvolymen begränsas. Det skulle föra för långt att ta upp den frågan i dag. Jag vill bara framhålla, att det — som jag framhöll i januaridebatten — föreföll som om statsrådet Ericsson i sin reglering av investeringarna i väsentlig mån gått efter tillgången på trä och spik och byggnadsarbetskraft och dylikt. Han försökte i remissdebatten bestrida det och hänvisade till inledningen till investeringsbudgeten, men där står ingenting av den art han skulle behöva som täckning. Man får det intrycket, att förklaringen till att regeringen inte insåg, att en viss begränsning av investeringarna var nödvändig, är, att regeringen mera tryckte på de fysiska tillgångarna och inte förstod det monetära sambandet med den totala köpkraften.

Jag vill ej underlåta att också mera i förbigående erinra om den politik, för vilken statsrådet Ericsson var närmast ansvarig, nämligen att regeringen höll nere exportpriserna och därigenom skänkte bort betydande mängder valuta till utlandet. Den politiken har regeringen övergivit, den har kastat om och accepterat oppositionens ståndpunkt. Jag vill slå fast utan närmare debatt — om statsrådet Ericsson önskar, så återkommer jag — att det var betydande belopp, på tiotals miljoner kronor, som gingo förlorade på det sättet. Den där bluffsiffran på 270 000 kronor, som dansat runt i regeringspressen, får väl som mätare på förlusten avföras från seriös diskussion.

Ett bevis för den olyckliga utvecklingen och felbedömningen har man naturligtvis bland annat i det stora importöverskottet och den snabba sam-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

mansmältningen av våra valutareserver. Om regeringen säger, att det är bara bevis för att vi slopat restriktionerna för tidigt, vill jag svara, att den väsentliga orsaken till det stora importöverskottet är att söka i den alltför stora köpkraftsvolymen i förhållande till varutillgången, som bland annat förre handelsministern Myrdal vid flera tillfällen framhållit. Det är alltså den bristande balansen i den inre samhällsekonomin, som bland annat tar sig uttryck i att man, när det inte finns svenska varor, köper mera utländska varor. För att få fastare grepp på denna fråga begärde man från vårt håll uppgörande av en samhällsekonomisk budget, som skulle möjliggöra en viss precisering och fastare vägledning för politiken. Regeringen var inte intresserad då, men jag konstaterar med glädje, att man nu haft kontakt med norska regeringen och dess experter, förmodligen för att gå ett steg längre än konjunkturinstitutet gjort i sitt försök i januari.

När man på regeringshåll skall bemöta denna kritik, så svarar man, i varje fall tycks finansministern göra det: nej, oppositionen har lika mycket felbedömt utvecklingen som vi ha gjort. Se t. ex. på skattepolitiken. Innebär inte oppositionens ställning, att man där erkänner en felbedömning? Låt mig därför säga några ord om skattepolitiken och dess samband med inflationsproblemet.

Den socialdemokratiska förstakammargruppens ledare herr Åkerberg har förklarat, att han ansåg, att det var ett rent missgrepp att avskaffa omsättningsskatten. Om jag inte misstar mig, vill han också återinföra den, men det förefaller som om regeringen inte delar denna uppfattning. Det vore emellertid av värde att få fastslaget i dagens debatt om det är så. För min del kan jag i varje fall inte i minsta mån dela denna hans åsikt. Det finns starka sociala skäl för omsättningsskattens avskaffande. Det var den lättnad som var mest motiverad. Det är nämligen så, att för stora grupper mindre bemedlade är omsättningsskattens avskaffande den enda väsentliga lättnad de uppnått, medan andra förmåner och lättnader blivit mindre jämnt och ur social synpunkt mindre väl fördelade. När vi på folkpartihåll säger, att den sociala motiveringen för omsättningsskattens avskaffande var fullgod, svarar man från regeringspartiet, att det är partitaktiska skäl. När regeringen föreslår en omfördelning av skattetrycket, då talar man däremot om sociala skäl. Jag tycker det skulle bidraga till att göra debatten litet mera tilltalande, om vi på ömse håll tillskreve varandra goda motiv och man på regeringshåll även respekterade våra motiv för den lindrigare skattepolitik som vi förordade. Enligt min mening står det i dag lika fast som tidigare att vilken politik vi än kunna behöva föra mot inflationen, var det riktigt att avskaffa omsättningsskatten.

Sedan säger man på socialdemokratiskt håll men även till stor del på högerhåll och naturligtvis från vissa affärskretsar, att det var i alla fall fel att avskaffa den *så tidigt* som den 1 januari 1947. Jag vill därför erinra om att under budgetåret 1946/47 ha vi trots omsättningsskattens avveckling den 1 januari 1947 ur »köpkraftssynpunkt» haft ett överskott på driftbudgeten på ungefär 650 miljoner kronor, om man inräknar det som staten under maj och juni tagit ifrån medborgarna eller något över 300 miljoner kronor, men som inte inflyter till statskassan förrän efter den 1 juli. Alltså om man räknar med det belopp, staten tar ifrån medborgarna i skatter under tolv månader, och tar hänsyn till de faktiska utgifterna till reservationerna, blir överskottet 650 miljoner kronor. Att nu i detta läge kunna fasthålla vid den uppfattningen, att vi inte hade råd att avskaffa omsättningsskatten den 1 januari 1947, men ett halvår senare skulle ha det, vilket

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

en av socialdemokraternas talesmän synes göra gällande, är för mig obegripligt. Om man på regeringsbanken har en annan mening, vore jag mycket tacksam för upplysning härom. Med en köpkraftsindragning av 650 miljoner kronor förefaller det mig orimligt att hävda, att det skulle vara lämpligt att dessutom ha en omsättningsskatt, som skulle ha tagit från folket ytterligare 150 à 200 miljoner kronor på ett halvår. Ha vi råd att avskaffa omsättningsskatten 1948, till vilket förslag regeringen var initiativtagare, förefaller det mig uppenbart, att vi hade mycket mera råd att vara av med den under första halvåret 1947.

Att jag tar upp denna fråga i anslutning till vad herr Åkerberg yttrade, beror på att jag tycker att det funnits en viss tveksamhet i regeringens attityd i fråga om omsättningsskatten, trots att regeringen funnit sig kunna gå vidare på skattesänkingsvägen. I den politik rörande inflationens bekämpande, som vi särskilt inom folkpartiet förordat under de senaste åren, har det inte ingått såsom någon nödvändig beståndsdel att ha någon väsentligt överbalanserad budget. Det ingår inte som en nödvändig beståndsdel, och för min del har jag inte anledning att därvidlag ändra uppfattning. Det förhåller sig nämligen inte så, att det för att få bukt med inflationen är nödvändigt att först och främst lita till budgetöverskott. Vi ha ju tidigare haft både inflations- och deflationsprocesser, då inga människor funno på idén om ett budgetöverskott som någonting väsentligt. Budgetöverskott är ett medel, som under vissa omständigheter är lämpligt. Man kan inte säga, att det är en felaktig eller inkonsekvent politik mot inflationen att budgetöverskott inte ingår som en speciell beståndsdel däri. Hela tanken att det skulle vara ett misstag från folkpartiets sida att föreslå vissa skattesänkningar, när man samtidigt är intresserad för kampen mot inflationen, är mycket märkvärdig och är något alldeles nytt. Förr i tiden var det inom affärslivet som man opponerade sig mot budgetöverskott och krävde balans. Nu går man inom affärslivet till den motsatta ytterligheten, när man vill föra inflationskampen huvudsakligen via budgeten. Det finns åtskilligt som talar i annan riktning, nämligen att statsfinanserna äro neutrala, d. v. s. att man eftersträvar en grovt sett balanserad driftsbudget. Jag upprepar att det i andra lägen kan vara bra att infoga ett budgetöverskott i politiken, men det är en lämplighetsfråga. Eftersom finansministern i lördags återkom till frågan om budgetbalansering, vill jag göra ett tillägg. Vad jag vid ett tidigare tillfälle har framhållit har varit, att själva frågan om vad som är budgetbalans är en relativt obestämd sak, ty gränsdragningen mellan de utgifter, som ligga på driftbudgeten och på kapitalbudgeten, är inte självklar. Det är sålunda inte självklart om en utgift ligger på den ena sidan eller på den andra. Man kan inte bestämt säga att i det ena fallet är en budget balanserad, i det andra fallet inte. Om man i ett visst läge placerar poster på några tiotal miljoner på driftbudgeten eller kapitalbudgeten för att få budgeten balanserad är ur inflationssynpunkt tämligen likgiltigt. Finansministern har så ofta, även när det gällt *större* summor, understrukt att de ur inflationssynpunkt inte spela någon större roll. Han borde vara den förste att medge att summor av denna storleksordning inte betyda någonting väsentligt med hänsyn till inflationen.

Den ende här i landet i framträdande politisk ställning, som har föreslagit en underbalansering i ordets egentliga mening, en underbalansering *så stor att den har betydelse ur inflationssynpunkt*, är finansminister Ernst Wigforss, fastän finansministern i lördags själv hade glömt bort det. Jag upprepar det, därför att det har bedrivits så mycket ovederhäftig propa-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

ganda i pressen under de senaste månaderna — den ende som har föreslagit en sådan underbalansering är finansminister Wigforss, nämligen i den proposition i fjol där han framlade sexårsplanen och där han räknade med ett överförande av vissa utgifter — och i det fallet rätt väsentliga utgifter — till kapitalbudgeten, men dessutom räknade med ett budgetunderskott på mellan 200 och 300 miljoner kronor. Detta budgetunderskott hade han dessutom bringat ner så långt endast genom att räkna med vissa kapitalskatter, som visserligen minskar budgetunderskottet, men ur inflationssynpunkt inte äro effektiva, då de inte minska efterfrågan. Om det alltså skall sättas frågetecken för en politik med underbalansering av budgeten under en period, när man har att räkna med ett inflationstryck, då bör man komma ihåg att den politiken bär finansminister Wigforss' signum och ingen annans!

Det är med tillfredsställelse jag konstaterar, att regeringen även på denna fjärde punkt har ändrat mening. För min del ansluter jag mig härvidlag till den allmänna syn, som förefaller att i dag vara regeringens, snarare än till den allmänna syn, som finansministern i fjol anlade. Orsaken till att jag inte för ett år sedan hårdare kritiserade finansministern var, att jag inte tror att det finns något heligt kritistreck, ty någon sådan bestämd fördelning av utgifterna på drifts- och kapitalbudgeten finns inte.

Sammanfattningen av vad jag nu har sagt måste väl i fråga om regeringens ansvar och dess bedömning av läget under det sista året bli följande. Regeringen kan inte säga: visserligen ha vi tagit fel i fråga om behovet av investeringsbegränsning, i fråga om exportprispolitik o. dyl., men de skattepolitiska förutsättningarna ha vi bedömt bättre. Ty om regeringen skulle säga det, så skulle det betyda, att regeringen säger att den skattepolitik, som föreslås från oppositionens sida, är felaktig. I så fall skall jag be att få veta å vilken punkt den är felaktig. Alternativt skulle det kunna betyda, att regeringen säger att den skattepolitik, som faktiskt har förts, varit felaktig men drivits fram av oppositionen mot regeringens önskan. Det kan regeringen inte heller säga, och därför får den avstå från att åberopa skattepolitiken som ett bevis på att oppositionen har misstagit sig. Den får i stället erkänna, att oppositionen på flera punkter i tid har rekommenderat vad regeringen senare har återkommit till.

När oppositionen i mars månad sammanfattade vad den tidigare hade presenterat i olika sammanhang, skedde det i samband med att partiledarnas inflationskonferens bröt upp. Något av det som har överraskat mig mest av allt de sista dagarna har varit att hans excellens herr statsministern och herr statsrådet och chefen för finansdepartementet båda två kunna stå fram för folket och påstå, att oppositionen inte har framlagt något alternativ till regeringsprogrammet. Då ha vi i alla fall i mars månad — innan regeringen offentliggjort något — publicerat en ganska lång lista på åtgärder! Vi ha inte sagt att detta program var fullständigt och att ingenting kunde tänkas tillagt, men vi ha sagt att detta är våra syften, ganska utförligt redovisade. Skall inte detta betraktas som ett program?

Jag frågar regeringen: vad är egentligen grunden för påståendet, att regeringen har haft ett program men inte oppositionen? Är det flera ord i regeringens uttalande? Äro flera punkter vidrörda? Jag har roat mig att göra en jämförande tablå — jag skall inte ta upp tid med att redogöra för den, men jag är beredd att gå in på detaljdiskussion av programmen punkt för punkt. Regeringen kan inte säga, att uttalanden, som för dess del utgöra ett program, inte äro ett program då oppositionen tidigare framfört samma

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

saker. Jag erinrar mig hur finansministern i höstas med hänvisning till dåvarande statsminister Per Albin Hanssons förklaring i ett tal förra sommaren sade: detta är vårt program. Då kunde ett ganska allmänt talesätt vara ett program, men när oppositionen nu lägger fram ett program, så låtsas man som om det inte fanns. Vad tjänar egentligen en sådan argumentering till?

När jag läste regeringsprogrammet, som kom för några veckor sedan, erinrade jag mig en historia om en doktorsavhandling, om vilken opponenter sade: det som är nytt är inte riktigt, och det som är riktigt är inte nytt. Jag skulle vilja ändra bara en bokstav och säga om regeringens program: det som är nytt är inte viktigt, och det som är viktigt är inte nytt — ty det som är viktigt i regeringens program, det är det som regeringen i huvudsak har fått från oppositionens program. Måhända är det därför som man varit så angelägen att försöka trola bort oppositionens program ur diskussionen. Man vill inte gärna ha ursprungsbeteckningen på dessa viktiga delar av regeringsprogrammet klarlagd.

Jag tror det är en ganska allmän uppfattning bland de sakkunniga i vårt land, att det viktigaste i regeringens attityd nu är dess vilja att beskära *investeringarna*. Det finns andra viktiga saker där, men jag tror detta står som nummer ett. Inte kan väl regeringen bestrida, att detta är ett accepterande av oppositionens upprepade krav?

Sedan innehåller programmet ett uttalande om vikten av *inkomststabilitet*. Det är ett stort framsteg, tror jag, att regeringen nämner detta, men jag måste konstatera att uttalandet är ganska obestämt. Det verkar inte som om regeringen själv riktigt litat på att det skulle gå att effektuera det. Det hade varit önskvärt med ett litet bestämdare uttryckssätt. Man undrar vad regeringen tänkt göra för att effektuera detta. I fjol förklarade man, att mera bestämda uttalanden i denna fråga från regeringens sida, som skulle avse att påverka opinionen både bland löntagare och företagare, inte voro lämpliga. Det skulle ha varit onödig klåfingrighet, sade statsministern. På vilket sätt tänker regeringen i år få respekt för sitt krav på inkomststabilitet? Jag är säker på att många här i landet skulle vara intresserade av ett svar på den frågan.

Den tredje huvudpunkten gäller *sparandet*. Där måste jag förklara, att regeringens uttalande är ganska otillfredsställande, ty det är nog så att en politik som skall förmå väsentligt öka det frivilliga sparandet måste bygga på förtroende, inte bara hos halva folket, utan i alla viktiga kretsar. Man måste ha tilltro till penningvärdet, tilltro till att den allmänna ekonomiska politiken är av sådan art att det lönar sig att spara och att spararna få njuta frukterna därutav. Jag undrar för min del om de fördelar, som regeringen anser det vara att få bedriva en viss skattepolitik utan några förändringar och att ha fria händer för ett socialistiskt experimenterande, äro så stora att man inte kunnat t. v. uppoffra några av de fördelarna för att åstadkomma en mera allmän samling kring ett sparprogram.

Att en *produktionsökning* är önskvärd är väl alldeles självklart. Det har ingått som ett element i alla program. Men jag undrar om regeringen riktigt beaktat vad regeringen i varje fall inte utsäger, nämligen att en produktionsökning bidrar till att återställa balansen endast i den mån den icke leder till någon ökning av efterfrågan. Om däremot produktionsökningen höjer inkomsterna och efterfrågan lika mycket som varutillgången, blir det inte bättre balans. Produktionsökningen är i alla fall mycket önskvärd, men den förbättrar inte den samhällsekonomiska balansen. Har regeringen vid sitt

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

uttalande om produktionsökning haft någon tanke på att vidtaga åtgärder, som skola möjliggöra en produktionsökning utan en i stort sett motsvarande ökning av efterfrågan? I så fall skulle detta vara en mycket värdefull och intressant komplettering till programmet.

Jag frågar mig för övrigt: på vilket sätt vill regeringen öka produktionen? Det kan ju inte vara genom att minska arbetslösheten. I själva verket betyder ju det nuvarande inflationstrycket en snedvridning, som lockar arbetskraft från mera produktiva sysselsättningar till mindre produktiva, där lönebildningen är friare, t. ex. från vissa industrier till en del serviceyrken med friare inkomstbildning. På vad sätt tänker nu regeringen öka produktiviteten inom näringslivet? Ty det är väl inte så att talet om produktionsökning är avsett mera som en prydnad? Det måste väl finnas någon plan bakom. Vari består denna plan?

Detta regeringens program, som bl. a. går ut på minskning av investeringarna, stabilisering av inkomstbildningen och ökning av sparandet, innebär ett framsteg. I vissa avseenden är det bättre än det tidigare, men enligt vår mening är det otillräckligt, bl. a. därför att det icke finns förutsättningar för en samling kring en verklig ökning av sparandet. Så långt detta program innehåller åtgärder i rätt riktning kommer det emellertid att stödjas av oss. Regeringen kan vara förvissad om att vi inte komma att kritisera de i och för sig impopulära åtgärder, som t. ex. statsrådet Ericsson finner sig nödsakad att företa. Huruvida regeringen sedan kommer att observera, att vi avstå från en kritik, som ur andra synpunkter kunde vara tilltalande, det bryr jag mig inte så mycket om. Jag vill bara ha sagt, att regeringen kan lita på vårt stöd även när det gäller impopulära åtgärder, i den mån de falla inom hådas våra program.

Då nu regeringen på grund av sin passivitet under det sista året bär ett ansvar för att inflationstrycket har skärpts och då man icke kan komma ifrån att läget i dag är allvarigare än tidigare, ha vi inom folkpartiet ansett det nödvändigt att resa den frågan: är vår hittillsvarande linje — en politik som på relativt lång sikt kan åstadkomma en förbättring — med säkerhet tillräcklig, eller bör i dagens läge en radikalare politik övervägas? Regeringen har ju visat att den inte är fjärran från att i vissa lägen ändra sin politik. Jag erinrar om den plötsliga ändringen av beslutet om omsättnings-skatt på bilar, där man inte drog sig för att ändra sig sedan ett enigt bevillningsutskott beslutat i ena riktningen och där man tyvärr inte bekantgjorde den ändrade inställningen förrän vid kammarplenum. I detta läge ha vi ansett oss böra ställa frågan, om en starkare köpkraftsbegränsning bör eftersträvas. Herr finansminister — inte en »hårdare politik» i bemärkelsen fler restriktioner, utan en »hårdare politik» i bemärkelsen en starkare åtstramning av köpkraftsvolymen!

Skulle man överväga en sådan politik, så skulle den förmodligen komma att innehålla ett budgetöverskott av ganska betydande omfattning, åstadkommet genom åtgärder, som minska efterfrågan. Den skulle förmodligen innefatta en hårdare kreditåtstramning än den nuvarande och kanske en del andra saker. Den skulle inte innefatta återinförande av omsättningsskatten och inte röra vid folkpensionerna, det är uppenbart. Jag skall inte göra något försök att precisera denna linje, då vi på vår sida inte ha haft någon anledning att precisera den. Vi förklara bara, att vår hittillsvarande linje har varit en långsiktigare linje, som går något längre och är effektivare än regeringens men ändå inte kan verka omedelbart, och att man i dagens läge eventuellt bör överväga en snabbare, radikalare linje. Vissa skäl tala för en sådan

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

politik, det förklarade finansministern i lördags. Andra skäl tala däremot, det är ganska uppenbart. Man måste väga de skälen mot varandra. Folkpartiet har inte tagit ställning för en radikalare politik, bl. a. därför att det inte går att genomföra en sådan politik och nå det åsyftade resultatet, om inte både partierna och de väsentliga folkgrupperna äro överens om den politiken. Det skulle vara alldeles fåfängt att sitta och spekulera över den under andra omständigheter. Det är ju bl. a. folkpsykologiska problem, som det här gäller.

Därför ha vi beslutat oss för att göra som herr Bergvall gjorde i lördags, nämligen ställa den frågan till regeringen: anser regeringen att det finns skäl att överväga en radikalare linje? Vi ha tillagt: om regeringen vill ta en sådan linje under övervägande, skola vi inte partitaktiskt utnyttja eventuella impopulära beståndsdelar i den politiken. Man kan kalla detta för en rekognoscering, om man vill.

Jag understryker, att detta i och för sig inte innebär att vi ha tagit ställning för den ena eller andra åtgärden för ökning av budgetöverskottet, vilket man kan läsa i den socialdemokratiska pressen i dag.

Regeringens svar på denna herr Bergvalls invit kom ju med erkännansvärd snabbhet. Finansministern sade, att han inte tyckte, att det var någon märkvärdig tankegång. »Vi ha redan i regeringen diskuterat en liknande tankegång, och vi ha kommit till den slutsatsen att en sådan linje nog inte går. Man kan inte skapa förutsättningar för den, ty den skulle ju innefatta bl. a. inkomststabilisering, liksom varje annan linje, och det skulle ej lyckas med denna linje.» Detta är ett klart svar från regeringens sida. I det läget kan jag endast konstatera, att detta svar är givet. Det lönar sig då inte att fortsätta något resonemang om lämpligheten eller olämpligheten av en sådan radikalare linje. Det vore fullständigt ofruktbart att spekulera över detaljerna i densamma.

Den mest effektiva och bästa linje, som vi från vårt håll i ett sådant läge kunna se, är — det finns då inte längre den minsta tvekan om den saken — den som vi ha fasthållit vid tidigare och som formulerades senast i mars. Vi erkänna inte alls att den linjen på något sätt innebär ett misstag. Det är en konsekvent linje, som verkar på lång sikt, om den genomföres med tillräcklig styrka. Att man skulle kunna under vissa omständigheter överväga en annan linje, innebär icke att den första linjen är oriktig. Det gläder mig att finansministern uppfattar den distinktionen, ty den är egentligen ganska väsentlig. Jag vill bara än en gång understryka, att denna linje förefaller oss gå något längre än regeringens. Jag skulle vilja beteckna vår linje såsom en medelvägslinje, medan regeringens linje har något närmat sig vår medelväg under de sista månaderna.

Innan jag går vidare måste jag säga ett ord till hans excellens statsministern, som på tal om dessa timade eller tänkta överläggningar mellan regeringspartiet och oppositionen vid flera tillfällen har återkommit till den synpunkten, att det var oppositionen som sprängde partiledarkonferensen i februari—mars. Jag tror att både statsministern och finansministern ha sagt, att oppositionen begärde att få diktera beslutet i skattefrågan. Jag vill erinra om att här föreligger ett minnesfel. När vi från olika håll inom oppositionen vid partiledarkonferensens början ställde den frågan till regeringen: vill regeringen diskutera väsentliga medgivanden i fråga om skattepolitiken? — så svarade finansministern: nej, vi kunna endast diskutera sådana mindre justeringar, som icke ha någon nämnvärd statsfinansiell betydelse. Jag har inte ordalydelsen här, men jag tror jag skulle kunna skaffa fram den. Den anslöt sig i alla fall mycket nära till vad jag sade.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Det är alltså uppenbart att vi i oppositionen inte hade något tillfälle att precisera hur långt vi eventuellt hade velat gå regeringen till mötes för att finna en medelväg mellan regeringens skatteförslag och vårt. Vi fingo aldrig detta tillfälle, därför att regeringen avböjde varje diskussion, som skulle inneburi någon väsentlig kompromiss. Det är då alldeles missvisande att påstå, att oppositionen här begärde att få diktera. Den som begärde att få diktera, herr statsminister, var regeringen, som förklarade att dess skatteförslag icke skulle få undergå några nämnvärda modifikatione

Och det var inte bara det att skatteförslaget inte fick undergå några nämnvärda modifikatione

Jag har frågat regeringen förut här i kammaren, om det var några andra punkter där regeringen erbjöd sig att göra väsentliga modifikatione

När jag konstaterade att regeringen inte hade givit oss upplysning om någon sådan punkt, svarade statsministern: ja, herr Ohlin frågar så mycket. Ja, i varje fall någon gång tyckas frågorna vara av den art att regeringen inte gärna svarar på dem. Det kan inte hjälpas, att jag måste framställa frågan en gång till. Eftersom statsministern gång på gång upprepat, att det var oppositionspartierna som sprängde partiledarkonferensen, frågar jag ännu en gång: på vilka punkter innebar det som regeringen publicerade som sin ståndpunkt en modifikation, som regeringen gått med på för att gå oppositionen till mötes? Eller på vilka punkter var regeringen beredd att gå oppositionen till mötes? Innan en sådan redovisning föreligger tycker jag, att det är ganska märkvärdigt att påstå, att det var oppositionens omedgörlighet som gjorde att man ej kunde komma överens. Man får väl åtminstone först dokumentera någon egen medgörlighet. Vi ha aldrig haft tillfälle att visa vare sig medgörlighet eller omedgörlighet i skattefrågan, därför att regeringen genast svarade med att deklarerera fullständig omedgörlighet. Detta är den enkla sanningen.

Herr talman! Egentligen borde man i denna debatt knappast helt förbigå bankoutskottets utlåtande, eftersom det ju behandlar dessa spörsmål på ett i vissa punkter mycket belysande och tillfredsställande sätt. Jag vill förklara, att såvitt jag kan förstå var bankoutskottets utlåtande i fjol ett av de värdefullaste inlägg i den penningpolitiska debatten, som gjorts från något håll. Skada blott, att det tyvärr icke blivit mera beaktat!

Även i år har detta program i stort vissa fördelar, låt vara att de nu äro mera allmän egendom. Men det förhåller sig i alla fall så, att det är vissa punkter som förefalla oriktiga eller ur andra synpunkter betänkliga.

Herrar Fröderberg och Petersson i Karlskrona ha föreslagit vissa förändringar som utskottet blankt tillbakavisat. Av hänsyn till tiden skall jag icke diskutera dem närmare. Jag vill bara här förklara, att såvitt jag kan se är den mening som står mitt på s. 2 och som lyder: »En depreciering av kronan skulle med säkerhet avsevärt försämra den inre balansen utan att samtidigt påtagligt förbättra den yttre balansen» oriktig. Jag hänvisar till att t. ex. konjunkturinstitutets chef uttalat sig mycket klart för att denna uppfattning är oriktig. Det är mycket möjligt, att en depreciering av kronan skulle förbättra den inre balansen genom att den skulle fördyra varorna mera än den skulle höja inkomsterna. Men jag anser icke, att detta är tillräckligt skäl för att depreciera kronan. Jag ansluter mig till bankoutskottets ståndpunkt, att vi skola hålla kronan stabil. Jag tycker bara att det är synd, att man skall komma med en alldeles uppenbar oriktig motivering för en klok och riktigt ståndpunkt.

Ett annat exempel! Reservanterna vilja, att det skulle sägas, att man skall eftersträva ett budgetöverskott av sådan art, att det medför en reduktion

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

av den enskilda efterfrågan. Det vill icke majoriteten. Nej, då börjar det brännas! Man skall icke få säga detta, som ej blott är riktigt utan även viktigt, att ett budgetöverskott bekämpar inflationen endast om det minskar efterfrågan. Det får man icke säga, därför att en del kapitalskatter, som regeringen föreslår, t. ex. kvarlåtenskapsskatten, ökar budgetöverskottet men minskar ej efterfrågan. Det är icke opportunt att säga, att denna skatt icke har någon betydelse, när vi diskutera inflationsbekämpandet. Därför insisterar man på att detta måste utgå.

Icke heller får det sägas, att det har betydelse för sparviljan, att det skapas ett allmänt förtroende kring den allmänna ekonomiska politiken. Det får icke sägas, att det ej räcker med speciella åtgärder för att öka sparatet; den allmänna politiken har också betydelse.

Herr talman! Jag undrar för min del, om det finnes någon enda ledamot av denna kammare, som icke anser, att egentligen är den ståndpunkt reservanterna intaga på dessa två sistnämnda punkter välmotiverad. Att den då icke fått komma med i utskottets utlåtande beror på opportunitetsskäl. Men vinner man egentligen så mycket med detta?

Beträffande punkten om beslag på värdepapper, icke bara beslag på betalningsmedel eller egentliga valutor, får jag säga, att jag icke har någon mera bestämd mening i denna fråga. Jag kan icke se, att det finnes behov av detta inom överskådlig tid. Det är uppenbart, att en sådan fullmaktslagstiftning, om den gives, endast får användas i yttersta nödfall. I det läge som föreligger i dag finnes icke någon grundad anledning att giva regeringen denna fullmakt. Jag kommer att rösta mot fullmakten. Men jag påstår icke, att frågan skall behöva göras till någon stor fråga.

Herr talman! Jag vill till slut bara rekapitulera, att alla äro överens om att det föreliggande inflationsproblemet är en mycket viktig angelägenhet. Det är viktigt att få största möjliga samförstånd icke bara därför att samförstånd alltid är bra i samhällspolitiken utan även av det speciella skälet, att i detta fall politikens effektivitet i hög grad influeras av om man kan uppnå samförstånd. Endast om alla kretsar mera helhjärtat acceptera den, när man den fulla effektiviteten.

Vi i folkpartiet ha velat framföra en alternativ handlingslinje, som icke tidigare politiskt behandlats, utan att rekommendera den. Vi ha sagt, att det ej är uteslutet, att den under vissa förutsättningar skulle kunna upptagas till allvarlig prövning. Vi ha sökt göra klart, att vi äro villiga att avstå från partitaktiska synpunkter. Liksom vi togo risker i den vägen, när vi i fjol ville begränsa investeringarna, ha vi velat taga risker även denna gång, när vi sagt, att vi kunna överväga en alternativ, mera radikal linje. Vi ha förklarat för regeringen, att den icke skall behöva känna några hämmningar, om den vill överväga en sådan linje — vilket finansministern förklarat, att den redan gjort.

Det är med beklagande jag konstaterar, att den socialdemokratiska pressen icke vill uppfatta förslaget på detta sätt utan söker lägga upp referatet så, att det skall medföra partimässiga fördelar. Däråt är naturligtvis ingenting att göra. I detta läge finnes för vår del ingenting annat att välja än den långa vägen, som även den förutsätter en energisk politik för att leda till resultat. Vi hysa allvarliga farhågor för att regeringen ej skall klara de omställningsproblem, som uppkomma i samband med att investeringarna minskas, att den icke skall kunna skapa den miljö, som kan öka sparatet tillräckligt och att den icke skall ha tillräckligt kurage att ingripa för att åstadkomma

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

inkomststabilitet, lösa balanseringsproblemet och sådant. Men så långt regeringspolitiken här riktas rätt, komma vi att stödja den.

En sak är klar. Från vårt håll har gjorts vad som göras kan för att ej politiska motsättningar skola hindra ett fritt övervägande av alla tänkbara utvägar. Ansvaret för utvecklingen ligger för framtiden i dubbel måtto på regeringen. Det har under de senaste åren förekommit en serie försök från regeringspartiet att lägga ansvaret på oppositionen eller utvecklingen i utlandet. Jag tror, att om regeringen använder skarpare glasögon skall den i ansvarsdiskussionen upptäcka även sig själv och taga ansvaret för utvecklingen såsom regeringar brukar få göra.

Att vi liksom andra oppositionspartier nedlägga så mycken energi på denna diskussion beror på att vi mena, att inflationsfrågan är den största sociala frågan i dag, större än någon annan av de aktuella frågorna och större än det skatteproblem som föreligger till behandling. Inflation betyder att en stor del av småspararnas kapital och inkomst går förlorad samt att många pensionärer och löntagare berövas en del av sin realinkomst. De större inkomsttagarna klara sig bättre om det blir inflation; många klara sig mycket bra. Det är de mindre inkomsttagarna och förmögenhetsägarna som bli lidande.

Vi ha ägnat frågan så mycken uppmärksamhet, därför att inflation betyder en snedvridning av näringslivet och att arbetskraften strömmar från ur social synpunkt viktiga till mindre viktiga produktionsområden, därför att inflation betyder omöjlighet att bedriva planmässig hushållning, därför att den betyder oro och tvister mellan folkgrupperna. En inflationsutveckling vore därför en stor olycka för vårt folk. Vår hållning motiveras av vår önskan, att ingenting rimligt skall underlåtas — i den mån det kan ankomma på oss — som kan minska riskerna för att vårt folk skall drabbas av en sådan olycka.

Herr Svedman: Herr talman! Den engelske författaren John Priestley besökte för en tid sedan Sverige. Under sin vistelse i Stockholm höll han ett radioföredrag, vari han betygade sin iakttagelse, att svenska folket levde gott och mätte bra, att det i materiellt avseende stod högre än de folk i andra länder han lärt känna efter kriget. Men, tillade han, han hade också iakttagit eller trott sig iakttaga en viss torftighet i svenskarnas fantasiliv framför allt i jämförelse med hans egna landsmän.

Priestley är icke den förste iakttagare som förklarar, att svenskens fantasi är svagt utvecklad. Med detta förhållande sammanhänger den omständigheten, att svensken relativt litet intresserar sig för utrikespolitik och de stora världshändelserna och jämväl föga för de samhällsekonomiska problemen och deras sammanhang men däremot så mycket mera för socialpolitik och sin egen tillfälliga bekvämlighet.

För dagen ha vi icke direkt med utrikespolitiken att göra men så mycket mera med de samhällsekonomiska problemen. Jag tror tyvärr, att majoriteten av Sveriges folk i denna stund knappast är medveten om i vilket allvarligt läge vi ekonomiskt sett befinna oss. Mycket tyder nämligen på att detta medvetande ännu ej gått upp för folkmajoriteten. Bankofullmäktige, vilkas skrivelse till Kungl. Maj:t ligger till grund för det utskottsutlåtande som här behandlas, ha i år skärpt tonen och givit en allvarlig formulering åt åtskilligt i sin skrivelse samt gjort mera markerade understrykningar av ett och annat. Bankofullmäktige påpeka, att det stora valutautflödet och utflödet av vårt guldförråd närmast beror därpå, att vi köpa mycket mera av Amerika än vi sälja dit. Och så ha vi att betala vår dollarskuld i valutor

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

genom export till andra länder. Men när dessa valutor icke duga att köpa dollar för, blir det en underbalans. Det är just detta som har föranlett regeringens ingrepp den 15 mars med importreglering o. s. v. och som, skulle jag tro, har dikterat dess antiinflationsprogram.

Men psykologiskt sett torde den stora importrushen stå i ett direkt och bestämt sammanhang med de utfästelser om höjd levnadsstandard och större välfärd som givits Sveriges folk, om det låte löftets givare komma till makten och visa vad de ville. Det är klart, att när Sveriges folk fick denna regering, som lovat höjd levnadsstandard, dröjde det icke med att nästan femdubbla importen av pälsvaror, helsiden, silkesstrumpor och sydfrukter under 1946 mot vad den var året närmast före kriget 1938. De jämförbara siffrorna äro 1938 56 miljoner och 1946 243 miljoner kronor. På detta sätt ha vi kommit ur balansen i våra finanser.

Men frågan har givetvis andra aspekter. Tidigare, när vi hade en internationell bindning av vår valuta, voro sådana frågor som lönerna och prisutvecklingen undandragna de politiska instansernas inflytande. Löner och priser måste hållas i sådant läge, att betalningsbalansen kom i jämvikt och guldmyntfoten eller — på 1930-talet — bindningen vid pundet kunde upprätthållas. Numera ha vi en valuta som ej har effektiv förankring åt något håll. I detta läge ha priser, löner och inkomstbildning överhuvud blivit en politisk fråga. Riksbankens inflytande har reducerats. Det är i sista hand regeringen eller finansdepartementet som har angivit kursen. Men icke heller därifrån har det bedrivits någon konsekvent penningpolitik. Sedan guldmyntfoten slopades har riksbankens valutavårdande uppgift blivit svårare, och efter parlamentarismens genombrott har regeringen och regeringspartiet erhållit ett allt större inflytande över riksbanken, ty riksbankens ledning väljes av riksdagen, och majoriteten där återspeglar alltså riksdagens majoritet. Därtill kommer, att Kungl. Maj:t utnämner ordföranden i riksbanksfullmäktige.

Jag nämnde regeringens antiinflationsprogram. I bankoutskottets utlåtande förekommer en passus, som handlar om det och som slutar med: »Utskottet kan därför ansluta sig till riktlinjerna i detta program».

Detta program har aldrig diskuterats i utskottet, men vid betänkandets justering framlades förslag om att denna passus, som står på s. 4, skulle intagas. Med nio röster mot sju, d. v. s. mot de borgerliga representanternas i utskottet, kom också stycket att inflyta. Det har ju som synes föranlett reservationer från borgerligt håll.

Nå — har man rätt att fråga — vad har ni emot detta antiinflationsprogram, som regeringen framlagt? Ja, herr talman, jag har icke rätt att tala mer än för mig själv. Men mitt svar är, att dels kommer det halvtannat år för sent och dels är det otillräckligt. Det gäller nämligen i kampen mot inflationen detsamma som i kampen mot eldsvådor, att det hänger på hur snabbt man ingriper, om man skall lyckas. I vilka avseenden är programmet otillräckligt? Jo, för det första innehåller det icke en tillräckligt skarp front mot köpkraftens stegring; för det andra betraktar det räntan som ett »noli me tangere» som ej får röras; för det tredje sätter det in sparandet i ett, enligt vad jag kan förstå, psykologiskt mycket svagt förhållande.

Vad räntan beträffar skulle tidigare varje centralbank mot så storå förluster av guld och valutor, som vi fått göra, uppträtt och reglerat denna utförsel genom en skärpt diskontopolitik. Kreditmedlen hade därvid blivit dyrare, och investeringsverksamheten hade bromsats upp. Sparandet framhålls i regeringsprogrammet på det sättet, att nu är det nödvändigt att

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

spara för att bevara penningvärdet. Men det är icke lätt — det har hans excellens herr statsministern erfarit — att i detta hänseende vända sig till grupper av medborgare, som man lovat det ena och andra av detta livets goda och framför allt icke tidigare begärt några offer av. När man då plötsligt begär, att de skola göra sparoffer, stå de ganska förvirrade, ty det in gick ej i deras föreställningar om den ekonomiska politik de väntade av regeringen. Därför ha de rätt att säga: »Ja, om vi nu spara, är det då ut sikt att vi få tillbaka någorlunda vad vi avsätta för sparändamål; ha vi ut sikt att få någon ränta på våra sparmedel?» Det kan ingen lova. Det är nödvändigt att spara för att bevara penningvärdet. Men den, som man vän der sig till för att få honom att spara, frågar: »Kan ni bevara penningvär det? Då skola vi spara.»

Det är med detta ungefär som med den fattige unge mannen, som skulle gifta sig med den rika flickan för att bl. a. kunna betala sina skulder. Flic kans far sade: »Betala först skulderna, så får ni flickan sedan!» Det låser sig vid förutsättningen där liksom det gör i regeringens sparprogram. Det bästa folkpsykologiska medlet att uppmuntra sparande vore en förklaring från regeringen, att den som sparar får behålla sin sparslant och lämna den i arv till sin familj utan att staten anmäler sig som mer eller mindre univer salarvinge och att den som arbetar mer får behålla inkomsten av sin ökade flit. Detta vore ett folkpsykologiskt klokt program. Sparandet kommer näm ligen, säger den förtänksamme, att motverkas av den beskattning vi ha att vänta, och följaktligen utgör icke blott räntepolitiken utan även beskatt ningen en broms på sparandet.

I det ekonomiska programmet ingår bland annat en uppmaning — som riksbanksfullmäktige understryka — att allmänheten bör uppskjuta sina inköp till längre fram, då det blir bättre tillgång på varor och alltså lägre priser. Om man, såsom nu sker, slåss om varorna medverkar man endast till att driva upp priserna.

Allmänheten kan däremot invända: »Vem kan försäkra, att varorna bli billigare i framtiden än i dag?» Den som den 9 juni i år uppsköt ett inköp av ost till följande dag, fick betala 30 öre mer per kilogram. Sådana realite ter tar allmänheten större intryck av än av de teorier, som den är van att läsa i program och uppmaningar.

Penningvärdet spelar en avgörande roll för utrikeshandeln — det ha vi redan erfarit och komma säkerligen att få erfara det än mer. Ovisshet om penningvärdet ger en slumpens prägel åt internationella handelsavtal, medan stabilitet hos prisnivån ökar möjligheterna för de inhemska varorna att konkurrera på världsmarknaden. Dessa omständigheter måste bli avgörande i kampen för bevarandet av penningvärdet, ty vi leva ju i mycket hög grad av vad vi sälja till andra länder.

Det finns två länder i Europa, som borde ha särskilt stort intresse för oss, det ena som ett föredömligt och det andra som ett varnande exempel. Föredömet är Schweiz. Vid krigets slut hade Sverige och Schweiz ungefär lika mycket av guld och valutor, men i dag torde Schweiz ha minst sex gånger så stort förråd härav som Sverige. Anledningen härtill torde vara att Schweiz har fört en förståndig hushållning och visat återhållsamhet i fråga om löner och inkomster. Landets utlandskrediter torde inte uppgå till mer än 25 procent av våra, och det har bedrivit en klok import- och exportpoli tik. En framstående schweizisk finansman kunde också därför för en tid sedan säga till en känd svensk bankman, att Sverige under kriget skötte sina finanser bättre än Schweiz men att förhållandet efter kriget varit det mot satta.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Det land, som utgör ett varnande exempel, är Frankrike, som från början var ett av världens rikaste länder men som nu är ganska medtaget för att inte använda överord. Hur har landet kommit dithän? Radikal politik har medfört ett funktionärsvälde av väldiga mått. Under folkfrontregeringen 1936—1938 växte de statsanställdas antal med 300 000 samtidigt som statsfinanserna närmade sig kaos. Sedan kom ockupationen och dess följder. När Léon Blum, som var konseljpresident 1936—1938, i början av detta år för en kort tid återkom till makten var märkligt nog hans första regeringshandling att stryka 50 000 av antalet statsanställda. Vägen mot inflationen och de dåliga tiderna gick i Frankrike över regleringar och strejker. Verkan av en generalstrejk när dyrtiden sätter in är ungefär densamma som om man skulle försöka släcka eld med fotogen. Medlet mot inflationen är nämligen ökat arbete och större produktion och inte arbetsnedläggelse.

Exemplet Frankrike visar i olika avseenden inflationens fasor. När ålderdomsförsäkringen på sin tid antogs, fastställdes den till 10 800 francs, vilket alltså ansågs kunna räcka för ett års uppehälle, men i dagens Paris räcker denna summa knappt till en månads uppehälle. I mina yngre år och ett långt stycke fram i mannaåldern, till in på första världskriget, stod den franska francen årtionde efter årtionde i 72 svenska ören. I dag står den i 3 öre, och man befarar, att den inte ens kan hålla sig där. För den som har fantasi och intresse för världsekonomin är det sålunda lärorikt att studera utvecklingen i Schweiz och i Frankrike. Jag kan för fullständighetens och parallellens skull tillägga att man i Frankrike är rädd för ett hotande projekt, nämligen att regeringen skall kräva rätt att nytrycka sedlar för ytterligare ett hundra miljarder francs.

Så har man naturligtvis där som på andra ställen höjt den hurtfriska papprollen »lönerna upp och priserna ned!», inför vilken svarta börsens augurer le, ty för dem är ju det ekonomiskt orimliga och abnorma livsluft. Som sagt, vi äro på samma väg som fransmännen. Vi ha en förvaltningsapparat som ideligen växer. Det finns — skulle jag tro — icke ett ämbetsverk i detta land som, om det tillfrågades, om det vore nöjt med utrymmet i sina lokaler och om det hade den personal som det behövde, obetingat skulle svara ja. Man ställer enorma anspråk på statskassan. Knappast någon kan företaga sig något nämnvärt utan att ifrågasätta statsanslag eller statsbidrag. Det går åt samma håll här som det har gått i Frankrike.

Vi ha fått ransonering på papper. Jag säger inte något om det. Fjölårets förbrukning av papper lär ha uppgått till 530 000 ton, d. v. s. ungefär 80 kg per person, och under sådana förhållanden är en pappersransonering väl motiverad. Bristen kommer säkerligen att bli bestående för avsevärd tid framåt utom i ett avseende, nämligen i fråga om riksbankens sedeltryckeri. Där torde ingen ransonering komma att föreskrivas.

I allmänhet har svenska folket en övertro på lagstiftning. Det hjälper inte att erfarenheten talar sitt tydliga språk. Man får varken fram bröd, bränsle eller bostäder genom lagstiftning eller regleringar utan endast genom produktion, arbete, ekonomiskt förnuft och framsynthet. Ja, man får knappast fram några hembiträden, hur man än stiliserar lagen för ändamålet.

Frihet och trygghet var den devis, som den nuvarande regeringen satte på sin fana. Men hur har det gått med friheten? Statsrådet Ericsson vet från sitt säkerligen mycket bekymmersamma område att han måste ingripa i den personliga friheten ganska starkt. Samma är förhållandet på många andra områden, och säkerligen kommer det att ske så även i fortsättningen. Billiga och bättre bostäder utlovades också, men hur det gick med det löftets infriande känna vi till.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Den föregående talaren på denna plats har värtaligt och utförligt målat inflationens faror. Det kanske allvarligaste momentet i vårt ekonomiska liv för närvarande är att kampen *mot inflation* alltmer har övergått i kamp *för kompensation*, och denna kamp är gynnad av omständigheterna, av den stora bristen på arbetskraft och av högkonjunkturen inom näringslivet. Får det fortsätta på denna väg, skola vi en vacker dag vakna och finna oss vara ett fattigt folk som har gott om pengar!

Det förutsattes i propositionen att regeringen skall få fullmakt att rekvidrera utländska betalningsmedel, utländska fordringar och värdepapper. Detta ha borgerliga inom utskottet opponerat emot, enär de tro att denna fullmakt skulle kunna leda till stora faror. Här är det fråga om ingenting mindre än att taga i beslag näringslivets likvida utlandstillgångar, d. v. s. de hjälpmedel som skulle försvara och befästa våra förbindelser med de köpkraftiga deltagarna i världshandeln. Att fordra en sådan fullmakt kan icke sägas manifesteras medborgarens vare sig frihet eller trygghet.

Antingen, herr talman, blir det fred eller blir det icke fred. Jag vill inte yttra mig om utsikterna — det får de göra som äro större siare än jag — men blir det icke fred kommer Centraleuropa säkerligen att bli en anarkisthärd och ett fattighus. Vi kunna icke rycka oss loss ur det europeiska sammanhanget vare sig geografiskt, politiskt eller ekonomiskt. Det komma vi säkerligen rätt snart att få erfaras. Blir det fred, ja, då kommer väl Centraleuropa att ganska snart bli ett starkt exporterande industriland, där man kan befara att man för mer eller mindre slavpriser tvingar de besegrade folken att arbeta för export och för vad man kallar skadestånd. Därtill kommer att Ryssland efter sin 5-årsplan torde komma att uppträda som en farlig konkurrent till de industriexporterande länderna, så mycket farligare som Ryssland nu har skaffat sig teknisk expertis, har obegränsade råvarutillgångar och, icke minst, en väl disciplinerad arbetskraft.

Så länge vi ha en exceptionell högkonjunktur kunna vi kanske bibehålla utgifterna och ändå ha möjlighet att få en överbalanserad budget. Men när lågkonjunkturen sätter in, när inga stora bolagsvinster sticka i ögonen, när arbetslöshet kommer att avlösa dess nuvarande motsats — ty att ett sådant tillstånd kommer en gång, kanske förr än vi ana, torde endast den absolut fantasilöse våga förneka — vad skola vi då betala utgifterna med? Det skulle vara intressant att veta. Ty inkomsterna skola hämtas från näringslivet. Några andra inkomstkällor ha vi inte, och börja dessa att sina och blott kanske ge en bråkdel av vad de givit under nu rådande glänsande år, då förstår jag inte annat, herr talman, än att vi äro på väg mot ett mål som heter statens bankrutt och folkets utarmning. Detta påstående möter man kanske i dag med ett fnysande, men jag skulle tro att om några år kommer en revision av denna inställning tyvärr att vara befogad.

Världens återuppbyggnad måste taga i anspråk både materiella och moraliska krafter. De materiella hyser man stor omsorg om, både ute i världen och hemma hos oss, men dess värre glömmes man i alltför hög grad de moraliska. Återuppbyggnadens vagn har liksom förlorat det ena hjulparet. Det är därför den går så erbarmligt långsamt fram. Til syvende og sidst bygger man ett folks framtid på dess anda, och i den ingå icke blott de materiella omsorgerna utan även respekten för de moraliska värdena.

Jag skall be, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan att riksbanken befrias från sedelinlösen. Vad beträffar de utländska betalningsmedlen yrkar jag bifall till motionerna nr 362 i första kammaren och nr 522 i andra kammaren.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Herr **Wiberg**: Herr talman! I likhet med herr Ohlin skulle jag till en början vilja påminna om bankoutskottets utlåtanden under de senaste åren. Det skulle nog ha sett åtskilligt annorlunda ut på många områden av vårt ekonomiska liv, om regeringen i den praktiska politiken skänkt dessa uttalanden ett annat och större beaktande än som varit fallet. Ofta har man också man och man emellan hört sådana yttranden som att det är en ganska otacksam uppgift som bankoutskottet har, att draga upp aldrig så väl avvägda riktlinjer för den ekonomiska politiken, när dessa inte leda till någon effekt, även om de vinna riksdagens anslutning.

Det nu föreliggande utlåtandet innehåller flera påpekanden, till vilka jag kan giva min fulla anslutning. Det finns ett par satsar, som enligt min mening tillhöra det bästa och riktigaste som överhuvud taget kommit till uttryck i den offentliga ekonomiska debatten under senare år. Vad jag syftar på är de rader, där utskottet säger: »Med den tillspetsning av läget, som inträtt, bör man härvid enligt utskottets mening icke väja för åtgärder, som eljest skulle framstå såsom mindre tilltalande. Dylika åtgärder komma lättare att godtagas, därest allmänheten oförbehållsamt göres underkunnig om vad situationen kräver.» Jag måste emellertid tyvärr konstatera, att utskottet stannat vid denna goda föresats och att fortsättningen av utlåtandet inte håller vad början lovat. Det är också endast i mycket begränsad utsträckning som jag i år kan giva min anslutning till utlåtandet och detta inte minst på grund av vad utlåtandet *inte* innehåller. Kontentan av utskottsutlåtandet är som bekant, att utskottet reservationslöst ansluter sig till riktlinjerna i det ekonomiska program, vilket regeringen offentliggjort efter propositionens avlämnande och vilket som bekant inte ens förekommer i riksdagstrycket. Då jag inte kan se, att regeringens program innebär någon verklig lösning av det nu föreliggande svåra problemkomplexet, måste jag följaktligen anmäla en mening, som i ytterst väsentliga avseenden skiljer sig från utskottsmajoritetens uppfattning.

Dagens viktigaste ekonomiska problem i vårt land avfärdas av utskottet på knappa fyra sidor, och det försök, som där göres att klarlägga inflationsfrågans innebörd och anvisa medel för en sanering och stabilisering av vår samhällsekonomi, tränger icke till botten. Man har icke djupplöjt fältet utan endast farit över det med fjäderharven.

Det ekonomiska livet här i landet uppvisar sedan åtminstone ett och ett halvt år tillbaka alla tecken på vad man i Schweiz numera kallar en överkonjunktur. Vi skulle ha fått en allvarlig balansrubbing redan i fjol genom den starka inkomststegringen på nästan alla händer, om inte det svenska folkhushållet på olika vägar fått högst betydande tillskott av varor som vägde upp inkomstökningarna. Vad som möjliggjorde den ökade varutillgången var bland annat att näringslivet förskonades från större arbetskonflikter, detta i motsats till läget under 1945, då som bekant verkstadsstrejken medförde ett allvarligt avbräck, samt framför allt att vi hade ett importöverskott på icke mindre än 840 miljoner kronor.

Om vi skola få en riktig uppfattning om läget är det viktigt att slå fast, att den samhällsekonomiska balansen förra året möjliggjordes huvudsakligen av engångsåtgärder. De sista reserverna av tillgänglig arbetskraft utnyttjades, och valutaförrådet avtappades på ett sätt, som gör en upprepning varken försvarlig eller möjlig. I år skulle det, grovt räknat, behövas en produktionsökning, minst svarande mot fjolårets importöverskott, för att jämvikten i samhällsekonomin skulle vara säkerställd även vid oförändrade inkomster.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Det är nu gott och väl att regeringen säger, att en ökning av produktionen i längden är den enda vägen att fylla ut klyftan mellan varumängd och penninginkomster, om en prisstegring skall kunna undvikas. Man tycks föreställa sig, att produktionen ganska snart skall ha hunnit växa i kapp med den ökade efterfrågan, men detta är av allt att döma en spekulativ i det blå. Det finns en mångfald faktorer som motverka en produktionsökning, och därtill kommer att en importminskning i verkligheten får samma effekt som en minskning av produktionen, d. v. s. att varutillgången minskas.

Om produktiviteten skall höjas så måste man — och därvid äro vi inne på ett mycket betydelsefullt problem — i fortsättningen tillåta mycket betydande investeringar i industri, handel och jordbruk. Men till sådana investeringar som erfordras ha vi — vilket ju regeringen också medger — beklagligtvis helt enkelt icke de fysiska resurserna. Slutsatsen är därför klar. Det ligger utom mänsklig förmåga att inom de närmaste åren höja produktiviteten i ens tillnärmelsevis samma takt som ökningen i penninginkomsterna nu tenderar att taga. Arbetsslönerna ha nämligen sedan årsskiftet stigit med 10—12 procent och hålla nu på att draga andra inkomster med sig. Samtidigt har statens budgetpolitik lagts så att de stora grupperna av konsumenter också på denna väg få en väldig ökning av sin köpkraft. Denna kommer både från budgetens inkomstsida och från dess utgiftssida.

Jag skulle, herr talman, i detta sammanhang gärna vilja fästa uppmärksamheten på hur enligt en artikel i en schweizisk tidning en av de framstående schweiziska tidningsmän, som nyligen besökte Sverige, karakteriserat vår situation: »Sverige har råkat in i en konjunkturpolitisk återvändsgränd, karakteriserad av motsättningar mellan den sociala politiska kursen och regeringens handelspolitik. Man frågar sig, varför regeringen genom sin social- och skattepolitik gör allt för att öka de breda väljarmassornas köpkraft, samtidigt som den redan otillräckliga varumängden minskas genom importbegränsning.»

Man kan nog icke komma ifrån att åtskilligt i regeringens ekonomiska politik medverkat till en höjning av efterfrågan, samtidigt som möjligheterna att öka varuförsörjningen äro ytterst kringskurna. Nå, säger man, det finns ju en tredje faktor, som man kan använda såsom buffert, nämligen investeringarna. Det är sant att vi för närvarande ha en mycket stark investeringsvilja här i landet. Det är också sant, att vi i fjol hade en nybyggnadsverksamhet och en nyanskaffning av maskiner inom industrien, som var av högkonjunkturmått. Men är det riktigt och rimligt att, som regeringen nu vill göra, lägga ensidig vikt just vid investeringarna? Vi kunna taga fjolårets siffror. En utredning från konjunkturinstitutet visar, att av det totala produktionsresultatet år 1946 omkring $\frac{2}{3}$ gick till konsumtion, $\frac{1}{6}$ till privat kapitalbildning och $\frac{1}{6}$ till offentliga ändamål. Denna fördelning motsvarar nästan exakt den som registrerades för det sista förkrigsåret, och av en tillfällighet är den märkligt nog densamma som i Förenta staterna för andra halvåret 1946. Det är en fördelning som man i Amerika betecknar som fullkomligt normal. Är det under dessa förhållanden riktigt att säga, att det framför allt är investerings- och byggnadsverksamheten, som för närvarande är för stor? Är det icke snarare så, att vi med hänsyn till den situation, vari vi befinna oss, spara alldeles för litet och konsumera alldeles för mycket? Konsumtionen tenderar för närvarande att öka med 10—15 procent om året, medan den normala ökningen kan anses ligga vid omkring 2 procent om året. Sparandet har därför, just till följd av denna konsumtionsstegring, helt enkelt blivit otillräckligt i förhållande till de enskilda och allmänna behoven

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

av pengar för nybyggnader och andra anläggningar. Man borde väl också ha fått en tankeställare, när riksgäldskontoret för inte länge sedan icke ansåg sig kunna i öppna marknaden upplåna ens de 80 miljoner kronor, som staten behövde till inlösen av Bergslagsbanan.

Det har uppgivits, att regeringen, när den nu går att skära ned investeringsverksamheten, i främsta rummet kommer att låta åtgärden gå ut över de industriella nybyggnaderna, alltså över de produktiva investeringarna. Enligt regeringens nu offentliggjorda planer komma byggnadsarbetena över lag att reduceras med drygt 500 miljoner kronor, d. v. s. ca 23 procent i förhållande till investeringsbudgeten. Tyngdpunkten skulle ligga på nedskärningar av nybyggnader för industri och handel. Dessa skulle nämligen få vidkännas en minskning med ej mindre än 33 procent, under det att bostadsbyggandet formellt skulle reduceras med drygt 20 procent, ehuru det i realiteten torde komma att ligga på i det stora hela oförändrad nivå, beroende på de många eftersläpande byggnadstillstånden. Minskningen är särskilt anmärkningsvärd när det gäller industribyggnader. De industriella nybyggnaderna skulle nämligen komma att minska till $\frac{2}{3}$ av förkrignivån enligt 1939 års siffror. Detta är såvitt jag förstår en i förhållande till behovet alldeles för ringa byggnadsverksamhet. Industrien, som man ju främst hoppas skulle kunna åstadkomma den önskade produktionsökningen, behöver nämligen investera för att kunna rationalisera driften och ersätta den knappa arbetskraften. Den behöver anpassa sig efter de nya erfarenheter, som gjorts ute i världen, och i många fall krävas också driftsomläggningar såsom följd av att man får arbeta för helt andra marknader än förut. Erfarenheten säger, att allt detta kräver investeringar. Därtill kommer, att det sedan krigsåren föreligger en betydande eftersläpning som måste tagas igen, om industrien skall kunna hålla takten med utvecklingen. Det kanske allra betänkligaste är att regeringen synes vilja tillämpa dessa nya stränga principer icke endast under återstoden av år 1947, utan också för hela år 1948.

Vad betyder en politik, som går ut över de produktiva investeringarna? Jo, att vi offra en framtida standardhöjning för att kunna leva bättre i dag. Men i själva verket är konsumtionen nu uppe på en så hög nivå, att det knappast blir något verkligt sparande över för några som helst investeringar. Om man låter denna konsumtion fortgå och likväl kommer att bygga för omkring 1 700 miljoner kronor detta år och därtill, vilket naturligtvis är önskvärt, skaffar maskiner för åtskilliga hundratal miljoner kronor, så sker följaktligen i mycket väsentlig grad finansieringen på inflatorisk väg.

Men, säger då någon, detta skulle ju tyda på att vi äro mitt uppe i en inflation. Kan man verkligen göra gällande, att så är fallet, när regeringen av allt att döma i stort sett har prisutvecklingen under kontroll? Ja, vi få icke låta oss bedragas av den förvanskning av verkligheten som priskontrollen av naturliga skäl alltid måste innebära. Inflationen är redan i dag en verklighet i det svenska samhället. Den är ingenting som endast hotar genom spänningen mellan inkomster och varumängd, utan den är ett faktum: den ligger framför allt i spänningen mellan inkomster och prisnivå.

Även vårt folkhushåll har smittats av den internationella farsot som en av världens ledande nationalekonomer så slående kallat »den återhållna inflationen». I stället för att låta priserna stiga och en ny jämvikt komma till stånd, så omöjliggöra regeringarna genom lagstiftning att den alltför stora efterfrågan på varor får värka ut i höjda priser och höjda växelkurser. I stället för att lita till den vanliga prisbildningsmekanismen faller man tillbaka på krigsårens beprövade regleringssystem och tvångshushållning. Om

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

trots detta det inflatoriska överskottet på pengar tenderar att driva priser, kostnader och växelkurser i höjden, bygger man ständigt ut tvångshushållningen och faller i sista hand tillbaka på ett rent politiskt tryck. Det är väl i alla fall en utveckling, som vi här i landet icke ha någon anledning att emotse med någon tillfredsställelse. På detta sätt har i motsättning till den öppna inflationen denna typ av återhållen eller, som man också kan kalla det, förbjuden inflation utvecklats sig. Vi äro naturligtvis ännu endast i början av en sådan farlig, ja, ödesdiger utveckling här i vårt land. I själva verket skulle vi med gemensamma ansträngningar och uppoffringar ännu ha tid och rådrum för att undvika de ytterligt allvarliga faror, som här hota. Men det måste samtidigt sägas ifrån, att den regeringsdeklaration, till vilken utskottsutlåtandet oförbehållsamt ansluter sig, innebär nya steg in i denna återhållna, hemliga och förbjudna inflation.

Det lönar sig föga att spekulera över huru vi ha kommit in i det nuvarande tillståndet. Men tyvärr tvingas man att tänka över detta genom regeringens egen argumentation. Ty vid varje tillfälle, då vi från den borgerliga oppositionens och från näringslivets sida ha kritiserat regeringens ekonomiska politik, har regeringen med statsministern i spetsen ständigt ställt sig på den ståndpunkten att — ofta retoriskt och stundom ironiskt — fråga: »vad ha herrarna att sätta i stället?» De grupper inom näringslivet, till vilka jag personligen har den närmaste anknytningen, anse sig icke vara hans excellens statsministern svaret skyldiga. Från näringslivets sida har man, sedan numera också den s. k. rundabordskonferensen avbrutits av regeringen, klart och oförtydligt givit sin uppfattning till känna. Näringsorganisationerna ha sagt ifrån, att det av regeringen framlagda programmet för inflationens bekämpande icke enligt deras mening innefattar tillräckligt kraftigt verkande åtgärder och att det i längden icke kommer till rätta med problemet, samt ha lagt fram ett helt annat program som basis för fortsatt diskussion.

De från näringsorganisationernas sida offentliggjorda rekommendationerna ansluta sig på vissa huvudpunkter till en inventering av olika inflationsbekämpande åtgärder, som chefen för konjunkturinstitutet, professor Erik Lundberg, framlade vid en föredragning inför konferensen. Naturligtvis får man icke blunda för att det föreligger vissa nyanser och meningskiljaktigheter också mellan näringslivets program och det Lundbergska. Det väsentliga är emellertid, att man från näringslivets sida så att säga i princip accepterat den Lundbergska inventeringen som en basis för fortsatta överväganden. En sådan inställning fann man däremot icke hos regeringen, som tvärtom sköt detta från verkligt sakkunnigt håll framkomna ulåtande åt sidan och i stället presenterade ett eget långt mindre effektivt recept mot pris- och lönestegringarna. Statsministerns svar på näringslivets opinionsyttring har varit, att denna icke är politiskt gångbar. Men man tycker att det borde vara svårt för regeringen att vidhålla en sådan fiktion efter de klara deklARATIONER, som de borgerliga ha lämnat, inte minst under lördagens debatt i första kammaren.

Regeringen har alltid varit på efterkälken, när det gällt att bemästra de aktuella ekonomiska svårigheterna. För ett underlåtet handlande kan det finnas giltiga skäl, lika väl som oantagliga sådana. Man kan vara visligt trög till handling, som vår grundlagsstiftare uttrycker sig, ehuru icke om den verkställande makten. Man kan också underlåta att göra någonting, därför att man litar på underverk, som skola avlägsna svårigheterna. Och man kan slutligen förlamas, därför att man icke vet vad man själv vill. Rege-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

ringens politik mot inflationen inrymmer föga av det första momentet, men desto mer av det andra och tredje. Dess recept mot prisstegring och dyrtid är, sedan man avklätt det alla förskönande omskrivningar, helt enkelt att lita på att allting skall bli billigare genom ett konjunkturomslag i Amerikas förenta stater och under tiden göra så små ingrepp som möjligt i folks konsumtionsvanor, medan däremot investeringarna, som skulle öka vårt framtida välstånd, hållas hårt tillbaka. Det är ett mycket säreget program. Det är en planekonomi, som är t. ex. rakt motsatt den ryska, vilken gynnar kapitalbildningen på konsumtionens bekostnad. Den ryska statsledningen lägger större vikt vid möjligheterna till framtida standardhöjning än vid den omedelbara behovstillfredsställelsen. Den svenska statsledningen handlar på rakt motsatt sätt. Jag gör endast detta konstaterande. Att det samma måhända kommer att tagas till intäkt av kommunisterna till oriktiga konklusioner och kommentarer, skulle ingalunda förvåna mig, men sådant äro vi ju ganska vana vid och taga med jämnmod.

Men vår regering är dessutom icke konsekvent. Verkningarna av ett eventuellt konjunkturomslag i Amerika skola icke överskattas. Huru skola vi kunna föra en aktiv konjunkturpolitik, när vi nu i det närmaste ha raserat vår finansiella krisberedskap? Regeringen litar till skärpt priskontroll och till importreglering, men ökar därmed endast, såvitt jag kan förstå, sina egna svårigheter. Knapphet på importvaror och låga priser ha endast den effekten, att efterfrågan stiger ytterligare.

Jag är, herr talman, övertygad om att det riktigaste i dagens mycket allvarliga situation vore om samtliga partier sökte komma till ett samförstånd genom fortsatta överläggningar på grundval av den av den ekonomiska sakkunskapen upprättade inventeringen. Men avgörandet om ett sådant samförstånd skulle kunna nås ankommer, som tidigare talare både i första och andra kammaren sagt, naturligtvis på regeringen. Man måste i det läge, vari vi befinna oss, söka skapa ett förtroende inte bara inom landet utan också och kanske inte minst utom landet för den ekonomiska politik som vi skulle bedriva. Ensam lär regeringen aldrig kunna åstadkomma detta. Jag medger gärna, att uppgiften inte är lätt, och den förefaller — vilket jag nog måste säga, även med risk att hans excellens herr statsministern inte tar så väl upp — vara ganska olöslig så länge den nuvarande finansministern dominerar. Det vore väl ganska meningslöst att sticka under stol med att finansministern inte på det sätt som i dagens läge vore önskvärt har ett tillräckligt starkt förtroende i varje fall hos mycket betydande grupper inom näringslivet. Skulle å andra sidan statsministern eller någon annan svara, att det enskilda näringslivet inte heller har finansministerns eller kanske ens regeringens förtroende, må det vara hänt. Vi få i det fallet säga, att vi äro kvitt. En sak är i alla fall säker, inte kan finansministern gärna beskylas för att vara en samförståndstankens varma förespråkare.

Man lade under lördagens debatt liksom senare i tidningsreferaten märke till att regeringen tycktes angelägen om att vilja beteckna sitt program som medelvägen, samtidigt som man har stämplat näringslivets som den hårda linjen. Jag skulle vilja uttala en gensaga häremot. Regeringens linje är icke en medelväg, det är en undanflyktens väg. Det är kodifieringen av en bristande vilja och en bristande förmåga att bemästra den mycket svåra ekonomiska politiken. Det är en mjuk linje, men den är mjuk i bemärkelse av undfallenhet och osäkerhet. Jag beklagar att så är förhållandet, därför att jag tror att vi skulle ha kunnat gå en annan ekonomisk framtid till mötes i detta land än vad vi nu komma att göra. Jag skall, herr tal-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

man, tillåta mig att i all korthet beröra några av de frågor, som äro upptagna i yrkandena i propositionen.

Som bekant innehåller propositionen två framställningar. Men i propositionen gör regeringen också en anmälan, nämligen om ytterligare provisorisk utvidgning av sedelutgivningsrätten. Så sent som i februari månad detta år förordnade regeringen på framställning av bankofullmäktige, att riksbanken fick utgiva sedlar till ett belopp av 1 400 miljoner kronor utöver dubbla metalliska kassan. Det tidigare tillåtna beloppet uppgick som bekant till 350 miljoner kronor. Valutareserven har emellertid nu gått ned så starkt, att bankofullmäktige tvingats komma tillbaka ännu en gång och begära att beloppet 1 400 miljoner måtte höjas till 2 500 miljoner.

Egentligen är det onödigt att taga upp denna fråga till behandling här i riksdagen. Över riksbankhusets portal kan denna dag sättas de berömda orden från Karl XI:s tid: »I Herredagsmän, fahren icke så fort, hvad göras skall, är redan gjort.» Regeringen har nämligen, med begagnande av sin formella rätt, redan i konselj givit riksbanken det begärda bemyndigandet. Det är en metod, som tyvärr är ganska typisk för regeringens handlag med den offentliga opinionen. Partiledarkonferensen i början av året sköt man på i avvaktan hur det skulle gå med lönergleringarna på den allmänna marknaden. Rundabordskonferensen uppskötts till dess att regeringen definitivt bundit sig i fråga om skattepolitiken och de stora sociala reformerna. På rundabordskonferensen upptogs räntefrågan till diskussion, men innan denna avslutats, hade regeringen i proposition nr 314 bundit sig för att icke höja räntan. På samma sätt avgöres frågan om sedelutgivningen. Ett är säkert. Detta tillvägagångssätt är icke ägnat att just uppmuntra till den anspråkning av alla krafter och till den samling som är behöfvlig.

Häromkvällen gavs i radio en repris av en gammal folketshusrevy, där ett avsnitt tycktes väcka en särskild anklang. Det handlade om en man som körde genom Stockholm på motorcykel. Han kunde icke stanna vare sig på Norra Bantorget eller på Odenplan, då han hade tappat bromsen. Är icke regeringen på mycket god väg att släppa alla bromsar på inflationen? Budgeten har fått expandera ohöjlt under en högkonjunktur, och effektiv kontroll över riksbankens sedelutgivning existerar helt enkelt icke längre. Vad man vill sätta i stället för de nu alltmer urholkade sedelutgivningsreglerna får man väl först veta någon gång under nästa års riksdag. Varför har man nöjt sig med det godtyckliga talet 2 500 miljoner? Varför sätter man icke lika gärna 2 000 miljoner, 3 000 miljoner eller 4 000 miljoner? Jag medger att frågan är retorisk, men jag tror att den belyser, vilken löslighet och vilket godtycke, som numera härska i fråga om reglerna för vår sedelutgivningspolitik. Och man misstager sig om man tror, att det är utan större betydelse, om fasta regler saknas. Det är i verkligheten tvärtom.

Till sist skall jag säga endast några ord om regeringens begäran om fullmakt att rekvirera utländska betalningsmedel och utländska värdepapper. Först och främst är därvid anledning att fästa uppmärksamheten på att förslag till utvidgning av finansminister Wigforss förelades 1940 års regering, som därefter utan att inhämta riksdagens utlåtande, ehuru riksdagen då var samlad, och fastän det är klart angivet att riksdagens samtycke skall inhämtas i sådana frågor, likväl utfärdade utvidgade bestämmelser i 10 § valutaförordningen. Jag tror att det skulle vara av intresse för riksdagen att av statsrådet Wigforss få förklaring till anledningen till att så skedde. Det är som sagt klart fastställt i valutalagen, att när riksdagen är samlad, dess samtycke skall inhämtas.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Förra onsdagen väcktes i andra kammaren en motion av herrar Ljungqvist och Ljungberg och i första kammaren en likalydande motion av herr Domö, vari motionärerna med en mycket stark motivering begärde att rekvisitionsrätten skulle begränsas till att endast avse utländska betalningsmedel och banktillgodohavanden. Bankoutskottet sammanträdde följande dag kl. 11 och avstyrkte motionen, vilken då ännu icke ens remitterats till utskott. Först samma dag kl. 4 hade nämligen riksdagen sammanträdde varvid motionen remitterades. Den förelåg i det ögonblick bankoutskottet avstyrkte densamma icke heller i tryck, och utskottets ledamöter hade följaktligen icke haft tillfälle att närmare studera den eller sätta sig in i problemet. Ett exemplar av originalmotionen hade upplånats från kansliet. Så lättvindigt har man gått till väga när det gällt bankoutskottets ställningstagande till denna mycket betydelsefulla fråga. Jag vill tillägga, att naturligtvis har det inte funnits något hinder för att utskottet hade delat upp propositionen. Utskottet kunde mycket väl för riksdagen framlagt förslag beträffande den del av propositionen, som handlade om guldinlösen, och i övrigt i särskilt yttrande senare ha återkommit till valutalagpropositionen. När jag nu något berör motionen, kan detta måhända också tjäna till information för utskottets ledamöter.

I motionen pekade man på att vad som faller under begreppet utländska värdepapper och andra utländska fordringar än banktillgodohavanden utgöras av svenska företags och enskilda personers investeringar i utlandet. Den allra största delen därav består av de stora svenska industriernas dotterbolag i utlandet och de tillgodohavanden mot dessa, som visat sig erforderliga för att dotterföretagen skola kunna disponera behövt rörelsekapital. För mig förefaller det uppenbart, att riksbanken icke borde få möjlighet att vidtaga en så djupt ingripande och till sina konsekvenser så allvarlig åtgärd som att övertaga sådana svenska utlandsinvesteringar. Jag kan förstå, att regeringen och riksbanken oroas inför utvecklingen av våra guld- och valutareserver. Vi möta här ett av de sorgligaste kapitlen i dagens ekonomiska liv. Dessa reserver äro nu nere i under en miljard kronor. Man måste också fråga sig om detta belopp utgör en verkligt effektiv reserv. Huru förhåller det sig egentligen med våra pundtillgodohavanden? Det var förutsatt, att de stora krediter, som Sverige de facto lämnat England på senare år, skulle bli konvertibla i fria valutor den 15 juli i år. Det har ryktats, att engelsmännen ville hava en bindning på ytterligare ett par år. Detta skulle betyda, att kanske 300 miljoner av valutareserven steriliserades och icke kunde utnyttjas. Jag förmodar emellertid, att detta rykte saknar all grund. Det har gång på gång klart och tydligt sagts ifrån när kritik framförts mot det svensk-engelska avtalet, att vi icke hade någon anledning att hysa minsta bekymmer beträffande våra pundtillgodohavanden. Den 15 juli 1947 skulle de komma att utgöra en mycket värdefull tillgång för vårt land. Det kan väl dock icke vara så, att man inom finansledningen i vårt land in i det sista klamrat sig fast vid en förhoppning i denna riktning som ett räddande halmstrå? Skulle England verkligen vilja handla i strid mot klara överenskommelser på denna punkt, skulle detta säkerligen tagas mycket illa upp i vida kretsar i vårt land. Det kan ej heller tillräckligt understrykas, att vi i nuvarande läge icke hava råd att gå med på eftergifter. Eftersom jag emellertid förutsätter såsom alldeles självklart, att det icke kan förhålla sig så som det faktiskt ryktas, tror jag, att en klar dementi från finansministerns sida skulle vara på sin plats. — Vi komma icke ur vårt nuvarande betryckta valutaläge genom att taga några aldrig så despe-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

rata steg. Det kan väl icke vara regeringens avsikt att vi skola äta upp våra utlandsinvesteringar för att hålla konsumtionen på en för hög nivå ännu några månader framåt? Något annat kan det ju ej gärna vara tal om. Enbart det förhållandet, att regeringen erhöle en fullmakt, skulle ytterligare kunna försvaga regeringens förhandlingsposition, när det gäller framtida betalningsuppställningar med utlandet. Denna olägenhet är alldeles påtaglig och kan naturligtvis icke förnekas. Nu har det visserligen sagts framför allt under debatten i första kammaren, att det inte var avsikten att använda fullmakten. Men om det är så att man inte avser att använda fullmakten och inte heller tror, att den är behövlig, vad finns det då för rimlig orsak att begära fullmakt?

Vad som ur många synpunkter sett skulle vara värdefullt, vore om finansministern ville lämna några uppgifter om huru han för sitt vidkommande beräknar att utvecklingen av vårt guld- och valutaförråd skulle komma att bliva, låt oss säga, per det kommande årsskiftet. Avtappningen har som bekant vecka för vecka fortsatt, men med allt långsammare fart. Det säger sig självt, att regleringsåtgärderna behöva en viss tid för att deras verkan skall fullt framträda. Är det så, att — såvitt man kan utröna — kurvan under senare halvåret 1947 kommer att ändras i uppgående riktning? Kan man räkna med att, kanske t. o. m. innan årets utgång, en icke allt för ringa ökning skall äga rum? Dessa spörsmål äro givetvis av betydelse ej endast, när det gäller frågan om att lämna fullmakt, utan också beträffande ett eventuellt begagnande av en fullmakt.

Jag tillåter mig, herr talman, nu att ställa följande yrkanden. I fråga om den mening nederst på sidan 3 i utlåtandet, som börjar med »Såvitt utskottet kunnat finna...» och slutar med orden »...reglerade bostadsbyggandet» yrkas, att den måtte utgå och att i stället följande mening måtte inskjutas: »Enligt utskottets mening kan icke för närvarande bestämd ståndpunkt intagas till detta problem, vilket intimt sammanhänger med frågan om de åtgärder, som i övrigt böra vidtagas för att bekämpa inflationstrycket.» Vidare yrkas dels att sista meningen i första stycket s. 4 i utlåtandet, som börjar med »Trots att...» och slutar med »...höjning av räntenivån» måtte utgå, dels att riksdagen i övrigt måtte besluta bifalla den av herrar Petersson i Karlskrona och Fröderberg avgivna reservationen, dels slutligen att riksdagen måtte besluta bifalla de likalydande motionerna I: 362 av herr Domö och II. 522 av herrar Ljungqvist och Ljungberg.

Herr statsrådet **Ericsson**: Herr talman! Bland de åtgärder, som förordats av samtliga partier och rekommenderats både i bankoutskottets utlåtande och på andra håll, är nedbringandet av investeringsverksamheten till en lägre volym. En annan linje företrädde i det fallet herr Wiberg, som sade att det är oriktigt att begränsa investeringarna, eftersom det innebär att man tager ut en favör på kort sikt men på längre sikt åstadkommer en lägre standard.

I stort sett är man alltså ense om angelägenheten av en begränsning av investeringsverksamheten. Hela tiden utgår jag då ifrån att man talar om byggnader och anläggningar. Det finns investeringar av annat slag, som man icke här diskuterat. Jag syftar på investering i maskiner, i fartyg o. s. v. Jag föreställer mig, att anledningen till att den saken kommit vid sidan om diskussionen är den, att vi icke ha någon kontroll över denna investering. Det kan emellertid vara anledning att erinra om att en investering i maskiner, fartyg och liknande har samma effekt som en investering i byggnader

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

och anläggningar och att det kanske blir nödvändigt att åstadkomma en komplettering av den investeringskontroll vi nu ha med något slags kontroll i den delen eller i varje fall att söka få kännedom om i vilken omfattning det sker dylika investeringar. Jag tänker mig då i första hand en överenskom- melse med industrien t. ex., varvid man begär besked om dispositioner i detta avseende, detta i synnerhet för att förebygga att man kommer och talar om för myndigheterna, att man investerat stora pengar i maskiner och därför måste ha byggnader. Jag tror att det är angeläget att man kommer till klar- het om den saken och framför allt att allmänheten får veta, att det förhållan- det, att vederbörande köpt maskiner och anskaffat material, icke kvalifice- rar till erhållande av byggnadstillstånd. Kanske blir det som sagt nödvän- digt att komplettera investeringskontrollen, men jag utgår ifrån att det skall kunna ske genom samarbete med industrien och andra grenar av närings- livet.

Herr Ohlin framhåller, att han i och för sig förordar en investeringsbe- gränsning. Han säger att han har gjort det tidigare och att regeringen på denna punkt liksom på andra punkter lagt om sina planer. Jag vill erinra om — något som för övrigt också herr Ohlin framhöll — att det förslag till in- vesteringsbudget som föreligger anger den yttre ramen för investeringsverk- samheten. Det säges uttryckligen ifrån, att den siffra som angivas och som slutar på 2 200 miljoner betecknar den övre gränsen. Jag erkänner gärna, att jag i januari i år hyste den meningen, att det program till investerings- budget vi framlagt borde kunna genomföras. Något tidigare, i höstas, hade väl också herr Ohlin en liknande uppfattning, om jag minns rätt, när han uttryckte saken så, att man väl får bygga så långt det finns material att byg- ga med. Jag tror att han uttryckte den meningen någon gång.

Hela denna fråga tror jag skall bedömas på det sättet, att man får se, i vad mån byggnads- och anläggningsverksamheten får en så stor ansvällning, att det verkar försvarande i fråga om arbetskraftbristen och den produktion som vi behöva upprätthålla på andra håll. Av herr Ohlins anförande fick jag den uppfattningen, att han vill göra gällande, att man låtit investeringsverksam- heten stiga till en så hög nivå, att det allvarligt försvarar vårt läge. Jag ber då att få erinra om en del fakta. Det är riktigt, som herr Ohlin säger, att mängden av byggnadstillstånd ökades i höstas, men de tillstånd som gavs utgjordes till mer än hälften av tillstånd för bostadsbyggande, då vi ville säkra ett vinterbyggande i så stor utsträckning som möjligt. Jag anser fort- farande att detta var en riktig politik. En annan sak är, att vi genom den stränga kölden fingo en uppbromsning av byggnadsverksamheten i allmän- het av sådan art, att det blev en eftersläpning som vi icke kunnat beräkna. Vi började redan under slutet av år 1946 begränsa investeringsverksamheten, och under år 1947 ha vi faktiskt beviljat byggnadstillstånd i enlighet med pla- nen i investeringsbudgeten — icke mer och icke mindre. Dessutom ha vi gjort en annan sak, som kanske icke kommit till allmänhetens kännedom. Det är nämligen så, att varje byggnadstillstånd som beviljas av Kungl. Maj:t förses med det villkoret, att länsarbetsnämnderna i vederbörande län äga rätt att bestämma tidpunkten för byggets igångsättande med hänsyn till behovet av arbetskraft på andra områden av näringslivet. Bara tillkomsten av en sådan klausul borde kunna upplysa herr Ohlin om att vi icke beviljat byggnadstill- stånd uteslutande på den grunden, att vi räknat ut hur mycket byggnads- material vi ha. Varför skulle vi ha tagit hänsyn till denna mångfald av fak- torer inom näringslivet i övrigt, om vi bara haft att bedöma tillgången på spik, virke o. s. v., såsom herr Ohlin säger? Så har icke skett, och när herr

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Ohlin anklagar regeringen för att ha förfarit på det sättet anklagar han också de experter vi ha till hjälp i detta arbete. Om han fränkänner mig möjlighet att bedöma det allmänna ekonomiska läget, vill herr Ohlin, hoppas jag, icke uttala sig på samma sätt om dessa andra personer.

Detta villkor som är fogat till byggnadstillstånden har fört med sig att länsarbetsnämnderna fått direktiv att, innan de medgiva igångsättande av ett bygge, tillse, hurudant arbetsmarknadsläget är inom orten, och taga hänsyn till alla andra verksamhetsgrenar inom näringslivet och deras behov av arbetskraft. Så har också skett. De fingo dessa direktiv i höstas. I april månad i år voro länsarbetsnämnderna samlade till konferens i Stockholm, och därvid framhölls på nytt för dem angelägenheten av att det verkligen utövas kontroll på detta område. Och jag måste säga, att länsarbetsnämnderna ha motsvarat det förtroende myndigheterna givit dem. Det är ingalunda så, att det beviljats en sådan massa tillstånd, som man vill göra gällande, och att byggnadsverksamheten svällt ut över alla gränser. Vi ha detta år beviljat nya tillstånd för ungefär 950 miljoner, men länsarbetsnämnderna ha ett lager av byggnadstillstånd på 450 miljoner. När länsarbetsnämnderna vägrat igångsättningstillstånd, ha de tagit hänsyn till den brist på arbetskraft som råder inom övriga delar av näringslivet. Det är klart att mängden av tillstånd är större därför att verksamheten under vinterhalvåret stoppades upp. Eftersläpningen i fråga om bostadsbyggandet och annan byggnadsverksamhet har gjort sitt till, det är jag medveten om.

Nu kan man säga att det är en fara att länsarbetsnämnderna ligga med alla dessa tillstånd och att det hela är beroende av lokala myndigheters om-döme. Jag erkänner att det kan vara en viss risk, men jag upprepar att länsarbetsnämnderna hittills motsvarat vårt förtroende. Det är också klart att vi ha i vår hand att sätta ytterligare villkor, innan länsarbetsnämnderna kunna fatta beslut. Vi kunna ge direktiv i det avseendet och säga, att vi draga in även dessa tillstånd. Men jag vill icke gärna gå med på att de tillstånd som vi redan beviljat skola omprövas. Det kan dock bli nödvändigt, med avseende på tidsmomentet, så att man får bedöma vid vilken tid man skall släppa fram dessa byggnadstillstånd.

Så vill jag framhålla ytterligare en sak för att bevisa, att det icke är fråga om att byggnads- och anläggningsverksamheten suger till sig ny arbetskraft oupphörligt. Enligt en uppgift från byggnadsfackförbundet för någon vecka sedan har antalet medlemmar i byggnadsfackförbundet under de första fyra månaderna i år minskats med 3 000. Det har alltså icke varit någon ökad efterfrågan på byggnadsarbetare i jämförelse med fjolåret. Låt vara, att det då blev en ökning av kåren på låt oss säga 10 000. Jag erkänner, att det hade varit bättre om denna ökning skett inom andra verksamhetsområden. Men det är angeläget att man har klart för sig, att om industriens behov av ny arbetskraft har ökats från förkrigstiden med 125 000—150 000 man och byggnadsindustriens behov hållit sig någorlunda konstant, måste det vara andra faktorer som äro avgörande för de ökade svårigheterna för näringslivet i fråga om brist på arbetskraft. Det är väl andra verksamhetsgrenar, såsom herr Ohlin också mycket riktigt antydde, som medverkat till denna ökade efterfrågan på arbetskraft. Jag tror att det är mera servicebetonade verksamheter, som draga denna arbetskraft till sig.

Om man nu har för avsikt — och det är regeringens avsikt — att begränsa investeringarna, trots att man har relativ kontroll redan och trots att man är på det klara med att mycket angelägna byggnader och anläggningar måste åstadkommas, och om man alltså har den uppfattningen att

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

vi ha en för stor byggnads- och anläggningsverksamhet, så är det dock helt naturligt, att det är mycket svårt att pressa ned investeringsverksamheten ytterligare. Herr Ohlin använde uttrycket, att man i den investeringsbudget som nu är framlagd reducerat den en obetydlighet i jämförelse med 1946 års nivå. Ja, anser man att 300 miljoners reduktion från 2 500 miljoner är så obetydlig? Det är klart att man kan uttrycka saker och ting olika. Jag tycker nog att det är en ansenlig begränsning med hänsyn till det ständigt ökade antalet ansökningar om byggnadstillstånd och till det allt hårdare trycket. Om man skall gå ned till en siffra på 1 600 à 1 700 i stället för 2 200 miljoner kronor blir det nödvändigt att gå fram med begränsningar över hela linjen. Det blir nödvändigt att begränsa tillståndsgivningen för bostadsbyggande, för industribyggande, för gator och vägar och allt det andra. Det blir ofrånkomligt därför att summan är så betydande, men lika naturligt är att en sådan begränsning inte bör genomföras på ett sådant sätt, att vi få t. ex. arbetslöshet under vinterhalvåret för en abnormt stor del av den yrkesvana byggnadsarbetarkåren. Det är angeläget att genomföra den på sådant sätt att den säsongutjämning som uppnåtts inom byggnadsindustrien kommer att bibehållas. När det blir minskad efterfrågan på arbetskraft inom den svenska byggnadsindustrien och även andra olägenheter uppkomma genom en sådan ytterligare begränsning har man förhoppning om att denna arbetskraft skall gå in på andra verksamhetsgrenar, till vilka det i nuvarande läge måste betecknas som utomordentligt angeläget att få arbetskraft. Det sämsta som kunde inträffa vore väl, att byggnadsarbetarna bleve arbetslösa men inte ginge över till annan verksamhet. Jag har emellertid goda förhoppningar om att ifall de, som hitintills haft arbete inom byggnadsindustrien bara under kortare tid, inte få arbeta där, komma de att ta de olika arbetstillfällena i anspråk som bjudas på andra håll. Med anledning av talet om svårigheterna att föra över byggnadsarbetare till annan verksamhet vill jag framhålla, att sådana svårigheter har man bara erfarenhet av från en arbetsmarknadssituation som var helt annorlunda än nu. Även del exempel ha vi redan klart för oss att byggnadsarbetarna i viss utsträckning redan gått över till annan verksamhet och temporärt följa myndigheternas anvisningar att ta arbete inom andra områden. De få naturligtvis komma tillbaka till byggnadsverksamheten vid senare tidpunkt. Det sämsta som kunde inträffa vore, att arbetskraften skulle gå sysslolös på grund av vägran att ta arbete på annat håll. Då vore det hela förfelat.

Vår första åtgärd blir sålunda att arbeta på den eftersläpning i fråga om bostadsbyggnader som man fått dels genom att materialbristen varit mycket markant dels därav att byggande av bostäder, t. ex. under den gångna vintern, försenats så avsevärt. Även om man kommer att bevilja färre tillstånd för bostadsbyggande under de närmaste åren kommer antalet färdigställda lägenheter att bli lika stort under innevarande år och nästa år i det närmaste. Minskad efterfrågan kommer ju ändå att ta sig uttryck i att det blir färre människor som få köpa material och sätta i gång nybyggnader, och det blir omsider en begränsning i fråga om antalet färdigställda lägenheter, även om den inte kommer omedelbart, och det kan hjälpa oss att bära svårigheterna, ty bostadsbristen är ju mycket markant på en hel del håll i landet. Talet om att vi skulle ha beviljat tillstånd, som innebära uppenbara felinvesteringar, tror jag inte på. I stort sett ha de byggnadsanläggningar, för vilka man fått tillstånd, varit mycket angelägna, och jag kan instämma med herr Wiberg, när han säger att ett sätt att öka produktionen är att genomföra investeringar, som ofta äro synnerligen kapitalkrävande,

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

men som spara arbetskraft och därigenom bidra till den effektivisering av produktionsprocessen, som ger oss de ökade varumängder, som vi nu framför allt behöva. I stort sett har det inte skett några felinvesteringar, utan byggnadsberedningen och myndigheterna ha varit noggranna vid prövning av angelägenhetsgraden av varje byggnadstillstånd, som beviljats. Det innebär naturligtvis inte att inte ett eller annat fel kan ha begåtts. Det är 35 000 till 40 000 ansökningar per år, varför det är omöjligt att säga annat än att rent generellt se vi denna sak så.

Innan jag slutar måste jag, herr talman, på en punkt begära besked av herr Ohlin. Han sade, att de bluffsiffror, som regeringen släppte ut om vår export av massa, vill man väl inte anföra nu igen. Vilka skäl har herr Ohlin för att beteckna dessa av myndigheterna framräknade siffror som bluffsiffror? Det vi ha velat uttrycka med de siffrorna är de förluster, som ha uppstått genom att företagarna exporterade pappersmassa till 5 % reducerade priser under viss tid. Det var inga bluffsiffror, herr Ohlin, utan de voro baserade på fakta. Herr Ohlin kanske svarar att vi förlorade pengar på annat sätt. Därmed har han inte visat att dessa siffror äro bluffsiffror. Jag är ytterligt intresserad att få höra vad herr Ohlin fått för speciella uppgifter, som motivera detta hans påstående.

Herr Mattsson: Det hade varit lyckligt om vi tidigare tänkt på och tilllämpat det gamla ordspråket »Det är bättre att stämma i bäcken än i ån». Regeringen kan enligt mitt förmenande icke frita sig från den största skulden till att vi nu äro i detta svåra läge. Under de sista åren ha många av vårt arbetsföra folk flyttat över till administration och improduktiva yrken. Detta är enligt mitt förmenande huvudorsaken till den nu på alla områden av vår produktion rådande skriande arbetsbristen. Att landsbygden så avfolkats kommer att hämna sig. Är det sant att vissa storstäder nu betala dubbelt så mycket i hugglön för en m³ brännved till sina arbetare som vilja ut i skogen och hugga ved mot vad som i allmänhet gäller hos oss på landet, så är detta bara ett nytt bevis på vilken farlig väg vi redan äro långt inne på. Att det samtidigt som vi ha denna stora arbetsbrist från vissa arbetar- och tjänstemannagrupper yrkas på en begränsning av arbetstiden till fem dagar i veckan är ytterligare bevis på att stora grupper av vårt folk glömt att vi bygga och bo i ett land, som med sina klimatiska förhållanden kräver arbete av oss alla. De ha glömt att arbete befordrar hälsa och välbefinnande. Bankoutskottet har upprepade gånger varnat för konsekvenserna av en prisuppdrivande lönestegring. De stora vinster som vi sett att vissa bolag och industrier gjort nu under kriget ha ju i sin tur medverkat till att de i dessa företag anställda med visst fog kunnat begära och fått löneförhöjningar. När sedan dessa löneförbättringar givetvis måste ske även för de anställda i andra företag och näringar — t. ex. jordbruket och skogsbruket — så har ju detta icke kunnat ske utan en prisförhöjning av varorna eller också kompensation på annat sätt, och då det för t. ex. jordbruket mött så starkt motstånd att få förståelse och rättvisa i inkomst och löneläge, så har följden blivit sådan som den nu är, att det arbetsföra folket i stor utsträckning sökt sig ifrån jordbruket och landsbygden in till städer och tätorter.

Jag vill, herr talman, understryka några av de uttalanden, som bankoutskottet här har gjort. Jag vill göra det, därför att jag tror, att vi alla måste hjälpas åt, så att det inte ännu en gång blir bara uttalanden på papperet som inte leda till någon nämnvärd handling. Det uttalas först att den på det ekonomiska livets flesta områden framträdande spänningen mellan stigande köp-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

kraft och begränsad tillgång på varor och tjänster medför ett tryck uppåt på pris- och lönenivån. Vidare anför utskottet: »I den mån trycket genom priskontrollen hindras slå igenom i öppen prisstegring, tager sig spänningen i stället uttryck i andra, lika litet önskvärda företeelser, såsom förskjutningar mot dyrare kvaliteter, omläggning av produktionen mot tillverkningar med större vinstmarginaler, på lång sikt icke räntabla investeringar etc., allt resulterande i en snedvridning av produktionen med därav följande sänkning av produktiviteten.» Jag tror att det är alldeles riktigt, att det blivit en viss snedvridning av produktionen. Utskottet fortsätter: »Ett utslag av den bristande ekonomiska jämvikten inom landet — och samtidigt det mest akuta av dagens problem — är vidare den sedan i höstas fortgående valutautströmningen. För att denna utveckling i tid skall brytas och de penningvårdande myndigheterna skola kunna fullfölja sin huvuduppgift att stabilisera penningvärdet, måste tydligen den samhällsekonomiska balansen snarast möjligt återställas. Med den tillspetsning av läget, som inträtt, bör man härvid enligt utskottets mening icke väja för åtgärder, som eljest skulle framstå såsom mindre tilltalande. Dylika åtgärder komma lättare att godtagas, därest allmänheten oförbehållsamt göres underkunnig om vad situationen kräver.» Jag tror att det är viktigt, att alla verkligen upplysas och göras underkunniga om vad situationen kräver.

Ett annat avsnitt ur utskottets utlåtande vill jag också understryka, nämligen följande uttalande av utskottet: »Villkoret för att jämvikt skall uppnås inom landet är främst att pris-, löne- och vinstförhållandena stabiliseras. Härigenom hejdas köpkraftsunderlagets tillväxt, samtidigt som kostnadsstegringen begränsas. Utskottet har upprepade gånger framhållit det ömsesidiga samband, som föreligger mellan pris- och lönepolitiken, samt varnat för konsekvenserna av en prisuppdrivande lönestegring. I dagens läge är en sådan varning särskilt befogad.

För att skapa nödigt underlag för en politik, som syftar till återhållsamhet på pris- och löneområdet, måste nuvarande stora efterfrågan på material och arbetskraft beskärmas. I detta hänseende vill utskottet i likhet med bankofullmäktige särskilt peka på den högt uppdrivna investeringsverksamheten. För att åstadkomma en avspänning på arbets- och varumarknaden är det enligt utskottets mening nödvändigt att utan uppskov företaga en kraftig nedskärning av byggnads- och anläggningsverksamheten, — — —. Utskottet vill i detta sammanhang framhålla vikten av återhållsamhet i nuvarande läge beträffande principbeslut om anläggningar som icke äro avsedda att påbörjas omedelbart. Ett principbeslut utlöser nämligen genast sekundära verkningar på den berörda orten, med resultat att material och arbetskraft redan före byggnadstiden bindas vid orten.»

Ja, herr talman, vi ha hållit på att planlägga och göra upp beredskapsplaner och investeringsplaner för den arbetslöshet vi tänkte skulle komma. Det är egendomligt, att vi ännu fortsätta därmed och detta på nya områden, då det finns planer, som äro 25 à 30 år gamla, som ännu inte verkställts. Jag skall inte gå närmare in på den saken, men jag vill bara erinra om vad jag sade i år i remissdebatten, att vi som bygga och bo på landsbygden få bevittna, hurusom när det gäller vägar det finns förslag uppgjorda för 25 à 30 år sedan, som ännu inte kunnat omsättas i praktiken på grund av att det inte finns tillgång till vare sig material eller arbetskraft.

Vidare säger utskottet i detta avsnitt av utlåtandet: »I nuvarande knapphetsläge är det av största vikt, att allmänheten i möjligaste mån begränsar sin efterfrågan på varor. Det måste därför hälsas med tillfredsställelse, att

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

regeringen såsom ett led i strävandena att bevara penningvärdet planerar åtgärder för ökning av sparandet.» Jag understryker det nödvändiga i att det verkligen blir ett sparande. Men vi ha ännu inte sett, hur denna sparpropaganda skall läggas upp. Så långt voro vi i utskottet vid justeringen i stort sett eniga. Vi kommo efter kompromiss fram till i stort sett denna enighet. Det var emellertid med verklig förvåning vi sedan genom bankofullmäktiges ordförande fingo ett förslag, att vi i bankoutskottet skulle instämma i det program, som regeringen efter avslutandet av de pågående förhandlingarna hade skickat ut. Vi fingo inte ens se det på papper. Vi skulle skriva under på magisterns ord. Jag beklagade för min personliga del, att detta förslag kom fram, ty det måste väl ändå förefalla litet var orimligt, att exempelvis herr Friggeråker och jag skulle kunna vara med om att underskriva ett sådant uttalande, ett program på det ekonomiska området, som regeringen offentliggjort enbart i tidningarna.

Jag hade verkligen hoppats att detta förslag, som jag betraktade såsom ett hugskott, skulle tagas tillbaka. Vissa näringsorganisationer hade ju publicerat sitt program. Men hur stod det till för oss inom jordbruket? Där hade förhandlingarna strandat. Jordbrukets representanter hade icke varit närvarande vid de sista förhandlingarna. En proposition om jordbrukspriserna var framlagd. Ändå fordrar man av oss att vi skola skriva under på ett sådant förslag. Jag beklagar att ett sådant yrkande kommit fram.

Till sist ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Friggeråker och mig avgivna reservationen, som just innebär att det av mig omnämnda avsnittet i utskottets utlåtande, vilket avsnitt börjar med orden »De synpunkter» och slutar med orden »detta program», skall utgå.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! I min egenskap av tidningsman vill jag betyga bankoutskottet mitt synnerliga välbehag över ett visst avsnitt i utskottets utlåtande. Det rör det avsnitt, som den föregående talaren sysslade med och som innefattar majoritetens solidaritetsförklaring med regeringens penningpolitiska program och den hittills förda ekonomiska politiken. Vad detta program innehåller därom får man, som redan påpekats, ingenting veta i utskottets utlåtande, utan man måste gå till tidningspressen för att vinna behövlig upplysning i ämnet. Jag måste säga att här öppnar sig för en tidningsman lockande och angenäma framtidsperspektiv, om det nu skall bli en vana att riksdagen vid sin behandling av viktiga ärenden inte skall äga tillgång till det föreliggande dokumenterade materialet utan hänvisas till tidningspressen. Att utskottet skrivit på detta sätt vittnar om ett starkt och, som jag finner, berättigat förtroende till tidningarna såsom snabba och vederhäftiga förmedlare av nyhetsmaterial.

Men, herr talman, å andra sidan måste jag såsom riksdagsman allvarligt protestera mot ett sådant tillvägagångssätt. Ty vart skulle det bära hän, om vi i fortsättningen hade att handla enligt den metod, som bankoutskottet här tillämpat. Jag vill gärna hoppas, att detta är ett felsteg, som inte vidare skall upprepas.

Men om vi nu skola diskutera regeringens förklaring i fråga om penningpolitiken, hur skola vi då gå tillväga? Då måste vi väl göra så att vi taga fram de tidningsurklipp avseende regeringsdeklarationen i inflationsfrågan, som väl var och en förtänksamt tagit med sig. Det är ju det enda sätt, på vilket man kan få reda på vad regeringen har sagt i denna fråga. Därom förmåles som sagt intet i utskottets utlåtande. Jag har nu medtagit ett sådant tidningsurklipp och inhämtar därav att ingressen till regeringens

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

deklaration lyder som följer: »En ökning av produktionen är i längden, om en prisstegring skall kunna undvikas, enda vägen att fylla ut klyftan mellan varumängd och penninginkomster. Detta kan vid full sysselsättning endast åstadkommas genom att de produktiva krafterna inriktas på ett sätt, som ger större samlade resultat.» Detta uttalande är ju så riktigt, att det närmast kan karakteriseras såsom en truism. Men, när man gör detta konstaterande, måste man samtidigt fråga sig vad regeringen hittills åtgjort för att i praktisk handling omsätta denna kloka princip. Vad har regeringen gjort för att åstadkomma den ökning av produktionen, som med all rätt ansetts vara så utomordentligt betydelsefull? Såvitt jag kan förstå, ha vi, i varje fall inte under det hittills passerade skedet av denna debatt, vare sig i denna kammare eller i medkammaren, fått några närmare uppgifter om regeringens åtgöranden för en produktivitetsökning.

Jag skulle i detta sammanhang gärna vilja fästa uppmärksamheten på ett område inom arbetslivet som synes mig vara av synnerlig betydelse men som egendomligt nog inte blivit föremål för någon större uppmärksamhet, allra minst i bankoutskottets här föreliggande utlåtande. Jag syftar på en företeelse, vars produktivitetshämmande innebörd dock borde vara alldeles uppenbar. Arbetsmarknadskommissionens förutvarande chef, landshövding Thomson i Malmö, har för inte länge sedan karakteriserat denna företeelse såsom vagabonderandet inom näringslivet. Man kan även om samma förhållande använda uttrycket överörligheten på arbetsmarknaden. Vad betyder inte denna överörlighet i fråga om produktionsbegränsning och produktionshämning! Det är naturligtvis ganska svårt att få fram några exakta siffror, men varje människa förstår ju hur oerhört allvarligt detta fenomen är just i nuvarande läge, när alla krafter måste spännas för att få ut bästa möjliga arbetsresultat. Denna överörlighet ger sig alldeles särskilt tillkänna i fråga om den kvinnliga arbetskraften. Men även beträffande den manliga arbetskraften kan man i mycket stor utsträckning konstatera samma fenomen. Det finns uppgifter beträffande vissa betydande branscher inom näringslivet, av vilka framgår en omsättningssiffra i fråga om de anställda av 120. Detta betyder att personalen vid en fabriksanläggning har omsatts mer än fullständigt under loppet av ett enda år. För en rad av andra verksamhetsgrenar har man siffror på 70—80—90. Det brukar gå till så att en arbetare vädrar ett bättre jobb, säger upp sig och försvinner till annan verksamhet. Han får en efterträdare, men det är uppenbart, att det tar en icke ringa tid att lära upp efterträdaren, om han inte varit sysselsatt i samma bransch tidigare. Den tid som åtgår för att lära upp honom i hans nya verksamhet innebär uppenbarligen en minskning i produktiviteten.

Men denna överörlighet tar sig inte bara sådana uttryck som jag här tecknat. Man har även kunnat konstatera ett annat fenomen. En arbetare eller arbeterska slutar sin anställning men uppsöker inte omedelbart en annan plats. På grund av de, i varje fall nominellt sett ofta rätt goda inkomster som numera bjudas tar man sig hellre ledigt en vecka eller två eller kanske ännu längre. Denna ledighet måste självfallet bidraga till att ytterligare sätta ned produktionen. Jag tror, att vi här stå inför ett problem av sådan räckvidd, att det är förtjänt att uppmärksammas av regeringen på ett annat sätt än som hittills, såvitt man kan förstå, har varit fallet.

Ända till för ganska kort tid sedan ha vi kunnat räkna med en produktivitetsökning inom vårt näringsliv av cirka 2,5 procent om året. Jag skulle vilja fråga statsministern, om han kan säga att denna takt alltjämt hålles.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

För egen del är jag av den meningen, att den inte hålles. Om vi hade kunnat räkna med en produktivitetsökning av 2,5 procent även för i år, skulle detta betyda att varor och tjänster för omkring 500 miljoner kronor skulle ytterligare tillkomma under år 1947. Tyvärr är det nog så att vi inte bli i tillfälle att konstatera en sådan produktivitetshöjning.

Kammarens ledamöter komma säkert ihåg en intressant PM från konjunkturinstitutet, som var bifogad statsverkspropositionen i år. I denna PM hade konjunkturinstitutet företagit vad det själv kallade ett räkneexempel. Institutet var sålunda blygsamt i sin terminologi, och ville inte ställa upp uttalandet såsom någon prognos. Enligt detta räkneexempel skulle riskföreliggande för en betydande skärpning av inflationstrycket under år 1947. »Den totala efterfrågan», skrev institutet, »skulle öka med 2 miljarder kronor, medan den reala tillgången på varor och tjänster endast kunde stiga med 200 miljoner kronor. Siffrorna skulle sålunda peka på en utpräglad brist på samhällsekonomisk balans.» När institutet publicerade detta uttalande, blev det föremål för åtskillig kritik, bland annat här i kammaren. Man gjorde gällande, att man här stod inför en svartmålning som icke var relevant till läget och sannolikt icke komme att bli det. Och hur har utvecklingen blivit? Det har inte förflutit så värst många månader, sedan statsverkspropositionen publicerades. I dag veta vi alla, att detta räkneexempel inte var något räkneexempel utan tyvärr en prognos, som slagit in på ett ur allmän synpunkt illavarslande sätt. Det visar att institutet bedömde utvecklingen riktigt, och det visar att de, som med skärpa vände sig mot detta exempel, voro ute i ogjort väder.

När man resonerar om en eventuell produktivitetsökning, måste man hålla i minnet att vi såvitt jag förstår under år 1947 icke ha några som helst möjligheter till ökad sysselsättning. Vi ha tagit ut vad som finnes att ta i fråga om arbetskraft. Den enda möjligheten till ökat utbyte ligger naturligtvis i större prestationer per arbetare räknat. Men hur skall detta mål kunna uppnås när man samtidigt måste konstatera denna starkt produktionshämmande överrörlighet på arbetsmarknaden? Jag menar för min del, att saken är av sådan angelägenhetsgrad, att den borde ha åtminstone berörts av regeringen i de deklamationer, som man från statsrådsbanken presenterat. Det är möjligt, att vi under fortsättningen av debatten från regeringens sida kunna få någon ytterligare belysning av detta viktiga problem.

Jag talade om de nominella inkomstökningar, som ägt rum. De ha naturligtvis en god sida. Men de ha också dåliga sidor. Jag vill bara fästa uppmärksamheten på en av dessa sidor. Den omvandling i inkomstfördelningen, som av allbekanta anledningar pågår i vårt land, innebär en benägenhet till ökad konsumtion inom mycket vidsträckta skikt av det svenska folket och därmed en minskad sparbenägenhet hos dessa skikt. Man får komma ihåg att vid nuvarande skattetryck — jag tror inte siffran kan vederläggas — bortemot 90 % av de privata konsumtionsutgifterna torde härröra från inkomsttagare med mindre än 10 000 kronor om året, och proportionen blir naturligtvis större, sedan det nu föreliggande skatteförslaget blivit genomfört. Saken kan även uttryckas på annat sätt: Andelen konsumtionsutgifter av inkomsterna är nu väsentligt större än före kriget, när den i stället självfallet borde vara raka motsatsen, om vi med framgång skola kunna fortsätta kampen för penningvärdets bevarande. Tyvärr får man nog säga, att vi i dessa stycken ha syndat litet till mans. Vi ha släppt fram inkomstökningen här i landet alldeles för snabbt i förhållande till produktionsökningen.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Regeringen har deklarerat, att det är angeläget, att en konsumtionsbegränsning äger rum. Ja, det är alldeles riktigt, och jag vill gärna understryka detta uttalande. Men ha människorna lyssnat till dessa vädjanden? Nej, det ha de inte gjort. Hur ser konsumtionen för ögonblicket ut? Här föreligga några siffror för maj månad. Enligt rapporterna för maj är omsättningsökningen inom skohandeln 46 %, manufaktur- och beklädnadshandeln 23 %, herrkonfektionen 28 %, damkonfektionen 29 %, inom gruppen metervaror 13 %, för att nu inte tala om ökningen i fråga om tobakskonsumtionen. Där har ju tobaksmonopolet i dagarna i annonser lämnat siffror, som, om man vill närmare analysera dem, måste verka synnerligen uppseendeväckande. Hela denna utveckling är ju tvärt emot vad vi alla önska den skulle vara.

Men vad har regeringen gjort för att vrida dessa ting rätt eller åtminstone något begränsa denna oroväckande utveckling?

Jag har under de ekonomiska debatterna de senare åren här i kammaren ganska många gånger dristat mig fästa uppmärksamheten på vad jag har brukat kalla den retarderande tendensen inom sparandet. Jag kan inte säga, att dessa mina påståenden väckt någon större uppmärksamhet. Man har väl ansett dem vara illa dokumenterade, men jag observerade i alla fall, att finansministern i årets remissdebatt omsider ansåg sig böra ta fasta på ett dylikt uttalande. Han medgav att det föreligger en retarderande tendens inom sparandet i vårt land. Men han lade sig vinn om att för kammaren påpeka, att den borde lägga märke till, som det heter i kammarprotokollet, att »det inte gäller en minskning i insättningar, utan det är en minskning av den ökning som tidigare försiggått». »Detta tyder», sade finansministern, »på en minskning av sparkvoten, som det heter», och så tillade han: »Det finns många saker, som tyder på att en sådan minskning av sparkvoten kan vara en övergående företeelse.» Detta uttalade finansministern i januari i år. Har han blivit sannspådd? Finns det i dag något som helst tecken på att detta retarderande sparande är en övergående företeelse? Nej, herr talman, tyvärr måste man säga, att alla tecken peka i motsatt riktning. Sparandet minskar nu i accelererad takt i förhållande till vad man tidigare kunde konstatera. Jag har här en detaljerad tablå, visande allmänhetens insättningar i våra kreditinstitut. Den sträcker sig från år 1939 och fram till perioden januari—april 1947. Jag skall inte trötta kammaren med att i detalj granska dessa siffror. De gälla affärsbankerna, sparbankerna, postsparbanken, postgirokontoinnehavarnas tillgodohavanden och jordbrukskasserörelsen. Som ett generellt omdöme om detta siffermaterial kan man utan vidare säga, att det bestyrker de observanda man tidigare gjort om folkets ökade sparobenägenhet här i landet. Detta är, menar jag, ett allvarligt problem. Jag vill inte säga, att ett ökat sparande är den enda möjligheten för oss att återvinna en samhällsekonomisk balans, men jag tror att vi kunna vara ense om att det är ett av de väsentliga medlen att återvinna en sådan balans.

Nu kommer man måhända från regeringens sida att säga: Vi ha ju satt i scen en stor sparkonferens under statsministerns egen ledning. Detta visar väl vårt intresse för denna sak. Det är riktigt, att man hade en sparkonferens för en tid sedan. Förloppet av densamma var dock inte alldeles lyckat. Man ger emellertid inte tappt. Man har givit till känna, att man skall träffas igen. Jag vill påpeka, att jag önskar regeringen all möjlig framgång i dessa strävanden, därför att jag är övertygad om att man på detta avsnitt av problemet har mycket att vinna, men å andra sidan nödgas jag säga, att jag ställer mig rätt skeptisk i fråga om resultatet bland annat av den anledningen, att jag i den regeringen närstående pressen observerat det sätt, på vilket man där

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

omnämmt vissa uttalanden, som vid den första sparkonferensen gjordes och som kanske inte alldeles voro i regeringens favör. Det var ju så, att vissa personer, som anmodats deltaga i denna konferens, ifrågasatte, huruvida regeringen kunde tänkas vinna framgång med sina strävanden till ökat sparande. Man erinrade om att finansministern tidigare hade manat till sparsamhet. Man hade då lojalt och intresserat följt hans råd, men nu visar det sig, att när sparsamhetens frukter skall inkasseras, äro de pengar som erhållas tillbaka mindre värda än de som sparades den gången, när finansministern väddjade om sparsamhet. Man har uttryckt farhågor för att det skulle gå likadant som förra gången. Jag hoppas, att det inte skall gå så, men man må väl vid en konferens, där sparproblemet skall allsidigt dryftas, ha rätt att ge uttryck åt vad man tror. Vissa i konferensen deltagande representanter för lärarkåren ha likväl i socialdemokratiska tidningar blivit utsatta för en rätt omild behandling enbart därför att de erinrade om vad som varit och uttryckte sina tvivelsmål om hur det hela skulle gå. När man på det sättet uppträder gentemot dem, om vilkas medverkan i detta sammanhang man från regeringens sida vädjar, må naturligtvis ifrågasättas, huruvida sparaktionen kan komma att följas av någon mera avsevärd framgång.

Det är klart, att det kan ha sina risker att här i dag åter tala om den förtroendekris beträffande regeringens förmåga att klara exempelvis inflationsfrågan, som är för handen. Jag skall inte närmare gå in på spörsmålet, men jag tror, att en sådan förtroendekris är att konstatera. Naturligtvis kan regeringen hänvisa till att den har riksdagsmajoriteten med sig. Den kan hänvisa till att dess talesmän vid mötena ute i landet blivit föremål för stark uppmärksamhet och livligt bifall. Man överlämnar tacksamhetsadresser till den etc. Allt detta är naturligtvis riktigt, men inga voteringssegrar i världen kan vederlägga förhållandena, som de dock i ögonblicket gestalta sig, nämligen så, att konsumtionen ökar, vilket vi inte önska, att sparandet retarderar, vilket vi inte heller önska, att produktionen stagnerar eller kanske rent av går tillbaka, vilket vi minst av allt önska.

Nu kan man från statsrådsbanken fråga vad regeringen skall göra i fråga om exempelvis överörligheten på arbetsmarknaden. Regeringen vill inte tillgripa någon tvångsdirigering av arbetskraft. Det vill inte heller jag vara med om, men jag tror att oändligt mycket skulle vara vunnet om finansministern utan omsvep lade fram saken för folket. Hans uppfattning måste ju i detta sammanhang sammanfalla med min, då jag uttrycker farhågor för vad vagabonderandet kan leda till. I första kammaren framhöll statsministern det förtroende som finansministern alltjämt åtnjuter inom vida kretsar i landet. Jag tror, att det förhåller sig på det sättet. Jag har bara litet svårt att förstå, *varför* det förhåller sig så, men det är ett faktum, som man måste ta hänsyn till. Vore det inte skäl att finansministern begagnade sig av det förtroende, han alltjämt på detta håll är i åtnjutande av, och för dessa människor klargjorde de oerhört stora riskerna för oss alla av att en sådan företeelse som denna överörlighet förefinnes och alltjämt utbreder sig. Han har dock en gång tagit ett krafttag i inflationsfrågan. Jag syftar på hans uttalande hösten 1942 om inflationsfaran och dess betydelse icke minst för vårt lands arbetarklass. Om herr Wigforss kunde samla sig till en liknande kraftyttring i dagens läge, tror jag man med betydligt mindre oro skulle kunna se på framtiden än många i denna kammare göra i dag.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att upp-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

skjuta den fortsatta överläggningen i förevarande ärende ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdad anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.40 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Måndagen den 30 juni.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes därvid förhandlingarna till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen rörande bankoutskottets utlåtande, nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid enligt förut gjord anteckning ordet till

Herr Hall, som anförde: Herr talman! Medan nu kammaren samlar sig efter denna mycket varma middagspaus, skall jag be att få taga upp till behandling några av de frågor som hänga samman dels med bankofullmäktiges skrivelse, dels med den förda diskussionen i första kammaren i lördags och den hittills förda diskussionen här i andra kammaren i dag.

Jag konstaterar att utskottsutlåtandet är försett med åtskilliga reservationer, vilka för mig, som följt detta ärende från början, äro alldeles obegripliga. Jag förstår ju att den blanka högerreservationen innebär, att man inte vill tillhöra sällskapet och att man vill höja räntorna. Det ha vi ju fått förklaringar på, och det kan ju alltid vara bra med ett klart besked om att högern inte tycker om samarbete omkring en sådan här viktig fråga utan är desto mera förtjust i tanken på att det skulle finnas en del ting att förtjäna vid ett högre ränteläge.

De övriga borgerliga utskottsledamöterna äro eniga på en punkt, nämligen att man inte uttryckligen vill säga, att de synpunkter utskottet har också omfattas av Kungl. Maj:t och tillkännagivits genom ett i dagarna utfärdat regeringsprogram. Den reservationen är fullständigt onödig och obegriplig. Utskottet och så vitt jag förstår även de borgerliga talarna i debatten både här och i första kammaren ha inte haft några nämnvärda anmärkningar att göra mot den framställning av läget och de åtgärder, som bankofullmäktige föreslagit. Det finns heller ingenting i regeringens program, som inte helt täckes av bankofullmäktiges skrivelse. Kan man alltså ansluta sig till det ena, så förefaller det som om man skulle kunna ansluta

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

sig till det andra, möjligen med den skillnaden att bankofullmäktige går längre i vissa fall än regeringen gör och i tonen är mycket strävare än regeringsprogrammet. Det borde följaktligen vara svårare att svälja bankofullmäktiges skrivelse än att svälja regeringens antiinflationsprogram. Om man i det läge vi nu befinna oss i känner ett behov av att taga avstånd från regeringens program, så kan det ju inte gärna innebära någonting annat än att man är mycket litet angelägen om att få enighet på denna punkt och därför känner sig i behov av att åtminstone formellt sett taga avstånd från riksdagsmajoriteten och dess regering.

De övriga reservationerna ha utslutande ett formellt innehåll och tillhöra den sortens reservationer, som man anför när man är angelägen om att skilja sig från sällskapet utan att ha någonting i sak att anföra. Dessa reservationer kan jag därför utan vidare gå förbi.

Jag tror att om man vill se den innevarande situationen sådan den verkligen är, så upptäcka vi två viktiga saker som vi måste göra och som nästan ensamma komma att bestämma utvecklingen under den närmaste tiden. Det gäller importregleringen och investeringsbegränsningen. Jag nämner dem i denna ordning utan att därmed ange, vilken som kan vara den viktigaste. Det är väl ingen tvekan om att importregleringarna i mycket stor utsträckning nödvändiggöras av den bristande balans, som finns mellan penningtillgång och varutillgång inom landet. Denna bristande balans har, enligt min mening, sin huvudsakliga grund i de alltför stora investeringarna. Kommer man till rätta med dem, så kommer man på den vägen sålunda indirekt också till rätta med den bristande balansen i export och import. Problemet är ett, och det är dessa två stora ting, som komma att vara avgörande. Det är därför jag med största glädje konstaterar, att samtidigt som riksdagen har att taga ställning till valutapolitiken under de närmaste åren, det också träder i kraft åtgärder på båda dessa områden, som kunna bli till verklig nytta för de strävanden som statsmakterna inom penningpolitiken ha att fullfölja under den närmaste tiden.

Även om dessa ting äro de viktigaste, får man naturligtvis inte förbise alla de övriga åtgärder, som kunna vara riktiga och nödvändiga. Om man emellertid försöker att skissera dessa åtgärder nu, så tror jag att man får vara rätt försiktig med sina uttalanden, därför att det i vissa avseenden är mycket sent att rekommendera vissa av de åtgärder, som föreslås ifrån åtskilliga håll. Jag tänker då närmast på de skattepolitiska åtgärder, som från vissa håll framskjutits såsom i hög grad önskvärda. Det är ingen tvekan om att man begick ett misstag, när man avskaffade omsättningsskatten. Jag frågar emellertid denna kammare, om det är politiskt möjligt att avskaffa omsättningsskatten den första januari och införa den igen den första juli. Man får ju ändå ställa vissa anspråk på ett parlament när det gäller följdriktigheten i dess handlande. Inga av de faktorer vi nu känna voro okända den första januari eller i oktober och november i fjol. Alla de krafter som arbetade i ogynnsam riktning inom vårt ekonomiska liv voro i verksamhet och observerade redan då. En riksdag som gick på omsättningsskattens avskaffande i fjol höst kan inte gärna i sommar fatta ett beslut, som inför samma skatt på nytt. Därmed är inte sagt, att man inte kan tänka sig andra skatteformer, fastän dessa självfallet få läggas på annat sätt än omsättningsskatten.

Jag tror också att förändringar i skattesystemet när det gäller skattebegränsning av vissa varor äro av sådan angelägenhetsgrad, att det har varit väl om riksdagen kunnat taga ställning till sådana tidigare än när nästa

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

riksdag sammanträder. Jag skulle därför i detta sammanhang och med utgångspunkt från det resonemanget till regeringen gärna vilja ställa frågan, huruvida inte dess beslut om att inställa höstriksdagen kommit något förhastat. Om det sätt att bedriva riksdagsarbete, som vi i sommar försöka med, skall vara något slags bevis för att det går att undvika höstriksdagar, då vill jag för min del avge en bestämd reservation. Jag tycker att försöket redan nu har visat, att det är misslyckat och att det inte går.

Jag skall inte gå närmare in på de varubeskattningsmetoder, som man kan tillämpa i syfte att draga in köpkraft i samhället och att sterilisera pengarna för att skapa ett budgetöverskott. Tids nog få vi resonera om den saken när det finns en formell möjlighet att fatta ett beslut. För närvarande finns inte denna möjlighet.

Om man i detta sammanhang vill diskutera åtgärder till befrämjande av sparsamheten, så är detta självfallet endast nyttigt. Jag hoppas också, att de undersökningar regeringen satt i gång med skola komma att ge positiva resultat. Jag hoppas också att den allmänna opinionen i vårt land skall ställa sig något mera förstående än vissa riksdagsledamöter till sparsamhetssträvandena. Det är nog riktigt om man säger, att grunden till människornas sparande ligger däri, att de vilja ha penningarna till hands vid ett framtida tillfälle, då man anser sig bättre behöva dem och då man vill förvärva någon nytthet för dem. Människorna vilja då helst se, att pengarna ha samma eller större värde än de hade vid den tidpunkt, då man åstadkom besparingen. Jag tror dock inte att man kan resonera så lättsinnigt, att om ostpriset stiger med 30 öre från den ena dagen till den andra, så har människorna på den punkten blivit besvikna. Det var ju inte för att köpa ost de skulle spara pengar. Ost är ju en daglig konsumtionsvara, och vi skola inte reta bönderna med att säga, att vi för flera år framåt skola inställa ostkonsumtionen i landet. Det är i alla fall inte avsikten.

Avsikten med sparandet är att förvärva någon mera varaktig nytthet. Om priset på vissa varor vid ett tillfälle som nu kommer att stiga, så är detta ingalunda något bevis för att det inte lönar sig att spara sina slantar, ty att vissa och kanske de flesta av de nyttigheter, som man vanligen förvärvar för sina sparslantar, komma att bli billigare i framtiden, därom kan inte råda någon tvekan. De som tvivla på den saken, de anmäla därmed sitt tvivel på att vi åter skola få normala konjunkturen, och de tvivla naturligtvis fullständigt på att vi ännu en gång skola komma in i en lågkonjunktur. De anmäla till och med sitt avståndstagande från tanken på att vi skola få tillbaka konkurrensen inom näringslivet. För närvarande är ju denna konkurrens fullständigt upphävd därför att man kan sälja allting till nästan vilket pris som helst. Man kan emellertid inte tvivla på att både lågkonjunkturen och konkurrensförhållanden en gång i framtiden på nytt komma att uppenbara sig. Världen har aldrig tidigare sett en evig högkonjunktur eller ens en högkonjunktur, som sträckt sig över något större antal år. Konkurrensens krafter ha hittills alltid under varje årtionde fått en chans att taga ut sin rätt, och därmed har man fått normaliserade eller lägre priser. Jag tror att om riksdagens ledamöter i stället gjorde en insats genom att försöka övertyga de människor, som nu låtit skrämra upp sig av tillfälliga prisstegringar, att denna gamla värld ändå inte är så fullständigt ur gängorna att alla de gamla lagarna för det ekonomiska livet för tid och evighet äro upphävda, så skulle de göra betydligt större nytta än om de hänvisa till en 30 öres förhöjning av ostpriset som bevis för att det inte lönar sig att spara pengar.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

I denna diskussion finns det också en annan synpunkt, som kommit att spela en viss roll och som dess värre är lika skadlig som den lättsinniga synpunkten omkring sparandet, som jag nyss kritiserade. Jag syftar på det tid efter annan återkommande påståendet, att den svenska ekonomiska politiken skötts illa inte bara absolut sett utan även relativt i förhållande till hur man sköter ekonomien på andra håll i världen. Vidare påstås det, att vi äro tvångsreglerade i en större utsträckning än vad man är på andra håll, där man har friheten i behåll. Det var ju länge på det sättet, att det borgerliga Canada var ett föredöme, som ofta åberopades. Detta sprack skändligen häromdagen när canadensiska regeringen talade om för världen, att hädanefter får ingen canadensiska inneha mer än tio amerikanska dollar! Resten är han skyldig att hembjuda till staten. Det är en frihetsinskränkning, som känns. Detta äger rum i en av de stater, som brukar åberopas som frihetens stamort på jorden och som en i ekonomiskt avseende mycket väl-skött stat. Jag vill också gärna understryka, med den lilla kännedom jag har om Canada, att denna stat är välskött i ekonomiskt hänseende. Det visar att inskränkningar i medborgarnas handlande vid sådana här tillfällen inte betyder ett ekonomiskt vanvårdande, utan att man i stället i ekonomien på ett förnuftigt sätt tar hänsyn till det allmännas intresse.

Nu har i stället Schweiz fått framträda som ett exempel. Det är alltid en ömtålig sak att i ett parlament taga upp frågan om hur man har det ställt i ett annat land och hur man där sköter sin ekonomi. När jag nu ändå, på det ringa sätt jag kan, vill försöka motverka den vidskepelsebildning, som sker inom den ekonomiska diskussionen i vårt land och nödgas beröra de schweiziska förhållandena, då är jag angelägen om att säga, att jag inte kritiserar schweizarna. Det är inte i syfte att säga någonting nedsättande om schweizarnas sätt att sköta sin ekonomi. De ha haft sina svårigheter, och de sköta sin ekonomi och sin valutapolitik efter sitt huvud. Vi ha inte någon anledning att lägga oss i den saken. Vi ha vänskapliga förbindelser med Schweiz, som vi icke vilja ha störda, och därför ha vi ingen anledning att här uppträda som kritiker. Men det kan ju inte vara rimligt, att lögnaktiga påståenden om ett annat lands förhållanden så i grunden få vanställa våra föreställningar om hur vi ha det själva.

Schweiz har en valutabehållning på sex å sju miljarder francs mot den svenska behållningen på futtiga 980 miljoner kronor för dagen. Detta kan se mycket lysande ut. De borgerliga kritikerna skola dock komma ihåg en sak, och det är att den svenska valutabehållningen är Sveriges egen, under det att den schweiziska valutabehållningen äges av utlandet. Deras valutabehållning representeras i allt väsentligt av utländska undersåtars kapital i Schweiz. Om man så vill kan man säga, att utlänningar sätta in sitt kapital i Schweiz för att försöka sno sig ifrån skatterna i sina egna hemländer. Är det då så angenämt att vara schweizisk nationalbank när man kan få konton uppsagda inom tre eller fyra månader till en storleksordning, som överstiger allt vad man äger och har?

Jag tror att vi ha all anledning betacka oss för att ha de schweiziska valutaförhållandena hos oss. I varje fall skulle jag känna mig mycket mörkrädd, om jag skulle sitta i den schweiziska nationalbankens styrelse i stället för i den svenska styrelsen. Vi skola inte neka till att vi ha bekymmer i den svenska nationalbanken, men det är våra egna bebymmer, som vi kunna behandla genom att diskutera med svenska medborgare och bemästra genom att lagstifta i det svenska parlamentet. Bekymren kunna inte vältras över på oss från utlandet vilken dag man vill. Detta är en av de väsentliga skillnaderna.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Den som vill höra talas om fakta kan också inhämta, att det schweiziska prisläget är högre än vårt. Priserna ha stigit mera under kriget där än i Sverige. Vidare är varuknappheten där på många väsentliga områden större än hos oss, och medborgarnas verkliga ekonomiska rörelsefrihet är därför oändligt mera inskränkt än hos oss.

Vilja herrarna diskutera vidare om »mönsterlandet» skall jag göra det, men jag påpekar att sådana diskussioner inte skola föras så att de ideligen måste framkalla någonting som kan misstydvas och uppfattas som en kritik av de schweiziska förhållandena. Detta är icke avsikten från min sida. Det är dock angeläget att konstatera fakta, eftersom Schweiz och Sverige äro de två länder i Europa, som i materiellt hänseende kanske äro minst berörda av direkta krigshandlingar, och därför också i viss mån jämförbara. Jämför man de båda länderna måste man i rättvisans intresse konstatera, att Sverige klarat sig mycket bättre.

Ja, herr talman, det finns på detta område mycket att säga om man vill försöka vrida till rätta många av de falska föreställningar, som man sprider om den svenska ekonomien genom illa övertänkta inlägg i den ekonomiska debatten. Nu har man ändå kommit fram till ett läge, där det är färdigt att handla på vissa områden. Ett av dessa områden är det förslag, som här föreligger om att medgiva riksbanken rätt att rekvirera valutor i utlandet, som tillhöra svenska medborgare och svenska företag. Det har gjorts ett försök att uppskatta storleken av dessa, men det försöket är ännu icke avslutat, och de siffror jag här kommer att nämna äro därför genomgående för låga. De innefatta icke riksbankens eller privatbankernas tillgodohavanden i utlandet, och vissa av de företag, som man kan antaga inneha mycket betydande poster, ha ännu inte hunnit in med sina deklarationer. När man om någon tid får fullständiga uppgifter, så komma summorna därför att bli väsentligt större.

Den siffra vi för dagen ha på fordringar i diverse länder anger 430 miljoner kronor. Av dessa utgöra 194 miljoner kronor exportfordringar, 49 miljoner kronor fraktfordringar och övriga fordringar 187 miljoner kronor. Vill man gå till värdepapperen visar det sig, att det finns sammanlagt 281 miljoner kronor i utlandet, av vilken summa aktieposten representerar 241 miljoner och obligationsposten 40 miljoner. Av aktieposten på 241 miljoner anses 184 miljoner vara aktier i svenska dotterbolag i utlandet. Meningsskiljaktigheterna på den punkten ligga främst däri, att alla vilja medge att man skall ha rätt att påbjuda hembudsskyldighet för löpande exportinkomster. Man får väl då också anse, att man skall ha rätt att taga hem löpande fraktinkomster. Däremot skulle man inte enligt den reservation, som här föreligger, och den motion, som väckts, få någon rätt att taga hem äldre fordringar och värdepappersfordringar.

Hur kommer en sådan begränsning nu att verka? Det är naturligtvis inte så lätt att förutse det. Det beror helt och hållet på utvecklingen under den närmaste tiden. Om man emellertid förutsätter att man nu, då man fattat ett beslut om att inte hålla höstriksdag, då man skulle kunna utvidga fullmakten, skulle fatta ett beslut, som inskränker bankens rätt att rekvirera valutor på det sätt som här är föreslaget, så skulle ju detta kunna öppna mycket vida möjligheter för dem, som vill krångla sig undan. Det är ju exempelvis ingen konst för det företag, som har ett dotterbolag i utlandet, att fakturera varorna på ett sådant sätt, att det praktiskt taget inte kommer in några valutor den vägen. Vill man sedan i stället bygga ut tillgångarna i utlandet, så kan det mycket väl ske genom att man i stället ökar aktiekapitalet i det utländska

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

dotterbolaget med de vinster, som uppstå tack vare underfakturering från Sverige. Om dessa aktier, som man på det sättet skapar i utlandet, då skola vara tabu så att man inte skall få framtvinga en rekvisition av dem, då är det klart att de som vilja vara illojala kunna sno sig undan precis hur mycket som helst, medan däremot de, som inte ha dessa möjligheter eller till äventyrs äro lojala, skola få redovisa allt vad de få in. En delad fullmakt på detta område har riksbanken helt enkelt ingen användning för. Med den kunna vi skapa orättvisor men aldrig skipa rätt, och man skulle i det längsta tvingas att draga sig för att överhuvud taget tillämpa den.

Jag måste därför på det allra bestämdaste varna för att gå den vägen, som jag gissar skulle kunna skapa fullständigt olidliga förhållanden inom exportkrretsar. Man skulle nämligen komma att se på varandra med avund, eftersom staten inte hade någon möjlighet att tvinga dem som ville uppträda illojalt. En annan sak är, att när man har en tillräckligt vid fullmakt, man skall tillämpa den med förstånd, och det är självfallet avsikten här. Till att börja med ämnar banken inte begagna fullmakten på annat sätt än att påbjuda en hembudsskyldighet för löpande inkomster. Blir läget inte mera hotande än vad det för dagen är, finns det ur valutasynpunkt inte anledning att gå längre än att exportörerna få hembudsskyldighet till banken för löpande inkomster.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att vi under vintern och våren haft en nettovalutautströmning, som i allmänhet legat mellan 40 och 50 miljoner kronor i veckan. Den gick plötsligt ned till 22 miljoner, och de två sista veckorna har den legat omkring 7,5 miljoner per vecka. Även om man inte kan lita på sådana värtecken och säga, att det inte kan komma ett bakslag igen, är det emellertid uppenbart att det måste bli en begränsning av utflödet på grund av de handelsrestriktioner, som föreskrevs i mars månad. Det är sannolikt att det är denna begränsning vi nu fått de första tecknen på.

Skulle sommaren visa sig vara så pass gynnsam som de sista veckorna peka på, finns det inte någon anledning för banken att hantera fullmakten hårdare än jag här angivit. Skulle emellertid läget på nytt bli mera bekymmersamt, är det uppenbart att man måste utnyttja fullmakten allt hårdare. Då dyker den frågan upp, som här berörs, att man kan få lov att tvinga fram tillgångar i utlandet, som vederbörande inte frivilligt vilja försälja. Jag tror därför att det är ganska nyttigt, att vi klara upp den saken här, så att man i kammaren vet, vilken ställning man skall taga innan man fattar beslut.

När nu valutalagen på sin tid antogs, var det inte några andra synpunkter som lågo till grund för den än för hela den övriga kristidslagstiftningen. Beträffande ransoneringarna resonerade man som så, att det var fullkomligt självklart att en person inte skulle få köpa hundratals kilo bröd och en annan vara utan bröd o. s. v. Det var en självklar sak, att när man blev tvingad till en hushållning genom det allmänna, så skulle också det allmänna ha tillräckliga fullmakter för att skapa rättvisa i denna hushållning.

Nu säger man här: att lägga beslag på näringslivets tillgångar, det är en orättfärdig inskränkning i näringslivets frihet. Vad är nu detta för prat! Ha vi inte accepterat den gemensamma hushållningens princip just i syfte att inga svenska medborgare skola behöva lida nöd under kriget? Har detta accepterande nu plötsligt tagits tillbaka så att man säger, att här har vem som helst rätt att skicka ut svenskt trä, svensk pappersmassa och överhuvud taget vilka svenska varor som helst och sedan skapa sig en rikedom i utlandet utan att vederbörande har skyldighet att redovisa ett enda öre därav till

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

det svenska folkhushållet? Det svenska folkhushållet kan svälta, bara jag får bygga upp miljoner i utlandet för att ha det bekvämt! Är det så herrarna vill ha det så säg ifrån och kom inte och tala om falska frihetsbegrepp! Jag tror att det är nödvändigt att man ordentligt reder upp dessa vidskepliga föreställningar om begreppet frihet, som herrarna inte kunna genomföra i en värld, där så många människor måste lida nöd och där de begränsningar av friheten, som vi kräva av svenska medborgare, äro så ytterst små och betydelselösa.

Ja, herr talman, jag skall tills vidare inskränka mitt inlägg i debatten till dessa anmärkningar. Jag vill till slut bara uttrycka min glädje över att vi kommit så långt att vi stå inför positiva beslut, som kunna vara ägnade att bilda utgångspunkten för en starkare och mera effektiv penningpolitik än den vi hittills ha kunnat föra. Det är nog ingen tvekan om att vi alla både hoppats och trott, att återgången till fria och normala förhållanden efter kriget skulle gå snabbare än vad den gjort. Om dessa förhoppningar svikits så är det inga partiförhoppningar som svikits, utan det är en gemensam förhoppning som funnits hos hela svenska folket. Vi få alla finna oss i den besvikelse som kan bestå i att i viss mån vända. Om vi vända i tid, behöva emellertid icke de skador, som uppkomma av de regleringar som kunna behöva återinföras eller skärpas, bli mera betydande. Det är inget ruinerat land vi stå och diskutera i, utan det är allttjämt ett land som har tillräcklig styrka att kunna behålla sin ekonomiska handlingsfrihet. Så länge det öppet och ärligt kan sägas både inom och utom landet, så länge finns det mycket goda förutsättningar för Sverige att rida ut den ekonomiska kris, som nu kan se bekymmersam ut.

Härpå yttrade:

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Jag vill börja med att uttala min förundran över att vice ordföranden i Sveriges riksbank säger, att han skulle vara fullkomligt mörkrädd om han tillhörde bankstyrelsen i Schweiz. Jag tycker nog att herr Hall skulle ha kunnat bespara sig det uttalandet. Jag skall sedan inte ingå på jämförelserna mellan Schweiz och Sverige, ty jag får säga som herr Hall att jag känner inte tillräckligt till dessa förhållanden.

Herr Hall talar om att Schweiz har stora valutatillgångar, men att det delvis är främmande kapital, som kommit dit. Jag tror säkert, att så är förhållandet. Men, herr Hall, varför har kapitalet sökt sig till Schweiz och inte till Sverige? Det torde inte vara alldeles okänt för den svenska riksbanken, att kapitalet tydligen föredragit att gå till Schweiz och inte till Sverige.

Jag vill sedan bemöta herr Hall när han talar om den motion, som är väckt från högerhåll och i vilken uttalanden göras om lagstiftningen beträffande valutorna. Herr Hall säger, att skulle man bifalla motionen och alltså avslå Kungl. Maj:ts proposition i viss omfattning, så skulle det bara medföra rätt att taga hem en del valutor och inte äldre fordringar eller värdepapper. Herr Hall visar på vissa möjligheter att göra kringgående rörelser genom att placera pengar i aktier, i utländska dotterbolag o. s. v. Vad tror herr Hall orsaken är att denna motion kommit till? Jo, helt enkelt den att svenska företag ha dotterbolag och egendom i utlandet, och det är värdefullt för det svenska folkhushållet — jag kan också använda det uttrycket — att dessa finnas till. I en pressad situation är det väl inte alldeles otänkbart att utländsk makt skulle kunna försöka påverka oss att realisera dessa tillgångar för att få valutor.

Herr Hall säger själv att det är riksbankens mening att man skall gå fram

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

varsamt, och det är jag honom tacksam för i den mån han för riksbankens talan. Men kort efteråt säger han, att om läget försämras måste man naturligtvis pröva ett annat sätt. Vad är det som står i denna motion? Jo, det är ungefär detta att om vi komma i ett så utsatt läge då är det snarare en styrka för den svenska regeringen — och jag förmodar även för herrar riksbanksfullmäktige — att kunna hänvisa till att Sveriges riksdag icke lämnat någon fullmakt att gå och sälja svensk egendom, även om påtryckningarna äro aldrig så starka. Om herr Hall tänker sig in i detta, så tror jag att herr Hall skall förstå det bättre och icke behöva använda så starka ord, som han nyss begagnat.

Det skulle vara glädjande om man kunde taga herr Hall på orden när han säger, att Sverige alltjämt är ett så pass ekonomiskt starkt land, att vi ha tillräcklig styrka att ha fria handelsförbindelser. Såvitt jag förstår äro vi inne på en helt annan väg, och jag har personligen hört riksbankens ordförande göra det uttalandet, att vår rörelsefrihet under nuvarande valuta-läge i icke ringa utsträckning måste vara begränsad.

Jag skall inte uppehålla mig längre vid vad herr Hall här sagt. Jag skall i stället gå över till bankoutskottets utlåtande, som är underlaget för vår överläggning här i dag. Jag skall endast uppehålla mig vid första stycket i utskottsutlåtandet. När jag läste det stycket trodde jag nämligen, att det skulle kunna bli utgångspunkten för dagens debatt och att vi kanske skulle kunna finna varandra ganska bra.

Utskottet lämnar en beskrivning över hur det uppfattar den ekonomiska situationen för närvarande. Man börjar med att skildra hurusom spänningen mellan stigande köpkraft och begränsad tillgång på varor och tjänster åstadkommer ett tryck uppåt på pris- och lönenivån, som hotar den ekonomiska jämvikten inom landet. Det uttalandet tror jag att man både inom utskottet och riksdagen kan vara fullkomligt överens om. Likaså kan man vara överens om det följande uttalandet om de ogynnsamma verkningar, som uppstå på grund av denna bristande samhällsbalans: snedvriden produktion, stigande priser o. s. v. Allt detta förmodar jag vi äro överens om.

Sedan skriver utskottet något, som jag alldeles särskilt fäst mig vid. Jag tillåter mig citera: »Med den tillspetsning av läget, som inträtt, bör man härvid enligt utskottets mening icke väja för åtgärder, som eljest skulle framstå såsom mindre tilltalande. Dylika åtgärder komma lättare att godtagas, därest allmänheten oförbehållsamt göres underkunnig om vad situationen kräver.»

När jag läste detta tänkte jag, att det väl inte gärna var troligt, att utskottets majoritet varit med om detta uttalande utan att först ha varit i förbindelse med regeringen. Jag vågar alltså tyda detta som någonting som regeringen åtminstone indirekt godkänt. Jag började faktiskt tro, att regeringen i någon mån hade nalkats oppositionens uppfattning. När jag sedan tillfogade det som står på sidan 3 angående sambandet mellan pris- och lönepolitiken kom jag till den slutsatsen, att regeringen flyttat sina positioner så pass långt, i förhållande till dem regeringen intog vid förhandlingarna i januari månad med partiledarna, att man lättare borde kunna resonera om saken. Jag kunde ha frågat mig varför regeringen i någon mån ändrat sin uppfattning. Jag tyckte emellertid inte att det var så förfärligt märkvärdigt, ty det ekonomiska läget har under tiden undergått avsevärda förskjutningar till det sämre, och det har hänt förr att statsministern ändrat uppfattning på betydligt kortare tid. Omkring den 1 december 1946 stod statsministern nere i Danmark och talade om att han ansåg riskerna för en inflation här i Sverige vara mycket små. Men redan den 10 januari 1947 var han införstådd med den då fram-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

lagda statsverkspropositionens uttalanden i saken, som ju gävo en väsentligt mörkare skildring av läget. Så stor förskjutning i uppfattningen räknar jag inte med att det skulle ha skett nu, men det synes dock ha skett en viss ändring.

Jag tror att det just voro sådana tankar, som jag här givit uttryck åt, som lågo bakom herrar Domös och Bergvalls yttranden i första kammaren i lördags. Efter den diskussion, som då ägde rum, vet jag emellertid, att jag har varit inne på fullständigt felaktiga tankebanor. Av både finansministerns och statsministerns uttalanden fick man ju klart för sig, att regeringen följer sin egen linje, det må bära eller brista. Under sådana förhållanden är det ju inte mycket lönt att resonera om den saken här i dag, och jag kommer inte heller att göra det.

Regeringen har väl skäl till att inta sin, såsom jag tycker, hårda hållning i ett pressat läge. Det är kanske trycket från ett parti på ytterlighetskanten som inverkar. Jag ser att de kommunistiska tidningarna i dag äro mycket missbelåtna med regeringen, därför att den skulle ha visat ett alltför välvilligt ansikte mot oppositionen.

Regeringen har, efter vad jag kan läsa ut ur debatten här liksom ur debatten i första kammaren och gårdagens tal, huvudsakligen kvar två punkter som man stöder sitt antiinflationsprogram på — det är samma huvudpunkter som man angav redan i januari. Den ena är skärpt priskontroll. Vi förmena emellertid — och det bekräftas av vad vi hört av priskontrollnämndens ledande män — att möjligheterna äro ganska begränsade att gå vidare på den vägen och nå några stora resultat. Det man lyckas åstadkomma blir oftast bara en förskjutning från ett produktionsområde till ett annat.

Den andra huvudpunkten är nedpressning av investeringarna. I det avseendet har jag en fråga att ställa till statsrådet Ericsson. Jag hörde mycket uppmärksamt på statsrådet Ericssons uttalande tidigare här i dag, och om jag tydde det rätt, så menar statsrådet att det trots de inskränkningar som ifrågasättas under 1947 och 1948 skall färdigställas lika många bostadslägenheter som under 1946. Får det fattas så att det finnes en mycket stor balans mellan tillståndsgivandet på byggnadsområdet och de byggen som sedermera blivit igångsatta och att det i verkligheten inte kommer att ske något annat än att denna balans bringas ned så den blir mindre den 1 jan. 1948 än den var den 1 jan. 1946? Om det skall färdigställas lika många bostäder och det endast är beträffande tillståndsgivningen, som man skall gå försiktigare fram, då blir det förmodligen först någon gång under 1949, som vi börja på att få se verkningarna av de inknappningar som statsrådet avser att åstadkomma. Så starkt konjunkturdrivande som bostadsbyggandet f. n. är borde verksammare åtgärder tillgripas.

Jag skulle vara mycket tacksam, om herr statsrådet ville ge oss en lektion i hur han anser det skall gå till att minska investeringarna på bostadsbyggandets område, så att vi inte invagga oss i några falska förhoppningar, d. v. s. att det hela bara är en konstruktion på papperet, som i verkligheten inte har den betydelse som vi tro. Enligt min uppfattning skulle statsrådet lättast kunna undervisa oss i detta ämne genom att exempelvis tala om hur många människor som voro sysselsatta inom byggnadsbranschen, låt mig säga den 1 juni i år och hur många statsrådet räknar med skola vara sysselsatta där den 1 juni nästa år. Vi skulle då få betydligt lättare att förstå saken.

Statsrådet Ericsson sade, att enligt uppgifter, som han fått från fackorganisationerna, är det för närvarande 3 000 byggnadsarbetare mindre sys-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

selsatta inom produktionen än för några månader sedan. Det låter ju som om det skett en viss ändring. Men det kan också tänkas, att anledningen till att dessa 3 000 byggnadsarbetare lämnat byggnadsproduktionen sammanhänger med svårigheten att få fram byggnadsmaterial. En hel del hantverkare, rörarbetare och liknande arbetare ha säkerligen inte haft möjlighet att få det material som de behöva och därför helt enkelt varit tvungna att gå över till annat arbete. Skulle detta vara orsaken till minskningen av antalet arbetare, så ha vi ju genast när det lättar på materialfronten dessa arbetare och kanske ett ännu större antal tillbaka inom byggnadsproduktionen.

Såvitt jag förstår, måste statsrådet Ericsson gå den vägen att man begränsar länsarbetsnämndernas möjligheter att låta igångsätta arbeten ute i länen, om vi inom rimlig tid skola komma till något resultat. Den utvägen skymtade ju också i statsrådets anförande, men jag måste säga att statsrådet gick väl hastigt förbi den, om han nu verkligen har för avsikt att begagna sig av den.

För min del tror jag inte att de båda punkter som utgöra grundfundamentet för regeringens handlande komma att räcka, när det gäller att hejda den utveckling, som enligt allas vår mening är olycklig. Vi måste nog också tänka oss andra åtgärder, inte minst av penningpolitisk art, t. ex. en kreditåstramning som verkligen är sådan att man kan uppfatta verkningarna därav.

Herr Hall var här inne på frågan om en höstriksdag och någon sorts varubeskattning — han sade inte konsumtionsbeskattning — som Kungl. Maj:ts regering då skulle kunna lägga fram förslag till. Det verkar som om det vore fråga om någon sorts omskrivning av begreppet omsättningsskatt, och jag kan inte låta bli att tänka på det tillvägagångssätt som C. G. Ekman en gång med framgång använde, när han 1930 absolut vägrade att godtaga begreppet tull, men ett halvår senare med stor förtjusning accepterade begreppet gottgörelse. Jag vill inte på förhand ta någon ställning till själva sakfrågan — jag är emellertid gärna med och prövar allt som kan tänkas inverka i gynnsam riktning på det ekonomiska området.

Finansministern har förordat att åstadkomma en indragning av köpkraft genom sparande. Den vägen är ju den lindrigaste ur alla synpunkter, men jag tror att finansministern hyser alltför överdrivna förhoppningar i detta avseende. Herr Hall ansåg att man borde mera oreserverat än som skett från vissa riksdagsledamöters sida visa förståelse för sparandet. Jag vet inte vad det varit som föranlett herr riksbanksfullmäktigen till detta uttalande. Jag tror för min del att det är i hög grad en förtroendesak, om man skall lyckas åstadkomma det sparande som är önskvärt. Jag är säker på att finansministern, om vi i dag skulle gå till val, fortfarande har ett mycket stort antal väljare, men jag är inte alls säker på att han har det förtroende från spararnas sida, även om de äro partivänner till honom, att han får det gehör som han önskar, när han vädjar till folk att avstå från att konsumera pengar eller att köpa realvärden för dem och i stället gömma pengarna till längre fram. Detta sammanhänger med en rad omständigheter, som jag, herr talman, inte skall närmare ingå på. Det hör ihop med skattepolitiken och med uttalanden av olika slag, som visa att finansministern, när det rör sig om ekonomiska frågor, företräder en grundsyn som är främmande för mycket stora grupper inom vårt land.

Finansministern har, som sagt, låtit förstå att han inte vill ge sig in på något resonemang om ändringar på de mycket viktiga avsnitt, som jag här berört, och då ha vi ju inte något annat att göra än att låta utvecklingen gå vidare på regeringens ansvar. Vi få hoppas att det går väl, men för ögonblicket ser det ganska mörkt ut.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Det är ganska besvärligt att nu i kväll ta del i denna diskussion, som kan sägas ha börjat i första kammaren i lördags och som i dag har fortsatt här i kammaren, ty det har under densamma anförts en mångfald synpunkter, som det helt enkelt inte är möjligt att i ett anförande belysa.

Alla talare säga mängder av ting som äro riktiga. De säga dem ofta på ett sådant sätt, som om de ville ge intryck av att det vore fråga om någonting som deras motståndare, t. ex. på regeringssidan, inte förstode eller inte uppskattade betydelsen av. Mängder av det som sagts både i första kammaren och i andra kammaren är emellertid sådant som vi allesammans äro överens om. Även om det här gäller en så invecklad historia som frågan om de krafter som påverka priserna och åstadkomma prisstegringar, så råder det i grund och botten inte så stora meningsskiljaktigheter om vilka dessa krafter äro. Det är inte heller så starka meningsskiljaktigheter om på vilka punkter åtgärder böra sättas in, om man vill motverka en prisstegring, utan meningsskiljaktigheterna gälla, jag skulle vilja säga dels medlens effektivitet, dels de biverkningar av dessa medel som man inte kan undandraga sig. Likaså är det klart att uppfattningen om hur stora riskerna äro, växlar. Att det därvidlag har inträtt förskjutningar från den ena tiden till den andra, är ganska säkert, och det kan leda till att medel, som man vid den ena tidpunkten inte anser sig kunna förorda, är man vid en annan tidpunkt beredd att tillgripa.

Svårigheten ligger däri att alla yttranden i denna sak ha vad man skulle kunna kalla kvalitativ karaktär och att det är mycket svårt att precisera dem kvantitativt. Däremot är det lätt för dem, som företräda oppositionen, att nu tala om att man under förflutna år har stigit upp i riksdagen och på andra håll och framhållit, att faran för en prisstegring fanns och att den var stor. Det är ingen svårighet för dem att säga, att man har uppmanat regeringen att tillgripa starkare verkande medel eller i varje fall varnat regeringen för att tillåta den eller den utvecklingen. Men därmed är inte sagt, att man vid de tillfällen, då man har, såsom man säger, varnat regeringen, egentligen har haft en annan uppfattning än den regeringen företräder. Vi få komma ihåg att i denna diskussion är det fråga om vad som möjligen kan hända, och om man då från ena sidan målar ut läget i mörkaste möjliga färger och talar om att det och det hemska kommer med all sannolikhet att inträffa, så är det ganska naturligt, om man från deras sida, som inte ha något intresse av att måla ut läget så svart, utan som tvärtom önska att människorna skola behålla huvudet kallt, visar på de ljusa drag som förekomma i bilden. Att sedan komma och säga, att regeringen varit alldeles för optimistisk, är lätt att göra, men det innehåller inte sanningen, ty vad regeringen avsett är ju att åstadkomma en motvikt mot den svartmålning som gjorts av den andra sidan.

Såvitt jag förstår, har man därför, när man skall försöka komma fram till något slags kriterium på om det finns meningsskiljaktigheter som äro av avgörande betydelse, bara en enda fråga att ställa: vilka praktiska slutsatser ha från oppositionens sida dragits i fråga om läget? Vilka åtgärder är det som man från oppositionens sida vill förorda som verkligen svara mot den mörkare bild som man givit av läget? Om man, sedan man kritiserat regeringen, sedan man talat om att regeringen inte förstår lägets allvar, sedan man gjort gällande att farorna äro större än regeringen tror, slutar med att säga, att man inte har någonting att föreslå utöver det som regeringen kommit med, men att man är — och nu anknyter jag till de sista

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

dagarnas diskussion — villig att resonera om andra vägar, som möjligen kunna beträdas men som kunna vara otrevliga, detta under förutsättning att regeringen föreslår dessa vägar, ty själv vill man inte göra det, då frågar jag: vittnar detta verkligen om att man menar allvar med talet om att regeringen har tagit fel vid sitt bedömande av läget?

Jag säger detta med hänsyn till att herr Ohlin i dag slutade sitt anförande med att visa på två alternativa vägar, på samma sätt som hans partivän herr Bergvall gjorde i första kammaren. Herr Ohlin kallade dem långsiktsvägar. Den ena vägen var den, att man inte tillgrepp några riktigt hårda medel, utan förutsatte att de medel, som regeringen föreslagit, kanske vore tillräckliga. Det är den väg, som även det oppositionsparti, som herr Ohlin företräder, i detta läge närmast anser att man bör gå. Herr Ohlin ville emellertid också hålla möjligheten öppen att gå en annan väg, men han ville inte förorda den. Vad är det då som skiljer dessa båda vägar åt?

Jag skall alldeles gå förbi det myckna som herr Ohlin här anfört om vad han sagt till regeringen och vad vi sagt o. s. v. Det saknar i detta läge betydelse. Jag skall emellertid för min del gärna erkänna, eftersom herr Ohlin lade vikt vid den saken, att när vi under vintern 1945—1946 överlade om de finansiella utsikterna, närmast för att överväga möjligheterna av ett stort reformprogram, kommo vi till det resultatet, att reformprogrammets genomförande skulle, med de antaganden vi gjorde beträffande inkomsterna, under ett år ha nödvändiggjort en icke obetydlig underbalansering av budgeten. Och ännu fram på våren 1946 ansåg jag det vara möjligt att förorda en sådan underbalansering.

Om sålunda herr Ohlin vill ha ett erkännande av att jag förordat en underbalansering av budgeten, så är det mycket lätt att ge ett sådant. Det skulle ju inte heller löna sig att förneka detta, eftersom det finns tryckt i propositionen. Men även om jag inte hör till dem, som mena att läget nu har radikalt förändrats, så anser jag dock att det har inträtt en förskjutning till det sämre, och det är väl då inte så besynnerligt, att jag år 1947 säger, att en sådan underbalansering bör undvikas och att man hellre bör söka åstadkomma en överbalansering.

Vidare är det alldeles riktigt, att under diskussionen om de inflationsdrivande krafterna, där såsom alla veta en tvistefråga har varit, vilka inkomstökningar som skola tillåtas, regeringen förra året, inför utsikten att löntagarna i olika ställningar skulle begära en återgång av lönerna till 1939 års reallönenivå eller kanske ett icke obetydligt stycke däröver, förklarade, att regeringen för sin del ansåge att våra reella tillgångar tillåte en sådan återgång. Vi uttalade också att det borde vara möjligt, att denna ökning av den samlade inkomstsommen skedde på bekostnad av vinstmarginalerna.

Jag skall gärna erkänna, att herr Ohlin, liksom folkpartiet och högern överhuvud taget, hört till dem som ha, jag kanske vågar använda uttrycket, varnat för en sådan lönepolitik eller i alla händelser pekat på att den kunde medföra vissa risker. Däremot får jag lov att säga, att varken herr Ohlins parti eller högern eller bondeförbundet lagt samma uppmärksamhet i dagen i fråga om stigande inkomster för andra inkomsttagargrupper, och så har det inte bara varit under förra året, utan även fram till de yttersta av dessa dagar.

Men, som sagt, den egentliga tvistefrågan är den: är läget sådant att det är motiverat med en annan politik än den regeringen angivit, och vill man ta ansvaret för en dylik politik?

Jag skall inte återigen gå in på spörsmålet om vem som först har skisserat

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

de linjer, som tagit sig uttryck i regeringens program. Herr Ohlin är mycket intresserad av att få fram att det är under inverkan av oppositionen som regeringen steg för steg har format ut det program som nu föreligger. Jag tror man skulle kunna säga, att när vi sammanträffade till denna berömda partiledarkonferens, voro linjerna ganska klart utstakade. Det är alltid möjligt att säga, att regeringen inte var benägen att gå fullt så långt i fråga om investeringsbegränsningen som den är i dag. Det vågar jag inte uttala mig om — det är bara frågan om något mer eller något mindre — men som alla lade märke till uttalade herr Ohlin klart och tydligt, att en huvudpunkt vid all påverkan av det ekonomiska läget var investeringsbegränsning. Det är alldeles naturligt, eftersom vi tala om en brist på balans mellan köpkraft och tillgång, och köpkraften söker sig fram på två vägar. Dels vill man använda pengarna till att göra investeringar, och dels vill man använda dem till att köpa konsumtionsvaror. Vi äro alldeles överens om att investeringarna skola begränsas, och så långt kan man alltså säga att här råder nationell enighet.

Men vad finns det då att göra för att åstadkomma en begränsning också av den efterfrågan som riktar sig mot konsumtionsvaror? Under de sista månaderna har under diskussionen, som nog alla veta, från näringslivets organisationer — alltså från mycket auktoritativa representanter för de kretsar, som väl vanligen inom den politiska oppositionen anses sitta inne med den verkliga ekonomiska sakkunskapen till skillnad från de mindre sakkunniga politiska kretsar, som kanske särskilt regeringen representerar — gjorts gällande att en investeringsbegränsning icke är tillräcklig, just därför att den icke tar tag i den väldiga efterfrågan på konsumtionsvaror, som de enskilda utöva när de använda sina pengar för sina dagliga inköp. Man har sagt, att den enda väg, som här är framkomlig, är tvångsvägen. Inom dessa näringslivets kretsar underkänner man — jag vill säga med visst fog — möjligheterna att på frivillighetens väg nå fram till en mycket stark ökning av sparandet, ett mycket betydande uppskjutande av konsumtionen. Man vädjar i stället till statsmakterna att åstadkomma detta ökade sparande genom ett tvångsparande i form av höjda skatter, uteblivna skattesänkningar eller uteblivna sociala utgifter.

Detta är verkligen en linje, även om man från regeringens sida inte är villig att acceptera den, därför att den visserligen — om jag så får uttrycka det — formellt är en utmärkt väg att suga upp köpkraftsöverskottet, men dock skulle ha sin väntade verkan endast i ett samhälle, som även i övrigt var underkastat den politiska maktens inflytande. Nu ha vi ett samhälle, där vi visserligen på den politiska vägen ha makt att ta ifrån människorna en del av de pengar, som de redan ha, genom att beskatta dem, men där vi inte ha någon möjlighet att hindra dem från att skaffa sig nya pengar. Vi ha ingen möjlighet att hindra den stora huvudmassan av svenska folket inom det fria näringslivet, både löntagare och jordbrukare och eventuellt alla innehavare av produktionsmedel och varor, att så fort inte priskontrollen lägger hinder i vägen — men priskontrollen har så ofta underkänts inte minst av oppositionen, att jag kanske inte behöver tala om den — öka sina inkomster och därigenom göra den uppsugning av köpkraft som skulle ske genom tvångsparandet till en illusion. Det är det som har gjort att vi från regeringens sida inte trott det vara möjligt att gå den vägen. Vi tro att om den inkomststabilisering, som vi anse är en av förutsättningarna för ett bekämpande av prisstegringen, skall kunna åstadkommas, så förutsätter det att icke några åtgärder vidtagas, som bibringa människorna föreställningen, att de befinna

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

sig i en prisstegring, ty då vilja de icke hålla tillbaka sina krav på högre inkomster.

Den väg, som sålunda har förordats från de nämnda organisationernas sida, förordas emellertid inte av den politiska oppositionen. Herr Ohlin har uttryckt det alldeles klart. Han vill inte vara med om att återinföra omsättningsskatten. Han har — av vad anledning vet jag inte — uttalat en viss tveksamhet om huruvida regeringen skulle vara på samma linje. Jag kan försäkra honom, att den tveksamhet, som finnes hos regeringen, den fanns innan förslaget att avskaffa omsättningsskatten lades fram. Alla de element, som kunna påverka omdömet om den saken, förelågo sent i höstas, då regeringen med stor tvekan lade fram sitt förslag att vi skulle fortsätta på den skattesänkingsväg, som vi alla tidigare varit överens om att slå in på.

Jag skall inte göra några hypotetiska uttalanden om vad som kan ligga bakom talet om att det ännu skulle finnas möjlighet att välja en annan linje, men så vitt jag förstår är den enda möjlighet som återstår, att det skattesänkingsförslag, som just bearbetas inom bevillningsutskottet, skjutes åt sidan. Såvitt jag förstår måste därmed följa att den stora proposition om barnbidrag, som är ett komplement till denna skatteproposition, också drages tillbaka. Jag kan förklara, att regeringen inte är villig att gå den vägen. Men regeringen är naturligtvis intresserad av att höra om man inom oppositionen — där man inte vill återinföra omsättningsskatten men tiger om sänkning av de direkta skatterna och införande av barnbidrag — menar att det är på denna punkt man skulle vilja gripa till hårdare medel. Ty om man inte heller på denna punkt skulle vilja tillgripa en hårdare linje, kan jag faktiskt inte se vad det är som i detta ögonblick skiljer oppositionens linje från regeringens. Det är mycket möjligt att man på denna punkt får göra en skillnad mellan de olika oppositionspartierna. Jag hade det intrycket av herr Skoglund i Doverstorp anförande, att han här var mindre obenägen för en sådan hårdare linje som näringslivets organisationer ha antytt.

Vi måste sålunda tills vidare förutsätta, att det råder enighet på denna punkt, även om denna enighet nu, såsom man från oppositionens sida älskar att uttrycka det, skulle ha tillkommit genom varningar och ständiga påtryckningar från oppositionens sida. Jag undrar om det inte här förhåller sig på samma sätt som vid talet om att regeringens intresse för skattesänkningar till en början var mycket kyligt men sedan har blivit varmare och varmare under intryck av oppositionens krav på skattesänkningar — och betydligt större skattesänkningar än regeringen från början tänkt sig. Det är en något egendomlig klimax på denna utveckling, att oppositionen nu de sista veckorna av riksdagen, efter att under ett års tid ha talat om regeringens ovillighet i fråga om skattesänkningar och hur man pressat regeringen från ena positionen till den andra, efter att i samband med regeringspropositionens framläggande ha väckt motioner o. s. v., sådana att ingen kunnat tänka sig annat än att oppositionen skulle vara med om skattesänkningarna även om den inte var trakterad av skattehöjningarna, nu plötsligt då ingenting nytt har inträffat — ty ingenting har skett under sista månaderna — lägger i dagen en viss tveksamhet om huruvida den egna agitationen för sänkta skatter har varit så välbetänkt.

Det återstår bara en enda punkt, och jag kan inte låta bli att säga ett ord om den innan jag slutar. Det är klart, att om man inte vill gå tvångssparandets väg genom höjda skatter eller uteblivna skattesänkningar, och om man är orolig för investeringsruschen och det stora köpkraftsöverskottet, så vill man gärna försöka på frivillighetens väg. Alla känna till hur besvärligt det

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

är med det frivilliga sparandet. Alla veta, att vilken grupp av medborgare man än vänder sig till, så svara de: vi ha inte mer än vi behöva, vi kunna inte avstå från någonting! Vid den första konferens som sammankallades — inte nu för några dagar sedan utan litet tidigare — för att överväga möjligheterna att gå det frivilliga sparandets väg, var det ganska egendomligt att höra hur man från industriföretagarna sade: ingen kan väl tro, att våra kretsar skola kunna spara någonting med de förfärliga skatterna. Från jordbrukarnas sida sade man: vi sitta så hårt, vi kunna inte tänka på att spara. De enda som antydde, att de skulle kunna spara, voro lönarbetare och tjänstemän! Det är ett bra egendomligt samhälle, där någonting sådant kan förekomma.

Men om man nu trots alla svårigheter vill försöka gå denna det frivilliga sparandets väg, så säger oppositionen, åtminstone högern och folkpartiet: men begriper inte regeringen att den själv motverkar hela denna linje genom sitt skatteförslag? Ja, jag skall inte ta upp den frågan nu, därför att den kanske kommer tillbaka när skatteförslaget skall behandlas. Det har sagts så många gånger förr, det enkla jag vill säga, nämligen att ett skatteförslag, som leder till en skattesänkning för övervägande delen av folket, ger folk vissa möjligheter att lägga undan, som de annars inte skulle ha, även om det inte är så lätt att förmå dem att göra det. Jag skall inte förneka, att en skattepolitik, som tar ifrån förmögensägarna mer än de kanske tidigare ha fått avstå, inom vissa kretsar kan leda till att man säger, att det inte lönar sig att spara. Betydelsen av detta skall jag inte försöka bedöma. Att regeringen anser denna inverkan vara av väsentligt mindre betydelse än den främjande inverkan av sänkningen av inkomstskatten för den stora mängden av inkomsttagare och det fullständiga borttagandet av förmögenhetsskatten för den överväldigande delen av alla förmögensägare i landet, är självklart.

Men när man från oppositionens sida med sådan iver talar om den skada, som man anser regeringens linje medföra för sparandet, har man inte den ringaste känsla för vilken roll den egna agitationen under detta år har spelat för människornas villighet att spara. Ty vad man än må säga om skatteförslagets innebörd, så är det väl aldeles uppenbart, att när det gäller att vända sig till breda folklager med en önskan att de skola hålla inne med sina köp, så är den uppfattning, de ha om hur utvecklingen kommer att gå, ofantligt mycket viktigare än skatteförslaget. Den agitation, som under detta år och även tidigare har förts emot regeringens politik, har varit fylld av ständiga förklaringar att en inflatorisk prisutveckling var ofrånkomlig, att vi voro långt inne i den och att det var helt och hållet beroende på den — jag skall använda ett svagt uttryck — olämpliga regeringen och måste fortgå så länge denna olämpliga regering hade hand om statsstyrelsen. Är det någon som kan bestrida eller dölja för sig själv, att denna propaganda bland stora folklager, som ta intryck av den, just måste ha skapat underlag för den ovillighet att uppskjuta sina inköp och spara, som man nu beklagar. Jag skall inte säga någonting om vad som kan förklara en sådan politik från oppositionens sida. Jag vet mycket väl, att man kan svara: den, som ser sanningen och inte talar om den, är inte någon bra människa. Oppositionen har sett sanningen, sett skadligheten av regeringens politik, sett de förfärliga följderna för vår prisutveckling, sett hur penningvärdet har försämrats — skulle man då tiga? Det är aldeles riktigt, så kan man svara. Vill man från oppositionens sida svara så, skall jag inte säga något mera, ty då upphör i grund och botten all diskussion. Men säkert är att om jag skulle svara på frågan: var är det som oppositionen har försyndat sig mest gentemot det gemen-

*Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken
utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)*

samma intresset att bevara penningvärdet? — skulle jag svara att den, ledd av en i viss mån mycket naturlig önskan att visa upp regeringens svagheter, men ledd utöver gränserna för det jag tror är försvarligt, har fört en agitation i fråga om penningvärdesförsämringen, som har gjort det mycket svårare att, med vilka medel vi än gemensamt skulle vilja använda, nu nå ett tillfredsställande resultat. Jag misstänker också att om vi nu komma till beslut, så kommer denna hårdare linje, som det talats om, icke att på allvar företrädas från något politiskt håll. Då återstår i grund och botten endast den linje, som regeringen har framlagt, en linje som mycket lättare skulle ha fört till det avsedda målet, om oppositionen under sin kamp mot regeringen hade ålagt sig något större återhållsamhet.

Herr **Ohlin** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Vad beträffar finansministerns uttalande om att oppositionen hade gjort skada genom att utmåla för folket de risker, som läget innebär och regeringens politik medför, så är det visserligen sant att det inom oppositionspresen liksom inom regeringspresen har förekommit en del överdrifter. Men begär inte regeringen för mycket, om den som nu finansministern tydligen gör, kräver att oppositionen — den må ogilla en politik hur mycket som helst och hysa vilka betänkligheter som helst om dess olyckliga verkningar — ändå skall anse sig förhindrad att påvisa detta för folket? Hur skall man i en demokrati kunna förhindra en politik, om man inte får tala om vad man anser om dess innebörd.

Herr finansminister! Det hade funnits en annan utväg att undgå vad man anser vara en olycklig utveckling, nämligen att medan saken var på ett förberedande stadium arbeta på en samförståndslinje. Men den linjen reflekterade tydligen finansministern inte på.

Beträffande utvecklingen under det senaste året säger finansministern en hel del saker. Jag skall för ögonblicket sammanfatta min kritik på den punkten på följande korta sätt. Om det är så att oppositionen har föreslagit en investeringsbegränsning och regeringen under ett helt år i stort sett sagt nej därtill, men nu funnit den vara nödvändig, och om utvecklingen har visat att inflationstrycket i hög grad skärpts av den för stora investeringsverksamheten och försöken att upprätthålla den, är det då inte alldeles uppenbart vem som har bedömt läget klarast?

Finansministern säger, att oppositionspartierna inte ha ägnat samma uppmärksamhet åt andra inkomstgrupper som åt löntagarnas. Jag skall inte här ingå på jordbruksinkomsterna. Mot bakgrunden av de uttalanden, som även regeringspartiet har gjort, torde finansministern näppeligen kunna syfta på dem. Menar finansministern, som jag förmodar, affärsinkomsterna och företagsvinsterna, så vill jag betona, att man just genom att beskära investeringsvolymen hade åstadkommit en mindre efterfrågan, mindre prisstegring och mindre företagsvinster.

På den vägen skulle man ha fått inte lägre reallöner för löntagarna utan eventuellt högre reallöner än på regeringslinjen.

När finansministern till sist talar om omsättningsskatten, säger han: jag erkänner att vi voro tveksamma i höstas i regeringen. Jag vill understryka att vid den tidpunkten hade regeringen redan lovat *direkta* skattesänkningar, men man var i alla fall tveksam i fråga om omsättningsskatten. Jag vet inte hur långt denna tveksamhet sträckte sig. Möjligen kan man av den tveksamheten få en bekräftelse på riktigheten av det intryck vi ha haft, att regeringen är en något mindre bestämd anhängare av den gamla vänsterstånd-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

punkten när det gäller direkta och indirekta skatter än folkpartiet är. Den ger ju exempel på sin kylighet i fråga om vissa slag av skattesänkningar, som gälla skatter av betydelse särskilt för den fattigaste tredjedelen av svenska folket.

Herr talmannen, som nu övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, lämnade på begäran ordet för kort genmäle till

Herr **Skoglund** i Doverstorp, som yttrade: Herr talman! Då finansministern frågar: vad kan föranleda oppositionen att tala om en omprövning — det är ju intet nytt som har skett under de senaste månaderna — så gör mig detta uttalande från finansministerns sida mycket förundrad. Jag anser att det har skett en mycket radikal förändring av vårt ekonomiska liv, så pass radikal till och med att regeringen den 15 mars måste införa importstopp och importreglering. Vi ha sedan nyåret förlorat ytterligare 800 à 1 000 miljoner kronor i valutor och guld, och vi ha fått en förskjutning uppåt i penninginkomsterna, som ökat köpkraften i reda pengar med kanske någon miljard. Därigenom har uppstått en farlig spänning som hotar prisstabiliteten och kan befaras tilltaga, när vi samtidigt inte kunna öka varumängden, utan förhållandet snarare är det motsatta. Vi ha såvitt jag förstår uppnått ett läge, där man har all anledning fråga, om det inte vore skäl med en omprövning.

Det finns, herr finansminister, olika möjligheter att begå synder. En regering som vet hur läget är men är så »hänsynsfull» och så opportunistisk att den inte vill tala om hurdan det verkligen är, den begår enligt min mening något som heter underlåtenhetssynd.

Herr **Hagberg** i Malmö erhöll på begäran likaledes ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Finansministern vann starka bravorop från majoritetspartiets sida, när han vände sig mot den propaganda, som kommit till synes kring skatteförslaget, och menade att denna propaganda måste anses starkt medskyldig till det retarderande sparandet här i landet. Ja, herr statsråd, vore det så att bravorop kunde hjälpa till att förbättra eller åtminstone bevara den svenska kronans värde, skulle jag gärna ha deltagit i dem, men dessa bravorop göra varken från eller till härvidlag.

Vad denna propaganda beträffar vill jag säga, att jag för min del inga barn har ihop med Skattebetalarnas förening, men jag vill påpeka att tendenser till ett retarderande sparande kommit till synes betydligt tidigare än vid den tidpunkt när skattepropositionen framlades, eller rättare sagt vid den tidpunkt när statsskatteberedningens betänkande presenterades. Skiftningen i folkopinionen, obenägenheten att spara kom till synes när folket började komma underfund med att de pengar, som man hade placerat i sparobligationer och i försvarsobligationer, kunde man inte få tillbaka till det värde, i vilket de voro tecknade. Det var utlovat att man skulle få de pengarna tillbaka inte bara i det värde, de hade, när de placerades, utan det utlovades från statsrådsbanken i riksdagens båda kamrar att man skulle få pengarna tillbaka i ett bättre värde! Detta har icke inträffat. Folket är medvetet därom, detta har gått upp för vida kretsar ute i landet. Jag tror det är häri man har att finna den väsentliga anledningen till det retarderande sparandet, ett förhållande, som också jag mycket beklagar.

Herr **Wiberg**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Finansministern gjorde gällande att det är inte säkert

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

att näringslivets linje bättre leder till målet än regeringens linje, utan att det nog är tvärtom. Den förra skulle försvåra arbetet för en stabilisering av prisnivån eller rent av göra detta omöjligt. Finansministern menade, om jag inte missförstod honom, att den högre skattenivå, som är en beståndsdel utav näringslivets linje, också skulle betyda en höjning av levnadskostnadsindex och därmed utgöra en sporre till krav på högre inkomster och alltså krav på en förnyad ökning av köpkraften.

Jag tillåter mig i anledning härav, herr talman, att till finansministern ställa den frågan, om hans anförande har den innebörden att finansministern avstår från tanken på att rensa levnadskostnadsindex ifrån skatterna eller om motsatsen är förhållandet. Jag vill redan nu samtidigt fästa uppmärksamheten vid att när skatterna komma att sänkas — vilket ju blir följden av att propositionen, respektive motionerna, komma att bifallas — kommer detta att leda till, därest levnadskostnaderna i övrigt förbli oförändrade, att en sänkning av index uppkommer. Och sänkningen av index kan i sin tur leda till en lönesänkning genom att de rörliga indextilläggen regleras nedåt.

Jämväl herr **Hall** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Den minskning av sparandet som kommit att spela en viss roll i debatten är dessvärre av den natur, att den inte låter sig kontrolleras. Jag vill bestämt bestrida att de siffror, herr Hagberg i Malmö här lämnat, kunna begagnas på det sätt han gjorde.

Jag känner mycket väl dessa siffror, eftersom jag har haft många anledningar att syssla med dem under det senaste året, men jag vill påpeka att så länge man inte har en statistisk bearbetning av hela det samlade sparandet komma sådana siffror, som bryta ut bankerna och försäkringsbolagen, med nödvändighet att vara missvisande. Vi veta följaktligen dessvärre inte, huruvida det svenska folket har sparat mer eller mindre under det senaste året än under tidigare år. Ty avbetalningar på in-teckningslån, insättningar i egnahem och i bostadsrättsföreningar äro en sparsamhet av precis samma slag som bankinsättningar. Jag vill vidare säga att den rikligare tillgång på vissa mera varaktiga konsumtionsvaror, såsom apparater och maskiner för hemmens bruk och som naturligtvis inte ha samma värde som anskaffande av fast egendom men ändå representera en form av sparsamhet, har självfallet också medfört större penningplaceringar i sådana föremål efter kriget än det var möjligt att göra under kriget.

Med dessa påpekanden har jag inte på något sätt velat förringa betydelsen av en propaganda för större sparsamhet, men man skall inte på det bristfälliga statistiska material, som tyvärr står till vårt förfogande, döma svenska folket och säga, att dess sparsamhet har minskat lika mycket som minskningen i bankinsättningar kan ge vid handen. Sannolikt har sparandet minskat något, men inte så mycket som dessa siffror kunnat förleda oss att tro.

Vidare yttrade:

Herr Fahlman: Herr talman! Jag skall inte bli långrandig. Mitt bidrag till inflationsbekämpandet är lika enkelt som mitt anförande kommer att bli kort. Jag skall emellertid följa finansministerns uppmaning att göra ett positivt förslag.

Under debatten har jag fått ett mycket bestämt intryck utav hur delade meningarna äro i fråga om medlen för bekämpande av inflationen. Man är på alla håll ense om att något skall göras, men vad? Uppenbart är att

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

det inte är någon lätt sak, när det t. o. m. råder oenighet inom den s. k. sakkunskapen. Det förefaller mig som om det skulle finnas ett mycket enkelt sätt att komma ur de penningpolitiska svårigheterna, kanske ett alldeles för enkelt sätt för att inte redan vara debatterat och prövat. Medlet för bekämpande av inflationen är intet annat än det som den enskilda människan måste tillgripa i ett nöd- och bristläge, nämligen mera arbete och större produktion.

I dagens läge med en sedan länge konstant stor brist på arbetskraft ha företagen med eller mot sin vilja måst finna sig i en avsevärd ökning av sin arbetstid för att kunna hålla företagen i gång. De medelstora och mindre företagen inom hantverk och köpenskap ha nog fått sitta hårdast emellan. Det går inte att bortse från det samhällseliga värde som denna arbetsinsats innebär. Mitt enkla sätt att bekämpa inflationen går ut på att intressera alla produktiva krafter för en ökad arbetsinsats jämsides med att man söker råda bot mot den produktionshämmande överörligheten på arbetsmarknaden. Regeringen bör utan att tillgripa större våld än som kan komma i fråga beträffande andra inflationshämmande åtgärder, då det är fråga om överörlighet på arbetsmarknaden, kunna uppnå en sådan ordning, som blir främjande för en normal produktion. Kanske är det tillräckligt med en timmes arbetstid längre dagligen för att uppnå det jämviktsläge, som kan förhindra de inflatoriska krafternas spel. För att göra åtgärden längre arbetstid begärlig och frivillig kan det vara lämpligt, dels att arbetsinsatsen blir betraktad som övertid med betalning enligt gängse normer, dels att intäkten göres skattefri, så att arbetsinkomsten oavkortad kommer vederbörande till godo.

Med den kännedom jag förvärvat om arbetsförhållanden torde under av mig givna förutsättningar inga allvarligare hinder möta från enskilda arbetares sida mot genomförande av den skisserade åtgärden. Jag tror att den ligger naturligt till, är verkkningsfull och åstadkommer mindre gnissel och motstånd än varje annan åtgärd som varit under debatt. Jag är ingalunda främmande för de svårigheter av teknisk art, som kunna komma att uppstå vid ett realiserande av det förslag jag givit uttryck åt, inte heller för de problem som inställa sig genom att penningöverskottet ytterligare ökas. Men svårigheter äro ju till för att övervinnas, och jag tror, att om den goda viljan finns skall man också uppnå ett gott resultat.

Herr Molander: Herr talman! Jag skall börja mitt anförande med att överlämna en välförtjänt blomma till bankofullmäktige för den uttömmande och strängt sakliga redogörelse för den allmänna situationen, som återfinnes i den proposition vi nu behandla. Utskottsledamöterna äro säkerligen ense med mig därom att denna fullmäktiges redogörelse i mycket hög grad underlättat utskottets arbete.

För att inte upprepa vad som sagts tidigare så många gånger skall jag i fortsättningen inskränka mig till att beröra ett par viktigare avsnitt av vad utskottet har haft sig före under behandlingen av denna fråga. Jag ifrågasätter nämligen om vi icke i allmänhet ha bedömt frågan om tillgång på varor och förnödenheter för knappt. Konjunkturinstitutet har kommit till den uppfattningen, att vi skulle få räkna med ett köpkraftsoverskott, övertillgångar på varor och tjänster, för ca 2 miljarder. Men har man då verkligen räknat med att investeringarna från den 1 januari 1946 till och med den 1 april 1947 visa en siffra på omkring 1 800 miljoner kronor? Och jag vill komplettera denna uppgift med att man, enligt bokslutsredogörelserna för affärsbankerna 1946,

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

finner att i bankerna, närmast affärsbankerna, utlåningen under denna tid — under 1946 således — ökat med inte mindre än 1 600 miljoner kronor, så betyder detta att affärsbankerna ökat sin utlåning på ett år med inte mindre än 25 procent. På dessa senare år belöpande investeringar ha vi ännu inte fått ut den varumängd, som måste komma ut av dessa investeringar. Jag förmenar således att när vi bedöma läget i dag, måste vi räkna med att mycket snart få ut en konsumtionsvarumängd som är väsentligt större än den jag föreställer mig att konjunkturinstitutet räknat med. Om detta skulle vara en riktig tankegång, förefaller det mig också naturligt att man kan få se en smula mera optimistiskt på situationen i dag.

Jag skall också ta upp en fråga som jag tror har särskild betydelse sedd på framtiden, och det är räntefrågan. Härvidlag har utskottet som bekant följt bankofullmäktiges linje, att man icke skall företa någon räntehöjning, och utskottet har också utvecklats sina skäl härför. Det är uppenbart att en kraftig räntehöjning i viss mån skulle verka återhållande på investeringen, men man skulle samtidigt ådraga sig olägenheter, som inte stå i rimlig proportion till de fördelar man skulle vinna. Ja, jag ifrågasätter om man inte rent av kan säga, att man skulle komma ur askan i elden genom att nu, i dagens läge, gå in för en räntehöjning. Att jag särskilt stryker under detta är därför att det tid efter annan dyker upp, inte minst i pressen, frågor och frågeställningar och också en viss form av propaganda, som se ut att gå vissa intressens ärenden på det sättet att de försöka förbereda marken för en räntehöjning. Vi ha nämligen trots allt starka grupper och kanske också starka enskilda intressen, som gärna skulle se en räntehöjning, och jag föreställer mig att det är just dessa grupper som inte heller ha så mycket emot en inflation.

Emellertid är det uppenbart att de fördelar som man skulle vinna genom investeringsbegränsning och naturligtvis också genom ett ökat sparande, som skulle stimuleras genom att räntan höjdes, måste ernås till ett pris av en hel rad nackdelar. Om man å ena sidan tänker sig att räntehöjningen skulle företagas för att strama åt investeringsviljan, känna vi ju till sedan gammalt att man inte kan nå alla former av investeringar genom att höja räntan.

Det är alldeles uppenbart, att när det gäller de stora företagen, de gamla solida företagen, som ha fonder uppsamlade och som alltid avvaktat kapitalbildningen i egna företag innan de företaga sig någonting, skulle en räntehöjning självfallet vara alldeles ineffektiv. I stället skulle en sådan komma att drabba sådana företag, som vi i dagens läge skulle ha behov av att särskilt hålla under armarna. Utom det att investeringsbegränsningen icke skulle bli tillgodosedd genom en räntehöjning skulle denna, bortsett från de psykologiska verkningarna av en prishöjning, i praktiskt taget alla riktningar leda till ett pristryck uppåt, särskilt när det gäller jordbruket. Jag kan icke tänka mig att jordbrukarna skulle nöja sig med de begärda 200 miljoner kronorna i dagens situation, om det skulle bli en räntehöjning på en eller ett par procent. Därmed är icke sagt, att dagens ränteläge på $2\frac{1}{2}$ procent i och för sig kan anses vara sakrosankt. Ingalunda, men vi måste räkna med verkningarna, om vi skola röra på ränteskruven.

Vidare ha vi frågan om en räntehöjnings inverkan på fastighetsmarknaden. Det är uppenbart att den statliga produktionspolitiken i så fall skulle komma att ramla sönder, och då måste man öka subventionerna. Men den som är en smula insatt i den apparaten vet, att det skulle bli synnerligen svårt. Men den kanske mest avgörande frågan är väl ändå en räntehöjnings inverkan på hyresmarknaden. Om vi skulle få en räntehöjning på en eller två procent, skulle det ovillkorligen utlösa krav på hyresstegringar. Jag vill fråga, om det

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

finnes någon i denna kammare som tror att vi skulle kunna hålla ett pris- och lönestopp, om vi få en lönestegring på 10 à 20 procent. En sådan åtgärd skulle också, såvitt jag förstår, riva upp våra avsikter att stabilisera läget. Detta alltså om räntehöjningen.

Sedan, herr talman, har utskottet också sagt att de mindre behagliga åtgärder, som kunna bli nödvändiga att vidtaga, lättare skulle komma att godtagas, därest arbetarna göras underkunniga om vad läget kräver. Ja, här ha riksdagsmännen en verklig uppgift, nämligen att föra ut till sina kommittenter den hela och fulla sanningen om vad som behöver göras och, icke minst, om vad som verkligen göres. Det är alldeles uppenbart — det har redan berörts i kammaren — att ovederhäftiga upplysningar kolporteras ut genom tidningarna och genom propaganda på ett eller annat sätt. Detta har i högsta grad bidragit till att öka osäkerhetskänslan i stället för att verka i stabiliserande riktning.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Det är en ganska kuriös situation att bankoutskottet rekommenderar och instämmer i ett program för regeringen, som icke finnes återgivet i något riksdagens tryck, och än mera kuriöst blir det, när medlemmar av bankoutskottet uppträda här och förklara, att de icke känna till det program som bankoutskottet rekommenderar riksdagen att instämma i. Man får därför ett underligt intryck, när man hör på denna debatt, där man, såväl från regeringspartiets och regeringens sida som från den borgerliga oppositionens sida, tycks vara glad över detta program. Men icke med ett ord ingår man på frågan vad detta program egentligen innehåller.

Jag tycker att två ting blivit ganska klara genom denna diskussion. För det första att regeringen och dess parti stå närmare den borgerliga linjen i sitt nya program än i januari, för att icke säga i mars månad. För det andra tycker jag att de borgerliga partierna ännu tydligare än förut föra en inflationsdrivande politik. När folkpartiets reservanter i verkligheten argumentera för en nedskrivning av kronans värde, kan det väl icke vara förborgat för någon, att en sådan nedskrivning av kronans värde automatiskt bidrager till en prisstegring och är en typisk inflationsföreteelse.

Det är mycket svårt att utan att använda fula ord karakterisera den politik som förts från storfinansens sida under det sista året. På ett år ha, såsom redan påpekats, landets tillgångar av guld och valutor minskats med $\frac{2}{3}$. Om $\frac{1}{4}$ därav eller något mera slukas av importöverskottet måste alltså den större delen av denna avtappning ha skett på andra vägar. Därför är det uppenbart, att det här verkligen behövs ingripande mot de redare, som placera intjänta fraktvinster i utländska banker, och mot dem som manipulera med den svenska valutan i uppenbart syfte att påverka den svenska politiken. Åtgärder sådana som en skärpt priskontroll och en positivt inriktad investeringsbegränsning tror jag skulle vara tillräckliga för att klara de tråkiheter som uppstått på grund av dessa manipulationer.

I någon mån handlar också bankoutskottets utlåtande om sådana ting. Det är klart att man instämmer i dess yrkande på att sedlarna icke skola inlösas med guld, att man är med på att räntan icke skall höjas, att kronvärdet icke, som tydligen rekommenderas av folkpartiets reservanter, bör nedskrivas, liksom att vi icke skola öka kreditgivningen genom ökad sedelutgivning. Man är också med på bemyndigandet att rekvirera utländska betalningsmedel, som befinna sig i svenska händer. Alla dessa åtgärder äro

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

ganska självklara ting, som från det partis sida, som jag företräder, icke möta några invändningar. Inom parentes kan jag säga, att man egentligen kunde avstå från detta tal om den samhällsekonomiska balansens återställande. Den kommer att återställas med eller mot vår vilja, men den kommer att ha sällskap med kronan. Det är nämligen en typisk högkonjunkturföreteelse vi uppleva, när efterfrågan överstiger tillgången på varor, och det förhållandet är förutsättningen för denna blomstring, för denna osedvanliga högkonjunktur. När de, som äro oroliga däröver, få sin vilja fram, när den s. k. samhällsekonomiska balansen kommer, då kommer den just när det så att säga blir ett nytt språng, ett nytt läge, där tillgången på varor verkligen kommer att överstiga efterfrågan. Såvitt jag förstår äro vi ganska nära detta läge.

Jag läste häromdagen ett uttalande av den engelske ekonomiministern om att säljarnas marknad håller på att avlösas av en köparnas marknad. Han hänvisar till de snabba ökningarna av lagren, något som ju är ett typiskt tecken på att man befinner sig inför en vändpunkt som innebär en ny ekonomisk kris.

Vi kunna alls icke godkänna denna hänvisning till regeringens nya anti-inflationsprogram. Vi kunna icke godkänna talet om att det arbetas för litet, när vi ha en produktion, som med nära 20 procent överstiger den vi hade för två år sedan, när vi ha en import som slår alla rekord och en export som ej ens är i närheten därav. Allt detta innebär att vi införa mera varor än vi föra ut ur landet. När vi vidare, jämfört med förhållandena före kriget, ha en nära dubbelt så stor elektricitetsproduktion, då måste jag säga att detta tal om arbete och sparsamhet på mig verkar ganska främmande. Men däremot är det uppenbart, att det icke arbetas på riktigt sätt, och här ha vi satt in vår kritik upprepade gånger. Vi ha icke sagt något nytt därvidlag, men vi kunna ej nog hänvisa till det enkla faktum, att medan vår produktion av maskiner är nära 80 procent högre än före kriget och vår produktion av järn och stål bortåt 50 procent högre, är vår produktion av konsumtionsvaror, livsmedel och textilier o. d. endast mellan 10 och 12 procent högre. Även detta förhållande tyder på att vi äro i en typisk högkonjunktur. Att man funnit sig i detta är, det måste jag säga, främst regeringens fel. Regeringen har inte gjort allvar av det som står i efterkrigsprogrammet, där det heter, att man skall giva produktionen en sådan inriktning att enskilda intressen underordnas de mål som samfällt eftersträvas. Regeringen bör icke skylla sin egen oförmåga eller oföretagsamhet att inrikta produktionen på att framställa varor på de områden, där knapphet finnes, på att det arbetas för litet. Det har aldrig arbetats så mycket i detta land, om jag ser på totalsumman av människor som äro i arbete. Av denna vår ståndpunkt följer också, att vi icke kunna godtaga hotelserna om ett nytt lönestopp. Vilken formulering man än kommer att använda för en sådan, är i detta sammanhang underordnat. Huvudsaken är ju om man menar att i realiteten införa ett nytt lönestopp. Jag har icke fått ut någon annan mening av statsministerns uttalande — jag tänker då bland annat på vad han yttrade i sitt radiotal.

Fortfarande gäller, det måste jag säga, vad förutvarande statsministern Per Albin Hansson sade den 30 juni förra året — »att en höjning av den reala lönenivån är något önskvärt och ett mål för den ekonomiska politiken». Förre handelsministern Myrdal hade lika rätt, när han den 14 juli 1946 förklarade, att lönestegringarna ha på kostnadssidan inte någon väsentlig andel i inflationsutvecklingen. Det kan tvärt om konstateras, att den internatio-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

nella prisuvecklingen och övriga pådrivande krafter skulle ha resulterat i ännu större företagsvinst och en sannolikt ännu mera svårartad investeringskonjunktur, om lönerna varit lägre. Jag vill också i detta sammanhang instämma i vad fackföreningsrörelsen skriver så sent som den 13 mars i år, att en engångsskatt på förmögenhet vore ett dråpslag mot inflationen. Men i stället för att rikta ett dråpslag mot inflationen rekommenderar regeringen sitt program, det anonyma program, som bankoutskottet rekommenderar och som ingen annan än en tidningsläsare med gott minne kan klargöra för sig vad det innebär. I stället för att utnyttja sådana vågar som verkligen skulle betyda att man tog itu med de krafter som vålla prisstegring och hota penningvärdet kommer man här med rekommendationer och antydningar om nya indirekta skatter, lönestopp, ja till och med reformpaus, allt åtgärder som komma att öka profitema och följaktligen öka det kapital, som jagar efter investeringsobjekt och sakvärden, inflationens främsta drivkrafter. Man talar om, att det har gjorts även i denna debatt, konjunkturinstitutets räkneexempel, enligt vilket årets köpkraftsökning uppskattas till 2 miljarder kronor, medan varutillgångsökningen uppskattas till 200 miljoner kronor. Jag såg häromdagen att de höjda arbetslönerna i år representera ungefär 400 miljoner kronor. Bönderna själva erhålla, om regeringen får sin vilja fram, 152 miljoner kronor i merinkomst. Det är alltså tillsammans litet mer än en fjärdedel av den verkligen antagna köpkraftsökningen, som man har opererat med även på den borgerliga oppositionens sida. Men det är till dem, som få de återstående fjärdedelarna av denna köpkraftsökning.— det är alltså en mycket ringa minoritet av svenska folket — som man skall adressera sparparollerna och de åtgärder som man vill vidtaga för att hindra de inflatoriska krafternas utveckling. Är det icke antagligt, att man där har de verkliga objekten, mot vilka ett ingripande torde löna sig för det allmänna syfte man vill nå? Jag har fått det intrycket att regeringen agerar fattigvårdsstyrelse, när den inbillar sig, att man med dessa sparparoller kan gå till småfolket, vars övervägande flertal icke har möjlighet att spara, som förbruka allt de ha och många gånger tvingas leva i förskott. Det är egentligen en ganska missriktad energi.

Det är framför allt två skäl som göra, att jag inte tror att Sveriges arbetare kunna godkänna ett lönestopp — det må nu kallas vad som helst. För det första är det så, att de löneförbättringar, som arbetarna fått detta år, redan till största delen äro uppsugna av de prisstegringar som ägt rum, och vad som icke redan sugits upp kommer att sugas upp redan denna höst, när de ytterligare prisstegringar, som genom beslut i jordbruksfrågorna komma att genomföras, träda i kraft.

När man i fjol och i början av detta år talade om att det fanns skäl för att arbetarna erhöllo bättre inkomster, men denna merinkomst nu håller på att helt och hållet slukas av prisförhöjningarna, är det väl icke rimlig politik att säga till arbetarna: nu måste vi hålla igen, så att vi kunna höja lönerna nästa år. Detta är alltså första skälet. Det andra skälet är att erfarenheten visat oss att om arbetarna skola ernå en verklig förbättring av sitt läge, måste de utnyttja högkonjunkturerna. Men den nuvarande högkonjunkturen kommer alldeles säkert icke att bli långvarig. Allting pekar därpå, och då måste jag verkligen fråga: kan det verkligen vara en rimlig politik att på grund av de särskilda svårigheter, som uppstått på grund av kapitalisternas manipulationer, hindra den svenska arbetarklassen att utnyttja denna den gynnsammaste konjunkturen i Sveriges ekonomiska historia för att verkligen förbättra sin löneställning?

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Häromdagen ställde Svenska kullagerfabriken 65 miljoner kronor till aktieägarnas disposition. En undersökning av aktiebolagen visar i många fall att fördubblingar av nettovinsten skett under de senaste åren. Socialministern sade i sitt förstamajtal i Uppsala, att aktiebolagen detta år ha erhållit vinster, som äro fullständigt enastående i den svenska ekonomiska historien. Alla veta också att förmögenheterna i vårt land ökade med 2,6 miljarder kronor. Vi känna också till det exempel, som jag redan anfört och som man så flitigt använt på borgerligt håll, nämligen att köpkraften kommer att öka med 2 miljarder detta år. Och ändå kommer man till de svenska arbetarna och säger, att de måste hålla igen på sina löner, de måste visa sig måttfulla och återhållsamma för att vi skola kunna klara den situation, som vi kommit i genom kapitalisternas sabotage och genom att regeringen icke utnyttjat de möjligheter, som ändå synas finnas för korrigerings av sådana sabotage. Jag tror att regeringen bör tänka sig för mer än en gång därvidlag. Jag tror icke att detta nya program kommer att visa sig ha någon förmånga vare sig att »slå» bland de svenska arbetarna eller att lösa de svårigheter vi ha i den nuvarande situationen. Den borgerliga oppositionen inregistrerar att man alltmär närmast sig varandra, att regeringen kommit närmare densamma, varjämte finansministern konstaterar i dag, att om icke de borgerliga hölle på att regeringen skall ta tillbaka skattepropositionen, funnes ingen reell skillnad mellan regeringsprogrammet och det s. k. näringslivets. Jag tycker det borde vara en anledning för regeringen att överväga, om detta kan vara en framgångsrik politik i den nuvarande situationen. Det må nu vara vad det vill, men det har i vart fall ingenting att göra med arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Där har icke talats om någon paus i reformprogrammet eller om någon sorts lönestopp utan i stället om högre levnadsstandard och demokrati i näringslivet.

Herr talman! Det är naturligtvis mycket mera att säga i denna fråga, men jag avstår därifrån med hänsyn till den långt framskridna tiden och till den omständigheten, att det faktiska läget är sådant som finansministern här har tecknat det, nämligen att någonting egentligt nytt icke har tillkommit. Det nya har emellertid tillkommit, att regeringen sprungit ifrån sin tidigare ståndpunkt och accepterat en ny och för de borgerliga partierna angenämare sådan.

Jag skall framför allt uppehålla mig vid frågan om lönerna. I arbetarrörelsens efterkrigsprogram gör man på s. 39 en reflexion, som man uttrycker på ungefär följande sätt. Från 1929 till 1939 ökade den industriella produktionsvolymen per arbetare med 34 procent. Hela nationalinkomsten, d. v. s. totalproduktionens nettovärde per person och arbetare i åldern 15—65 år, steg med 26 procent. Men årsinkomsten för en industriarbetare steg med endast 12 procent. Detta var utvecklingen under 1930-talet, och den visar hur oerhört mycket arbetarna blevo efter. Nu påstår man att arbetarna ha uppnått förkrigstidens reallön. Men det tål nog att man tar den uppgiften med åtskilliga reservationer. Produktionen har nu nått ett stadium som väl aldrig någonsin tidigare och är väsentligt större än före kriget. Och i den situationen talar man om lönestopp. Herr talmannen får ursäktas att man känner sig benägen att använda grova ord, men eftersom vi äro vana att vara hyggliga här, skall jag inte göra det. Jag vet emellertid vad de svenska arbetarna komma att säga, när de få klart för sig att man i denna situation verkligen umgås med tanken på att åstadkomma ett lönestopp. Jag har det intrycket att den förändring, som har skett i regeringens hållning efter den tidpunkt, då den s. k. partiledarkonferensen strandade, har något samband

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

med en förhoppning från regeringens sida om att tendensen till vänsterutveckling bland de svenska arbetarna icke längre är så stark. Om så är fallet skulle jag vilja varna regeringen för sådana illusioner. Utan att på något sätt instämna i vad högerledaren herr Skoglund i Doverstorp här sagt om trycket från kommunisterna, som skapar vissa svårigheter, vill jag säga, att nog kommer jag att betrakta det som en den allra heligaste uppgift att verkligen skapa ett sådant tryck bland de svenska arbetarna, som förhindrar genomförandet av det nya program, som bankoutskottet här, dock utan närmare redogörelse för dess innehåll, rekommenderar.

Herr Fast: Herr talman! När jag hörde herr Hagberg i Luleå nyss kom jag att erinra mig det gamla tänkvärda uttrycket om en människas levnad, att när den som bäst varit haver, har det varit möda och besvär.

Även högkonjunkturen har sina bekymmer, men skulle jag liksom herr Hagberg i Luleå få välja mellan en högkonjunktur och en lågkonjunktur, skulle jag, icke minst med hänsyn till den senares verkningar för de svagare ställda, välja högkonjunkturen; den saken är nog ganska självklar.

För övrigt vill jag säga, att jag icke kände igen herr Hagberg i Luleå från gruppledarkonferensen. Han kanske inte var fullt så frispråkig som partikamraten i första kammaren, herr Linderot, som ju förklarade sig villig att icke bara fundera på att utnyttja sin ställning i svensk fackföreningsrörelse för att beträffande lönekraven verka i återhållande riktning, så att man skulle kunna komma till rätta med de svårigheter vi ha att brottas med. Förutsättningen för att man skulle få herrar Linderots och Hagbergs i Luleå tysta medgivande liksom mitt partis var ju att man därvidlag skulle försöka förhindra prisstegring. Herr Hagberg i Luleå får lov att, när han talar om förverkligandet av efterkrigsprogrammet, icke förenkla problemet därhän, att bara arbetarna få högre löner så kommer levnadsstandarden att höjas. Ute i världen ges det många bevis för att så icke är förhållandet.

Jag måste vidare erkänna, att när jag hörde herr Ohlin kände jag icke heller igen hans skildring från gruppledarkonferensen. Men det berodde kanske på att jag hade haft tillfälle att delta i alla sammanträden, medan herr Ohlin endast var med om de sista. Men även om jag tar med det sista skedet i konferensens arbete, stämmer min minnesbild från detta arbete icke med herr Ohlins utsago. Herr Ohlin yttrade nämligen i sitt anförande, om jag nu inte hörde fel, att gruppledarkonferensen sprängdes av regeringen därför att regeringen icke ville ge avkall på skatteförslaget. Det förhöll sig icke på det sättet utan så, att finansministern i en särskild fråga deklarerade — och däri ger jag herr Ohlin rätt i hans skildring — att han icke kunde ge avkall på det som var det väsentliga i detta förslag. Man var emellertid icke beredd att då bryta samarbetet, utan man begärde tid på sig. När sedan konferensens arbete fortsatte, hann man aldrig fram till skattefrågan, innan det hela brast. Ty det var ju på beskrivningen av krisen och vad som förorsakat den, nämligen, såsom det sades, regeringens uraktlåtenhet att utöva påtryckningar på de i den öppna marknaden då förekommande eller kommande lönerna som konferensen sprack och icke på skatteförslaget. Jag anser att det kan vara av ett visst värde att man konstaterar själva faktum härvidlag. Med det sagda har jag icke velat påstå, att icke konferensen skulle ha kunnat spricka på skatteförslaget, men i det avseendet känner jag oppositionen för litet för att kunna yttra mig. Jag tycker för min del att det fanns nog mycket i denna fråga, som var väsentligt för dess lösning och som vi borde ha kunnat samlas om. Jag har också av dagens debatt funnit, att så

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

pass mycket är av väsentlig betydelse för både oppositionen och regeringen att det borde kunna finnas goda förutsättningar för att man på ett framgångsrikt sätt skall kunna använda det instrument, som man är överens om härvidlag bör komma till användning.

Herr Ohlin sade, att oppositionen hela tiden haft ett program, men att så icke var fallet med regeringen. Herr Ohlin, skulle vi ändå inte kunna komma överens om att det tvärtom förhöll sig på det sättet, att det vi i första hand diskuterade på denna konferens var det underlag för densamma, som regeringen framlagt? Sedan bidro vi litet var efter fattig förmåga, men det var under den tid, då herr Ohlin icke hade möjlighet att delta i arbetet, eftersom han icke vistades här i landet. Jag tror att det främjar själva syftet ganska litet, om man på detta sätt försöker dra någon gräns och säga, att här har den och den gruppen haft ett program men den andra intet. Den som går tillbaka i tiden för att se hur kritiken mot regeringen uppkom, skall finna att den hänger samman med att vi på den socialdemokratiska sidan icke ville göra några ingripanden på arbetsmarknaden och det av det skälet, att vi ansågo att det var nödvändigt att vad som skett i fråga om statstjänarnas löner också skulle få ta sig ett motsvarande uttryck i lönerna på den enskilda arbetsmarknaden, där avtalen borde ha varit slutna men uppskötos till, som vi veta, på vårsidan i år. Jag vill beträffande dessa förhållanden bara framhålla vad jag tidigare i år gjort, nämligen att det ju var fullkomligt orimligt att begära, att sedan riksdagen, såvitt jag kan minnas fullständigt enhälligt, medverkat till en höjning av statstjänarnas löner, som innebar icke bara ett återställande av standarden från 1939 utan också en ökning därutöver framför allt för de lägsta inkomsttagarna och därtill en ytterligare höjning genom pensionsavgifternas borttagande, man icke på arbetsmarknaden, där man var medveten om de tilltagande ekonomiska svårigheterna, skulle få göra upp sina ekonomiska mellanhavanden. Jag är övertygad om att ett tidigare ingripande skulle ha lett till mycket ödesdigra resultat och verkningar, som man i dagens läge icke har något egentligt begrepp om.

Herr Ohlin sade också en annan sak, som förvånade mig, nämligen att förhållandena ute i världen icke utöva något väsentligt inflytande på våra förhållanden. (Herr Ohlin: Det är icke riktigt.) Ja, är det icke riktigt missuppfattade jag herr Ohlin, men ungefärligen så föllo hans ord, som jag omedelbart antecknade. Vi ha emellertid vissa ting att i detta sammanhang komma ihåg. Om vi hade haft möjlighet att importera kol i önskvärd utsträckning, hade vi kunnat ha en annan inriktning på vår produktion än den vi nu tvingas till. Vi skulle också ha haft större möjligheter att öka produktionen på exportsidan, varjämte vi skulle kunnat undgå den överavverkning av våra skogar, som onekligen ägt rum. Vi skulle på det sättet också ha kunnat frigöra bortåt 25- å 30 000 man som sysselsatts med dessa avverkningar i skogarna och i stället kunnat sysselsätta dem i jordbruket, exportindustrien o. s. v. Det är klart att sådana omständigheter måste påverka läget inom vårt land; det är en sak, som vi icke kunna komma ifrån.

Vidare vill jag framhålla, att när prisnivån stiger ute i världen och vi måste importera både råvaror, halvfabrikat och färdiga varor till ett prisläge så högt som det närvarande, ja, i vissa fall flera gånger högre än det pris som betalades före världskriget, är det klart att härav uppkommer ett tryck på vår inhemska prisnivå. Det blir en fördyring av vår egen produktion i samma grad som dessa utländska råvaror ligga till grund för den svenska produktionen, vare sig denna avser den inhemska marknaden eller export-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

marknaden, låt vara att i fråga om exportmarknaden detta icke spelar så stor roll.

Herr Ohlin sade också, att han varit den förste som egentligen här begärt att man skulle göra verkliga begränsningar i investeringarna och framför allt då på bostadspolitikens område. Ja, detta är ju mycket möjligt, men jag vill säga, att när vi resonerade om detta inom gruppleddarekonferensen visade det sig att på denna senare punkt en mycket stark tveksamhet kom till uttryck. Det är mycket möjligt att herr Ohlin icke sade något om bostadsproduktionen utan om andra områden och att jag därvidlag hörde fel. Jag minns emellertid ifrån den senaste valrörelsen, att det fördes åtskilligt väsen om bristen på badkar och dylikt och att folk fick flytta in i lägenheter, som saknade sådana bekvämligheter. Jag har inledningsvis velat göra dessa raudanmärkingar. I den mån det blivit några felaktiga citat i vad jag har sagt, får det anses bero på att akustiken i denna sal icke är så särskilt god, utan att det är lätt nog att höra fel.

När jag genomläst bankoutskottets utlåtande i övrigt har jag konstaterat, att oppositionen icke funnit någon samlande linje. Man finner, att bankoutskottets utlåtande mycket väl överensstämmer med det av regeringen deklarerade programmet. Herr Hagberg i Luleå sade, att det var ett anonymt program. Jag har svårt att förstå detta påstående. Det har av statsministern så offentligt redovisats, att det väl rätteligen icke kan förtjäna den beteckning, som herr Hagberg i Luleå vill åsätta det. Det har denna gång visat sig vad man iakttagit tidigare, nämligen att det är svårare att samla sig kring positiv gärning än omkring negativ kritik. I fråga om den negativa kritiken mot regeringen för vad den har gjort och för vad den har underlåtit att göra har det varit mycket lätt för oppositionen att samla sig, men när det nu i anledning av detta bankoutskottsutlåtande har förelegat en möjlighet för den borgerliga oppositionen att komma fram med ett motförslag, måste jag ju konstatera, att för bondeförbundets del finns ingen annan avvikelse än den, att man icke velat vara med om att underskriva, att detta överensstämmer med det av regeringen deklarerade programmet för inflationens bekämpande. Ja, det där förstår jag utomordentligt väl. Det tillhör det politiska spelet att man på det sättet icke vill alldeles i onödan avhända sig ett vapen. Men i sak betyder det ju egentligen ingenting. Vad högern beträffar har den ju avstått från att skriftligen ge uttryck åt vad den innerst inne tycker och känner och föredragit att här utveckla sina ståndpunkter. Jag bortser från den högermotion, som väckts i anledning av regeringspropositionen. Jag tror att ståndpunkterna, sådana de dels deklarerats av talesmännen för folkpartiet och högern och dels sådana som de kommit till uttryck i den folkpartistiska reservationen, visa, att det icke är så lätt att finna samstämmighet inom denna opposition. Och om jag därtill lägger de meningsskiljaktigheter, som verkligen äro till finnandes mellan den borgerliga politiska oppositionen och näringslivets egna organ och dess företrädare, så måste jag säga, att avvikelserna äro ganska betydande. Jag kan icke se, hur det är möjligt att nå en samling och ett enigt program mellan den politiska oppositionen och näringslivets representanter. Ty vad näringslivet vill har, såvitt jag förstår, icke vunnit anslutning från oppositionens sida, kanske med en nyans skillnad för högerns del, där man icke riktigt vet vad man vill. På denna punkt, nämligen frågan om räntehöjningen, kommer man såvitt jag förstår icke att kunna vinna enighet med näringslivets representanter. Jag tror, att det också finnes en del andra förhållanden som göra att det icke gärna skulle vara möjligt för folkpartiet att vara med om att tillämpa det

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

program som har deklarerats från den s. k. näringsoppositionen. Denna politiska riktning tror jag mig i alla fall känna så pass, att jag begriper att det skulle vara en alltför stor självupppoffring att göra detta.

Under sådana förhållanden skulle det väl ändå vara bättre om man såge efter vad det är som man kunde komma överens om. Om jag bortser från de uttalanden, som gjordes av herr Hagberg och som läto helt annorlunda än de signaler, som ljödo under gruppledarkonferensen, är det väl fråga, om man icke skulle kunna komma ett ganska gott stycke fram och kanske tillräckligt långt för att övervinna de svårigheter man för närvarande har att kämpa med. Såvitt jag förstår är man överens om ungefär följande — jag bortser från högerns avvikelser på några punkter.

Man är överens om att avvisa förslag till räntehöjning. Därmed är det också klarlagt för dessa små eller stora kapitalister, som ha velat spekulera mot samhället, att en sådan spekulation lönar sig ej. Jag tror, att det är åtskilligt vunnet med att man på denna punkt har fått fullständig klarhet. Ty om man har fått klarhet om att ett medel icke är användbart, söker man ju efter andra och lämpligare medel.

Vi äro såvitt jag förstår även överens om att göra en kraftig begränsning av investeringarna och att därvidlag utsträcka denna investeringsbegränsning jämväl in på områden, där man måste beklaga, att man får lov att vara med om att göra dessa inskränkningar. Men vill man vinna det större målet, får man därvidlag sträcka sig ett stycke fram. Det är enligt mitt förmenande bättre att nu taga steget något längre än att taga det kortare för att sedan bli tvungen att taga åtskilliga nya steg och därmed också fördröja tillfrisknandet.

Jag tror att man kan säga, att man är väl också överens om att det bör bedrivas en upplysningsverksamhet angående behovet av sparsamhet och göras en uppmaning till folket att i dess eget intresse, där det är möjligt, uppskjuta inköp av varor, som det nu kan undvara. Detta är av skäl, som herr Hall så utmärkt illustrerade, i dess eget intresse därför att det senare kan få en bättre kvalitetsvara och denna därjämte till väsentligt billigare pris.

Man har ju också varit överens om att det borde finnas psykologiska förutsättningar för en sådan upplysningsverksamhet. Jag vet icke hur jag skall tolka det uttalande från den borgerliga oppositionen, som givits här i dag. Men jag måste, herr talman, för egen del säga, att den propaganda, som i detta land bedrivits från Skattebetalarnas förening och från olika PHM-centraler, har icke blott varit osmakliga och vilseledande; även om den kanske varit partipolitiskt matnyttig, så har den till sina verkningar icke varit fosterländsk. Den saken kunna naturligtvis alla vara tämligen överens om. Jag tror icke att jag därvidlag använder några överord.

Jag torde väl också kunna säga — om jag bortser från den tvekan som lyste fram i herr Ohlins anförande — att man skulle kunna vara tämligen överens om att en överbalansering av budgeten är lämplig. Herr Ohlin bestred visserligen att verkningarna vore sådana, att de i och för sig ledde till något återställande av den bristande ekonomiska balansen. Men jag tror, att om staten kan sterilisera ett visst antal miljoner, som sålunda icke komma ut som köpkraft på den allmänna marknaden, måste det verka i rätt riktning. Den saken är väl ganska klar.

Vad man icke är överens om är givetvis beloppets storlek. Det är klart, att man icke kan komma upp till sådana siffror, som näringslivets egna representanter talat om. Man har nämnt 1 500 miljoner kronor o. s. v. Om man skall tvingas in på så långt gående linjer är det möjligt, att det får

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

vissa biverkningar, som herr Ohlin för sitt vidkommande endast snuddade vid.

Ja, herr talman, jag vill säga, att jag icke tror att det finnes några förutsättningar för att genom ytterligare konferenser försöka skapa en överenskommelse, ty det skulle nog visa sig att det bleve en överenskommelse med många reservationer från skilda håll. Det har också visat sig, att medan dessa överläggningar, som ju tyvärr brötos, pågingo, gick mycken dyrbar tid förlorad, enär man ju måste ställa sig avvaktande innan åtgärder vidtoges. Jag tror att det vinnes mera ur samhällets synpunkt, om man nu går till förverkligande av det som man finner vara väsentligt och som såvitt jag förstår har, om än med vissa undantag här och där, ändock i stort sett kunnat godtagas även av oppositionen.

Jag vill sluta med att säga, att det finnes ju ting som man icke kan göra. Jag snuddade vid detta, när jag nämnde att herr Ohlin säkerligen icke skulle kunna vara med om att förverkliga näringslivets program. Men det finnes ju också sådana ting för vårt vidkommande, där vi måste säga, att vi icke kunna vara med. Här ha nu åt det svenska folket, det stora flertalet av medborgare, kanske 90 procent av medborgarna, sedan år tillbaka utlovats skattelättnader. När detta skett, har det också fått stöd från de borgerliga partiernas sida. Ty på den punkten har man, trots vissa nyanser och skillnader, ändå varit med om att skattelättnader äro befogade. Jag tror därför att man måste säga, att det ligger en begränsning i handlingsmöjligheterna redan däri, att för stora skadeverkningar skulle uppkomma, därest man skulle vilja helt enkelt svika de utfästelser som på denna punkt blivit gjorda. Jag tror icke alls att det är nödvändigt för att man skall komma till rätta med den situation som nu föreligger.

Men i fråga om de motsättningar, som funnits när det gällt de stora förmögenheterna och kvarlåtenskapsskatten, är det självklart, att det för socialdemokraterna icke är möjligt att göra ytterligare avkall. Jag hänvisar till vad finansministern sade vid gruppledakonferensen, att han icke kunde vara med om sådana avvikelser som vore väsentliga och ändrade strukturen på det framlagda förslaget eller som vore mera betydande ur rent statsfinansiell synpunkt, men att han vore beredd att diskutera jämkningar. Sådana jämkningar kommo ju också till stånd.

Jag tror att det i längden kommer att visa sig omöjligt att upprätthålla den skrämselfpropaganda, som man lyckats upprätthålla till de tio procentens i detta land förmån på bekostnad av de nittio procentens. Ty om man vill få budgeten icke blott balanserad utan jämväl överbalanserad och om man också vill förverkliga det sociala program, som redan har beslutats och för vilket, såvitt jag fattat saken riktigt, man icke från något håll vill rygga tillbaka, t. ex. när det gäller folkpensioneringen eller barnbidragen, då är det ganska självklart, att det kommer att visa sig, att den finansiella marginalen blir ganska smal, om man icke skulle få in de medel från kapitalet och från de stora inkomsttagarna, som från regeringens sida föreslagits.

Jag skall, innan jag slutar, herr talman, gärna för min del understryka, att när man går till dessa stora begränsningar i fråga om investeringarna, är det klart, att därvidlag också staten måste medverka. Det ingår i regeringens gjorda deklARATION, att en återhållsamhet även i fråga om statens investeringar bör äga rum. Att detta måste ske i allra högsta grad när det gäller anskaffning för militära ändamål finner jag ganska självklart, liksom också, att man bör se till, att i avvaktan på ett mera slutgiltigt resultat ifrån den nu arbetande kommitténs sida man undviker sådana utgifter på den militära sidan som i det nuvarande läget kunna undanskjutas.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Herr **Hagberg** i Luleå erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Fast säger att han känner icke igen Hagberg från mars månad, när dessa överläggningar höllos. Ja, det kanske beror därpå, att då förekommo ej några antydningar om en reformpaus, om lönestopp, om nya indirekta skatter eller om sådana drastiska nedskärningar av byggnadsverksamheten som skulle göra kanske 50 000 byggnadsarbetare arbetslösa.

Det är icke jag som förändrat mig. Jag har icke ändrat mening om vad som behöver göras. Men däremot anser jag det vara en klyfta mellan den linje, som presenterades från herr Fast och hans regeringskolleger, samt den linje som i dag presenteras och som ju uppenbarligen fått borgerlig välsignelse i allt väsentligt.

Sedan säger herr Fast, att Linderot gjorde något uttalande i lönepolitiken i januari månad som herr Fast fann vara bra. Ja, men Linderot sade väl ingenting annat än herr Fast gjorde då och vad regeringen hävdade då, att lönerna skulle höjas. Det var den faktiska innebörden av hela resonemanget, varför herr Fasts invändning på denna punkt förefaller mig vara alldeles utan någon saklig grundval, ifall han skulle vilja därmed antyda, att Linderot skulle vilja vara med på lönestopp eller dylikt.

Herr **Fast**, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Efter denna herr Hagbergs deklaration tjänar det icke mycket till att replikera. Ty antingen måste det vara ett fullständigt minnesfel från herr Hagbergs sida eller också någonting annat, som jag icke vill giva något namn. Det förhöll sig i verkligheten på det sättet, att vad vi diskuterade ju var, att sedan den öppna marknaden reglerats med nya avtal, var det nödvändigt att se till att det bleve en viss återhållsamhet, givetvis inom ramen av den ökade produktionen.

Det står ju alltjämt klart, att i den mån produktionen ökas bör en lönestegring också kunna tillåtas. Det var det vi i det sammanhanget talade om och alltjämt tala om.

Vidare var en av förutsättningarna, att man på rimligt sätt skulle kunna hålla prisnivån. Men den förutsättningen gäller för regeringens vidkommande alltjämt.

Herr **Hagberg** i Luleå erhöll på begäran ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Det var ju riktigt detta, att det var en förutsättning för hela resonemanget, att ej prisnivån skulle höjas. Den förutsättningen finnes ju icke för närvarande. Vad dessutom beträffar detta tal, att lönerna skulle följa produktionsutvecklingen, så mena vi fortfarande precis detta. Där har jag levererat argument som visa, att produktionen ökas oavbrutet. När jag då säger, att jag icke kan finna, att det finnes ens några sådana skäl för ett lönestopp, innebär detta också ett konstaterande, att herr Fast och hans parti övergivit den inställning, som man då tydligen intog, om jag får tro denna version, att lönerna skulle följa produktionsutvecklingen.

Härpå yttrade

Herr andre vice talmannen **Carlström**: Herr talman! Jag kanske icke borde deltaga i denna diskussion — eller rättegång — därför att jag har hela tiden sedan krigets slut haft en annan uppfattning än vad en del av folket här i landet, kanske flertalet, har haft i fråga om hur utvecklingen skulle gå framöver. Jag har vid skilda tillfällen här i kammaren, då det varit fråga

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

om särskilt löneutvecklingen, sagt, att jag trodde att när man en gång bröt ned lönestoppet och lät floden så att säga få fritt lopp, skulle det leda till att man komme i ett läge där man ej kunde stoppa. Det förvånar mig att alla nu här äro så förundrade över att vi kommit i det läge som vi nu befinna oss i. Det är i regel så, att som man bäddar får man ligga. Efter allt detta talande i två dagar i denna sak här i kamrarna undrar jag verkligen om det kan bli någon »ombäddning» som ger verkligt resultat. Vinden tycks blåsa bara i en riktning, och särskilt herr Hagberg i Luleå blåser ju väldigt på. Det är ingen anledning tro att den skall stoppa.

Då jag vågat gå upp i denna debatt är det därför att jag måst göra det med hänsyn till att man nu talar om sparsamhet. Nu uppmanar finansministern och litet var vårt folk att försöka att tillämpa återhållsamhet och sparsamhet. Det låter nästan som om herr finansministern känner sig generad över att man icke vill tro på att han hela tiden haft en god mening, då han talat om detta att vi få försöka att spara och på det sättet komma till ett läge, där penningen får tillbaka sitt värde. Redan vid den tid då vi kanske litet var satsade pengar på att försöka hålla våra beredskapsanordningar uppe, sade herr Wigforss, att när kriget vore slut och vi finge tillbaka dessa pengar så skulle vi kunna köpa mera för dem.

Ja, senare, ett par år efteråt måste han ju erkänna, att det höll icke. Vi fingo icke mera för de pengar vi lånat ut, utan mindre. I dag få vi ju ännu mindre. Men då man nu här uppmanar spararna att taga i på nytt, menar jag, att det är väl en smula förmätet att tro, att de skola sätta tilltro till det där talet, som även herr Hall var inne på, att om vi nu spara skola vi få mera för dessa pengar framöver. Ty man kan väl räkna med att utvecklingen i fråga om intresset för att få mera betalt fortsätter. Och kravet på ökad kompensation leder ju till ökad penningförsämring.

Det är ju så, att människorna äro mycket litet lyhörda, då det säges att nu måste de försöka att sätta i gång med att spara. Vi ha haft ett världskrig. Det har alltid besvärligheter med sig. Vi togo så att säga för tidigt ut det där hoppet, att det skulle bli bättre sedan kriget var slut. Det är icke så lätt att få folk att höra på det örat, sedan herr Myrdal strax efter krigets slut började tala om att nu var det »skördetid». Men jag har i mina politiska föredrag under fjolåret vågat säga: detta kan icke gå bra i längden; vi måste försöka göra klart för oss, att om man bara ökar sina krav från alla håll och icke produktionen ökas, blir det icke bättre. Vi måste försöka göra klart för oss, att om man bara ökar sina krav utan att samtidigt produktionen stiger, kan man icke höja levnadsstandarden. Denna kan endast förbättras genom produktionsökning. Men då man talar till folket om dessa saker märker man, att vid samtal med en och en kan man få dem att inse detta men inte då man träffar dem i flock och farnöte. När det gäller att få kompensation för de stegrade priserna äro alla mycket intresserade, och under dessa år har det också lyckats dem att få bättre betalt. Men spararna, som äro hänvisade att leva på ett sparkapital, vad ha de fått? Jag har aldrig hört statsrådet Wigforss föreslå någon tillfällig löneförbättring för dem. Det är denna grupp som ingenting fått som man nu ånyo vill ha med på sparsamhetens linje och som man vädjar till att hjälpa oss ut ur krisen. Jag har den uppfattningen, att vill man inte säga rent och högt till hela vårt folk, hur det ligger till, även under en valstrid, så vinner man inte sitt syfte.

Det var någon talare från regeringsbanken i första kammaren i lördags som sade, att partierna måste visa att de mena allvar. Det tycker jag att även

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

de enskilda partimedlemmarna skola försöka att tillämpa, när de gå ut ibland folket och vittna om sin tro. Men då skola de också försöka att ge det intrycket genom sina handlingar i riksdagen, att de mena allvar med vad de säga.

Då man läser bankoutskottets utlåtande finner man, att bankoutskottet är oroligt för vad som sker och den utveckling man är inne på. Utskottet säger t. ex. på s. 2: »Med den tillspetsning av läget, som inträtt, bör man härvid enligt utskottets mening icke väja för åtgärder, som eljest skulle framstå såsom mindre tilltalande. Dylika åtgärder komma lättare att godtagas, därest allmänheten oförbehållsamt göres underkunnig om vad situationen kräver.»

På nästa sida skriver utskottet följande: »Villkoret för att jämvikt skall uppnås inom landet är främst, att pris-, löne- och vinstförhållandena stabiliseras. Härigenom hejdas köpkraftsunderlagets tillväxt, samtidigt som kostnadsstegringen begränsas. Utskottet har upprepade gånger framhållit det ömsesidiga samband, som föreligger mellan pris- och lönepolitiken, samt varnat för konsekvenserna av en prisuppdrivande lönestegring. I dagens läge är en sådan varning särskilt befogad.»

När jag hörde en framstående representant för bankledningen, herr Hall, här nyss hålla sitt anförande, gick han emellertid tämligen lätt förbi den sist citerade satsen. Han var rätt så frimodig i fråga om framtiden och sade, att vårt läge var inte så besvärligt. Han menade, att Schweiz, som från visst håll framförts som exempel, inte kunde sägas vara i en bättre situation än vi. Han ville inte tillhöra nationalbanken där. Jag vet inte, om han fått några inviter härom, men då det gällde löneproblemet gick han alldeles förbi detsamma.

Herr Fast sade, att han inte kände igen herr Hagberg i dag från det de råkats vid överläggningen om gemensamma åtgärder till inflationens bekämpande. Jag känner däremot alldeles utmärkt väl igen herr Hagberg i dag. Han och hans parti äro ju de enda här i landet som ständigt kunna tala om ökade löner men icke höjda priser. Han har också här alldeles nyss talat om, att storförfinansen har framskapat detta läge och att man på den sidan ruvar över stora förtjänster som kunna tagas ut av arbetarna. Jag vill inte förneka, att en del företagare ha förtjänat mycket pengar, och jag skulle vilja säga, att då det gäller att komma åt monopolbildning och sådana företeelser inom affärlivet, så har jag för min del lovat att ansluta mig till detta. Jag förundrar mig bara över att det inte gjorts mera under de sista åren i detta avseende, så mycket som man talat om vad som borde ske. Jag skulle emellertid vilja ställa en fråga till herr Hagberg: är det inte så, att den höjda levnadsstandard, som utlovats i efterkrigsprogrammet, vilar på *ökad produktion* och att det alltså är den ökade produktionen som ger oss bättre betingelser? Nu säger visserligen herr Hagberg, att produktionen ökats mer än någonsin, men det är ju därför att produktionen inte *motsvarar penningtillgången* som vi äro i det läge som vi äro, inte sant? Då kan jag inte förstå, att om företagen delat ut sina vinster till arbetarna utan att samtidigt produktionen hade höjts, det skulle kunna bli mera att köpa för dessa pengar. Man kunde naturligtvis ha köpt mera av icke ransonerade varor eller satt in pengar på banken, men själva produktionsresultatet är ju i stort sett det utslagsgivande, och om detta inte håller jämna steg med penningtillgången står man ju på samma ställe trots alla pengarna. Jag kan inte förstå det där talet, att bara vi få bra betalt på alla händer, få vi en höjd levnadsstandard. Det är ju just på den punkten som det för närvarande brister, att vi

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

inte ha produkter som motsvara penningtillgången, och därför söker man nu dra in pengar som man på ett eller annat sätt delat ut. Talet om höjda löner utan att höja priserna kan man ju föra ibland människor, som inte vilja eller ha så stora möjligheter att sätta sig in i de ekonomiska problemen. Jag kan inte tro på det.

Jag skall inte fortsätta så länge till. Jag skall endast till herr Fast säga, då han här talade om att ett ingripande på tidigare stadium skulle ha fått ödesdigra följder, att jag när det gäller investeringspolitik, importreglering och sådana saker inte är så lärd på området att jag kan bedöma, i vad mån dessa kunna vara avgörande för vår valutapolitik. Men jag vill nog påstå, att om vi litet var tidigare hade försökt att tillgripa de åtgärder, som då stått till buds, hade vi undgått att komma i denna besvärande situation.

Jag blev en liten smula förvånad också, då finansministern på sistone som alltid »fick rätt». Han fick rätt i att det var vi, som varnat för denna utveckling och varnat för den stegrade inflationen, som voro skulden till att folk inte skulle vara så intresserade av att nu följa uppmaningen till sparsamhet och återhållsamhet. Jag tror att efter den löftespolitik, som finansministern fört under senare år, behöva inte vi försöka tala om för folket att det kanhända är en smula besvärligt att nu ställa det hela till rätta.

Jag har här inte uppträtt ur några partipolitiska synpunkter. Jag har endast vågat peka på att jag för min del redan från början inte trott på uppfattningen, att när kriget var slut skulle vi kunna få det bra allesamman. Varför skulle vi få det bättre, när hela världen var sönderslagen? Varför skulle inte återverkningarna därute nå även oss? Jag tror inte vi kunna undgå det, och vi ha icke undgått det.

Jag vill säga till sist att vi, som i någon mån skulle ha möjlighet att inom skilda partier påverka opinionsbildningen, måste våga att ärligt träda fram och säga, att vi icke kunna komma fortare fram än de ekonomiska möjligheterna medge. Jag menar inte att vi skola taga tillbaka omsättningsskatten och att vi skulle avstå från folkpensionsreformen eller barnbidragen. Jag tror att detta skola vi försöka genomföra och bära. Men det kan ju hända att det finns mycket annat som man radar upp och i nästa valstrid lovar att genomföra! Man borde nog vara litet försiktigare på denna punkt.

Det är givet att våra nationalekonomer, finansmän och andra, som äro väl insatta i förhållandena, ha mycket att lära oss i sådana här situationer, men kanhända måste det också till en smula av det gamla bondförståndet. Ju mer man lånar ju mer blir man skyldig, heter det, och den som lever över sina tillgångar kommer till sist i ett besvärligt läge. Jag tror att det i nuvarande situation är nyttigt att erinra sig detta, eftersom vi alla äro överens om att det nu är besvärligt och inte så roligt längre som vi trodde det skulle bli strax efter det kriget var slut.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Hagberg** i Luleå erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! I anledning av vad herr Carlström frågade mig vill jag säga, att den knapphet på varor, som för närvarande råder, är ju ändå relativ. Jag anser inte några hinder för exempelvis de medlemmar av svenska folket som inte på grund av sina dåliga inkomster kunna köpa ut sina livsmedelsransoner att tillfredsställa även sådana köpbehov, därest de hade inkomster. Det finns ej heller några hinder för en massa människor att exempelvis förnya sin garderob. Skor är det absolut ingen knapphet på. Det finns

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

ingen brist på möbler och dylikt. Det skulle vara möjligt för många, många familjer i detta land att genomföra en förnyelse eller komplettering av sitt möbelförråd med de nuvarande tillgångarna. Det finns tomter, som det absolut skulle vara möjligt att köpa för många, som hoppas att en gång kunna skaffa sig en egen tomt, utan att det påverkar den aktuella knapphet, som finns på vissa konsumtionsvaror. Det var lösningen på den ena frågan.

Den andra frågan gällde löner kontra priser. Det är absolut möjligt enligt vår mening att om man utnyttjar den förändring i priskontrollagen, som i förrgår beslöts av riksdagen, åstadkomma en sänkning av priset på många, många olika varor i detta land. Det hade vidare varit möjligt att ge bönderna de 200 miljoner kronor de begära om året och ge dem det under 8—10 år framåt, om man kunde taga ut en sådan engångsskatt, som alla partier under krigsåren voro eniga om att man kunde uttaga men som man sedan sprungit ifrån.

Det är alltså ingen motsägelse i en paroll att man både kan sänka priserna — ty det kan man göra på många varor — och höja lönerna. Den frågan gäller nämligen en omfördelning av den inkomst som redan finns.

Herr andre vice talmannen **Carlström**, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Far man nu alldeles vilse, herr Hagberg, om man säger, att det är bristen på varor som gör att priserna bli höga? Jag skall inte ingå i någon diskussion med herr Hagberg om dem som inte kunna köpa skor och kläder därför att de inte ha tillräckligt med pengar. Jämför man priset på en konfektionssydd kostym i Stockholm i dag med det pris som gällde för samma vara innan lönehöjningarna ägt rum, måste man konstatera att köparna icke ha svårare att komma över en sådan nu än före kriget. Snarare tvärtom.

Sedan talade herr Hagberg om priskontrollen. Jag kunde inte taga del i debatten om priskontrollen häromdagen, därför att jag var upptagen i talmansstolen, men tycker inte herr Hagberg att man skulle kunna ha en priskontroll också på vissa andra områden, t. ex. beträffande lönerna? Om en arbetare kommer ut till en lantbrukare för att t. ex. se om en rörledning eller utföra annat reparationsarbete och tar 35 kronor om dagen i arbetsförtjänst, skulle man inte då kunna tala om att det också där vore skäligt med en viss priskontroll?

Herr **Hagberg** i Luleå erhöll på begäran ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Om denne byggnadsarbetare får 35 kronor om dagen får han ju lika mycket som herr Carlström, då han sitter här som riksdagsman. Det är nog en ganska allmän uppfattning bland riksdagsmännen, att ett arvode på 35 kronor om dagen är verkligen i knappaste laget. Att sedan en massa småbrukare ha för dålig inkomst för att kunna klara de nuvarande utgifterna för byggnader är ju en annan sak, och den kan ju inte botas av att man söker genomföra exempelvis en reducering av byggnadsarbetarnas i allmänhet icke höga löner.

Jämväl herr andre vice talmannen **Carlström** erhöll på begäran ånyo ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag har inte talat om inkomster på 35 kronor om dagen kontra riksdagsarvodena, ty jag har inte velat jämföra vare sig mitt arbete eller herr Hagbergs med dem som utföra dessa byggnadsarbeten. Den saken kunna vi ju lämna. Det är inte gott att säga vem som är värd den mesta betalningen.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

I varje fall är det så, att den jordbrukare, som skall betala 35 kronor om dagen för dessa arbeten, har ingen möjlighet att täcka så höga löner med priset för sina produkter. Det finns nog en ganska stor olust bland bygder-nas folk för vad som sker på detta område, och jag skulle verkligen vilja rekommendera herr Hagberg att närmare undersöka detta förhållande.

Härpå anförde:

Herr **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag försatt tyvärr möjligheten att höra herr Hagbergs inlägg i dagens debatt, men jag utgår ifrån att herr Hagberg fortfarande står på samma linje varom vi voro eniga inom den s. k. partiledarkonferensen. Vi voro eniga därom att de pågående löne-aktionerna skulle genomföras, men därefter skulle inga löneökningar äga rum. Man skulle försöka leda det därhän att inga löneökningar skulle företagas med mindre produktionen ökade och gav sådant utslag, att löne-ökningar kunde ifrågakomma. Då herr Hagberg och även hans partikamrat i första kammaren hade precis denna uppfattning och samtidigt voro på det klara med att jordbruket måste ha den bättre inkomst, som de pågående lönerörelserna gävo anledning till, förmodar jag att man från det hållet inte gått ifrån denna ståndpunkt. Eljest kan det vara angeläget att en annan gång, då vi diskutera dessa frågor, ha någon som sitter bredvid och stenograferar vad som sägs på dessa överläggningar, så att vi ha svart på vitt på vad som förekommit. Det är inte rimligt gentemot arbetarna att gå ifrån den ståndpunkt, som herrarna från det kommunistiska partiet intogo den gången och som jag tyckte var fullt riktig. Jag beundrade verkligen herrarnas stabila ståndpunkt, när ni käckt och klart förklarade, att det finns ingen förnuftig företrädare för Sveriges arbetare som går in för en annan linje. Då är det väl inte så stor förlust att jag inte hörde inlägget i dagens debatt, om det inte finns en förnuftig företrädare för Sveriges arbetare som kan ha en annan linje. Jag utgår från att herr Hagberg fortfarande står på den linjen, och det gör väl herr Linderot också.

När vi nu två år efter krigets slut diskutera det för vårt folk så viktiga valutaproblemet, skulle jag ju tyckt att det hade varit ganska angenämt, om man kunnat kalla detta för en tillfredsställande skördefest, men det kan man ju inte säga att det är. Det råder ju oenighet på vissa ställen, och skörde-resultatet har blivit relativt magert. Jag kallar det skördefest därför att det är ungefär två år sedan man sade, att nu måste samlingsregeringen upphöra, ty nu är socialismens skördetid kommen. Det var ju relativt gott om valutor den gången, och det var en relativt god finansiell ställning även i övrigt. På två år har man misshushållat med dessa tillgångar, och vi stå nu här och gnabbas med varandra på denna skördefest, ty jag menar att skörden är väl slut? I vart fall ha valutatillgångarna sjunkit ihop väsentligt, och det beror väl på att det parlamentariska systemet inte har givit möjlighet för någon att slå näven i bordet och säga, att vi kunna inte använda så mycket av våra valutor, det går på tok därest vi icke kunna öka vår export och även ta ut det pris vi kunna få.

Nu stå vi som halvstora pojkar som kivas om vilken som har den största skulden och skylla på varandra, varför man inte gjort det och gjort det. Herr Fast sade som en mycket god försvarsadvokat för regeringen, att oppositionen hade inte funnit något annat än vad som framgår av detta utskottsut-låtande. Nej, vad som föranleder det myckna resonemanget är väl att vi inte ha vidtagit åtgärder som hindrat att vi kommit i denna beklagliga ställning. Vi ha dröjt alldeles för länge. Det kan hända att oppositionen skall dela skul-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

den med regeringen. Jag tycker att det inte är så mycket att tvista om, men jag skall försöka klargöra vissa synpunkter, som jag såsom tillhörande oppositionen har framfört inför en trängre församling, där man försökte komma till ett positivt resultat. Vad jag mest förvånade mig över i dagens debatt var att finansminister Wigforss gick långt ifrån sin frihetsälskande åsikt, att i ett parlamentariskt styrt samhälle oppositionen skall få lägga fram sina synpunkter på ett klart och tydligt sätt, utan att detta skall betraktas såsom ett försök att trakassera den sittande regeringen. Något sådant är fullständigt främmande för mig, ty det kan ju inte tjäna något förnuftigt ändamål att trakassera regeringen. Att säga ifrån att den bedömt läget fel kan inte kallas att trakassera. Det är endast klart utsagt vad som hänt. Jag kommer väl själv aldrig i någon regering mer, men om så skulle bli fallet, skulle kanske även jag bedöma läget fel, och då skulle jag inte betrakta det som trakasserier, utan som uttryck för omtanke om folkets bästa därest erforderliga åtgärder dröjt för länge. Jag vill inte måla tavlan så svart att jag säger, att detta är hopplöst och att vi skola ge upp det hela, utan jag tror att vi kunna klara upp detta om vi hjälpas åt. Men vi kunna inte låta rullan gå som tidigare. Vi kunna inte nu bjuda på apelsiner och sådant, som herr Myrdal trodde han skulle kunna, men om det blir möjligt att öka exporten och därigenom få in mer valutor kanske vi åter kunna börja importera även mindre nödvändiga livsmedel och dylikt.

Finansministern sade även en annan sak, som jag inte kan låta stå obesvarad. Han sade beträffande löneutvecklingen för arbetarna, att samma uppmärksamhet inte riktats mot andra inkomststegringar, och han menade då förmodligen inkomststegringar för de större löntagarna och företagen, däribland även jordbrukarna. Hade han inte i detta sammanhang sagt, att bondeförbundet också är med där, skulle jag aldrig ha svarat på det, ty jag tänker inte svara för oppositionen utan endast för det parti jag företräder. Jag vill då hänvisa till protokollet från förra årets remissdebatt. Jag sade den gången på tal om det bevingade ordet »folkets väl går före storfinansens», att det inte var riktigt att använda slagord som inte hålla streck, ty om regeringen menat allvar med detta slagord, skulle den i tid ha vidtagit åtgärder för att minska de stora inkomsterna från industrien. Dessa leda nämligen obetingat till höjda löner för industriarbetarna, och det i sin tur kommer att öka klyftan mellan dessa och de tyngst arbetande människorna, dem som jag representerar och tillhör.

Man gjorde emellertid ingenting åt detta. För mig står det fullständigt klart att med den upplysning och de representanter som Sveriges arbetare ha kan man överhuvud taget inte tänka sig, att de inte skulle göra anspråk på att få del av dessa vinster. Vinsterna bestå i rätt stora utdelningar — därest utdelningarna tidigare gått upp till 10—12 procent, förbjöd ju inte lagen om begränsning av utdelningen högre utdelning — och vidare ha vissa industrier delat ut gratisaktier. Det gäller kanske inte så stora belopp, mätt med regeringens måttstock, men en människa som rör sig med mindre summor tycker det är rätt mycket att ett företag kan dela ut ett 60-tal miljoner kronor i gratisaktier. Om man i tid begränsat dessa vinster, hade enligt min mening lönehöjningarna inom industrien inte uppstått.

När vi på partiledarkonferensen diskuterade dessa problem, betraktade vi det, åtminstone inom den grupp jag representerar, som en självklar sak att lönerna för dem som äro anställda i dessa vinstgivande företag måste komma att stiga, och detta i sin tur måste innebära, att detta stora antal människor får en väsentligt ökad köpkraft. Vad skall man då göra för att de skola få

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

någon glädje av denna löneförbättring? Det kan ju inte vara någon glädje med att människorna få några hundra kronor mer om året, om de samtidigt för de varor de behöva måste betala lika många hundra kronor mer. Jag räknade med att regeringen skulle finna det angeläget att se till att det blir en verklig standardförbättring och inte bara fråga om att byta pengar. Jag sade då som min bestämda mening, att det enda medlet är att minska investeringarna inom byggnadsverksamheten. Jag kanske drev något för hårt på en minskning av bostadsbyggnadsverksamheten, men jag menade att vi måste gå alla vägar.

Partiledarkonferensens misslyckande ha vi tidigare diskuterat. Det påstods till och med från regeringshåll, att anledningen var att den s. k. oppositionen — man försöker ju lägga allt jäkelskap på oppositionen — ansåg dessa lönestegringar vara skadliga. I verkligheten var det tvärtom. Jag hade redan ett år tidigare sagt, att det måste bli en given följd av den ekonomiska politik, som tillåter sådana vinster inom vissa företag, att arbetslönerna stiga. Om arbetslönerna öka inom vissa områden, vilja självfallet sedan arbetarna inom övriga områden också ha ökade löner. Detta gäller naturligtvis även dem som arbeta inom jordbruket, såväl de självägande som de anställda. Vi ha ju länge varit eniga om att söka minska skillnaden i inkomst mellan jordbrukarna och andra grupper. Jag tror risken är rätt liten för att jordbrukarna — och jag går så långt att jag även säger lantarbetarna — skola förstöra de pengar de kunna få. De äro ju av naturen sparsamma, och de ha fått vänja sig att leva i mycket bistra tider, när vi drevo den s. k. ekonomiska liberalismens politik även på jordbrukets område. Det sitter i dem ännu, att de skola ha något kvar, ifall Barrabas skulle släppas lös igen. Nu tror jag med hänsyn till de uttalanden som gjorts här, rörande den framtida jordbrukspolitik, att det aldrig skall ske.

Partiledarkonferensen sprack visst inte därför att det rådde oenighet om den lönestegring som ägt rum — den var en naturlig konsekvens av utvecklingen — men den sprack därför att jag ville att vi skulle minska investeringsbudgeten till en och en halv miljard. Siffran kan naturligtvis diskuteras, men om jag inte missminner mig, har regeringen tillkännagivit genom radion — om det stått i tidningarna skulle jag inte våga tro det, ty då kunde det vara feltryck — att investeringsbudgeten skall nedskrivs till 1 650 miljoner. Det belopp jag föreslagit låg således inte så långt från denna siffra, men vid konferensen sade regeringen ifrån, att den inte tänkte gå under 2,2 miljarder. Man frågade till och med, varmed man skulle sysselsätta de människor, som skulle bli lediga genom minskningen av byggnadsverksamheten. Jag hade mitt recept: de måste ha klart för sig, att nedskärningen skulle bli så stor, att det inte var någon mening att vänta på ett nytt arbete i samma bransch, utan att de måste söka sig till annan verksamhet. De män, med vilka byggnadsarbetarkåren ökas varje år, skulle placeras i annan produktion. Därigenom skulle vi ha nått ett syfte som jag tycker är riktigt då det gäller att förhindra en osund utveckling på det ekonomiska området, nämligen att öka produktionen av varaktiga konsumtionsvaror, och de lediga arbetarna skulle sysselsättas i tillverkningen härav. När regeringen proklamerat, att vi böra söka nå detta syfte och utskottet sedan understrukt detta, tycker jag vi inte ha så mycket att kivas om. Herr Fast sade, att oppositionen inte funnit någon annan samlade linje, men vi äro praktiskt taget samlade, och det finns ingen opposition i detta fall, enär regeringen tycks ha resignerat inför verkligheten.

Vad vi diskutera är emellertid huruvida vi behövt befinna oss i detta läge

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

om det funnits någon som haft både makten och modet att genomföra en dylik åtgärd. Makten har inte regeringen saknat, men möjligen modet. Den har varit rädd att de andra partierna skulle, vad heter det nu, politisera om detta och att regeringspartiet därigenom skulle mista en del av sin valmanskår, men jag vill säga: åt helsicke med valmanskåren! Jag tror vi skola kunna komma överens om att detta varit verkliga läget. Utskottet har på vissa punkter skrivit meningar, som lika bra kunde vara borta. Det gör väl ingenting om de stå där, men jag tycker det är meningslöst att uttala sig så koncist och klart om att en viss åtgärd inte kommer att få någon verkan, ty det veta vi inte. Jag håller därför med de reservanter, som föreslå, att dessa meningar skola strykas, ty betänkandet får ändå precis samma värde.

Sedan har det talats om fullmakten man skulle ge Kungl. Maj:t. Den ger man naturligtvis i fullt förlitande — och jag är kanske den som litat mest av alla på Kungl. Maj:t — på att den inte skall missbrukas, efter allt vad som hänt. Om fullmakten behövs, får den givetvis användas. En av riksbankens män har här högtidligen förklarar, att den skall användas med mycken varsamhet, och vi få väl räkna med att så kommer att ske.

För att sedan säga någonting bestämt och konkret beträffande näringsorganisationernas yttrande vill jag meddela, att jag inte kan vara med om att uppskjuta folkpensioneringen, och jag tror inte heller det är nödvändigt för att få ekonomisk balans i samhället. Jag sade detta på rundabordskonferensen — sedan kom jag bort från den tillställningen. Det föreföll mig vara ett märkvärdigt påstående, att folkpensioneringen är inflationsdrivande. Jag kan inte finna, varför dessa människor, som skola få 1 000 eller 1 600 kronor om året och som kanske ha den minsta ersättningen för sina insatser i samhället, skulle bli offer för en inflationshämmande åtgärd och inte få sin folkpension. Om regeringen också har denna mening, komma vi således överens även på den punkten. Jag tror överhuvud taget inte det är någon som på allvar kräver, att folkpensioneringen skall uppskjutas.

En annan sak som man kan diskutera är barnbidragen. Mitt under brinnande krig motionerades det från högerpartiet om större familje- och barnavdrag. När kommittén blev färdig med sitt betänkande tillhörde jag regeringen. Jag sade då, att jag inte kunde gå med på förslaget och att jag måste reservera mig, om det lades fram en proposition om saken, ty det skulle ju innebära, att man förbättrade avdragsmöjligheterna bara för dem som voro nog lyckliga att ha så stora inkomster, att de kunde få hela avdraget. Vi måste därför finna en annan väg. Vi kunna ge dem tillfredsställande avdrag, som behöva det och som ha det största antalet barn. Det kan ju hända, att det skulle hjälpa om man ruckade på bestämmelserna, men jag kan inte finna det riktigt att man belastar de barnrika genom att uppskjuta införandet av barnbidragen.

När allt kommer omkring stå vi sedan regeringen resignerat tämligen eniga om detta utskottsbetänkande, och även på de punkter, där våra representanter reserverat sig, är det nu klart, sedan regeringen proklamerat sin ståndpunkt. En fråga återstår emellertid. Gälla de 1 650 miljonerna för året, eller skall man dessutom utföra allt som står över sedan årets början? Det kan ju hända, att det står kvar 550 miljoner till förfogande, och då äro vi uppe i 2.2 miljarder. Om man inte är på det klara med detta, kan man göra ett observandum, men det antar jag statsministern kan svara på. Om vi ha 550 miljoner som stå kvar och om vi under ett år förutom detta även skola utföra arbeten för 1 650 miljoner, då vinna vi ingenting, och då klara vi inte balansen heller. Jag vill som min bestämda mening säga, att envar måste göra vad han kan. Jag har under 1930-talet varit med mer än en gång om

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

att göra upp principerna för statens medverkan till att människorna inte skola sakna arbete. Det parti jag företräder står fullständigt enigt om att staten skall hjälpa till att motverka arbetslöshet. Dess bättre ansluta sig också praktiskt taget alla numera till den fulla sysselsättningen. Men har inte regeringen drivit alltför mycket på arbetarrörelsens efterkrigsprogram? Vi ha ju alla gjort upp efterkrigsprogram, men de äro väl uppgjorda med utgångspunkt från att konjunkturen skulle väsentligt försämrast. I stället springer nu konjunkturen iväg så att vi inte kunna styra den. Följaktligen är det nödvändigt att se till, att en människa, som blir sysslös inom ett område, skall sysselsättas inom ett annat område, om det finns tillgång till arbete i närheten, även om han är gammal eller måste resa en kortare sträcka till arbetet.

Vad jag menar skall jag säga rent ut. I vintras blev det stopp i byggnadsverksamheten i vissa samhällen. I Nyköping måste sålunda 200 byggnadsarbetare inställa arbetet på grund av väderleken. Vi veta ju, hur ont det är om brännved, som medför brist på bränsle även till industrierna, och om inte industrierna kunna upprätthålla driften, uppstår det arbetslöshet för de människor, som äro anställda där. Det sades då, att man borde försöka få ut byggnadsarbetarna att hugga ved, men från dessa svarades att när det bara var tre veckor kvar, ansågo de det vara bättre att »stämpla» under den tiden. Är det möjligt att arbetslöshetspolitiken bedrivs på ett sådant sätt, när det fattas nödvändiga konsumtionsvaror, som vi skola söka förbilliga i hela folkets intresse? Då kan det väl inte vara möjligt att människor som kunna få sysselsättning inom vedavverkningen gå och stämpla? Därest de stämpla uppåra de ju pengar från staten utan prestation. Vi äro då inne på fel väg, och det hjälper säkerligen inte enbart med att vi i stor utsträckning minska investeringarna. Jag tror att vi måste minska investeringarna och samtidigt se till att arbetskraften blir placerad i produktionen av nödvändiga varor.

Jag kanske också till sist skall säga, att jag är ense med dem som inte tro, att en räntehöjning skulle få någon större verkan. Jag tror att räntorna måste höjas högst väsentligt, om det skall ha någon inverkan, men det skulle medföra en ökning av produktionskostnaderna, bland annat för den lilla byggnadsverksamhet vi kunna upprätthålla, samtidigt som den ökar jordbrukets produktionskostnader, vilka snarare böra bli lägre, enär livsmedelspriserna inte kunna höjas i vilken utsträckning som helst. Jag menar följaktligen, att en mindre räntehöjning inte spelar någon roll för investeringarna. Dem får man söka förhindra med andra medel. Vi kunna vara eniga om att försummelser äro gjorda — låt gärna oppositionen ha någon skuld i de försummelserna, om regeringen inte vill bära hela ansvaret — men låt oss vara ense om att vi måste minska investeringarna och se till, att människor som äro arbetslösa sysselsättas inom sådant arbete, som är nödvändigt, och att de inte få understöd i dessa tider. Om vi göra det, tror jag vi skola klara oss igenom den svåra tid, vari vi befinna oss och som kan ligga framför oss.

Hans excellens herr statsministern **Erlander**: Herr talman! Jag tror inte jag överdriver, om jag säger, att den deklaration, som nyss avgavs här av herr Pehrsson-Bramstorp, utgör det värdefullaste inslaget i dagens debatt. Otviveltaktigt märkte nog också kammaren, att bakom den lekfulla ton, som han använde, dolde sig en allvarlig strävan att se på det som är det väsentliga i dagens läge. Jag noterar det med tillfredsställelse, och jag noterar också med tillfredsställelse, att herr Pehrsson-Bramstorp inte ville tala å oppositionens vägnar utan allenast å sitt partis vägnar. Han förklarade sig vara överens

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

med regeringen om praktiskt taget alla de punkter, som ingå i regeringens program: om vinstbegränsningen, priskontrollens utvidgning, importregleringens handhavande på sådant sätt, att vi få in viktigare varor till landet, investeringsbegränsningen, utgiftsbegränsningen, fullföljande av det sociala reformprogrammet hela raden igenom — en deklaration som, såvitt jag kan se, liksom herr Gränebos i första kammaren i lördags till stora delar eller i allt väsentligt täcker regeringens åtta punkter.

Om det sedan är mitt minne eller herr Pehrsson-Bramstorps minne som sviker, när vi diskuterade vad som hände på partiledarkonferensen, kanske vi skola lämna därhän. Jag måste i alla fall säga, att jag fick icke den föreställningen på partiledarkonferensen, att vad som var anledningen till att den gick sönder var oppositionens iver att begränsa investeringarna, som inte i tillräcklig utsträckning motsvarades av en liknande vilja från regeringens sida. Jag vill fästa uppmärksamheten på att i den deklaration, varmed regeringen inbjöd partiledarna till samverkan, ingick ett tillbakaträngande av investeringarna. Jag skall villigt vitsorda, att herr Pehrsson-Bramstorp var den av partiledarna, som mest energiskt hävdade den synpunkten. Men att han mötte någon motvilja från regeringens sida att gå honom till mötes på den punkten, tror jag icke. Någon siffra nämndes inte då, men jag erinrar mig, att när vi debatterade investeringarna och det var fråga om vari begränsningen skulle bestå och man nämnde, att bostadspolitiken skulle bli föremål för nedskärning, riktades inte från regeringens håll kritik mot en viss begränsning. Jag skall senare komma tillbaka till vad som enligt min mening gjorde, att en konferens, där man beträffande de praktiska linjerna varit enig, ändå gick sönder. Jag skall återkomma till det, när jag i ett senare sammanhang går in i polemik mot en annan av partiledarna.

Till herr Hagberg i Luleå skulle jag vilja säga, att vi kanske ta upp diskussionen med honom på annan plats. Herr Hagberg har gjort en ny frontförändring och angriper nu regeringen. Det är klart, att den panik, som har gripit det kommunistiska partiet inför de ständiga katastrofvalen i fackföreningsrörelsen, har gjort, att man börjar fundera på vilken taktik man skall använda. Den taktik som det socialdemokratiska partiet använt mot kommunistiska partiet har visat sig framgångsrik. Vi komma att fullfölja den. Herr Hagberg i Luleå får välja position var han vill, men när han påstår att kommunisterna i mars månad inte voro med om tanken på en begränsning av inkomsterna, vill jag erinra om att i den proklamation, som socialdemokraterna och kommunisterna voro beredda att skriva under och som till stor skada för vårt näringsliv inte blev underskriven av de borgerliga partiledarna, fanns det en punkt där det uttryckligen stod, att i fråga om utvecklingen på längre sikt hade man varit enig om att inkomsterna i pengar efter de för närvarande eller i en nära framtid aktuella justeringarna — det var jordbrukspriserna som åsyftades — icke böra stegras ytterligare förrän en förbättring av produktionen lämnar utrymme därför. Det är klara verb. Det är en formulering som är skriven av folkpartiledaren herr Ohlin och uttryckligen accepterad av herrar Hagberg och Linderot i partiledarkonferensen. Man behöver kanske inte fortsätta diskussionen inför detta forum, herr Hagberg, längre men vi skola nog komma tillbaka på arbetsplatserna. Herr Hagberg — jag kan icke neka mig att säga det — säger, att regeringens åtta punkter äro ett anonymt aktstycke. Det är det kanhända för Ny Dags läsekrets, eftersom det inte ansetts lämpligt att där trycka av det. Det är den enda tidning i landet, som inte gjort det. Jag förstår, varför man inte tryckte av det. Om kommunisterna skola mobilisera en arbetaropinion mot regeringen,

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)
går det lättare, om man döljer vad man mobiliserar emot. Annars torde det blivit litet svårare.

Jag skulle vilja säga ett ord till min partivän herr Hall. Han har så rätt i att det inte är något lyckat med en lång sommarriksdag. Om den här vore ett exempel på hur det ser ut när man inte har en höstriksdag, ville han bara konstatera, att regeringens planer misslyckats. När jag i remissdebatten antydde min avsikt att försöka komma fram till en tillfredsställande ordning, sade jag uttryckligen, att damerna och herrarna i riksdagen få denna gång ursäkta, att det kommer att bli en mycket lång riksdag och en mycket besvärlig sak att manövrera. Å andra sidan har det faktiskt gått bättre än jag trodde då, ty vi få väl ändå säga, att så länge inte skattepropositionen är behandlad av riksdagen, förlora vi ju ingen tid. Alltså ha vi ännu inte förlorat en enda dag. Vi kunde icke skiljts förrän skattepropositionen varit klar. Nu säges, att den inte kommer på riksdagens bord förrän omkring den 12 juli, och är det riktigt, tror jag vi kunna försäkra, att vi inte förlorat en enda minut genom det sätt, på vilket regeringen lagt upp arbetet, och då är det väl en stor vinning i tid som vi uppnått, visserligen med stora uppoffringar för både riksdagsmännen och utskottens kanslier, att man ändå hunnit med den arbetsprestation som gör det möjligt för konungens kansli att komma i takt med arbetet. Jag har själv suttit i två av de mest arbetstyngda departementen, och jag vet, hur jag skulle vilja ha riksdagsarbetet ordnat för att både riksdagen, departementen och regeringen skulle kunna känna trivsel med sitt arbete och även få ut det mesta möjliga av det. Jag är ingen motståndare till höstriksdag. Det kunna vi diskutera en annan gång. Men en höst måste vi försöka få fri, och så skola vi göra vårt yttersta för att nästa år komma i tid med materialet till riksdagen, så att vi få en vårriksdag, som slutar relativt tidigt.

Till herr Hagberg i Malmö skulle jag vilja säga, att nästan allt vad han sade var klokt, som det ofta är. Jag har inte mycket att polemisera emot. Den fråga som han uppehöll sig särskilt vid var: hur skall man öka produktionen, när folk springer från den ena arbetsplatsen till den andra, när alltså rörligheten är så betydande? Förstå ni inte att det inte är möjligt att öka produktionen under sådana förhållanden, sade han. Överrörligheten på arbetsmarknaden är ett av de problem, som diskuterades på partiledarkonferensen, men jag tillät mig, för att se om det fanns något intresse för det, fråga, om man var villig tillgripa tvångsåtgärder på ett eller annat sätt. Det avvisades av alla, liksom jag själv givetvis var motståndare till det. Ingen i församlingen hade egentligen något annat uppslag än det jag förordade. Jag antydde propaganda och vädjanden. Herr Hagberg i Malmö menade och förväntade, att finansministern skulle framhålla vikten av att man stannar på arbetsplatserna och inte springer från den ena arbetsplatsen till den andra utan anledning. Sådana vädjanden ha gjorts tidigare. Vi ha förhandlat med fackförbunden, och jag tror, att de äro fullt överens om att det är en stöld från det gemensamma, om man gör det utan någon anledning och utan hänsyn till andra arbetargrupper. Jag tror, att man är överens om att man inte skall göra några ingripanden, som skulle innebära risker för arbetsfriheten, utan att man skall upplysa och vägleda.

För övrigt visar ju erfarenheten, att de arbetsgivare, som hårdast drabbas av snabbhet i omsättningen, äro inte alltid mönsterarbetsgivare. Man kanske borde fråga sig, om man inte genom en förbättring av arbetsförhållanden och arbetsvillkor skulle kunna komma en bit på väg.

Sedan nämnde herr Hagberg något om sparandet. Jag skall inte ge mig

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

in på det. Tiden är för långt framskriden. Jag kanske får tillfälle replikera honom på den punkten någon annan gång.

Jag kommer nu till herr Ohlin. När jag lyssnade till herr Ohlin i morse, fick jag det intrycket, att han måste vara en lycklig människa. Han har alltid haft rätt, han gör alltid rätt, han tvekar aldrig om vilka vägar man skall gå, han visar dem, och han kan alltid peka på att så sade han och så har det gått. Ja, herr Ohlin är ju en märklig man. Han har gjort betydande insatser i svensk politik. De enligt min mening båda viktigaste har han gjort i nära samarbete med herr Wigforss. Det första var ryssavtalet och det andra var omsättningsskattens borttagande. Det är, såvitt jag vet, herr Ohlins bestående insatser hittills i svensk politik. Fortsätter han att samarbeta med herr Wigforss på samma sätt som i dessa två punkter, så kanske det kan bli goda resultat även i fortsättningen.

Inte bara herr Ohlin är lycklig. Landet är lyckligt. Herr Ohlin skildrade nämligen, hurusom regeringen följer honom. Han visar en sak, och regeringen kommer efteråt. Det är klart, att vi inte äro så begåvade, så vi måste ha litet mer tid på oss, men vi komma i alla fall. Och på varje punkt har regeringen rättat sig efter herr Ohlin. Då måtte ju Sverige vara ett lyckligt land, som har en oppositionsledare, som vet allt, kan allt och aldrig tänker fel och som är befriad från alla de bekymmer, allt det administrativa småplock, som vi i regeringen sitta och knåpa med. Bara vi följa hans anvisningar går allting bra.

Emellertid, herr talman, var det en sak, som var litet besynnerlig. Herr Ohlin hejdade sig ett ögonblick. Just nu hade han intet råd att ge, just nu när läget är så allvarligt och alla människor säga, att nu måste vi handla, så säger han: »Nu finns det två vägar. Den ena är en hård väg, den andra är en mild väg. Hur man skall göra vet jag inte. Jag ger inga rekommendationer, men vilken väg som regeringen än väljer, skola vi inte utnyttja det partitaktiskt.» Alltså, i ett läge, då vi verkligen skulle behöva ett råd av en klarsynt och skarpsinnig man, då har han intet råd att ge just nu. Han säger, att läget nu är så bekymmersamt, att han inte kan säga, om vi skola gå på den hårda eller den mjuka linjen. Nu måste regeringen kliva fram med sin högre vishet, och så skola vi vara snälla efteråt. Det måste därför vara något fel på hela bilden av en skarpsinnig och klarsynt man, som alltid tidigare har sagt det förlösande ordet. Varför gör han det inte nu? Herr Ohlin själv gjorde en antydning att han målat sin bild i något för ljusa färger. Efter det han sagt att regeringen på alla punkter följde honom, fortsatte han: regeringen är omöjlig att samarbeta med, den är så envis. Det är väl inte så farligt med den envisheten, om vi på alla punkter ge vika och följa oppositionens anvisningar.

Denna lilla antydning gjorde, att jag blev misstänksam, så omisstänksam som jag annars är. Jag började leta litet i mitt minne bland mina mycket bristfälliga nationalekonomiska kunskaper, och då kom jag ihåg, att vid en nationalekonomisk seminarieövning i Lund var det en gång en adept, som, då vi diskuterade krisen efter förra världskriget och prisstegringen, hänvisade till vad en känd nationalekonom yttrat. Sedan steg emellertid en annan upp och sade, att ungefär en månad efteråt hade samme nationalekonom sagt alldeles tvärtom. Då sade den kloke seminarieledaren: »Ja, men det är en riktig nationalekonom. Han har alltid två meningar om samma sak, så att han alltid får rätt.» Jag kan inte neka till att herr Ohlin ger intryck av att vara en riktig nationalekonom. Ty tänk så många gånger som han haft två meningar om samma sak.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Vi skola ta historien om investeringsbegränsningen. När man läser herr Ohlins anföranden och läser folkpartipressen, får man det intrycket, att herr Ohlin har på ett tidigt stadium fört en energisk kamp mot investeringarna, och det var med stor risk för folkpartiet, som han gjorde det under valrörelsen i somras. Det var nog inte riktigt så. Den 24 augusti yttrade herr Ohlin — det är var alltså under valrörelsen — att på grund av vanstyret minskar byggnadsverksamheten. Det hela har skötts så, att vi under sista året få färre bostäder än vi skulle ha behövt. Det centrala byråkratiska systemet har misslyckats på bostadsbyggandets område. Allmänheten har anledning att se med misstroende på socialisternas försök att göra ett dylikt system permanent. Det finns starka skäl, sammanfattade han, för att man med ett fastare system på längre sikt skall bygga flera, bättre och billigare bostäder, ty det är vad folket behöver. Någon vidare heroism i valrörelsen vittnar ju inte det uttalandet om. Vad diskussionen under valrörelsen gällde var inte investeringsbegränsning; utan det var, att man arbetade med ett system, som enligt herr Ohlins mening inte utnyttjat tillgängliga materiella resurser i sådan omfattning, att vi fingo bygga tillräckligt mycket. Ja, det är en sak som vi påpekat, nämligen att om man skall i varje situation ha garantier för att inga sådana här missöden inträffa, får man ett mycket byråkratiskt system, och vi ha tagit vissa risker i frihetens intresse. Det är något helt annat än när herr Ohlin i årets remissdebatt säger, att man skall naturligtvis inte rätta bostadsbyggandet och annat byggande efter materialproduktionen, utan man skall göra upp en nationalbudget. Och så skall man se, hur mycket som sparas och hur mycket man har råd att bygga. I det uttalande han gjorde i valrörelsen försvarade han tvärtom att byggnadsverksamheten kunde drivas i så stor utsträckning som tillgängliga materiella resurser gäve möjlighet till.

Det skulle säkerligen gå att leta fram andra sådana dubbelmeningar, då han efteråt säger, att han drivit en mening, men i det ögonblick råden gävos ingalunda uttalade sig så, att de kunde uppfattas som något klart besked, hur han ville ha det. Det tror jag man skulle kunna. Ingen har talat så mycket om nödvändigheten av en rundabordskonferens för att begränsa löner, ingen har talat så mycket för höjning av tjänstemannalöner. Alltid på glid, alltid med möjlighet till att ta olika ståndpunkter, beroende på hur utvecklingen sedan bär i väg.

Herr Ohlins skildring av hur partiledarkonferensen gick sönder kan inte få stå oemotsagd. Jag tillåter mig att än en gång poängtera, att regeringen inbjöd till partiledarkonferens fullkomligt förutsättningslöst utom på en enda punkt, nämligen i fråga om skatterna. Det var den enda punkt, där vi ansågo, att den politiska utvecklingen drivits så långt, att det framlagda förslaget borde komma ut i levande livet. Anledningen till den positionen var följande.

Vad skulle landet ha vunnit på att skjuta på skattefrågan? Här har jagats upp en opinion i landet, som hade framställt denna justering av skattebördornas fördelning såsom ett fruktansvärt hot mot företagsamheten, sparandet och mycket annat värdefullt. Hade vi gått med på ett uppskov, så hade vi under hela nästa år haft detta irritationsmoment, som hade stört det ekonomiska lugnet i landet. Vi tro, att när denna skattereform kommer ut i det praktiska livet kommer den att visa sig vara till gagn inte bara för de mindre inkomsttagarna utan till gagn för praktiskt taget hela vårt folk. Vi ha dessutom den uppfattningen att om man ville göra en ordentlig skattesänkning för inkomsttagarna, var man tvungen att skaffa kompensation nä-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

gon annanstans. Uttagande av några hundra miljoner kronor ytterligare av de större förmögenhetsägarna kunde slutligen inte inverka i skadlig riktning i kampen mot inflationen. När man lade allt detta tillsammans, så sade vi oss: låt oss ta striden nu i stället för att låta vårt politiska liv och därmed också vårt ekonomiska liv vara förgiftat av en opinionsbildning, som praktiskt taget inte skydde några som helst gränser. Om man haft en lugn och saklig skattediskussion, om folk vägt fördelar och nackdelar emot varandra, om lidelserna inte drivits upp på det sätt som skedde av den borgerliga oppositionen, så är det klart, att ett uppskov inte medfört så farliga konsekvenser. Då hade skattefrågan inte varit en fråga, som man behövde få avgjord för att sedan få lugn och arbetsro inom vårt ekonomiska liv. Jag tror att det då var en riktig politik. På alla andra punkter, i allt som hade sammanhang med inflationens bekämpande fanns det — det vågar jag fortfarande försäkra — icke någon som helst tvekan om att vi voro villiga taga både anvisningar och rekommendationer. Efteråt säger herr Ohlin, att vi följt hans anvisningar och rekommendationer. Ligger det någon sanning i det, måste det väl tyda på att vi varit och äro intresserade av att komma till ett samlande resultat.

Jag har begagnat det hårda ordet, att det var en partitaktisk manöver, som sprängde partiledarkonferensen. Tillåt mig säga en gång till: det var helt enkelt angeläget, icke för alla men för somliga i oppositionen att göra klyftorna så stora som möjligt gentemot regeringen. Man ville vältra alla tidslägets svårigheter på den sittande regeringen och ville icke på något sätt ha något ansvar för vad som skedde. Det finns många tecken som tyda på den saken.

När vi samlades den 19 mars, vad sade man då från folkpartiets och högerens sida? Jo, man krävde nyval. Man krävde: bort med Erlander, Wigforss och Myrdal! Och varför gjorde man det? Var det icke helt enkelt därför att man icke ville samarbeta? Man ville se, om man icke i kafferansoringens tecken skulle kunna få fram en annan regering. Man skall icke nu, när läget har blivit mer allvarligt och när man förstår, att det svenska folket icke trivs med partitaktiska spekulationer omkring landets ödesfrågor, försöka komma förbi vad man gjorde i mitten av mars. Jag skulle kunna hänvisa till vad exempelvis Göteborgsposten skrev den 19 mars under rubriken »Bertil Ohlin sprängde konferensen»: »Herr Ohlin har säkerligen ingenting emot att taga ansvaret för sprängningen av denna konferens, som var omöjlig i och för sig och genomfördes valhänt och oskickligt» o. s. v. Det finns ingen möjlighet att komma förbi, att det var en partitaktisk och för landet mycket olycklig manöver. Man trodde, att om regeringen ensam fick taga ansvaret, blev det lättare för oppositionen att fånga in de opinionens kastvindar, som skulle kunna leda fram till väljarmajoritet 1948.

Men jag håller med herr Bramstorp: det är icke mycket att diskutera om den saken nu, om, såsom det framskyttade icke bara i herr Bramstorps anförande utan också i slutet av herr Ohlins, man är villig att draga ett streck över det gångna och säga, att nu förstår man, att läget är så allvarligt att man räcker regeringen handen till samarbete efter ungefär de linjer, som framlades på partiledarkonferensen i mars 1947. Då ha visserligen några dyrbara månader gått förlorade, men det kan å andra sidan repareras. Vi bry oss icke om den historiska analysen. Vi säga: är det möjligt att samlas kring en positiv gärning för närvarande, så är detta betydelsefullt. Och varför är det betydelsefullt? Vi sitta ju med majoriteten. Vi kunna driva igenom vår vilja utan att taga någon hänsyn. Ja, det kunna vi, men jag tror, att varje stort parti måste i det ögonblick det går att handla i frågor, som äro

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

viktiga för hela landet, icke bara känna sig som bärare av sina egna valmäns intressen och synpunkter utan ha ansvar långt utöver den knappa folkmajoritet som står bakom. Det kommer att bli mycket lättare att arbeta i det ögonblick då man kan säga, att det finns en nationell samling omkring de väsentliga riktlinjerna i kampen för ett fixt penningvärde. Vi ha sett vad som kan uträttas, när man på det sättet kan få en nationell samling. Se t. ex. på socialpolitiken! Är det någon i kammaren som tror, att Sverige skulle vara det föregångsland i socialt hänseende som Sverige är, om vi hade levat kvar i 1920-talets småfinurliga taktiska strider, då det gällde för varje väljar-grupp att lura till sig ett och annat tusental väljarröster? Det blev nationell samling omkring socialpolitiken. Finns det en möjlighet att på samma sätt nu bortse från de partitaktiska synpunkterna, komma vi från regeringens sida att hälsa det med den största tillfredsställelse.

Jag vill bara säga: nu har regeringen lagt fram sitt program. Vi ha våra åtta punkter. De ligga där, öppna för alla — utom för Ny Dags läsare. Det kan väl icke vara svårt att ge en deklaration av samma typ som den herr Bramstorp gav i dag, då han i allt väsentligt anslöt sig till detta program. Det finns ett enda alternativ. Det är näringslivets program. Vad vi vilja ha besked om är, om vi nu skola tänka oss ett samarbete. Vi vilja ha besked om på vilka punkter det är som man icke anser att regeringsprogrammet är tillräckligt. Vi vilja ha besked, om några reformer skola skjutas upp. Vi vilja ha besked, om budgeten ytterligare skall överbalanseras. Då få vi se sedan, vilket allvar som kan ligga bakom samförståndsplanerna. Om vi mötas i samförstånd, kan mycket lösas under frihet, som eljest en majoritetsregering tvingas att pressa fram under tvång. Och tvång är ju, som alla veta, icke en särskilt rekommendabel utväg när det gäller en så ömtålig sak som vårt näringsliv.

Jag vill, herr talman, sluta denna min deklaration med att säga, att det är klart att hur gärna vi än vilja ha ett samförstånd och hur glädjande vi än anse det vara att vi nu se tecken på tillnyktring inom oppositionen, köpa vi icke samförståndet till vilket pris som helst. Vi kunna aldrig gå med på att driva en ekonomisk politik, som på de sämst ställda grupperna i samhället vältrar över huvudbördan av de svårigheter, som det är allas vår skyldighet — alla samhällsklassers skyldighet — att hjälpas åt att bära.

Herr **Pehrsson-Bramstorp** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag måste kanske rätta statsministern på ett par punkter.

Från oppositionens sida ser man saken så, att när regeringen kommer till samma uppfattning som oppositionen i fråga om vad som är nödvändigt när det gäller investeringsbegränsning, hoppas den att kunna få ett samarbete.

Statsministern sade att när jag talat om tillbakaträngandet av investeringarna, hade det den gången endast varit tal om att tränga tillbaka dem från 2 1/2 miljarder till 2,2 miljarder men icke därutöver. Minns icke statsministern hur det var? Då är det statsministern som minns fel. Jag är övertygad om att det var på det sätt jag nämnde.

Vidare nämnde statsministern, att vinningen icke skulle ha varit så stor, om vi behandlat saken tidigare. Nej, men vi skulle ha behandlat den förra året. Hade vi kommit till resultat i fråga om investeringsbegränsningarna förra året, hade vi varit i ett bättre läge nu. Men det tjänar ju ingenting till att ytterligare diskutera detta.

Statsministern konstaterade, att jag gått in för en positiv linje och att jag gjort det å mitt partis vägnar. Men kom ihåg, att jag hade ett observandum

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

beträffande investeringarna. Jag nämnde det högsta beloppet per år räknat. Går man därutöver blir det icke möjligt att genomföra vad man vill.

Vad bostadsrabatterna och bostadsbyggnad beträffar vill jag säga, att om dessa saker ingå i det sociala programmet, skriver jag icke under på det. Jag tror nämligen, att vi kunna uppskjuta planerna i det hänseendet ett år. Men det är ju bara en bagatell, om jag minns rätt.

Sedan var det importregleringen. Ja, den ha vi för våra synders skull. Den måste ju ske på grund av att vi uraktlåtit åtgärder som vi borde ha vidtagit tidigare. Men den är nödvändig nu.

Jämväl herr **Skoglund** i Doverstorp erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag befarar att det håller på att bli en mytbildning i fråga om vad som förekom på konferensen mellan regeringen och partiledarna.

Vi voro överens om många praktiska detaljer, men när vi nalkades det stora och avgörande problemet, nämligen frågan om inkomstbildningen, ville regeringen hålla oss vid sidan. De borgerliga partierna skulle få vara med och dela ansvaret för vissa åtgärder, vilka kanske icke voro så behagliga att föra ut i levande livet, men när det gällde den ekonomiska politiken i stort, skulle de ha mycket litet inflytande. Så vitt jag förstår bestod skillnaden mellan samarbetet denna gång och vid den tid då partierna samarbetade i regeringsställning däri, att då diskuterades gemensamt de stora ekonomiska linjerna, medan det nu endast skulle bli fråga om några icke obetydliga men dock starkt begränsade avsnitt. — Jag vågar säga, att det magra resultatet i vint-ras kanske i någon mån också berodde på handlaget hos regeringen.

Alla dessa efterkonstruktioner som nu göras bli lätt mer eller mindre felaktiga. Var och en försöker utnyttja dem till vad han tror är förmånligast för sig själv. Mig förefaller det, som om vi borde låta det som hänt vara hänt och icke tillskriva det större betydelse än det har. Ett är jag dock absolut övertygad om: regeringen har sitt ansvar minst lika mycket som någon annan för att förhandlingarna icke ledde till resultat.

Vidare yttrade:

Herr **Fröderberg**: Herr talman! Det är ju vanligt att om man reserverat sig skall man också säga några ord. Jag begagnar mig av den rättigheten, trots att klockan hunnit bli rätt mycket.

Jag skall icke i fråga om den reservation, om vilken vi inom folkpartiet stå ensamma, komma med någon motivering. Det har herr Ohlin tidigare gjort i dag. Jag inskränker mig till att i det fallet yrka bifall till reservationen nr 2).

Emellertid måste jag säga några ord beträffande det tillägg i utlåtandet, mot vilket även bondeförbundet och högern reserverat sig. Herrar Hagberg i Malmö och Hagberg i Luleå ha redan påpekat den egendomliga parlamentariska ordning, som tillämpades inom bankoutskottet när detta tillägg kom till. Tillägget lyder: »De synpunkter, som utskottet nu anfört i anledning av propositionen, överensstämman i allt väsentligt med det ekonomiska program, som regeringen offentliggjort efter propositionens avlämnande.» Detta uttalande hade icke föreslagits, när vi realbehandlade propositionen, utan först vid justeringssammanträdet, och när vi gått igenom alltsammans kom ordföranden med det. »Det har kommit förslag om ett uttalande här», sade han, »som jag föreslår att bankoutskottet skall göra till sitt.» Orden föllo ungefär

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

så. Vi skulle alltså ansluta oss till det ekonomiska program, som regeringen framlagt. Uttalandet upplästes icke, och vi hade icke tid att realbehandla saken. Här var det bara att reservera sig mot det och bli utvoterad — något annat bjöds icke. Om man velat ha ett gemensamt uttalande om anslutning, borde man väl veckan förut, när vi realbehandlade propositionen, ha framlagt programmet, så att vi fått på punkt efter punkt jämföra det med det förslag, som bankoutskottet skulle framlägga. Det är det minsta man kan fordra i fråga om parlamentarisk ordning. På motsvarande sätt gör man i vanliga landskommuner. Skulle man icke ha rätt att fordra det i ännu högre grad här?

I övrigt kan man säga, att till allra största delen har samstämmighet rått om vad som här föreslagits. Kritiken mot bankoutskottet har icke heller på något sätt varit skarp, utan man har anslutit sig till dess ståndpunkt från flera håll. Men risken är väl, att det bara blir ord och ord och ingen handling. Jag hoppas i alla fall, att det varom enighet vunnits också blir omsatt i praktiken, även om det är nödvändigt att följa vad någon här kallat för »den hårda linjen».

Jag skall be att få säga några ord om sparandet, som det talas så mycket om här. Jag skall anknyta till herr Halls anförande. Jag var icke inne, så att jag hörde början av det, men jag förmodar, att det var detsamma som han tidigare yttrat i bankoutskottet. Det sammanfaller också med riksbankschefen Rooths yttrande till bankoutskottet i början av februari månad. Man skall uppmana folk att spara, att uppskjuta sina inköp till längre fram, då man får mera för pengarna och dessutom bättre kvalitet på varorna. Jag tog detta ad notam redan i vintras och gjorde vid flera tillfällen hemma propaganda för detta sparande. Men jag får säga, att jag fick lida åtskillig smälek fördenskull. Ännu har ingenting tytt på att de personer varit förståndiga, som uppskjutit sina inköp. Sparandet är, som det sagts, något alldeles enastående betydelsefullt. Det gäller kanske icke så mycket för de människor, som nu äro arbetsföra och ha goda inkomster. De leva ur hand i mun, som det heter, och lita på att staten tager hand om alla på gamla dagar. Men det finns många gamla personer, som började spara när de voro unga. De ha lagt den ena kronan, den ena tian, den ena hundralappen och den ena tusenlappen till den andra. När de voro unga tyckte de, att en tusenlapp var mycket pengar. Men vilket värde har den summan nu? Vilken ränta få de? Och vad få de för den om de skola köpa upp den? Det är med grämlse de tänka på hur förhållandena ha utvecklats sig. Och dessa personer kunna icke kompenseras för penningvärdets fall med några kristillägg av ett eller annat slag.

Jag skall med några ord beröra en annan sak, om vilken formellt sett rått enighet i bankoutskottet och som det väl även kommer att råda enighet om i riksdagen, när nu majoriteten förklarar, att regeringens förslag och bankoutskottets förslag överensstämmer. Jag förmodar sålunda, att regeringen helt och fullt ställer sig bakom vad jag nu kommer att läsa upp ur bankoutskottets utlåtande. Det heter där på s. 3: »För att åstadkomma en avspänning på arbets- och varumarknaden är det enligt utskottets mening nödvändigt att utan uppskov företaga en kraftig nedskärning av byggnads- och anläggningsverksamheten, i den mån icke fråga är om absolut trängande behov. Härvid kan bostadsbyggandet icke lämnas utanför, även om undantag måhända får göras för vissa industriorter. Det synes utskottet, att de olägenheter, som måste bli förknippade med något års försening av bostadspro-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

grammets genomförande, mer än väl komma att uppvägas av de fördelar för stabiliseringspolitiken, som därigenom skulle ernås.»

Jag kanske här får göra ett tillägg, som måhända får stå för min egen räkning, nämligen att man härvidlag måste gå så långt i fråga om krympning av tillstånden till bostadsbyggande som möjligt. Jag finner det nämligen nödvändigt, att denna krympning av tillståndsgivningen blir starkare för Stockholms och storstädernas vidkommande än för landsbygdens. En sådan åtgärd kanske skulle förmå åtskilliga hundratal, ja kanske tusental av dem, som flyttat in till Stockholm för att där arbeta inom byggnadsbranschen, att dra sig från staden och återgå till sitt tidigare yrke. Jag tror att enbart den saken skulle betyda en lättnad i efterfrågan på bostäder här i storstaden. Det skulle vara intressant att få se en statistik över hur många av de under de senaste åren inflyttade, som tidigare haft andra yrken och som i Stockholm blivit byggnadsarbetare. Kunde man åstadkomma en sådan återgång skulle mycket vara vunnet.

Det var med stort intresse jag hörde statsrådet Ericssons upplysning, att redan i år ha ungefär 3 000 byggnadsarbetare övergått till andra yrken. Vi få hoppas, att den utvecklingen kommer att fortsätta; men den går icke lätt. Den sista statistiken från 1945 visar, att byggnadsarbetarnas löner med ackord ligga precis 75 procent högre än genomsnittslönen för andra industriarbetare. Det är icke lätt att få folk att lämna ett yrke och övergå till ett annat med betydligt lägre betalning.

Jag har ställt mig sympatisk till alla lönesträvanden under dessa år. Jag vet nämligen, att dyrtiden kommit undan för undan och att det blivit svårt att få ekonomin att gå ihop. Jag kan emellertid icke förstå varför byggnadsarbetarna skola ha 50, 75, ja 100 procent bättre betalt än andra arbetare. Det fanns en tid, då detta kunde försvaras därmed att de voro säsongarbetare och att de, när byggnationen vilade, fingo gå arbetslösa. Jag tror emellertid att man får revidera sin uppfattning på detta område, och jag skulle önska att det utskott, som nu behandlar den stora frågan om bostadssubventionerna, noga läser detta bankoutskottets uttalande, som ju även regeringen väl-signat, om byggandet av bostäder och annat. Min uppfattning är den, att den proposition om bostadssubventionerna, som nu ligger under utskottsbehandling, gott och väl kunnat sparas till ett annat år. Detta skulle också ha stått i överensstämmelse med de uttalanden som här gjorts, att något års försening av bostadsprogrammets genomförande mer än gott och väl kunnat uppvägas av de fördelar för stabiliseringspolitiken, som därigenom skulle kunna ernås. Denna proposition är ju också så ofullständig, att man mycket väl skulle kunnat skjuta på den fram till 1948. Varför icke spara den tills frågan kunde få en fullständig utformning?

Därefter, herr talman, några ord om de yrkanden, som ställts här i kväll. Jag kan icke förstå mig på statsrådet Wigforss, som gång på gång kommer igen med detta påstående, att vårt parti skulle vilja undanskjuta de skattesänkningar, som svenska folket gått och väntat på ett helt år, och att vi skulle vilja skjuta undan genomförandet av barnbidragen. I hur många diskussioner ha vi icke sagt och i hur många av våra tidningar har det icke skrivits, att vi äro lika intresserade av skattesänkningarna som regeringspartiet och lika intresserade som det av att barnbidragen komma till stånd. I det avseendet ha vi icke tvekat en enda gång. Vad vi vänt oss emot är de höjningar vi anse onödiga. Tidigare sades det, att vi behövde en balansering av budgeten, men nu äro alla på det klara med att vi få en överbalanserad budget. Jag anser att det icke är rätt att på detta sätt stämpla oss som mot-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)
sträfvare till dessa reformer, när vi lika intensivt som något annat parti gått in för dem.

Jag skall icke yttra många ord vidare, men jag vill dock säga något med anledning av vad som inträffade här för en stund sedan och som har förekommit förut både här och i första kammaren. När ordet omsättningsskatt nämnes blir det ett allmänt skratt här. Att de yngre ledamöterna i denna kammare skratta, kan jag möjligen förstå, men inte när de äldre göra det. Minns ni icke tullstriderna kring sekelskiftet och hur vi då poängterade, att tullar och andra indirekta skatter måste sänkas därför att de drabbade de stora och fattiga barnfamiljerna, medan de andra fingo det så mycket lättare? Omsättningsskatten har verkat precis på samma sätt som tullarna, som man då stred så mycket om. Omsättningsskatten har varit en skatt, som drabbat de stora familjerna, de med de många barnen. Alla ha vi varit inställda på att den skatten borde vara den första, som skulle bort. Det berodde icke på några partipolitiska spekulationer utan på ren omtanke om dem, som ha det svårt till följd av denna omsättningsskatt. Vi ha nu här en gång så gott som enhälligt beslutat denna skatts borttagande, och jag finner det därför egendomligt, att man på majoritetshåll nu skall förlöjliga denna reform, som vi genomfört och som redan börjat ge goda resultat. Jag kan som sagt icke förstå detta uppträdande på majoritetshåll.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Ohlin: Herr talman! Den sena timmen gör att jag måste avstå från att mera utförligt bemöta herr statsrådet Ericsson och herrar Fast och Hagberg i Luleå. Jag skall emellertid beröra vad statsrådet Ericsson på två punkter hade att säga.

Han förklarade då först, att vid beviljandet av byggnadstillstånd tog man hänsyn icke bara till tillgången på spik och trä utan även på arbetskraft. Han tycks inte ha observerat att vad jag i mitt anförande vände mig mot var att man utgick bara från detta och att man fortfarande tycktes glömma att den totala investeringsvolymen måste anpassas efter den samhällsekonomiska balansen och att det icke går att bara undersöka om på den och den platsen finns rör eller tegel eller arbetskraft. Det föreföll nu som om statsrådet Ericsson försökte avlyfta detta bekymmer från sina axlar genom att lägga över det på länsarbetsnämnderna. Han talade om att man varit ganska frikostig med byggnadstillstånd i det att man beviljat sådana tillstånd för 900 miljoner, medan länsarbetsnämnderna, som ha att ta hänsyn till de lokala förhållandena, beviljat starttillstånd för bara 450 miljoner. Jag tillåter mig peka på den oklarhet, som här finns. På vad sätt vill man att i detta land den totala byggnadsverksamheten skall kunna anpassas efter de samhällsekonomiska möjligheterna, om det skall gå till på det sättet att än så ansvarsmäta länsarbetsnämnder skola efter sin bedömning av de lokala rent fysiska byggnadsförutsättningarna bestämma i vilken takt byggnadsverksamhet skall sättas i gång? Jag kan icke förstå, hur man med ett sådant system skall kunna åstadkomma den anpassning av den totala investeringsvolymen efter vad kampen mot inflationen kräver, som jag trodde att alla syftade till. Jag finner att herr Pehrsson-Bramstorp har mycket goda skäl för sin förmodan, att här finns en betydande oklarhet kvar. Han ställde en direkt fråga till statsrådet Ericsson på en liknande punkt.

Statsrådet förbigick naturligtvis frågan varför dessa begränsningar icke sattes i verket tidigare. Jag skall emellertid lämna denna fråga därhän.

*Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken
utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)*

Den andra punkten gäller siffran rörande de förluster för landets näringsliv och valutatillgångar, som regeringens politik framtvingat genom lägre priser än som annars kunnat åstadkommas på svenska exportvaror. Jag skall bespara kammaren den mera detaljerade redogörelse för de olika ingripanden från myndigheter och kommissioner, som jag tänkt presentera, och bara nöja mig med att konstatera, att från början av 1946 utmärktes regeringens och myndigheternas hållning av att man ville hålla tillbaka prishöjningen vid export av skäl, som vi känna till. Det är alldeles klart att i det läget, såsom herr Hedlund i Rådombeslutet förklarade för ett par månader sedan, när industrien fick slåss med myndigheterna för att få till stånd en viss prisbildning icke på hemmamarknaden, ty där var det i och för sig lättare att komma överens, utan på exportmarknaden, varvid regeringen hotade med prisutjämningsavgifter, så blev resultatet att industrien sade sig, ja, det är bäst att vi godta vissa exportpriser, så att vi kunna slippa prisutjämningsavgifter. Det meddelades ju vid flera tillfällen, att om industrien höjde priserna, så skulle staten taga ut exportutjämningsavgift. I det läget, i valet mellan denna ur handelspolitiska och långsiktiga synpunkter ganska otrevliga exportavgiftspolitik och ett mera fritt system kom industrien, vilket jag inte tycker att man kan klandra den för, om man betänker hotet i bakgrunden, att acceptera en prisbildning, som icke gav möjlighet att ta ut världsmarknadens priser utan åtskilligt lägre sådana. Saken förhåller sig alltså så, att det icke bara var det att regeringen krävde en 14-procentig reduktion i svenska kronor, vilket man sedermera reducerade till 5 procent, med påföljd av industrien vägrade sälja nämnvärda kvantiteter, så att efter denna 5-procentssänkning endast såldes den lilla kvantitet pappersmassa, som ligger till grund för beräkningen om 270 000-kronorsförlusten, utan hela prisbildningen på svenska produkter för export kom att ligga väsentligt mycket lägre än den annars skulle ha gjort. Enligt de beräkningar, som gjorts på olika håll, skulle de priser, som man kunde ha tagit ut under perioden den 1 november 1946—den 1 april i år ha inneburit, att man kunnat få 50 à 100 kronor mer per ton massa för ett par 100 000-tal ton. Det innebär en förlust, som i varje fall måste räknas i 10-tal miljoner kronor. Jag erkänner att denna förlust är mindre än om industrien icke vägrat att sänka priserna. Hade det varit en socialiserad industri skulle förlusten på denna prispolitik tydligen ha blivit mycket större.

Men utom denna förlust ha vi att räkna med förlusten på pappersexporten. Detta kunde inte produceras på lager, utan av papper exporterades under denna period större kvantiteter än av massa, varför förlusten på grund av prisreduktionen med 5 procent blev långt större än de 270 000 kronor, som man velat få svenska folket att tro är hela förlusten. Papperet exporterades till priser, som lågo långt under världsmarknadsläget. Jag har här siffror som visa, att ett svenskt företag sålde icke ringa kvantiteter till priser, som lågo ungefär 400 kronor högre per ton än det av regeringen fastställda riktpriiset. Det förklaras, att det icke fanns några som helst svårigheter att få ut dessa priser. Till större delen såldes emellertid papperet till det fastställda riktpriiset, som kommit till mer eller mindre »frivilligt» genom hotet om utjämningsavgift. Även om man räknar med en så låg sänkning av priset som med 75 kronor per ton, betyder det en förlust på mellan 30 och 40 miljoner kronor under fjolåret och under första delen av innevarande år av 10 à 15 miljoner kronor.

Man kan fråga sig varför regeringen icke resonerade då som den gjort i år, att när vi nu ha en prisstegring i utlandet, som vi icke vilja avstå från,

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

men vilja hindra en prisstegring på hemmamarknaden, måste vi använda en form av prisutjämningsavgift, men vi skola göra den så acceptabel som möjligt för industrien och icke blott hota med den. Ty gör vi det riskera vi att exportpriset kommer att ligga lägre än det annars skulle behöva göra. Varje jämförelse mellan de utländska prisnoteringarna på massa och papper och de svenska gör det fullständigt klart, att om man icke ingripit från regeringens sida på sätt som skedde skulle exporten ha kunnat ske till väsentligt högre priser.

Jag vet att statsrådet Ericsson vid tidigare tillfällen hänvisat till att industrien i en förklaring den 31 oktober förra året förklarat sig nöjd med oförändrade priser. Jag tror att han ändå som den realist han är måste erkänna, att en sådan förklaring får ses mot bakgrunden av hotet för industrien att drabbas av exportavgift. — Det kan ju finnas många andra förklaringar till att regeringen fört denna politik, men den för mig mest överraskande var, när finansministern i en debatt i höstas förklarade, att det blev ingen förlust för Sverige, om man genomtvingade den prissänkning med 14 procent, som var regeringens dåvarande program och som sedan ändrades till 5 procent. Nog sagt om den saken.

Eftersom klockan passerat 12-slaget måste jag med ett undantag förbigå vad herr Hagberg i Luleå anförde. Jag kan nämligen icke underlåta att säga, att enligt min mening den skildring som hans excellens statsministern gav av kommunisternas ståndpunkt i lönepolitiken, är så långt alldeles riktig. Kommunisterna accepterade, som också herr Hagberg i Luleå själv skrev i en ledande artikel i Ny Dag några dagar efter konferensen, ett uttalande, som ett slag föreföll vara en värdefull försäkran. Den skulle nämligen utsluta en politik, som gick ut på att man oberoende av produktionsökning skulle kunna kräva fortsatt lönestegring, vilket vi nu väl alla utom möjligen kommunisterna äro överens om är en förutsättning för att inflationen skulle kunna bekämpas. Men tyvärr visade det sig under förhandlingarnas gång, att den förklaring, som herr Hagberg i Luleå nu vill springa ifrån, var han redan då benägen tolka på ett sådant sätt att den icke skulle betyda något. Under förhandlingarna menade han, att om det skulle bli en depression böra vi under alla omständigheter höja lönerna för att hålla uppe köpkraften, och jag tror, sade han, att det blir en depression ganska snart. Genom att förklara, att nu tror jag det blir depression, skulle herr Hagberg alltså ha fria händer att kräva löneökningar. Det var i detta läge vi på vårt håll krävde en vattentät beskrivande förklaring, som verkligen skulle kunna binda parterna, men då visade det sig till vår förvåning, att varken kommunisterna eller regeringen voro intresserade av en sådan förklaring.

Jag skall komma till herr statsministern senare, men jag vill här påpeka, att när han säger, att det var till stor skada för det svenska näringslivet att denna deklaration icke blev underskriven, glömmar han bort det som jag här omtalat, nämligen att det visade sig att det icke var tillräckligt mycket i den där deklarationen och att regeringen gav upp spelet när det blev fråga om att få mera mening i den. Det var en av de punkter, där meningarna icke kunde samsas. Det är kanske inte oriktigt att, när statsministern citerat Göteborgs Posten, jag å min sida kan få citera vad en utomstående expert, professor Lundberg, skrev i en tidningsartikel nyligen: »Ett smidigt skrivsätt kan visserligen i dunkla formuleringar lätt täcka motsatta uppfattningar; en maning från ena sidan att höja lönerna på bekostnad av vinsterna för att möta en underkonsumtionskris kan sålunda förenas

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

med krav från andra sidan på lönestopp för att hejda inflationen under form av en innehållslös rekommendation för inkomststabilisering. Men man avstod lyckligtvis från försöket.» Jag har vid återgivandet av citatet rättat ett litet tryckfel för undvikande av missförstånd.

Jag tror nog att man får säga att när regeringen inte ville stödja oss när det gällde att få en hållbar förklaring, var det nog lika bra att det inte blev någon underskrift. Det som var accepterat blev ju bekantgjort i alla fall genom regeringens och kommunisternas och vår egen förklaring.

Jag skall inte med anledning av finansministerns anförande vidare taga upp de här prioritetsfrågorna. Jag märker i dag att det framkallar en utomordentlig irritation på regeringshåll, när man talar om vad som varit under de sista tolv månaderna. Jag har tidigare varit förvånad över att man på regeringshåll är så förtjust att tala om vad som skedde på 1930-talet. Hur många gånger ha vi inte fått höra vilka misstag som liberalerna och de frisinnade gjorde 1935 och 1936? De gångerna äro legio till och med under de senaste åren. Men när vi försöka att som bakgrund för bedömningen av dagens läge tala om vad som skett de senaste tolv månaderna, blir man inom regeringen, som vi hört av statsministern här i kväll, helt enkelt misslynt. Jag skall därför inte vidare öka herr Erlanders irritation.

Jag skall endast upprepa, närmast med anledning av både statsministerns och finansministerns frågor rörande regeringsprogrammet, att det är åtskilliga saker som förefalla mig otillräckliga och föga klara. Det är inte så som man skulle kunna tro när man lyssnar till statsministern, att vi här ha ett kristallklart, väl utformat program, som man bara har att lägga fram och fråga: vill ni vara med om det eller inte? Låt oss först taga punkten om sparandet. Det är mycket välbefogat att försöka öka sparandet, det vilja vi alla och äro fullständigt överens om. Men vi ha betonat — jag tror att vi därvidlag se realistiskt på saken — att om det skall lyckas att få till stånd en väsentlig ökning av sparandet, krävas vissa allmänna förutsättningar i fråga om regeringens ekonomiska politik. Vi ha ofta klargjort vilka dessa förutsättningar äro, och jag behöver inte upprepa varför vi inte äro särskilt optimistiska beträffande möjligheterna att få till stånd ett ökat sparande, när regeringen bagatelliserar opinionen inom kretsar som ur sparsynpunkt icke äro alldeles oväsentliga. Regeringen har enligt vår uppfattning härvidlag inte något gott utgångsläge.

Beträffande inkomstbildningen har regeringen ett uttalande, som ju är mycket kortfattat och obestämt. Jag har tillåtit mig att fråga här i dag, om regeringen kunde ge någon närmare upplysning om inkomststabiliteten och hur den skulle befrämjas. Jag har hänvisat till vår erfarenhet under fjolåret beträffande regeringens återhållsamhet på den punkten. Jag skall inte nu kritisera regeringen för det, men jag konstaterar att innan man får veta något närmare om hur detta är tänkt kan man inte säga annat än att det så långt man kan bedöma förefaller välment. Men vi vilja ha närmare upplysningar, innan vi kunna säga något mer.

Vad beträffar investeringarna ha vi konstaterat att regeringen närmat sig vår ståndpunkt. Herr Pehrsson-Bramstorp har gjort ett liknande uttalande i dag, ehuru det tydligen är en mindre förbrytelse när han säger det än när jag gör det. Men kvar står, som både herr Pehrsson-Bramstorp och jag visat, en betydande oklarhet beträffande frågan hur denna investeringspolitik skall skötas för att anpassas efter vad som är förenligt med ett återställande av den samhällsekonomiska balansen. Om den saken ha vi inte fått veta något annat än att det skett en 25-procentig reduktion, och så ha vi fått höra av

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

statsrådet Ericsson, att det tycks vara länsarbetsnämnderna, som skola sköta om saken efter sin bedömning av de lokala förhållandena. Regeringen har tills vidare beviljat byggnadstillstånd för 900 miljoner kronor, och därav ha länsarbetsnämnderna använt 450 miljoner kronor. Även här råder alltså en betydande oklarhet, som verkligen gör att statsministern felbedömer läget, när han säger att här föreligger ett färdigt program, om vilket det bara är att ge besked om man vill gå med på det eller inte.

Så ha vi frågan om produktionsökningen. Jag har tidigare efterlyst upplysningar om på vad sätt regeringen vill främja produktionsökningen. — Vi ha vidare frågan om uppskov med sociala reformer. Ingen upplysning har lämnats om innebörden härav. Nog är det litet tomt som bakgrund för de patetiska tonfall statsministern använder, när man får sådana allmänna talesätt utan konkretisering.

Vi ha så frågan om tron på regleringar, som onekligen är större hos regeringspartiet än hos oss. Man talar om att råvarutilldelningen i vissa fall skall användas såsom medel att få producenterna att framställa varor som förefalla mindre lönande än andra men som äro för samhället viktiga. Jag måste för min del säga, att allt beror på hur metoden användes. Att i förväg avge något slags godkännande av den metoden är i brist på upplysningar om på vad sätt den skall användas mycket svårt.

Jag tror att jag nu med anledning av stats- och finansministrarnas frågor har belyst varför läget inte är det, som statsministern med sin utomordentliga konst att förenkla försökte ange i sitt senaste yttrande.

När statsministern sedan skulle polemisera mot mig, valde han ju den bekväma vägen att inte ta upp fakta, som jag kommit med under de olika punkterna, utan att i stället ironisera. Jag måste säga att jag icke i och för sig är förvånad över detta. Det är bara konstigt att statsministern inte märker hur han själv i tal efter tal land och rike runt, när han far omkring och predikar som en partichef någon gång gör, påstår att i stort sett har den uppfattning hans parti företrätt visat sig riktig. Han märker inte att hans ironi drabbar visserligen i någon mån mig men i lika hög grad honom själv.

När jag tagit upp den saken, har det emellertid inte varit av någon lust att tala om hur bra vi äro inom det ena eller andra oppositionspartiet. Jag har i stället velat reagera mot en målmedveten strävan från regeringsledamöters sida att fritaga regeringen från allt ansvar och, om nu någon skall ha ett ansvar, lägga det på oppositionen. Jag måste säga att jag inte tror att någon kan anse att en sådan historieskrivning är berättigad. Men skall man opponera sig mot den, måste man också dokumentera sin uppfattning.

Jag vill för min del inte använda så enkla metoder som att försöka helt allmänt ironisera, utan jag vill försöka lägga fram fakta till stöd för min uppfattning. Jag vill ta ett exempel på hur hans excellens statsministern förfar. Han säger att jag påstår att regeringen på alla punkter följt mina råd, enligt hans påstående alltså på *alla punkter*. Hur kunna vi då, säger statsministern, samtidigt vara så envisa och motsträviga. Det är ju ologiskt! — Hur får statsministern fram den bristande logiken? Jo, genom ordet *alla*. Men, herr statsminister, jag har inte sagt att ni på *alla* punkter ha följt oss. Jag har tvärtom påvisat, att ni på flera punkter inte följt oss. Och därmed faller hela repliken, som är av den art att den kanske på den tiden när statsministern excellerade i DYG skulle gjort sig bra, men som jag tror knappast i längden gör sig i den storpolitiska debatt, som statsministern under en del av sitt anförande försökte göra gällande att han deltog i. Det är genom ett sådant felreferat lätt att få fram inkonsekvens hos motståndarna. Jag

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

behöver inte erinra om att när det gäller skattepolitiken och uttalandena om inkomstbildningen och den ekonomiska politikens allmänna karaktär ha vi påpekat, att regeringen ingalunda följt rekommendationerna från vårt håll. Jag måste taga upp även ett annat exempel på statsministerns förfaringssätt. Han påstår att jag ofta har två åsikter om samma sak. Enligt statsministern säger jag å ena sidan att vi måste genomföra investeringsbegränsningar, och å andra sidan kritiserar jag att det blir mindre bostäder genom att det inte finns material, att arbetarna få gå och vänta o. s. v. Jag är förvånad över att en tränad logiker som statsministern inte inser, att det inte alls finns någon motsättning mellan dessa båda ståndpunkter. Jag måste därför försöka förklara det en gång till. Man kan mycket väl hävda att det är nödvändigt att göra investeringsbegränsningen hårdare än regeringen gjorde i fjol. Det är den ena ståndpunkten. Men det hindrar väl inte att man samtidigt säger, att när vi ha ett restriktionssystem och man sköter detta restriktionssystem på ett visst sätt, så att systemet även från sina egna förutsättningar inte fungerar smidigt utan det uppstår brist på material här och brist på arbetskraft där, så blir byggnadsverksamheten på grund av detta osmidiga förfaringssätt mindre än den skulle behövt bli med utgångspunkt från regeringens egen planläggning av den totala investeringsverksamheten. Det blir glapprum eller tomgång, som man säger inom industrien. Om statsministern har svårt att förstå hur man kan förena dessa båda kritiska ståndpunkter, kan jag inte göra något åt saken. Enligt min mening hade det varit lämpligare både att detta restriktionssystem hade skötts på ett annat sätt och att man eftersträvat en mindre total investeringsvolym. Men det är två helt olika saker. Det är mycket möjligt att påvisa att dagens erfarenhet talar för ett fritt näringsystem, sett *på lång sikt*, och samtidigt hävda att det i dagens läge med hänsyn till inflationsfaran är lämpligt att eftersträva en mindre investeringsvolym.

Till sist måste jag beträffande statsministerns uttalanden om partiledarkonferensen bara göra ett litet klarläggande. Jag hoppas att inte vidare behöva komma tillbaka till den saken, ty jag delar herr Skoglund's i Doverstorp och andras uppfattning att det i längden inte blir fruktbart. Statsministern säger att regeringen förutsättningslöst inbjöd till konferensen utom beträffande skattefrågan. Jag vill erinra statsministern om att oppositionen frågade om vi fingo diskutera alla frågor utan undantag. På detta svarade regeringen ja. Jag förstår nu, vilket jag inte gjorde förut, att meningen var att skatterna skulle få diskuteras, men bara teoretiskt. Det andra kunde man däremot få diskutera såsom ett led i praktisk politik. Det är för mig en överraskning detta. På alla andra punkter, säger statsministern, voro vi villiga att diskutera och mottaga rekommendationer. Men det har ju påvisats en del punkter där meningarna bröto sig och gingo isär, och på min fråga på vilka punkter regeringen visat sig villig att tillmötesgå oppositionen har statsministern inte angivit något exempel och inte herr Fast heller. Kvar står alltså den ståndpunkt som jag har hävdad. Herr Fast har själv sagt att konferensen inte sprack på skatterna. Men vad sprack den på? Enligt min mening blev konferensen utan resultat av flera olika anledningar, och det är alldeles meningslöst att säga att den sprack på den ena eller andra av dem. Den sprack på summan av oenigheten. Denna oenighet kunde vi konstatera, men vi ha inte kunnat konstatera att regeringen gjort något medgivande till dags dato.

När man hör statsministern och hör finansministerns avslutningsanmärkningar om att oppositionen bara försvårar arbetet, hur den genom sin agitation skapar en olycklig utveckling och hur den låter sig ledas av partitak-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

tiska skäl, så får man det intrycket att man kan karakterisera regeringens uppfattning av oppositionspartierna ungefär på följande sätt — möjligen med undantag ibland för herr Pehrsson-Bramstorps parti; huruvida regeringen kommer att göra undantag för detta parti även nästa måndag, när jordbrukspriserna skola diskuteras, få vi väl se. Alltnog, man har det intrycket att regeringen menar att oppositionen är omöjlig. Den accepterar ju inte dess förslag, inte ens när de läggas fram vid konferenser, och sedan har den till och med fräckheten att agitera mot regeringens förslag inför allmänheten och påvisa deras skadeverkningar, sådana som oppositionen ser dem, och på det sättet öka skadeverkningarna av dessa förslag. — Det finns ju system, där regeringen inte behöver befara en sådan skadlig verkan av oppositionens verksamhet; jag behöver inte tala om vad slags system det är. Vi ha inte märkt att regeringen känt behov av att regeringspartiets kritik mot oppositionen skulle åläggas någon begränsning. Finansministern talade inte om den saken. Man talar inte om regeringspartiets beskyllningar mot oppositionen, men oppositionen är skyldig att tala med mycket små bokstäver. Jag kan inte förstå att denna inställning är typisk för en god demokratisk anda. Det måste vara tendenser som hålla på att växa fram, när man suttit så länge vid makten som det nuvarande regeringspartiet har gjort. Har man gjort det, blir man, säger erfarenheten, lätt litet otålig mot kritik. Det är just detta om kritikens skadlighet som man i andra länder använder som motivering för att sätta munkorg på oppositionen, vilket jag vet att vår regering lyckligtvis inte alls har för avsikt att göra på annat sätt än med de metoder, som man nu försökt och som man väl vet inte äro så effektiva.

När hans excellens statsministern säger så patetiskt, att om man vill avstå från partipolitik får man iakttaga vissa saker, kanske jag får lov att svara med ett liknande påpekande. Om det är så, att statsministern med sitt anförande i dag verkligen velat få till stånd någon samling kring regeringsprogrammet, så har han nog trots den skicklighet han ådagalägger i andra hänseenden knappast visat något gott handlag. Det kan ju hända att det är samma reflexion som man gjort vid en och annan av de konferenser som förekommit.

En förutsättning för att vi på vårt håll skola taga riktigt på allvar regeringspartiets förslag att vi skola undersöka om vi inte kunna enas i gott samarbete, närmast nu i kampen mot inflationen, är att man inom regeringspartiet slutar upp med det konsekventa misstänklighörandet av våra motiv. När vi diskutera näringspolitiken eller skattepolitiken, låter det inte så här: ja, ni tro att denna skattepolitik är skadlig för de breda lagren, ni se på detta liksom en del socialdemokratiska remissinstanser. Nej, vi få i stället höra detta: ni är blott ute för att försvara de rikas intressen. Så länge en sådan ståndpunkt i tal av regeringsledamöter och i tidningsartiklar av socialdemokratiska kammarledamöter upprepas vecka efter vecka, undrar man verkligen om inte regeringen, som så gärna talar om hur oppositionen borde uppföra sig för att skapa goda förutsättningar för samarbete, också någon gång skulle kunna tänka efter huruvida inte några krav borde ställas på regeringspartiet.

Sammanfattningen av vad jag sagt, särskilt beträffande regeringsprogrammet, är inte någon annan än jag angav i mitt första anförande. Vi på vårt håll vilja stödja regeringen i de punkter, där vi tro att dess politik kommer att vara mer eller mindre verksam i kampen mot inflationen. Vi äro villiga, alldeles oberoende av i vilken mån regeringen och dess parti vill taga

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

någon hänsyn till vad jag nyss sade, att under alla förhållanden avstå från att partipolitiskt utnyttja sådana impopulära åtgärder, som kunna ingå bland de punkter där vi äro överens. Men med den oklarhet, som för dagen råder beträffande viktiga sidor av detta program, måste vi förbehålla oss att få rikta kritik, även kanske delvis ganska skarp kritik, mot de punkter, där vi icke tro att programmet är förenligt med rikets sannskyldiga nytta.

Hans excellens herr statsministern **Erlander:** Herr talman! Jag skall med anledning av herr Ohlins replik till mig göra ett påpekande, som kan vara värdefullt att få med i kammarens protokoll. Herr Ohlin säger att kommunisterna gingo med på något som såg ut som ett lönestopp, men att den formulering som användes skulle ha varit så oklar och dimmig, att man kunde lägga in i den ungefär vad som helst. Jag vill då upplysa kammarens ledamöter om att ifrågavarande formulering var gjord av herr Ohlin. Om den var skriven så, att det gick att tolka den ungefär hur som helst, så är detta inte vårt fel! Saken låg till så, att vi från regeringshåll hade en annan formulering — skriven av herr Hammarskjöld — som accepterades av kommunisterna. Herr Ohlin blev emellertid orolig när kommunisterna accepterade regeringens formulering. Kommunisterna förklarade sig då villiga att godkänna en av herr Ohlin gjord formulering. Om nu också denna var så dåligt gjord, att den gav utrymme för andra tolkningar av de i exegetiken förfarna kommunisterna, så var detta i varje fall inte vårt fel.

Vad sedan beträffar de olika punkterna tror jag att statsrådet Ericsson kommer att ta upp frågan om bostadsbyggandet och investeringarna. Jag skall inte ge mig in på den diskussionen i annan mån än att jag säger, att herr Ohlin aldeles förbisett vad som var innebörden i min kritik av hans framställning. Herr Ohlin sade, att trots att det var inoportunt och riskabelt under valrörelsen i fjol, krävde han då något så impopulärt som en begränsning av investeringarna, och man fick det intrycket att detta gällde även på bostadspolitikens område. Men det yttrande som jag citerade från ett augustital av herr Ohlin gick ut på, att om man tog bort regleringen och fick ett friare system överhuvud taget, så skulle man också få fler bostäder. Man skulle alltså inte minska byggnadsvolymen i det fallet. Dels krävde han alltså en strängare reglering, och samtidigt krävde han på den punkt där opinionen är känsligast det friare systemet. Det var mot detta dubbelspel jag reagerade under valrörelsen, och jag tillåter mig ännu att säga att det är icke riktigt konsekvent — för att nu begagna ett försiktigt uttryck.

Sedan sade herr Ohlin något som jag håller honom räkning för, nämligen att en del av den ironi som jag slösade på honom för att han var så själv-tillräcklig och för att han »alltid hade rätt», drabbade mig i minst lika hög grad som herr Ohlin. Detta är ändå ett erkännande. Låt mig då säga: jag gör aldrig anspråk på ofelbarhet. Jag har i många offentliga tal sagt, att läget för närvarande är så kaotiskt, att misstag kunna begås, dels på grund av att informationerna äro felaktiga och dels på grund av att man bedömer informationerna fel. Vad jag velat framhålla är att regeringen, som skall taga ansvaret, ju aldrig kan intaga mer än en ståndpunkt till varje fråga. Vi måste nämligen besluta oss för antingen det ena eller det andra. Därför märks det också när vi göra misstag. Om man däremot kan vara litet friare, så har man större möjligheter att klara sig från kritik. Jag har endast velat göra detta mycket stillsamma påpekande — som gäller för all opposition och som vårt parti kanske kan komma i åtnjutande av vid ett annat tillfälle. Oppositionen är friare, därför att den inte tvingas att se resultaten av sitt val

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

växa fram, och oppositionen kan medelst oklara formuleringar alltid ha två strängar på sin båge — och fyra eller fem också i vissa situationer.

Om herr Ohlin känner sig i någon mån tröstad av det, så vill jag förklara, att jag också kan vara ironisk mot mig själv.

Sedan skall herr Ohlin inte tro, att regeringen blir så irriterad av en fri och öppen kritik. Jag säger uppriktigt, att en av fördelarna med att samlingsregeringen är borta är den, att de styrande få veta av att de leva. Det är bara nyttigt att det kommer fram kritiska synpunkter på regeringens sätt att handha sitt uppdrag. Det är inte alls så, att vi i varje sådan kritik se något ont. Nej, vad vi sagt och vad vi reagera mot är, att man med utgångspunkt från oklara antydningar angriper regeringens handlande, när man själv inte visar hur det i stället skulle ha handlats. Då, säga vi, tjänar kritiken ingenting till. Om man däremot kritiserar en viss bestämd åtgärd, t. ex. ett alltför intensivt bostadsbyggande, och säger: »Nu har ni gjort det och det i för stor utsträckning — låt oss ändra på det!», så är det en positiv kritik. Men om man så där i största allmänhet kritiserar t. ex. utlandskrediterna och säger: »Nu ha ni ställt till ett elände, när ni skeppa bort varorna till Ryssland!», så är det en kritik som inte gagnar saken och landet, och även om jag inte gärna vill begagna några hårda ord så här tidigt på morgonen måste jag ändå kalla den kritiken för lögnaktig. En kritik som tar sikte på de konkreta åtgärderna och säger: »Så här skulle ni ha gjort i stället!», den är positiv. Jag vill också villigt medge, att en sådan kritik kan komma från den nuvarande oppositionens sida, och i sådana fall tror jag inte, att någon från vårt håll känner sig stingsligt berörd av densamma.

Nu vilja vi emellertid höra av oppositionen, vad det är i regeringsprogrammet som man inte kan ansluta sig till. Vad är det som gör, att man inom oppositionen ställer sig så kyligt kritisk och säger att man inte kan acceptera programmet? Och vi vilja gärna veta vad oppositionen vill sätta i stället, vad det är för andra åtgärder som man anser vara bättre. En allmän kritik, som bara sprider olust i landet, gagnar ingen. Den skadar sparandet och den gynnar spekulatiönerna mot regeringens politik o. s. v. Men med positiv kritik, med uppslag till åtgärder i stället för allmänna antydningar och mystiskt tal skola vi säkerligen ganska snart komma underfund med två saker: för det första att regeringen är lätt att komma till tals med och för det andra att klyftorna mellan regering och opposition kanske inte äro så stora, som oppositionen av partitaktiska skäl vill göra gällande.

Är det ingenting annat än en oklar formulering som skiljer herr Ohlin och mig åt i dag i kampen mot inflationen, så tycker jag att han och jag skola sätta oss ned och skriva om formuleringen så att den blir klar. Men om det finns något reellt som skiljer oss åt, så kom fram med det, så vi få se vari det består!

Herr statsrådet **Eriesson**: Herr talman! Herrar Skoglund i Doverstorp, Pehrsson-Bramstorp och Ohlin ha frågat vad den reduktion av bostadsbyggandet betyder, som regeringen beslutat sig för att genomföra. Herr Skoglund i Doverstorp undrade, om det hela bara kommer att bli en konstruktion på papperet eller om det blir en verklig reducering, som tar en mindre mängd material och mindre arbetskraft i anspråk.

Jag vill då svara, att vi ha en viss bostadsbyggnadsverksamhet i gång, som väl ingen förnuftig människa nu vill avbryta och vänta med färdigställandet till senare. Alla äro väl tvärtom överens om att vi skola färdigställa de lägenheter som redan påbörjats. Det som i fortsättningen kommer att reduceras är alltså tillståndsgivningen.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Herr Skoglund i Doverstorp frågade om länsarbetsnämnderna ha ett så stort antal bordlagda ansökningar om byggnadstillstånd liggande på sina expeditioner, att det under innevarande år kan ha någon inverkan på det faktiska byggandet. Jag kan då omtala, att vi i länsarbetsnämnderna för närvarande ha ansökningar liggande från bostadsbyggnadsföretag uppgående till ett sammanlagt belopp av 225 miljoner kronor. Detta betyder, att hälften av det sammanlagda byggnadsvärde, som länsarbetsnämnderna ha att bestämma om, representerar bostadsbyggande. Dessa bostäder komma att färdigställas under sommaren och hösten i år.

Den verkliga skillnaden jämfört med föregående år är emellertid, att vi ännu inte börjat bevilja bostadsbyggnadsarbeten av 1948 års kvot. Förra året vid denna tid hade vi redan i ett par månader beviljat byggnadstillstånd av 1947 års kvot. Det är helt naturligt att detta kommer att medföra en reell sänkning av efterfrågan på material och arbetskraft en tid framöver. Innevarande år kommer det att färdigställas lika många lägenheter som förut. Om vi nästa år — för att ta ett exempel från tätorterna — i stället för 50 000 lägenheter bevilja 35 000, så måste detta inverka på efterfrågan på material och arbetskraft likaväl som på antalet färdigställda lägenheter. Det är också uppenbart, att om vi färdigställa det antal lägenheter, som nu äro påbörjade och i vilka det kanske bara fattas några få detaljer, så krävs det härför ganska litet material. Men de färdigställda lägenheterna komma ändå att redovisas i statistiken.

Vad gäller andra byggnader än bostäder, så kan man väl uttrycka det så, att när vi beslutat oss för att skära ned tillståndsgivningen från 2 500 miljoner kronor förra året till 1 600—1 700 miljoner kronor i år, så är detta en kraftig reduktion. Då kan man invända, att denna reduktion av tillståndsgivningen kan uppvägas av att länsarbetsnämnderna redan ha beviljat ett stort antal byggnadsprojekt som ännu inte igångsatts. Ja, vi ha mycket riktigt en viss eftersläpning här. Det blir det alltid inom byggnadsverksamheten. När man mäter i miljoner kronor eller i antal bostadslägenheter, så måste man räkna med att verkningarna av företagna åtgärder komma att visa sig först en tid efteråt.

Herr Skoglund i Doverstorp ville ha konkreta exempel på vad ifrågavarande reduktion innebär. Ja, hur många tusen man som kan friställas från exempelvis bostadsbyggnadsverksamheten kan jag inte säga, men talet om att byggnadsindustrien tar allt mer och med arbetskraft i anspråk är felaktigt. Redan nu har den starkare restriktiviteten inneburit, att av den ökning på låt oss säga 10 000 man, som vi hade förra året, ha omkring 3 000 man nu övergått till annan verksamhet. Det är inte säkert, att det är samma människor, som kommo in förra året och gått ut i år. Det är inte heller säkert att, om statsmakterna nu besluta ett investeringsprogram som bara är $\frac{2}{3}$ av förra årets, detta kommer att innebära en besparing av arbetskraft i proportionsvis lika stor utsträckning. Jag vågar inte säga att det är så, men uppenbarligen blir efterfrågan på arbetskraft inom byggnadsbranschen mindre. Den saken är alldeles klar. Jag vill också uttrycka den förhoppningen, att det skall bli möjligt att föra över dessa byggnadsarbetare till annan verksamhet. De skola icke, som herr Hagberg i Luleå uttryckte det, bli arbetslösa. Det kan det aldrig bli tal om. Eftersom det finns tillräckligt med arbetstillfällen på andra områden kan man inte säga att vi bedriva en investeringsverksamhet, som leder till att byggnadsarbetarna bli arbetslösa. De få kanske inte arbete i sitt gamla fack, men att arbetstillfällen bjudas dem, därom äro vi väl alla ense.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Sedan bör jag kanske också svara på den fråga, som herr Pehrsson-Bramstorp framställde. Han frågade om det verkligen är möjligt att det finns byggnadsarbetare som uppbära arbetslöshetsunderstöd, om de icke få sysselsättning inom byggnadsbranschen. På det vill jag svara, att arbetslöshetskassorna i princip äro konstruerade så, att de hänvisa arbetaren i fråga till arbetsförmedlingen, och om man där förklarar att det inte finns något lämpligt arbete för vederbörande, så får den arbetssökande en stämpel i den arbetsbok som arbetslöshetskassan ger ut. Sedan är den arbetssökande berättigad till understöd. Om arbetsförmedlingen däremot erbjuder den arbetssökande annat arbete, som han vägrar att ta emot, så har kassan inte rätt att betala ut något understöd. Jag vet att arbetsförmedlingarna gång efter annan ha vägrat att förklara, att det icke finns lämpligt arbete, men huru förhållandet var i det speciella fall, som herr Pehrsson-Bramstorp talade om, vägar jag inte uttala mig om. Jag talar här bara om vad som är allmän regel.

Vad vi för övrigt syfta till med investeringsprogrammet är alldeles för långt att i detalj redogöra för. Jag ser att herr Liedberg följer debatten med stort intresse. I investeringsrådet höllo vi på åtskilliga timmar med att försöka reda ut vad begränsningarna komme att innebära i speciella fall. Jag tror dock inte att man kan få något klart besked därvidlag, även om tendensen är absolut klar.

Vidare sade herr Ohlin, att jag springer ifrån mitt ansvar och vältrar över det på länsarbetsnämnderna. Jag har inte vägrat att bära ansvar för vad som sker. Jag tar på mig fulla ansvaret för de byggnadstillstånd som beviljats och som ligga hos länsarbetsnämnderna. Jag uttalade mig som jag gjorde därför att jag ansåg det vara i klarhetens intresse. Och, herr Ohlin, om hälften av de byggnadstillstånd som ligga hos länsarbetsnämnderna gäller byggandet av bostadshus, så kan detta inte vara någon felinvestering! Övriga byggnadstillstånd granskas också på sådant sätt, att aldrig något tillstånd släpps ut på måfå, det kan jag försäkra herr Ohlin. Vi slänga inte ut tillstånd hit och dit — som det på vissa håll i pressen har gjorts gällande. De människor, som vi engagerat för rådgivning inom byggnadsberedningen, försöka att med speciella branschers stöd och med hjälp av utredningar från statliga institutioner bedöma angelägenhetsgraden i varje särskilt fall. Jag har också tidigare vid många tillfällen förklarat efter vilka principer vi försöka bedöma ansökningarna och vilka ansökningar vi i första hand bevilja.

Herr Ohlin har nu sökt motivera påståendet i sitt förmiddagsanförande, att jag skulle ha slängt ut bluffsiffror — som han uttryckte det — för vad vi genom en felaktig exportpolitik ha förlorat i utländska valutor. Jag lyssnade mycket uppmärksamt efter herr Ohlins förklaring till detta påstående. Och herr Ohlin hade en förklaring! Han sade att jag hade använt siffran 270 000 kronor som ett uttryck för storleken av den s. k. förlust, som näringslivet, och därmed hela nationen, gjorde under en viss tid. Herr Ohlin kunde dock inte bevisa att detta var en felaktig beräkning. Jag har nämligen sagt att siffran gällde för massaexporten, och jag bestrider att siffran innehåller bluff!

Vidare säger herr Ohlin att det är helt naturligt att näringslivet, i detta fall cellulosaindustrien, inte tog ut högre priser när det hotades med prisutjämningsavgifter. Vi ha debatterat denna sak flera gånger tidigare här i kammaren, och jag har ställt frågan: Vill man göra gällande att industrien lämnade felaktiga upplysningar om vilka möjligheter som förelågo att ta ut ett högt pris på världsmarknaden, bara för att man ville komma undan prisutjämningsavgifter? Den som påstår att så varit fallet, påstår också att

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

industrien har undanhållit folkhushållet en viss mängd valuta. Ty det måste ha blivit resultatet, eftersom vi frågade vederbörande vad det riktiga priset var. Vi fingo då till svar att industriens män inte ville ta ut mer än ett visst bestämt pris. Jag vill betona att herr Ohlin är den förste i denna kammare som gjort gällande, att förhållandena voro annorlunda än vad industriens representanter meddelade vid det tillfälle, då förhandlingarna pågingo. Åtskilliga andra ledamöter av denna kammare ha tillfrågats om samma sak, men ingen har förut sagt att industrien medvetet lämnat oriktiga uppgifter. Och det är vad herr Ohlin insinuerar har skett här.

Jag vill tillägga att vad exportpriserna på papper beträffar så bestämdes de av industrimännen själva. Herr Ohlin nämnde att han visste ett företag som hållit avsevärt högre priser, och det tror jag mycket väl kan vara riktigt. Jag har sagt, att på vissa sekundära marknader kunde man få ut högre priser, men i stort sett gällde de priser vi togo ut för världsmarknadspriser — och industrien bestämde dem som sagt själv. Jag kan upplysa om att åtskilliga företag på vissa marknader inte i denna dag ta ut absoluta toppriser och det med samma motivering som anfördes i november 1946, nämligen att på lång sikt har den svenska industrien inte något intresse av att ta ut absoluta toppriser, ty då får man senare en reaktion i ett annat marknads-läge.

Jag skall inte fortsätta debatten om dessa ting. Jag trodde att dessa frågor voro klara efter de debatter vi fört här i kammaren tidigare. Jag konstaterar bara — och det torde jag kunna göra med mera berättigande än herr Ohlin, när han sade att siffran 270 000 var en bluffsiffra — att herr Ohlin här har slungat ur sig ett påstående, som han inte kan stå för.

Herr **talmannen** yttrade: Vi få väl försöka komma till beslut innan banken öppnar.

Härefter anförde:

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag har begärt ordet för att komma med några repliker. Till att börja med är det väl bäst att jag försöker klara ut vad som försiggick på den här omtalade ominösa konferensen, när vi nu här redan fått såväl herr statsministerns som herr Ohlins bidrag till uppläsningsrapporten av denna sak. Jag är dock inte säker på att statsministern blev så värst glad över herr Ohlins bidrag. Han kände sig kanske som björnen i Anna Maria Lenngrens dikt inför det bidraget.

Det förhåller sig så, att på ifrågavarande konferens behandlades bl. a. frågan om åtgärder för att hindra prisstegringen. Vi framförde då en rad förslag till åtgärder för att få ned priserna, och regeringen visade ett positivt intresse därför. I det sammanhanget behandlades också frågan om lö- nerna, och man sade, att om det och det genomfördes, så skulle det också visas en viss återhållsamhet i lönepolitiken. Då sade herr Ohlin: »Det duger inte! Vi skola ha klarare besked!» Och så lade han fram en linje, där lö- nerna skulle följa utvecklingen av produktionen. Herr Linderot, som verk- ligen ville bidraga till att rädda konferensen åt statsminister Erlander och inte unnade de borgerliga att spränga konferensen på en formuleringsfråga, sade då: »Detta tycker jag man kan komma överens om att godta.» Men då rusade herr Ohlin åstad som den mycket karaktärsfaste man han är och förklarade: »Det går inte. Det är ju tydligt att kommunisterna bara vilja ställa till djävulskap här, och det vill jag inte vara med om!» Han ville ha en ytterligare skärpning därvidlag.

I det förslag han sedan framställde fanns en bra grundtanke, nämligen

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

den att lönepolitiken skulle följa produktionsutvecklingen. Det har aldrig skett i vårt land tidigare. Jag erinrar om vad som står i arbetarrörelsens efterkrigsprogram om löneutvecklingen under 1930-talet. När nationalinkomsten då ökade med 26 procent per arbetande, ökade arbetarnas löner med 12 procent. Det är ur arbetarklassens synpunkt en nåd att stilla bedja om att vi få en lönepolitik, som verkligen gör det möjligt för arbetarna att diskontera produktionsökningen.

De prisstegringar, som redan genomförts, tror jag man kan uppskatta till fyra procent av levnadskostnaderna, och prishöjningen på grund av propositionen om jordbrukspriserna kan man uppskattningsvis beräkna till ytterligare fyra procent innan detta år är till ända. De genomsnittliga löneförbättringar som arbetarna fått uppgå till åtta procent. Följaktligen kommer den löneförbättring, som arbetarna erhållit detta år, att vara uppäten av prisstegringarna inom några månader. Att i ett sådant läge komma och rekommendera lönestopp är verkligen mycket magstarkt!

Det har här talats om överörkligheten på arbetsplatserna. Låt oss ta en ganska exklusiv arbetsplats som exempel, nämligen Svenska kullagerfabriken i Göteborg. Det är till det företaget man bl. a. måst importera italienska arbetare — på grund av överörkligheten där. Det finns ingen jämförlig arbetargrupp inom den svenska industrien, som har så dåliga löner som arbetarna vid det företaget. Och det var där man ställde 65 miljoner kronor till aktieägarnas förfogande vid bolagsstämman häromdagen! Skola vi verkligen, under sådana förhållanden, med den överörklighet på arbetskraft man nu har samt med den underbetalning av arbetarna som nu äger rum, behöva gå ifrån vår föresats att få någonting med av avkastningen från sådana företag?

Jag kan inte instämma i herr statsministerns ord när han säger, att näringslivets program är det enda alternativet till regeringens program. Det finns ett bättre alternativ, nämligen arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Det nya i dagens situation — och det har väl varit förutsättningen för samarbets-tonfallen och inviterna från såväl statsministerns som från bondeförbunds- och folkpartiledarnas sida — är väl att det program som regeringen här rekommenderar icke har samband med arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Det är detta och ingenting annat som bestämmer vår hållning till regeringen. Vi ha icke ändrat vår uppfattning om vad som bör och kan genomföras, och vi anse att det är möjligt att genomföra arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Men jag tror inte man kan genomföra det i samarbete med herr Ohlin! Herr statsministern representerar ett parti med 45 procent av väljarna bakom sig. Gallupundersökningar visa att han kan räkna med ett sjunkande väljarunderlag, och han vet att förutsättningen för ett genomförande av regeringsprogrammet är att ett samarbete kommer till stånd mellan de människor, som vilja ungefär samma sak, alltså kommunisterna i detta fall. Det är då upprörande att statsministern, samtidigt som han kommer med inviter till de borgerliga om samarbete, samverkan och samförstånd, prisar en taktik som han inbillar sig ha medfört katastrof vid de fackliga valen för kommunisterna, alltså handen till samarbete åt de borgerliga och knytnäven åt kommunisterna.

Inom parentes vill jag säga att ifrågakvarande valframgångar vid de fackliga valen äro mycket suspekta. Valen ha överklagats, och i något fall har förbundsstyrelsen på grund av de påtagligt orättvisa metoder som använts till och med tvingats ge sitt samtycke till nyval. Dessa ur flera synpunkter mycket beklagliga episoder ändra inte rörelseriktningen, rädda inte stats-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

ministrernas parti och förändra inte vår politik. Vi hysa ingen oro därvidlag, men vi äro oroliga när regeringen här lägger fram ett nytt program, som innesluter sådana punkter som lönestopp, reformpaus, genomförandet av nya indirekta skatter o. s. v. Då bli vi verkligt oroliga.

Statsministern har här sagt att Ny Dag undertryckt regeringens program. Jag har personligen talat om för statsministern att vi publicerat regeringsprogrammet i Ny Dag. »Ja, men ni publicerade inte hela programmet!», svarade han. Nej, tacka för det! Hur skulle vi kunnat göra det i en åttasidig tidning, vars sidantal på grund av den pappersransonering som genomförts måst gå ned högst avsevärt — samtidigt som de borgerliga tidningarna ha 30 sidor? Det är väl alldeles naturligt att vi inte kunnat publicera hela detta omfattningsrika program! Men vi ha återgett det väsentliga i regeringens nya program. Det finns goda svenska ord, som man skulle kunna använda för att karakterisera en sådan framställningskonst som statsministrernas. Och statsministern kan inte heller göra gällande att han inte har läst Ny Dag, ty han har uppenbarligen sett att Ny Dag har haft programmet publicerat! Då var det mycket angenämare att lyssna till herr Pehrsson-Bramstorps polemik. Han sade ifrån att han inte varit närvarande i kammaren och därför inte visste vad som hade yttrats. Det var i alla fall något vettigt i den förklaringen!

Sedan vill jag bara säga till statsministern vad jag sade i en diskussion i Uppsala efter importstoppet, att vi för vår del föredra att få litet råg i ryggen på regeringen i stället för att blanda den i kaffet. Vi tro inte det är nödvändigt för regeringen att springa ifrån arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Vi tro att det går att övervinna de svårigheter som skapats utan att uppge det grundläggande i arbetarrörelsens efterkrigsprogram.

Till herr statsrådet Ericsson vill jag säga, att jag mycket väl vet att byggnadsarbetarna under nuvarande förhållanden, när de kastas ut från sina arbetsplatser, kunna få annat arbete. Men för det första är det ju ett faktum att de icke få stanna kvar i det arbete de ha, och för det andra tror jag regeringen överskattar verkningarna av detta förhållande. Jag tror resultatet kommer att bli, att byggnadsarbetarna i allmänhet komma att fördela de arbetstillfällen som finnas. Detta betyder kanske bara att alla få arbeta en dag mindre i veckan, och tillskottet av ny arbetskraft på andra områden kommer därför att bli skäligen magert.

Till herr Ohlin slutligen, som säger att man inte skall anklaga folkpartiet för att försvara de rikas intressen, vill jag säga, att denna anklagelse närmast är ett objektivt konstaterande. Ty om vi se på skattefrågan måste väl herr Ohlin medge, att när 95 eller 98 procent av skattedragarna få sina skatter sänkta med ett par procent, och när herr Ohlin och hans åsiktsfränder — även de till höger — försvara den ringa minoritetens, d. v. s. de rikas intressen, då måste man väl ha rätt att säga, att det är de rikas intressen som folkpartiet företräder i detta fall.

Herr **Ohlin**: Herr talman! Med anledning av herr talmannens önskemål att inte uppta tiden mer än nödvändigt skall jag fatta mig mycket kort. Jag vill säga till hans excellens statsministern, att den formulering beträffande inkomstbildningen, som jag vid ett tillfälle presenterade, utmärkte sig icke för att det gick att lägga in ungefär vad som helst i den. Det är ett exempel på statsministrernas sätt att argumentera. Det visade sig emellertid, att formuleringen kunde tolkas på ett sätt som gjorde, att den inte hade något större praktiskt värde. Den som varit med om förhandlingar och skrivning

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

av formuleringar vet, att sådant ofta inträffar. Om jag eller någon annan vid ett sådant tillfälle hållit i pennan spelar ingen som helst roll. Det enda som spelar någon roll är, att om man vill uppnå ett vattentätt resultat, så får man hjälpa till att ändra på formuleringen så att den blir vattentät. Och det var det som inte skedde.

Eftersom statsministern fortfarande inte kan förstå vad jag sagt beträffande byggnadsregleringen, måste jag ännu en gång beröra den saken. Statsministern gjorde gällande att jag påstått att om man släpper efter på byggnadsregleringen, så får man fler bostäder. Men, herr statsrådet, jag har därvidlag sagt två saker. Den första var att man borde ha en mindre totalinvesteringssvolym. Den andra var att restriktionssystemet visar, att med ett sådant system blir det lätt så att produktionskrafterna icke bli hundraprocentigt utnyttjade, utan resultatet blir färre bostäder av en viss mängd produktiva resurser än vad man eljest skulle erhållit. Härav drog jag bl. a. den slutsatsen, att detta restriktionssystem har ett element av ineffektivitet, och att man därför *på lång sikt* bör sträva efter ett friare system. Statsministern trollade bort »på lång sikt». Statsrådet Ericsson invände en gång att jag inte skulle rikta detta som en kritik mot regeringen, ty vi äro alla ense om att vi skola ha ett friare system på lång sikt. Statsrådet Ericsson fattade alltså att jag menade att erfarenheten visar att man rent principiellt på lång sikt skall sträva mot ett friare system. Jag har också tidigare i denna kammare i en debatt med statsrådet Ericsson förklarat, vilket tydligen undgått statsministern, att dessa båda ståndpunkter icke strida mot varandra.

Statsministern sade att kritik är bra, om den bara visar på något konkret annat sätt att handla. Jag vill där ta ett exempel. När jag den 5 juni i fjol krävde i en debatt i denna kammare, att regeringen skulle planlägga en mindre investeringssvolym, var det väl en konkret rekommendation? Inte menar väl statsministern att oppositionen, som inte har tillgång till Kungl. Maj:ts kansli, skall utarbeta detaljförslag på varje punkt?

Statsministern frågar — och det är för den skull jag nu begärt ordet — vad det är som gör att vi inte kunna samsas om regeringens program. Jag vill då svara vad jag redan i mina tidigare anföranden påvisat, att det finns vissa punkter, där vi ha en annan uppfattning än regeringen — t. ex. när det gäller skattepolitiken, tillrättaläggandet av den ekonomiska politiken i allmänhet, vissa regleringsfrågor etc. På andra punkter har jag sagt att det är oklart vad det betyder att använda råvarutilldelningen för reglering av produktionen. Detsamma gällde uppskovet med vissa sociala reformer och det oklara i att tala om en ökning av produktionen, när man inte talar om hur det skall ske. Nu säger statsrådet: »Om det inte är något annat än en oklar formulering som skiljer oss åt, så låt oss sitta ned och göra en bättre formulering!» Men det förstår väl var och en i denna kammare att det inte här bara är fråga om en formulering, när det t. ex. gäller uppskov med vissa sociala reformer. Det är fråga om att tala om det konkreta innehållet i dessa allmänna talesätt. Jag är litet förvånad över att statsministern skall ha så svårt att fatta detta. Jag bara konstaterar, att mina frågor om vad regeringsprogrammet innebär fortfarande på alla punkter stå obesvarade. De få väl besvaras vid något senare tillfälle.

Till statsrådet Ericsson vill jag säga, att vad jag påpekade som felaktigt var inte, att siffran 270 000 kronor skulle vara felräknad. Jag sade uttryckligen, att det var fem procents-förlusten på exporten av pappersmassa under den period prisreduktionen gällde. Det var inte någon felräkning. Att jag i alla fall tillät mig att något vanvördigt karakterisera denna siffra berodde

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

på det sätt, på vilket den använts i den offentliga diskussionen. Den har nämligen använts som svar på kritiken att landet åsamkats en betydande förlust på grund av regeringens politik. Det har till regeringens försvar återgivits dussintals gånger att vi ha förlorat bara 270 000 kronor. En sådan användning av denna siffra är en ren bluff, bl. a. därför, att då har diskussionen gällt exportpolitiken överhuvud taget, alltså både massa och papper. Då blir siffran en annan och större. Redan av det skälet är uppgiften bluff, men den är det framför allt därför, att om det inte varit för hotet om exportavgifter, skulle industrien bedrivit en annan prispolitik vid sin export.

Sedan sade statsrådet Ericsson att jag påstått, att industriens män givit felaktiga »upplysningar» om vad man skulle kunnat ta ut för priser på världsmarknaden. Om statsrådet Ericsson hade studerat tidnings- eller fackpressen skulle han ha funnit alla erforderliga upplysningar om prisnoteringarna, vilka kunna vitsordas av åtminstone dussintals ledande industrimän. Regeringen har frågat: »Vad önska ni ta ut för priser vid export?» Man ville ha trygghet för att virkespriserna inom landet icke skulle komma att stiga samtidigt med exportpriserna. Inför hotet av exportavgifter valde industriens män då, av handelspolitiska och andra skäl, att icke vid export ta ut högre priser, även om de med iakttagande av all försiktighet och utan att eftersträva toppriser skulle kunnat få ut åtskilligt mera. Om statsrådet Ericsson kritiserar industriens män för att de intogo en sådan ställning, så förefaller det mig märkligt. Jag tycker det är mänskligt om de i ett sådant läge sagt sig, att de och landet skulle få vissa fördelar av att hålla låga priser, om de därigenom kunde slippa exportavgifterna som ingen visste när man kunde bli av med igen. Industrimännen föredrogo därför att hålla lägre priser än vad de annars skulle ha kunnat taga ut.

Slutligen riktade jag den frågan till statsministern, huruvida man inte inom regeringen, för att få ett mera störningsfritt samarbete till stånd, skulle kunna ställa vissa krav på det egna partiet, eftersom man nu ställer så stora krav på oppositionens uppträdande. Jag ställde inte den frågan till kommunisterna. Det hade varit hopplöst. Herr Hagbergs i Luleå svar var därför en överloppsgärning. Men jag ställde den frågan till regeringspartiet, om ni icke borde ställa det kravet på ert eget deltagande i debatten, att ni sluta upp med att tillskriva edra politiska motståndare något annat än en ärlig uppfattning om vad oppositionen anser vara till landets bästa.

Herr Liedberg: Herr talman! Jag skall be att i förbigående få säga till herr Hagberg i Luleå, att hans beräkning rörande levnadskostnadsstegringarnas ianspråktagande av ernådda lönestegringar nog inte var riktig. Även med tillgodoseende av jordbrukets bekanta 200 miljoner kronor tror jag inte att de kunna beräknas till mer än högst 20 procent och troligen endast till ungefär 15 procent av inkomststegringen, även om jag godtar herr Hagbergs beräkningar av denna. Vi kunna kanske tala mera om detta nästa lördag, men jag tycker inte att hans siffror här böra få stå oemotsagda.

Det var egentligen en annan sak som föranledde mig att vid denna sena timme begära ordet. Statsrådet Ericsson apostroferade mitt intresse för investeringsdebatten, och jag erkänner gärna att jag är intresserad inte bara för investeringsdebatten, utan överhuvud taget för frågan om den ekonomiska utvecklingen. Men det är väl i alla fall så, att investeringarna utgöra en av de angreppspunkter, som om den utnyttjas på ett riktigt sätt kan ge någon lättnad i det brydsamma ekonomiska läge vari vi nu befinna oss.

Denna fråga diskuterades, såsom statsrådet Ericsson erinrade om, ganska

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

nyligen inom investeringsrådet, och det var framför allt två handlingar, som därvid tilldrogo sig intresset. Den ena var en s. k. reviderad investeringsbudget för 1947 och den andra var en sammanställning över antalet lägenheter, för vilka byggnadstillstånd beviljats samt antalet inflyttningsfärdiga lägenheter under olika perioder. Den förstnämnda handlingen, den reviderade investeringsbudgeten, ger en både vacker och hoppfull bild av läget efter genomförandet av de åtgärder som planeras. Man räknar i den reviderade budgeten med en sänkning av de ursprungligen beräknade investeringarna med cirka 500 milj. kr., varav cirka 300 milj. kr. skulle avse bostäder och 200 milj. kr. annan anläggningsverksamhet. Detta skulle ju tyda på en minskning av efterfrågan på material och arbetskraft, och i så fall verka i den riktning som väl måste eftersträvas på detta område liksom på alla andra områden, nämligen att skapa balans mellan tillgång och efterfrågan. Men tar man det andra dokument, som diskuterades, nämligen sammanställningen över antalet lägenheter, för vilka tillstånd beviljats, och dem som bli inflyttningsfärdiga, så får man en annan bild av läget. Under 1946 beräknas antalet inflyttningsfärdiga lägenheter — det gäller kvotorter — uppgå till 44 400, år 1947 till 41 000 och år 1948 till 44 000 på nytt.

Vi diskuterade detta i flera timmar och voro nog ense om att det är, såsom statsrådet sade, ganska svårt att bli på det klara med vad som är verkligheten bakom siffrorna. Mitt intryck var emellertid att vad som främst åstadkommes var en bättre balans mellan tillståndsgivningen och den verkliga byggheten, alltså en successiv minskning av den nuvarande eftersläpningen. Men om huvuddelen av det bostadsbyggande, som kommer att ske under 1948, ännu icke är påbörjat — jag vågade under debatten i investeringsrådet hävda den uppfattningen och gör det fortfarande — och det oaktat de under 1948 färdigställda bostäderna beräknas i kvotorterna uppgå till samma antal som år 1946 och till större antal än under år 1947, då kan man inte komma till någon annan slutsats än att den reviderade budgetens verkan knappast torde ligga så nära i tiden som hösten 1947 eller ens året 1948, utan man får nog i huvudsak räkna med att verkningarna komma att göra sig gällande först 1949, om man, såsom jag gör, hoppas det bästa och tilltror statsrådet de allra ärligaste avsikter att få ut någonting ur de planerade åtgärderna.

Det var, herr talman, bara detta som jag velat anföra till belysning av det viktiga spörsmål som vi nu behandla.

Herr **Werner**: Herr talman! Statsrådet Ericsson upprepade här alldeles nyss sin och regeringens oskuldsklaring till de för låga exportpriserna på trämassa och virke. Jag måste säga att denna förklaring lämnar kvar vissa mycket dunkla punkter. Ännu kvarstå obesvarade de frågor, som riktades till statsrådet Ericsson av herr Hedlund i Rådombudskapet den 1 mars i år angående orsaken till att de svenska exportpriserna på dessa viktiga varor ligga så avsevärt under de priser som man i våra grannländer kunnat betinga sig. Kvar står det faktum att under viss del av sensommaren 1946 kunde de norska trämassefirmorna betinga sig ett pris av 850 norska kronor per ton s. k. starksulfitmassa, medan de svenska exportörerna endast erhöilo 450 svenska kronor för motsvarande kvantitet. Även omräknat i utjämnad valuta utgör skillnaden mellan dessa priser cirka 50 procent. I december månad såldes fob Göteborg svenskt trä av en viss dimension, 3" × 7", till Belgien. Bränslekommissionen dekreterade att priset icke fick överstiga cirka 30 pund per standard. Samtidigt kunde de finska träexportörerna betinga sig ett pris

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

fob finsk hamn av 45 pund per standard, medan de ryska träexportörerna begärde — och antagligen också erhöle — ett pris på 50 pund per standard fob Arkangelsk. Det var då ett frakttillägg därutöver på cirka 15 pund från Arkangelsk, medan den svenska frakten betingade endast 5 pund per standard. Om det nu förhåller sig så som statsrådet Ericsson uppger, att exportörerna fått ta ut de priser som de själva önskat, så borde det varit regeringen angeläget att kontrollera prisläget på världsmarknaden, så att åtminstone inte landet gått miste om den utländska valuta, som på detta vis kunnat inflyta, och av vilken vi ha ett så stort behov.

Jag har velat lämna detta bidrag till debatten för att påminna om att regeringens förklaring innehåller punkter, som ännu inte ha klarlagts.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav beträffande utskottets hemställan propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, att motionerna I: 362 och II: 522 bifölles; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wiberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 48, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, att de i ämnet väckta motionerna bifallas.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Wiberg begärde emellertid rösträkning, i anledning varav votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid afgavs 115 ja och 50 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Beträffande motiveringen framställde herr talmannen till en början propositioner beträffande den mening i andra stycket å s. 2 i utskottets tryckta utlåtande, som började med orden »En depreciering av kronan», nämligen dels på godkännande av utskottets motivering i denna del dels ock på utslutande av denna del av motiveringen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wiberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner den mening i bankoutskottets motivering i utskottets förevarande utlåtande nr 48, som i andra stycket å s. 2 börjar med orden »En depreciering av kronan», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren beslutit, att denna del av motiveringen skall utgå.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt ifrågavarande mening i utskottets motivering.

Beträffande den del av utskottets motivering å s. 3 i utlåtandet, som började med orden »Såvitt utskottet» och slutade med orden »reglerade bostadsbyggandet» gav herr talmannen härefter propositioner dels på godkännande av denna del av utskottets motivering dels ock på godkännande av den lydelse av motiveringen i berörda del, som under överläggningen föreslagits av herr Wiberg; och fann herr talmannen den förra propositionen med övervägande ja besvarad. Herr Wiberg begärde emellertid votering, i anledning varav följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner den del av bankoutskottets motivering å s. 3 i utskottets förevarande utlåtande nr 48, som börjar med orden »Såvitt utskottet» och slutar med orden »reglerade bostadsbyggandet», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av motiveringen i berörda del, som under överläggningen föreslagits av herr Wiberg.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt nu ifrågavarande del av utskottets motivering.

I fråga om den mening, som i utskottets motivering å s. 3 började med orden »I själva verket» ävensom den därpå följande meningen framställde herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till motiveringen i denna del dels ock på uteslutande av ifrågavarande båda meningar; och godkände kammaren utskottets motivering i angivna delar.

Härpå framställde herr talmannen propositioner beräffande den mening å s. 4, som började med orden »Trots att» och slutade med orden »av räntenivån», nämligen dels på godkännande av utskottets motivering i denna del dels ock på uteslutande av nu angivna del av motiveringen; och fattade kammaren beslut i enlighet med den förra propositionen.

Beträffande utskottets motivering i tredje stycket å s. 4 i utlåtandet, börjande med orden »Vid sidan» och slutande med orden »statliga kapitalinvesteringar», framställde herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering i ifrågavarande del dels ock på godkännande av den lydelse, som föreslagits i den av herrar Petersson i Karlskrona och Fröderberg avgivna reservationen i motsvarande del; och godkände kammaren utskottets förslag till motivering i denna del.

Beträffande fjärde stycket å s. 4, börjande med orden »I nuvarande knapphetsläge» och slutande med orden »av sparandet», framställde herr talmannen härefter propositioner dels på godkännande av denna del av utskottets motivering dels ock på sådan avfattning av motiveringen i motsvarande del, som föreslagits i nyssnämnda reservation; och godkände kammaren nu förevarande del av utskottets motivering.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Beträffande utskottets motivering i femte stycket å s. 4 av utlåtandet, vilket stycke började med orden »De synpunkter, som utskottet nu anfört», gav herr talmannen härefter propositioner dels på godkännande av detta stycke dels ock på uteslutande därav; och fann herr talmannen den förra propositionen med övervägande ja besvarad. Herr Fröderberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner femte stycket av bankoutskottets motivering å s. 4 i utskottets förevarande utlåtande nr 48, vilket börjar med orden »De synpunkter, som utskottet nu anfört», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren beslutat, att denna del av motiveringen skall utgå.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 93 ja och 82 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt den av utskottet föreslagna motiveringen i nu förevarande del.

Slutligen godkände kammaren på av herr talmannen därå given proposition återstående delar av utskottets motivering.

§ 2.

Föredrogs vart efter annat

utrikesutskottets utlåtande och memorial:

utlåtande, nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer, m. m.; och nr 11, angående ersättning till dess tjänstemän; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 8 juli 1904 (nr 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken den 18 juli 1942 (nr 740), m. m.; och

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dödande av vissa utanför Sverige befintliga handlingar, m. m., utom såvitt avser förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 3.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om bedrivande av industrirörelsen vid Laxå bruks aktiebolag med Aktiebolaget statens skogsindustrier som ägare.

Bedrivande av industrirörelsen vid Laxå bruks aktie-

*bolag med
Aktiebolaget
statens skogs-
industrier
som ägare.*

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Liedberg: Herr talman! Jag hade inte tillfälle att vara med om slutbehandlingen av detta ärende i jordbruksutskottet. Hade så varit fallet, hade utskottsutlåtandet åtminstone varit åtföljt av en blank reservation.

Det gäller det pris till vilket staten har förvärvat Laxå bruk. Det har för utskottet förelagts en väl genomarbetad tablå, utvisande de värden som dölja sig bakom de 18 miljoner, till vilka köpeskillingen uppgår. Man finner, att industriella anläggningar, jordbruk m. m. uppskattats till, om jag minns rätt, cirka 4 miljoner och skogen till cirka 14 miljoner. Detta är uppskattningensvärden och inte bokföringsvärden. Man kan kanske inte heller pretendera på att en säljare skall sälja till de, kanske starkt avskrivna, bokföringsvärden, som kunna förekomma i ett bolag. Det är alltså inte mot det jag har någon erinran, utan det är mot priset över huvud.

Om man anser att skogen är det väsentliga värdet i ett företag som detta, och det bör man nog göra, ty de industriella anläggningar som här finnas — ett järnverk, en sågverksanläggning, o. s. v. — böra nog inte bara vara nedskrivna utan med hänsyn till förnyelsebehovet hållas i ett ganska lågt värde även av en köpare, då kommer man till en värdering av 900 kronor per hektar skogsmark. Om man drar ifrån de 4 miljonerna, kommer man lika väl till 700 kronor per hektar. Det beräknades i utskottet att detta motsvarade cirka 9 kronor per kubikmeter på rot, och det ansågs att det var ett pris som vem som helst skulle kunna betala. Men jag skall be att få göra några jämförelser.

Om skogen i våra större och mera konsoliderade skogsindustriföretag skulle vara upptagen till det värdet, så vågar jag påstå, att aktiekurserna ingalunda skulle ligga vid, låt oss säga det dubbla pari som är ganska vanligt i närvarande stund, utan tre à fyra gånger högre. Vad det skulle innebära i förräntningskrav för dessa företag bör var och en förstå. Om någon annan köpte skog till sådana värden inbillar jag mig att vederbörande skulle kallas för skogspekulant. Om våra företag i allmänhet skulle förränta ett värde, motsvarande tre à fyra gånger det nuvarande aktievärdet, då måste detta, om det vore möjligt, i mycket hög grad gå ut över arbetslönerna och över den förnyelse, som varje bolag måste eftersträva och som med ett ord brukar kallas för konsolidering. Jag frågar vilken dom som i allmänhet har fallit över företag, som på detta sätt genom uppskrivning av värdena ha kunnat tillkansa sig vinster av motsvarande storleksordning, d. v. s. blivit urvattnade.

Jag vet mycket väl, herr talman, att man motiverar denna affär med flera skäl. Man motiverar den med att statens domäner i denna trakt av landet skulle få en välbehövlig och ändamålsenlig avrundning, och man motiverar den med att domänverkets markinköpsfond är av den storleksordningen, att den mycket väl tål denna åderlåtning och med att denna markinköpsfond i stor utsträckning och kanske fullständigt, i den mån den inte är tagen i anspråk, ligger räntelös — ett för övrigt mycket anmärkningsvärt förhållande, men dessa relativt stora fonder stå ju inte under riksdagens direkta kontroll. Det förefaller mig emellertid mycket egendomligt att med sådana motiveringar gå in i en affär till så höga priser, som inga enskilda företag skulle våga köpa till företagare, som vilja, inte bara bibehålla sin konsolidering, utan också förbättra den. Att överhuvud taget staten, även om staten har pengar som stå disponibla för ändamålet, går in i en affär i ett så typiskt högkonjunkturläge som det vi i närvarande stund ha och till mycket högre priser än någon enskild skulle våga betala, det tycker jag är ganska anmärkningsvärt. Jag har inte kunnat underlåta att påtala detta vid ärendets behandling. Jag har, herr talman, intet yrkande.

Bedrivande av industrirörelsen vid Laxå bruks aktiebolag med Aktiebolaget Statens skogsindustrier som ägare. (Forts.)

Herr **Andersson** i Tungelsta: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 4.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 342, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer, m. m.;

från statsutskottet:

nr 406, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid kommunikationsverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 328, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1947/48 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 441, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en arbetsmarknadsstyrelse samt förstatliggande av den offentliga arbetsförmedlingen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 442, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar med förslag till statens löneplansförordning m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 443, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1946/47;

nr 444, angående statsregleringen för budgetåret 1947/48;

nr 447, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1947/48; och

nr 448, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;

från sammansatta stats- och första lagutskottet:

nr 449, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till domstolarna m. m.;

från bevillningsutskottet:

nr 437, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgifter m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet;

nr 438, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för avgifter till vissa stiftelser, m. m.;

nr 439, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om preliminärt uttagande av värnskatt för förra hälften av budgetåret 1947; och

nr 440, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1947/48, m. m.;

från bankoutskottet:

nr 431, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 432, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av vissa tjänste- och familjepensioner m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 433, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av vissa från statens pensionsanstalt och lärarinnornas pensionsanstalt utgående pensioner m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 434, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 435, angående regleringen för budgetåret 1947/48 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.; och

nr 436, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 26 och 27 §§ lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker, m. m.;

från första lagutskottet:

nr 408, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott; och

nr 409, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dödande av vissa utanför Sverige befintliga handlingar m. m., såvitt propositionen avser förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom;

från andra lagutskottet:

nr 451, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, m. m.;

från jordbruksutskottet:

nr 462, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om bedrivande av industrirörelse vid Laxå bruks aktiebolag med Aktiebolaget statens skogsindustrier som ägare;

från särskilda utskottet:

nr 425, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om uppsikt å jordbruk m. m.;

nr 426, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 43 § förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom; och

nr 427, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till skydd mot sand- och jordflykt; samt

från riksdagens kansli:

nr 455, rörande den lägre tygpersonalen vid armén;

nr 456, angående bokförlagsverksamheten och bokdistributionen;

nr 457, angående vissa befolknings- och näringspolitiska problem;

nr 458, angående den elektriska industrien; och

nr 459, angående decentralisering av statsförvaltningen.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.07 på natten.

In fidem
Gunnar Britth.

Tisdagen den 1 juli.

Kl. 4 em.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

På begäran av greve Torgil von Seth intygas härmed, att han på grund av rygginsufficiens är i behov av tre veckors specialbehandling från den 2 juli 1947 räknat.

Stockholm den 10 juni 1947.

Carl Gentz,
Överläkare, Sthlm.

Kammaren beviljade herr von Seth ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare från och med den 2 juli.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

*Svar på
interpellation.*

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Håstad till mig riktat följande fråga:

Vilka ytterligare åtgärder överväger regeringen för att äntligen bringa klarhet över legationssekreterare Raoul Wallenbergs öde och — därest han alltjämt är i livet — åstadkomma hans återsändande till hemlandet?

Inledningsvis får jag erinra om att statsministern till svar å herr Håstads tidigare interpellation angående Wallenberg den 27 november i fjol meddelade, att Wallenberg varit försvunnen sedan den 17 januari 1945, då han stod i begrepp att företaga en bilresa från Pest till Debrecen. Samma dag hade envoyén Söderblom i Moskva underrättats av vice utrikesminister Dekanosov om att Wallenberg lyckats ta sig över till den av ryssarna erövrade delen av Budapest, där de sovjetryska myndigheterna vidtagit åtgärder för att skydda hans liv och hans egendom.

Beskickningen i Moskva erhöll den 28 november 1946 instruktion att under åberopande av statsministerns föregående dag lämnade interpellationssvar göra en förnyad skriftlig démarche i Moskva med understrykande av att svenska regeringen ansåge sig ha rätt att förvänta ett bestämt besked beträffande resultatet av de undersökningar, som vid upprepade tillfällen utlovats av de ryska myndigheterna. De av denna instruktion föranledda démarcherna hos olika sovjetryska ämbetsmän i ledande ställning verkställdes de närmaste dagarna. Då något positivt uttalande emellertid vid dessa tillfällen icke kunde erhållas från ryska vederbörande, gjorde envoyén Hägglöf den 30 januari 1947 en förnyad démarche. Han erhöll därvid till svar att intet spår efter Wallenberg påträffats, trots att »de mest energiska efterforskningar bedrivits av generalstaben, militärpolisen, säkerhetspolisen och andra myndigheter». Det tillades, att med hänsyn till de kraftiga föreställningar, som sålunda gjorts från svensk sida, de sovjetryska myndighe-

Svar på interpellation. (Forts.)

terna skulle fortsätta efterforskningarna med oförminskad energi. Utöver detta besked har några upplysningar från sovjettrysk sida icke stått att erhålla.

Envoyén Sohlman har i början av denna månad ånyo upptagit Wallenbergfrågan med ryska vederbörande men utan att ännu ha erhållit några positiva upplysningar.

Statsministern nämnde i sitt interpellationssvar, att man i november 1946 ännu icke lyckats uppspåra en österrikare, vars vistelseort var obekant och som enligt uppgift av en ungersk f. d. polisofficer, skulle varit inhyst i samma cell som Wallenberg i lägret Strasshofe våren 1945. Konsulatet i Baden-Baden lyckades emellertid i mars komma i förbindelse med denne österrikare, som sedan krigsslutet uppehållit sig på olika orter i Tyskland. Han bekräftade, att han suttit i Strasshofe vid den tidpunkt som angivits av den ungerske polisofficieren, men han hade varken där eller i något annat fångläger hört talas om någon Wallenberg.

Beskickningen i Wien har nyligen varit i förbindelse med ytterligare några personer, som befunno sig i Strasshofe vid den tid, då enligt den ungerske polisofficieren Wallenberg skulle ha suttit där. Ingen av dessa personer — bland vilka var en advokat, som på sin tid brukade biträda generalkonsulatet i Wien — hade hört talas om att någon svensk funnits i lägret.

Herr Håstad hänvisar i sin interpellation till en artikel i Dagens Nyheter den 7 innevarande juni, enligt vilken den österrikiske baronen Nikolaus von Maasburg för tidningens medarbetare nyligen uppgivit, att han sett och talat med Wallenberg i maj 1945 i det till ryskt fängelse förvandlade slottet Cekles i närheten av Bratislava.

Jag vill framhålla, att utrikesdepartementet redan i december fick en antydan om att Maasburg, som då var bosatt i Salzburg, möjligen kunde ge några upplysningar om Wallenberg. Vår chargé d'affaires i Wien beordrades omedelbart att fara ned till Salzburg för att sätta sig i förbindelse med Maasburg, vilket han gjorde den 14 december 1946. Av den utförliga rapporten om samtalet med Maasburg framgår, att de uppgifter Maasburg lämnade den 14 december 1946 icke stämma överens med uttalandena till Dagens Nyheters romkorrespondent. I december 1946 meddelade Maasburg sålunda, att han vid ett par tillfällen på vägen till och från badstugan i lägret sett en i ett närbeläget rum inhyst person, som han hört sägas skulle vara svensk konsul. Han hade likväl aldrig talat med ifrågavarande person. Maasburg uppgav också namnet på en del personer, som skulle varit fångar på samma slott som han själv, men det har ej varit möjligt komma i förbindelse med dem. Enligt vad Maasburg berättade i december skedde kommunikationen mellan de i olika rum inhysta fångarna — det satt tolv personer i samma rum som han själv — genom en slovakisk bonde som skötte eldningen i huset. Med denne man har utrikesdepartementet varit i förbindelse, men hans vittnesmål förefaller ej kunna tillmätas något värde. Han visste t. ex. icke huruvida »utläningar» funnits bland de inhysta fångarna, som ju i själva verket enligt Maasburg, representerade en rad olika nationaliteter. Utrikesdepartementet har vidtagit åtgärder för ett nytt hörande av Maasburg på grundval av hans uttalanden i Dagens Nyheter.

Ett par gånger under sista halvåret har i pressen antytts, att Raoul Wallenberg skulle befinna sig i något läger i det inre Ryssland eller i Balticum. Utrikesdepartementet har sökt komma i förbindelse med de personer, på vilkas utsagor dessa rykten grunda sig, men det har genomgående visat sig omöjligt att på denna väg komma till någon som helst klarhet.

Svar på interpellation. (Forts.)

I samband härmed vill jag nämna, att pressen och allmänheten icke bör missförstå utrikesdepartementets obenägenhet att ge upplysningar om pågående undersökningar efter Wallenberg. Dels beröra dessa ibland känsliga sidor av förhållandet till främmande makter, dels är att märka, att vid de ständigt pågående undersökningarna i Mellaneuropa — där alla de då och då uppdykande spåren samvetsgrant följas av utrikesdepartementet — man genomgående har att göra med personer, som på något sätt varit inblandade i de många politiska omvälvningarna i dessa länder. Det är framför allt i koncentrationslägren de eventuellt kunnat få några upplysningar av värde för oss i efterforskningarna. Dessa personer äro emellertid av uppenbara skäl i de allra flesta fall ytterst måna om att icke avslöja sitt eget politiska förflutna — vare sig inom eller utom koncentrationslägren — och en ofrånkomlig förutsättning för att de skola kunna förmås att ställa upplysningar till vårt förfogande är att de känna sig förvissade om absolut diskretion från svensk sida. Jag är naturligtvis fullt medveten om, att det svar å herr Håstads interpellation som jag här lämnat, måste te sig otillfredsställande för herr Wallenbergs anhöriga liksom för alla dem, som ivrigt intressera sig för hans öde. Jag kan endast upprepa statsministerns försäkran i november, att utrikesförvaltningen med all kraft fullföljer strävandena att bringa klarhet i fallet. Härvidlag är det särskilt beklagligt, att våra upprepade och enträgna framställningar i Moskva icke medfört något resultat. Jag har emellertid ingen anledning betvivla, att man på rysk sida verkställt omfattande efterforskningar och i enlighet med avgivna försäkningar fullföljer dessa.

Härpå yttrade

Herr Håstad: Herr talman! Det är nu ungefär sju månader sedan jag framställde min första interpellation i denna fråga; det skedde under hans excellens utrikesministerns vistelse i Amerika, och svaret avgavs i stället av hans excellens statsministern. Det är ganska naturligt, för att icke säga självklart, att det svenska intresset för Wallenbergs öde, för vad regeringen gjort och för vad den i fråga om resultat nått i denna sak, alltjämt fortlever.

Det nya i det svar som utrikesministern nu givit skulle väl kunna sammanfattas på ungefär följande sätt. För det första ha sovjetmyndigheterna lämnat både ett negativt och ett positivt meddelande. Det negativa ligger däri, att de hittills icke ha påträffat Wallenberg, och det positiva skulle ligga i att de alltjämt fullfölja undersökningarna. För det andra fick man veta att den svenska regeringen fullföljer sina undersökningar och för det tredje, att regeringen icke anser sig böra tillmäta den österrikiska baronen Nikolaus von Maasburgs uttalande något avgörande bevisvärde.

Kvar står emellertid — det är naturligtvis ingen som helst hemlighet för regeringen — Dekanosovs meddelande av den 17 april 1945 om att Sovjetregeringen vidtagit åtgärder för att skydda Wallenbergs liv och egendom, samt madame Kollontays uttalande i februari samma år — för ungefär två år sedan alltså — vari hon gav de anhöriga till Wallenberg de mest lugnande försäkningar om hans öde. Vi ha vidare att anteckna ryssarnas klart bestyrkta intresse vintern och våren 1945 av att få Wallenbergs verksamhet i Budapest klarlagd — ett intresse som väl knappast skulle ha framkommit, om han vid det skedet skulle ha omkommit. Vi ha ytterligare de olika uppgifterna om att Wallenberg våren 1945 skulle ha vistats i olika läger eller i något fängelse i Centraleuropa. I detta sammanhang bör ytterligare ännu en gång understrykas, att Wallenbergs öde efter den 17 januari 1945 icke på något sätt eller med angivande av någon enda omständighet har kunnat klarställas

Svar på interpellation. (Forts.)

vare sig av de sovjetryska myndigheterna eller av ungrare eller andra, som velat göra gällande, att han skulle ha omkommit. Med hänsyn till de omständigheter, som jag här i korthet sökt angiva, måste enligt min mening efterforskningarna på allt sätt fullföljas från den svenska regeringens sida tills fullständig klarhet har nåtts. Mot bakgrunden härav vill jag med stor tillfredsställelse notera att regeringen, trots alla de svårigheter som uppenbarligen måste vara förknippade med handläggandet av denna fråga, icke vill på något sätt avskryva denna affär. Detta skulle också vara orimligt, både med hänsyn till de faktiska förhållandena och med hänsyn till den humanitära insats av sällsynt art som Wallenberg hann utföra i Budapest.

Beaktas bör väl också de ryska myndigheternas sannolika svårigheter att ha fullständigt reda på alla de många främmande personer, som för närvarande av det ena eller andra skälet finnas i Sovjetunionen. Även det förhållandet är, menar jag, ett starkt skäl för regeringen att fortsätta sina efterforskningar. Till allt detta kommer — jag har endast antydningssvis berört den saken i min interpellation — olika uppgifter bland annat från Schweiz. Man har till och med utpekat en viss plats utanför Moskva, där Wallenberg för närvarande skulle finnas. Utrikesministern gav i sitt svar en berättigad varning för att taga alla dessa rykten för gott, men om en uppgift av denna art återkommer flera gånger, måste den bli föremål för regeringens direkta intresse.

Min fråga löd: »Vilka ytterligare åtgärder överväger regeringen för att äntligen bringa klarhet över legationssekreterare Raoul Wallenbergs öde och — därest han alltjämt är i livet — åstadkomma hans återsändande till hemlandet?» Denna direkta fråga är icke direkt besvarad i interpellationssvaret. Den är kanske också något svår att besvara. Men för egen del vill jag ändå här giva uttryck åt den livliga förhoppningen att detta problem måtte kunna lösas direkt mellan de båda staterna, som ju stå i vänskapligt förhållande till varandra, utan att frågan behöver dragas in i ett mera storpolitiskt sammanhang. Det rör sig här både om en folkrättslig angelägenhet och en humanitär angelägenhet. Sverige har, enligt min uppfattning att härvidlag hänvisa till handelsavtalet mellan de båda länderna, som för Sveriges del innebär att vi gå till den yttersta gränsen av vår förmåga för att nå goda relationer till vår granne i öster. Sverige ställer i detta fall icke annat krav än att erhålla klarhet, full och öppen klarhet, beträffande detta fall, och att Wallenberg måtte återsändas så skyndsamt som möjligt, därest han alltjämt, som många tecken tyda på, skulle befinna sig i livet. Sverige har dessutom rätt och plikt att för de ryska myndigheterna — för den händelse tvivel härutinnan skulle bestå — klarlägga både arten av och storheten i den humanitära gärning som Wallenberg utfört i Ungern.

Jag talar icke på något sätt å de anhörigas vägnar, men jag skulle förmoda — jag säger detta med anledning av vad utrikesministern yttrade i slutet av sitt svar — att de anhöriga äro mindre angelägna om publicitet kring varje undersökningsresultat, som utrikesdepartementet kan komma till, än att de bibringas medvetande om att regeringen oavbrutet, utan uppehåll och med all den makt regeringen kan ha till sitt förfogande, fullföljer efterforskningarna och förhandlingarna.

Av den förtvivlade moderns vädjanden till de svenska kvinnoorganisationerna framgår, att de anhöriga vilja påräkna den allmänna opinionens uttryckliga stöd för det arbete som regeringen utför i denna sak. Den förtroendefulla vädjan till sovjetmyndigheterna — genom t. ex. den sovjetryska beskickningen eller kanske genom madame Kollontay, något som ju låg nära till hands — som modern väntat, synes dock t. v. ha uteblivit. Mot

Svar på interpellation. (Forts.)

bakgrunden av Wallenbergs insats mot våldet och för olyckliga och utstötta människogrupper synes det mig naturligt att svenska män och kvinnor ha rätt och plikt att begagna sig av alla de korrekta opinionsmedel som kunna stå dem till buds i en fråga som denna — utan att därför själva frågan behöver skadas — för att giva ett spontant uttryck för medkänsla i denna tragedi. Detta öppenhjärtiga förhållande mellan de tvenne staterna skulle också helt stå i överensstämmelse med den höga anda som de båda staterna givit uttryck åt i och med medlemskapet i Förenta nationerna.

Med dessa ord, herr talman, ber jag få framföra mitt vördsamma tack till hans excellens utrikesministern, icke bara för svaret utan också, och framför allt för de utfästelser som excellensens svar utmynnade i och som innebära ett upprepande av statsministerns försäkringar i höstas.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Ordet lämnades på begäran till

*Svar på
interpellation.*

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Nilsson**, som anförde: Herr talman! Kammarrens ledamot herr Osterman har — under framhållande av de svårigheter i kommunikationshänseende, som föreligga för invånarna i vissa byar i Lidens socken av Västernorrlands län till följd därav att broförbindelse över Indalsälven vid Järkvitsle saknas — till mig riktat ett par frågor, nämligen om jag anser ett sådant brobygge vara så angeläget, att det bör komma till stånd inom rimlig tid, eller om jag anser, att trafiksvårigheterna böra undanröjas genom en vägförbindelse utmed älvens södra strand.

Indalsälven delar Lidens socken i tvenne delar. I den väster om älven liggande delen finnes ett flertal byar med sammanlagt ett par hundra invånare. Dessa ha för närvarande allmän väg dels norrut mot Bispgården, där bro över Indalsälven finnes, dels tvärs över älven vid Järkvitsle, där färja är inrättad. Däremot saknas väg från bebyggelsen söderut utmed älvens västra strand. För trafiken mellan ifrågavarande byar och socknens huvudort, som är Lidens kyrkby, och med Sundsvall finnas alltså två vägar, den över Bispgården och den över Järkvitsle. Den senare är den kortaste och naturligaste, den förra innebär en betydande omväg.

Förbindelsen över älven vid Järkvitsle är emellertid ur flera synpunkter otillfredsställande. Som jag nämnde ingår däri en färja. Tillfartsvägarna till denna äro besvärade av tvära kurvor och branta backar. Färjan, som är linstyrd och strömdriven, medger icke transport av tyngre bilar. Färjningen försvåras av de betydande variationer i vattenståndet, som äro en följd av föreslagna vattenregleringar i Indalsälven.

Då älven är isbelagd anordnas vinterväg över isen vid färjstället. Den är emellertid numera otillfredsställande och osäker, enär vattenståndsvariationerna medföra, att isen brytes upp.

Det är sålunda uppenbart, att den ifrågavarande bebyggelsen har besvärliga förbindelser med socknen i övrigt. Sedan länge ha därför önskemål framförts om ersättande av färjförbindelsen vid Järkvitsle med en fast bro. Även för den genomgående trafiken och för skogsbrukets transporter är denna fråga av viss betydelse. Med hänsyn till förhållandena på platsen kommer en dylik bro med erforderliga tillfarter att bli mycket dyrbar. Nyligen företagna beräkningar ange en kostnad för bron av 800 000 kronor och för tillfarterna av omkring 550 000 kronor. Om en planerad ytterligare ök-

Svar på interpellation. (Forts.)

ning av högsta dämningshöjden i älven kommer till stånd, beräknas brokostnaden öka med ytterligare omkring 400 000 kronor. Vad angår frågan om anordnande av en hängbro av mera provisorisk karaktär för lägre belastning anser jag att en sådan investering, vilken icke skulle komma att tillgodose den tyngre trafikens behov och sålunda bliva till jämförelsevis ringa nytta, ej bör ifrågakomma.

Efter denna summariska redogörelse för förhållandena på platsen samt för kostnaderna för den önskade bron med tillfarter vill jag besvara interpellantens första fråga så, att skäl synas tala för att en bro över Indalsälven vid Järkvitsle bör komma till stånd, när förhållandena det medgiva. Därvid torde brokostnaderna böra bestridas från anslaget till byggande av broar och vägstodnaderna från anslaget till ombyggnad av bygdevägar. I fråga om båda dessa anslags användning gäller numera att de av riksdagen anvisade beloppen av Kungl. Maj:t fördelas mellan länen. Det ankommer sedan på länsstyrelserna att efter hörande av vägnämnderna och länsvägnämnderna göra upp förslag till anslagens användning och sålunda i första hand se till att planerade arbeten komma till utförande i angelägenhetsordning. Förslagen fastställas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, där denna är överens med länsstyrelsen, i annat fall av Kungl. Maj:t. Att anslag till bron vid Järkvitsle hittills icke beviljats beror sålunda på att vederbörande vägmyndigheter ansett andra företag inom Västernorrlands län vara mera angelägna.

Med det anförda anser jag mig ha jakande besvarat interpellantens första fråga och saknar därmed anledning att närmare gå in på den andra. Min uppfattning är sålunda den, att trafiksvårigheterna för den avsedda befolkningen i Lidens socken bäst undanröjas genom ersättande av färjeförbindelsen vid Järkvitsle med en bro. Därefter synes en allmän väg utmed älvens västra sida, i varje fall inom överskådlig tid, icke vara erforderlig.

Vidare yttrade

Herr Osterman: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra ett tack för det principiellt positiva och förståelsefulla svar han lämnat på min interpellation angående en bro över Indalsälven vid Järkvitsle. Visserligen har herr statsrådet icke kunnat lämna några bestämda utfästelser angående tiden för brobyggandets påbörjande och han hänvisar till att det i första hand ankommer på länsstyrelsen att pröva angelägenhetsgraden av olika bro- och vägprojekt inom länet. Jag hade ej heller väntat att brobygget i dessa tider av materialbrist och svårigheter med arbetskraft omedelbart skulle igångsättas. Men jag vågar dock förutsätta att då statsrådet jakande besvarat frågan om att ett bro bygge bör komma till stånd inom rimlig tid, alla berörda myndigheter därmed skola förstå en väsentligt kortare tidrymd än de 40 år, som förflutit sedan brobyggnadsprojektet första gången blev aktuellt. De färska erfarenheter som gjordes under den gångna vintern, då trafiken mellan älvens båda stränder i detta område under lång tid var omöjlig och olyckstillbud inträffade, tala för nödvändigheten av en snabb lösning av frågan. Även om de lokala trafiksynpunkterna väga tyngst får man icke förbise den stora betydelse som en bro här vid Järkvitsle skulle få för den genomgående trafiken och turismen i denna underbart vackra men tyvärr alltför litet kända del av vårt land.

I sitt yttrande den 25 januari i år intog väg- och vattenbyggnadsstyrelsen en ganska kallsinnig hållning till broförslaget och uttalade att bron, enligt vad styrelsen kunde bedöma, icke kunde komma till stånd under överskådlig

Svar på interpellation. (Forts.)

tid. Man får väl antaga att en förnyad prövning både i denna instans och i länsstyrelsen leder till en revision av den tidigare intagna ståndpunkten, så att Indalsälvsbron kommer högre upp på listan över önskvärda byggnadsföretag inom länet, där det visserligen finnas många andra trängande sådana som till exempel broförbindelse till Alnön och till flygfältet på Skeppsholmen. Jag vågar emellertid till statsrådet Nilsson uttala en förhoppning att vid äskande av medel och vid fördelningen av dessa mellan länen, hänsyn måtte tagas till Västernorrlands läns särskilda behov i detta avseende och att om förslag till väg- och brobyggnader i länet i sista hand skulle komma under Kungl. Maj:ts prövning, Lidens sockens behov av en ny bro också blir beaktat.

Jag ber att ännu en gång få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Nilsson** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Kammarens ledamot herr Pettersson i Dahl har — med erinran om en av honom år 1943 framställd interpellation rörande bland annat projekteringen av en fjärrtrafikled genom Halland samt om innehållet i det svar, dåvarande kommunikationsministern lämnade inför kammaren — till mig framställt följande frågor: Är statsrådet villig att vidtaga sådana åtgärder, att framtida planering av vägbyggen icke komma att medföra allvarliga olägenheter, om bebyggelse måste planeras av de olika kommunala myndigheterna inom de områden, genom vilka vägarna komma att gå fram och att planeringen av ifrågakvarande autostrada helt undanröjes?

Svar på interpellation.

Vad den första frågan angår vill jag då framhålla följande. Vägbyggnadsverksamheten sker såväl på landsbygden som inom stadsområdena för närvarande med synnerligen begränsad tillgång på anslagsmedel. Det kan under förevarande omständigheter icke bli fråga om annat än ett hjälptligt istånd-sättande av trafiklederna för det omedelbara trafikbehovet. Detta utesluter emellertid icke, att alla sådana åtgärder måste ses i sitt större sammanhang så att framtida mera vittomfattande arbeten icke omöjliggöras eller försvåras. Man har därvid att räkna med den trafikutveckling, som med säkerhet kommer till stånd och de fordringar på trafiksäkerhet och framkomlighet som trafikanterna med fog då kunna kräva. Ofta är det därvid nödvändigt att redan nu taga ställning till hur de framtida trafiklederna i stort skola utformas. Så blir särskilt fallet inom områden där ändring eller utökning av stadsplaner och byggnadsplaner äro aktuella. En bristande framsynthet skulle för framtiden medföra ekonomiska konsekvenser av stora mått. Det är med hänsyn härtill nödvändigt att söka planera för sådana trafikbehov som kunna förutses uppstå inom överskådlig tid. Det är därvid angeläget att verka för att en dylik planläggning åstadkommes med minsta möjliga intrång i stadsplanehänseende. Men att under alla omständigheter undvika intrång är uppenbarligen omöjligt.

Beträffande den andra frågan rörande förhållandena i Halland må följande framhållas.

Under åren 1940—1944 upprättades en regionplan för Göteborg med omgivning. Denna plan omfattar en stor del av norra Halland och dess sydgräns går omkring 1 mil söder om Fjärås på rikshuvudvägen. Regionplanen upptar ett vägsystem, som tills vidare endast får anses som vägledande vid

Svar på interpellation. (Forts.)

planläggningsarbetet. Detta vägsystem kännetecknas av en uppdelning i dels trafikleder, dels lokala vägar och gator. Trafiklederna ha till huvudsaklig sträckning och utformning bestämts i den upprättade planen, där de indelats i fjärrtrafikleder, första klass trafikleder och andra klass trafikleder. I samband med regionplanearbetet verkställdes av dåvarande vägingenjören vissa utredningar rörande läget av fjärrtrafikleden söderut genom Halland. Efter den av interpellanten berörda interpellationen vid riksdagen 1943 lämnades vissa direktiv avseende begränsning av utredningsarbetet för den ifrågasatta fjärrtrafikleden genom Halland. Dessa direktiv ha följts och några ytterligare utredningar ha icke vidtagits.

Vid nu pågående arbete med upprättande av stadsplan för de södra delarna av Kungsbacka ha stadsplaneförfattarna emellertid måst taga hänsyn till de i regionplanen föreslagna trafiklederna. Beträffande fjärrtrafikleden söderut från Göteborg måste denna dragas i närheten av Kungsbacka. Den har förlagts väster om staden bland annat med tanke på att den skall betjäna staden och hela Onsalalandet, med dess sommartrafik. Vägens föreslagna läge endast cirka en km väster om Kungsbackas centrala del har bestämts av den bergiga terrängen, som icke medger någon annan sträckning.

I förslaget till stadsplan har emellertid fjärrtrafikleden icke blivit inlagd utan i stället har i stadsplanen upptagits ett parkområde, inom vilket trafikleden i en framtid skall dragas. De tomter, som på grund härav nu icke kunna bebyggas lära enligt uppgift vara av ringa betydelse för staden och det torde finnas andra områden dit nu planerad bebyggelse i stället kan förläggas.

Såsom inledningsvis anförts måste i god tid de framtida sträckningarna av trafiklederna förbi tätbebyggda samhällen klarläggas för att en för vägarnas framdragande hindrande bebyggelse icke skall uppstå. Frågan om utbyggnad av dessa trafikleder blir emellertid aktuell först då trafiken nått en sådan omfattning att genomgångstrafiken icke längre kan ledas genom samhällenas centrala delar utan hänvisas till särskilda förbifartsvägar i ytterområdena.

Av det anförda torde framgå, att jag icke anser önskvärt eller lämpligt att vidtaga några sådana åtgärder som av interpellanten åsyftas.

Härefter yttrade:

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag skall be att få tacka statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för att han besvarat min interpellation. Den framställdes den 5 februari, alltså för fem månader sedan, och man får väl förutsätta, att han har haft god tid att tänka över svaret. Jag frågade honom, om han var villig vidtaga sådana åtgärder, att planeringen av ifrågavarande autostrada helt undanröjes. Detta gjorde jag därför att stadsplanerare och andra, som ha med detta att göra, i upprepade förfrågningar begärt att få klarhet i huruvida den stakade autostradan verkligen kommer att tagas i anspråk eller icke. Jag tycker att svaret är mycket negativt. Herr statsrådet svarade praktiskt taget ingenting på frågan, huruvida dessa områden komma att tagas i anspråk eller icke. Det såges på ett ställe i svaret att på grund av den interpellation, som tidigare framställdes, pågående utredningar blevo avbrutna. Sedan har ingenting åtgjorts i saken. Men när till exempel Kungsbacka stads myndigheter, länsstyrelsen i Hallands län eller lantmätarna skola ordna någonting inom dessa områden kunna de ingenting göra därför att dessa planeringar ligga i vägen.

Så säger herr statsrådet att en bristande framsynthet skulle föra med sig konsekvenser av stora mått för framtiden. Det är naturligtvis alldeles riktigt, men här måste man säga att när detta en gång planlades gjorde man

Svar på interpellation. (Forts.)

sig skyldig till bristande framsynhet, vilket för med sig mycket stora olägenheter för alla parter som bli berörda. Statsrådet säger att den föreslagna sträckningen av vägen utanför Kungsbackas centrala delar berör mindre viktiga områden och inte så betydelsefulla i tomthänseende. Jag har här ett brev ifrån stadsfullmäktiges ordförande i Kungsbacka, som har en helt annan uppfattning. Nu må uppfattningarna härvidlag vara vilka som helst, i det fallet vill jag inte alls döma. Men jag tror det hade varit önskvärt att statsrådet tagit sig an denna fråga litet mera, så att dessa lokala myndigheter fått veta vad de hade att rätta sig efter.

Jag vill sluta med att säga att jag varit i kontakt med länsstyrelsen, den myndighet som i första hand får kännning av detta, och där har man också den uppfattningen att det är mycket stora olägenheter med de förhållanden som råda härvidlag.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Nilsson**: Herr talman! Den ärade interpellanten ansåg att jag inte närmare gått in på frågan, huruvida den sträckning av vägen som man nu tänkt sig verkligen också skulle bli sådan i framtiden. Jag vill då göra honom uppmärksam på att regionplanen för göteborgstraktens vidkommande är fastlagd, och enligt denna skall vägens sträckning gå en kilometer väster om Kungsbackas centrala delar. Anledningen härtill är att man på denna väg skall kunna få fram den mycket stora sommartrafik man måste räkna med från Göteborg söderut.

Därest det skulle förfaras på sätt man tänkt sig i Kungsbacka i närvarande stund, nämligen att förlägga vägen öster om staden, skulle detta leda till att man nödgades ha en utfartsväg från den genomgående trafikleden rakt igenom Kungsbacka och därmed få trafiken ifrån Göteborg till Onsala på ett mindre tillfredsställande sätt ordnad. Jag tror sålunda beträffande denna sak, att det inte behöver råda någon större tveksamhet, huruvida vägen skall få den sträckning, som den har enligt planen.

Jag måste nog också säga att när det gäller trafikleder av den art, varom här är fråga, är det synnerligen viktigt att man planerar i god tid, ty i annat fall kommer man att göra samma misstag, som man tidigare gjort och som bli kostsamma inte bara för det allmänna utan även för enskilda. Detta kommer dessutom att förorsaka en hel del praktiska olägenheter när vägbyggena bli aktuella. Nu råder det naturligtvis och kommer alltid att råda delade meningar om hur värdefulla de tomter äro, som ligga intill den tänkta sträckningen av denna väg. För Kungsbackas vidkommande lär det bl. a. vara fråga om tomt för en skola. Det kan emellertid starkt ifrågasättas, huruvida förläggandet av en skola i närheten av en dylik väg ur trafiksäkerhetssynpunkt kan vara önskvärt. Klart är att i vissa fall meningarna icke kunna sammanfalla mellan de starkt begränsade kommunala synpunkterna på en fråga av denna art och de synpunkter, som man måste anlägga på saken, därest man skall planera i stort.

Jag vill med detta endast understryka att min personliga mening är den, att den sträckning som har gjorts av denna trafikled kan betraktas som praktiskt taget definitiv, även om man skulle kunna tänka sig smärre förskjutningar; detta gäller framför allt dess sträckning i närheten av de tätbebyggda samhällen som finnas längs denna trafikled.

Herr Pettersson i Dahl: Herr talman! Jag måste på grund av statsrådets svar anföra något ur det meddelande jag har fått ifrån Kungsbacka stad. Enligt denna version ligger det så till att »Göteborg i sin regionplan förlagt den

Svar på interpellation. (Forts.)

stora autostradan inne på stadsplanlagt område och tager i bruk en stor del av våra tomter» — skriver stadsfullmäktiges ordförande — »vilka äro nödvändiga för oss och vår utveckling». Han slutar med att framhålla att »den planerade vägen skulle ävenledes gå över marker, som nyligen inköpts och som äro särdeles lämpliga till bostadsområde». Genom anläggande av den större vägen, fortsätter han, »skulle vi förlora ca 200 tomter. Och vi kunna icke skaffa tomter motsvarande den efterfrågan, som nu är.»

Det är alltså inte bara fråga om en skoltomt här, som statsrådet trodde, utan enligt dessa uppgifter gäller det mycket större områden, troligen helt andra områden än statsrådet föreställer sig.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Nilsson**: Herr talman! I anledning av vad herr Pettersson senast sade vill jag fästa hans uppmärksamhet på att i stadsplanen för Kungsbacka ha områdena intill den planerade vägen hittills varit upptagna som parkområden. Om Kungsbacka sedan kommit fram till den uppfattningen, att de skola användas till andra ändamål äh man tidigare tänkt sig, så är det en sak för sig. Kungsbacka kommun har dock, när denna regionplan på sin tid gjordes upp, varit tillfrågad och konsulterad. Efter vad jag kan förstå har man då från kommunens sida inte gjort några mera vägande invändningar mot planen. Det är först under ett senare skede man kommit på andra tankar, och huruvida detta kan stå i överensstämmelse med de allmänna önskemål i stort, som legat till grund för den regionplan som gjorts upp för detta område, är en sak som kan ifrågasättas.

Herr **Andersson** i Mölndal: Herr talman! Det vore på tiden att det blev ett slutgiltigt ställningstagande till denna regionplan, ty för de kommuner den berör har det förberedande arbetet med denna plan särskilt beträffande fjärrtrafikleder varit till stor olägenhet, då de organ som handhaft upprättandet av densamma inte förrän i slutskedet kunnat bestämma sig — åtminstone gäller detta inom den kommun jag tillhör — var trafiklederna skola gå. Detta har för kommunerna i fråga medfört betydande olägenheter genom att de inte kunnat utnyttja vissa av de områden, som eventuellt skulle komma i fråga för förläggandet av fjärrtrafikleden. Man har slutligen stannat vid att lägga densamma parallellt med järnvägen, vilket ur vissa synpunkter kan anses vara fördelaktigt, men frågan är å andra sidan om man därigenom skall få en trafikled som skär staden ytterligare i två delar.

Enligt statsrådets uppfattning böra fjärrtrafikleder helst gå utom städerna. Jag tror att det är en riktig synpunkt, och i fråga om Kungsbacka har man nog uppnått en rätt fördelaktig lösning i det hänseendet. Beträffande den stad jag själv tillhör har man emellertid inte kunnat förfara på samma sätt, utan man har fått dra fjärrtrafikleden rätt igenom de tätbebyggda samhällskropparna. Då är frågan, om det är lämpligt i ett så tätbebyggt samhälle som denna stad dock är, att dra en fjärrtrafikled utav denna storleksordning rätt igenom staden, med mycket få möjligheter för den lokala trafiken att kunna utnyttja denna breda trafikled.

Vi ha närmast den uppfattningen, att det hade varit bättre att denna trafikled fått upphöra vid den södra delen av stadsområdet. Sedan kunde trafiken ha fått löpa in på de olika gatorna — det finns möjlighet att fördela den på tre stycken rätt stora gator. Men då regionplanen redan nu ligger hos Kungl. Maj:t är det vår förhoppning att man snarast tar definitivt ståndpunkt till densamma, så att vi kunna planera inom kommunen på ett bättre

Svar på interpellation. (Forts.)
sätt än man kunnat göra under hela den tid som detta regionplanearbete har pågått.

Överläggningen var härmed slutad.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.46 em.

In fidein
Gunnar Britth.
